

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร
ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย”

A study on Intergenerational Transfer under the Changing Contexts of
Population Ageing in Thailand

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และคณะ

มีนาคม พ.ศ. 2562

สัญญาเลขที่ RDG6110012

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร
ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย”

A study on Intergenerational Transfer under the Changing Contexts of
Population Ageing in Thailand

ชุดโครงการ

“นโยบายเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางประชากรของประเทศไทย”

คณะผู้วิจัย สังกัด

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
2. นางสาวสุภรต์ จรัสสิทธิ์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
3. นางสาวณัฐนิชา ลอยฟ้า สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุดโครงการ นโยบายเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางประชากรของประเทศไทย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการ “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย”

จากแนวคิดโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ หรือ Economic Life Cycle Model ซึ่งแสดงระดับการบริโภค (consumption) ของบุคคลเทียบกับ ระดับรายได้จากการทำงาน (labor income) ที่บุคคลนั้นสามารถหาได้ ในแต่ละปีอายุ สามารถแบ่งช่วงชีวิตของประชากรหนึ่งคนออกได้เป็นสามช่วง คือ หนึ่ง ช่วงวัยเด็ก ที่ระดับรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภค (เป็นช่วงที่ประชากรยังคงพึ่งพิงพ่อแม่และครอบครัวยังไม่สามารถทำงานหารายได้ได้) สอง ช่วงวัยทำงานที่ระดับรายได้เพิ่มสูงขึ้นและมีระดับสูงกว่าระดับการบริโภค (เป็นช่วงที่ประชากรเข้าสู่วัยแรงงานอยู่ตลาดแรงงานสามารถทำงานได้เต็มที่) และสาม ช่วงวัยสูงอายุ ที่ระดับรายได้ลดลงและกลับมาอยู่ต่ำกว่าระดับการบริโภคอีกครั้ง (เป็นช่วงที่ประชากรสูงวัยทำงานหารายได้ได้น้อยลงหรือหยุดทำงาน)

ในช่วงที่ 1 (วัยเด็ก) และ 3 (วัยสูงอายุ) เป็นช่วงชีวิตที่ประชากรเกิด การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (life cycle deficit) จากความสามารถในการหารายได้จากการทำงานที่ต่ำกว่าระดับการบริโภคที่ต้องการ ซึ่งเป็นช่วงชีวิตหรือวัยที่จะมีการโอนเข้าสุทธิ (หรือ transfer-in ทั้งจากการโอนภาครัฐ และการโอนภาคเอกชน) และการจัดสรรสินทรัพย์ที่เป็นบวก (positive asset-based reallocation เช่น รายได้จากเงินออมหรือรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ที่บุคคลเก็บหรือลงทุนไว้) ในทางตรงกันข้าม ในช่วงที่ประชากรอยู่ในวัยทำงานที่มีการการเกินดุล (life-cycle surplus) ก็เป็นช่วงชีวิตที่จะมีการโอนออกสุทธิ (หรือ transfer-out ทั้งไปยังภาครัฐและภาคเอกชน) และการจัดสรรสินทรัพย์ที่เป็นลบ (negative asset-based reallocation กล่าวคือการออมสูงกว่ารายได้ที่ได้รับจากเงินออมหรือที่เกิดจากสินทรัพย์ที่บุคคลเก็บหรือลงทุนไว้) ในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต หรือกล่าวได้ว่าแต่ละอายุของประชากร มูลค่าการขาดดุล (หรือเกินดุล) รายได้ระหว่างช่วงชีวิต (life-cycle deficit ซึ่งเท่ากับ ระดับการบริโภค ลบด้วย รายได้จากการทำงาน) จะมีค่าเท่ากับมูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation ซึ่งประกอบด้วย asset-based reallocation และ transfers กับภาครัฐและภาคเอกชน) ของบุคคลนั้นๆ อยู่เสมอ

$$\underbrace{C(a) - Y^l(a)}_{\text{Lifecycle Deficit}} = \underbrace{Y^a(a) - S(a)}_{\text{Asset-based Reallocations}} + \underbrace{\tau^+(a) - \tau^-(a)}_{\text{Net Transfers}}$$

Age Reallocations

โดย	$Y^l(a)$	คือ รายได้จากแรงงาน (labor income)
	$Y^a(a)$	คือ รายได้จากสินทรัพย์ (Asset income จากทุนหรือทรัพย์สิน)
	$\tau^+(a)$	คือ เงินโอนรับจากภาครัฐและเงินโอนรับจากภาคเอกชน (transfers in)
	$C(a)$	คือ การบริโภคภาคเอกชน และการบริโภคของภาครัฐ (consumption)

$S(a)$	คือ การออม (saving)
$\tau^-(a)$	คือ เงินโอนจ่ายให้ภาครัฐ และ เงินโอนจ่ายให้ภาคเอกชน (transfers out)

การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรจะช่วยให้เห็นภาพการเกื้อหนุนและระดับภาวะการพึ่งพิงกันทางเศรษฐกิจของแต่ละรุ่นประชากรได้ชัดเจนมากกว่าการพิจารณาเพียงช่วงอายุของประชากร (เช่น วัยเด็ก 0-14 ปี วัยทำงาน 15-59 ปี และวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป) โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง และประชากรสูงวัยจำนวนมากยังคงสามารถทำงานหารายได้พึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจได้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณานโยบายในการเตรียมการรับมือและจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น จากแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Accounts (NTA) ซึ่งเป็นความพยายามในการนำเสนอบัญชีรายได้ประชาชาติหรือ National Accounts เป็นรายอายุ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แบบแผนรายได้และการบริโภคของประชากรในแต่ละรายอายุได้ โดยสะท้อนให้เห็นรูปแบบการโอนข้ามรุ่นประชากร (intergenerational transfers) การจัดการด้านสินทรัพย์ (รวมถึงการออม) ของบุคคลข้ามช่วงวัย (asset-based reallocation) รวมถึงการโอนระหว่างบุคคลกับภาครัฐ และบุคคลกับภาคเอกชน (public and private transfers) (ซึ่งในที่นี้ หมายถึง คริวเรือนภาคเอกชน) แต่ละช่วงอายุ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 วัตถุประสงค์ ได้แก่ หนึ่ง เพื่อศึกษาสถานการณ์ เกี่ยวกับรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย สอง เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร โดยเฉพาะบริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง ต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศในอนาคต และ เพื่อเสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบ และจัดการสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

ในการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องจากรายงานและผลการสำรวจที่มีความเป็นปัจจุบันมากที่สุด (โดยกำหนดปี พ.ศ. 2560 เป็นปีฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาสถานการณ์การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) และ การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในรูปแบบการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ซึ่งแบ่งเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) โดยประยุกต์กรอบแนวคิดและวิธีการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA) มาใช้ในการศึกษา

เมื่อจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามแนวทางการจัดทำ NTA เสร็จสิ้น จึงทำการวิเคราะห์เชิงลึก เกี่ยวกับลักษณะการโอนทางเศรษฐกิจของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุ และตามคุณลักษณะทางประชากร ซึ่ง 3 ปัจจัยหรือคุณลักษณะที่พิจารณาได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการมีบุตรของ

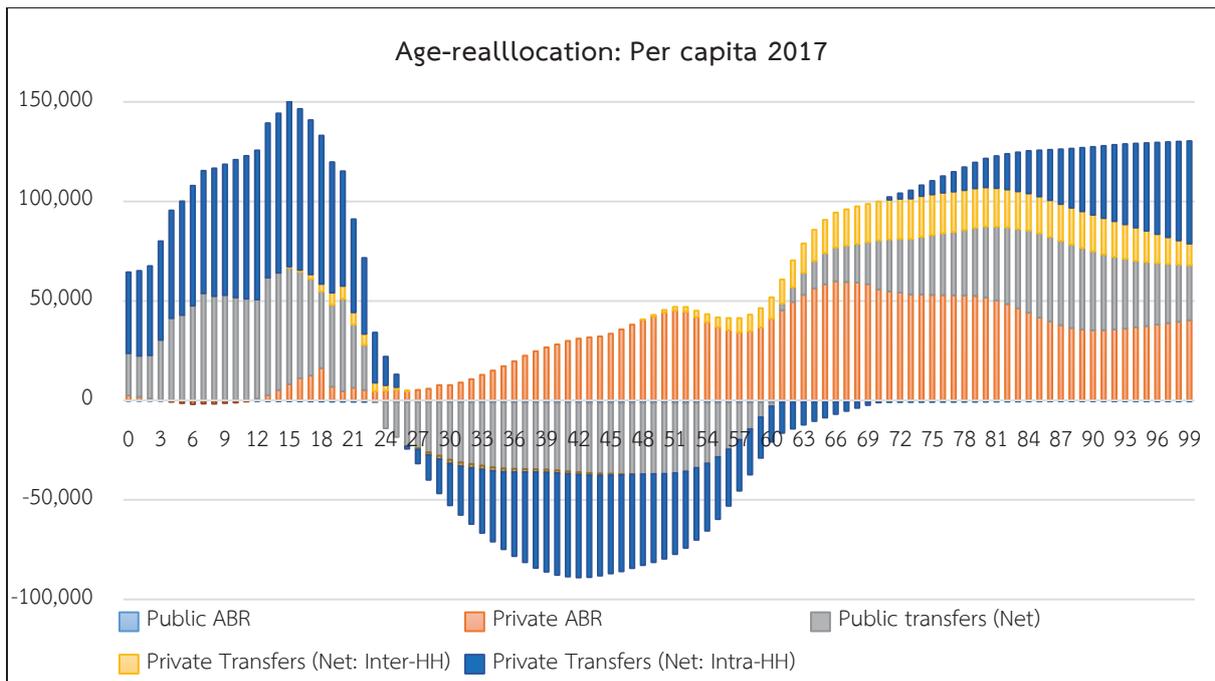
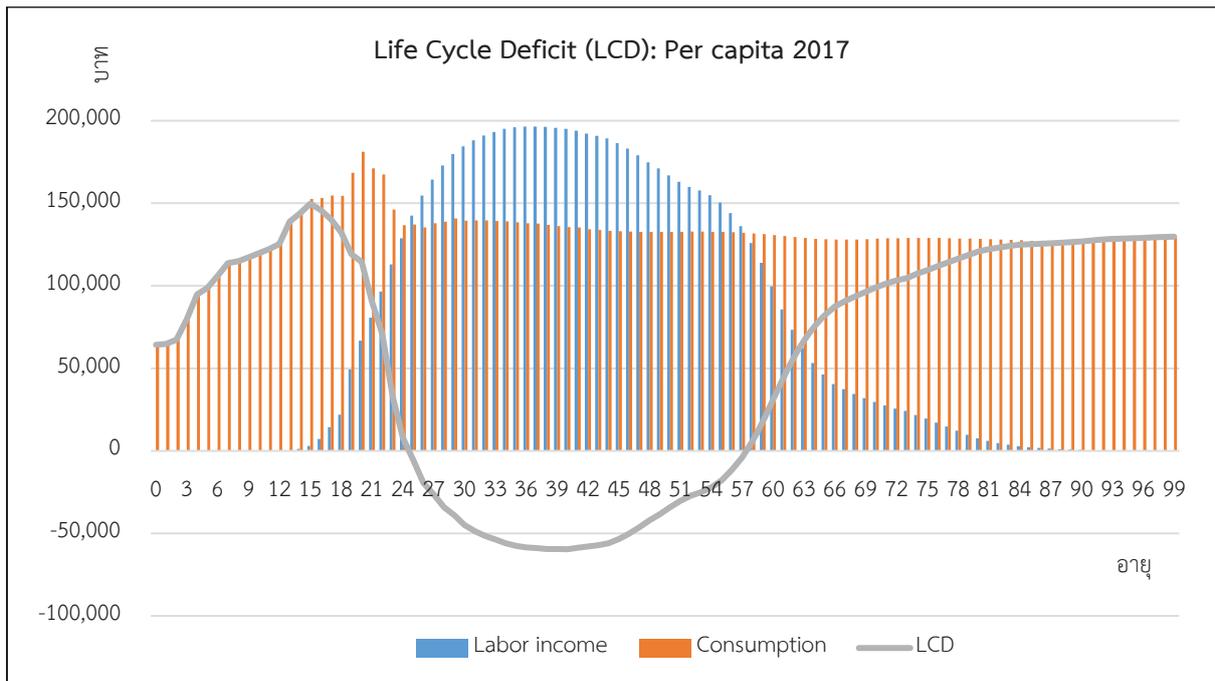
ประชากร (อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของข้อมูล คณะฯ ได้เปลี่ยนปัจจัยการมีบุตรของประชากร เป็นประเภทของครัวเรือนซึ่งจำแนกตามโครงสร้างรุ่นประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนแทน) ในขั้นตอนต่อไป จึงดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการคาดการณ์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในอนาคต ทั้งในด้าน จำนวนประชากร โครงสร้างประชากร (จำแนกตามอายุ) และคุณลักษณะของประชากร (จำแนกตามระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครอบครัว) เพื่อใช้ในการคาดการณ์ประชากรไทยในอนาคตระยะ 10 ปี และ 20 ปี (หรือในปี พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ) แล้วจึงนำฐานข้อมูลการคาดการณ์ที่ได้ ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจของประชากรจำแนกตามคุณลักษณะประชากร มาคาดประมาณสถานการณ์บัญชีกระแสการโอนประชาชาติในอนาคตในระดับมหภาค โดยกำหนดให้แบบแผนการโอนระดับบุคคลไม่เปลี่ยนแปลงในแต่ละกลุ่มลักษณะประชากร (ตามอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครอบครัว)

ผลการศึกษาที่สำคัญ ประกอบด้วย 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

(1) ระดับการบริโภค รายได้จากการทำงานและการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร รายอายุ พ. ศ. 2560

ผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ. ศ. 2560 พบว่า ประชากรไทยมีระดับรายได้จากการทำงาน รวมทุกรายอายุต่อหัว (per capita labor income) เท่ากับ 105,049 บาท ระดับการบริโภคต่อหัว (per capita consumption) เท่ากับ 132,192 บาท คิดเป็นมูลค่าการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิตเฉลี่ยต่อหัวประชากร (per capita life cycle deficit) เท่ากับ 27,143 บาท หรือ ทั้งหมดจากประชากร 66.1 ล้านคน เป็นมูลค่ารวม (aggregate life cycle deficit) 1.79 ล้านล้านบาท

ระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงานของประชากรไทย มีแบบแผนตามรายอายุเป็นไปตามโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Life Cycle Model) โดยมีระดับการบริโภคที่สูงกว่ารายได้จากการทำงาน (life cycle deficit หรือ LCD เป็นบวก +) ในช่วงวัยเด็กระหว่างอายุ 0-24 ปี และวัยสูงอายุที่อายุ 58 ปีขึ้นไป และมีระดับการบริโภคที่ต่ำกว่ารายได้จากการทำงาน (LCD เป็นลบ - หรือ มี life cycle surplus) ในช่วงวัยทำงานอายุระหว่าง 25-57 ปี (รูป 1) โดยในแต่ละรายอายุ มูลค่าการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ซึ่งในบางช่วงอายุมีค่าเป็นบวก (+) และในบางช่วงอายุมีค่าเป็นลบ (-) นั้น จะมีมูลค่าเท่ากับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation)

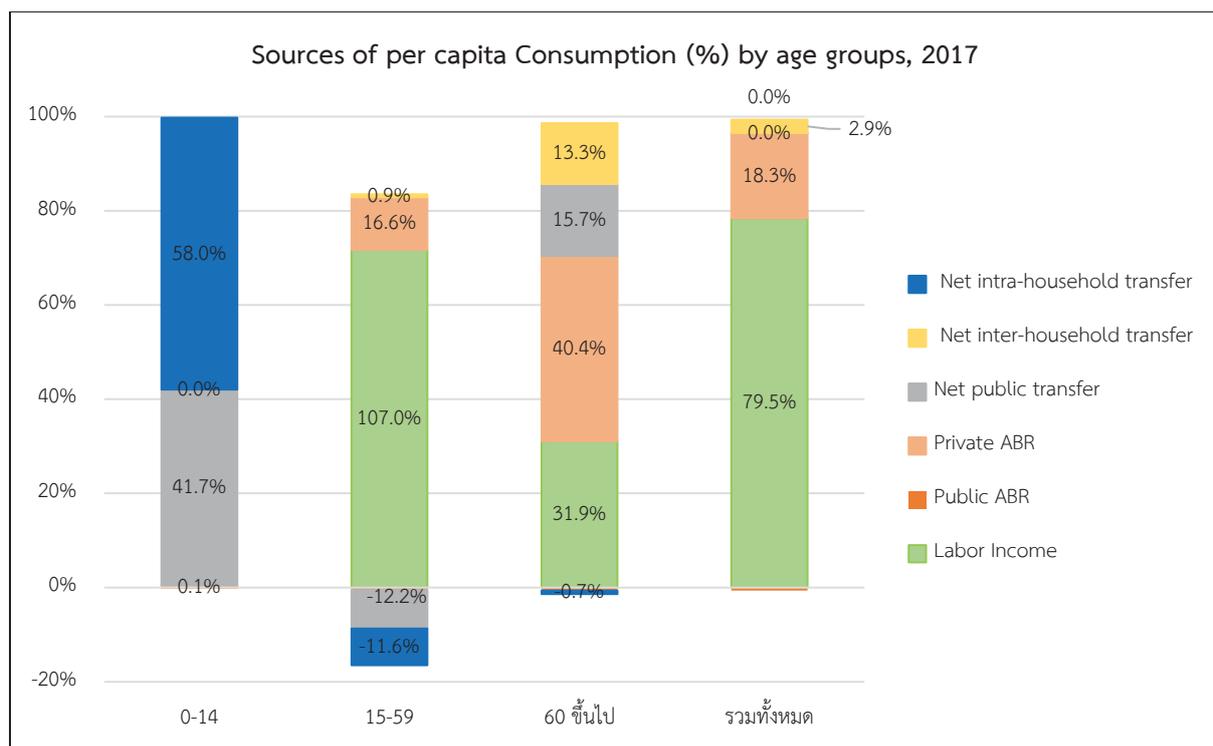

หากพิจารณาระดับการบริโภค (consumption) เป็นตัวตั้ง และวิเคราะห์แหล่งหรือที่มาของทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่บุคคลในแต่ละช่วงวัย (วัยเด็กอายุ 0-14 ปี วัยทำงานอายุ 15-59 ปี และวัยสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป) นำมาใช้ในการบริโภค ซึ่งประกอบด้วย รายได้จากการทำงาน (labor income) บวกกับมูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) จากการจัดการสินทรัพย์ระหว่างช่วงอายุ (asset-based reallocation) และการโอน(transfers) พบว่า (รูป 3)

ในวัยเด็ก ประมาณ 3 ใน 5 (ร้อยละ 58) ของการบริโภคมีแหล่งที่มาจาก การโอนรับสุทธิจากสมาชิก (ซึ่งน่าจะเป็นพ่อแม่) ภายในครัวเรือน (net intra-household transfer-in) และอีกประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 42) มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in)

ในวัยทำงาน รายได้จากการทำงาน (labor income) และการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset based reallocation: private ABR) มีระดับที่สูงกว่าระดับการบริโภค (consumption) ถึงประมาณกว่าร้อยละ 20 ของระดับการบริโภค ซึ่งทำให้ประชากรในวัยทำงานมีการโอนสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer) และการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ที่มีค่าเป็นลบ (-) หรือมีการโอนออกสุทธิ (net transfer-out) รวมประมาณร้อยละ 24 ของระดับการบริโภค

ในวัยสูงอายุ เกือบ 1 ใน 3 (ร้อยละ 32) ของการบริโภคยังคงมาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) และร้อยละ 40 มาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) ประมาณร้อยละ 16 มาจากการโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) และร้อยละ 13 มาจากการโอนรับสุทธิภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน (net inter-household transfer-in)

(2) โครงสร้างและคุณลักษณะประชากรไทยพ. ศ. 2560 2570 และ 2580

ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรไทย รายอายุ โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงจำนวนประชากรไทยทั้งหมด ในพ.ศ. 2560 2570 และ 2580 เท่ากับ 66.1 ล้านคน

66.9 ล้านคน และ 65.2 ล้านคน ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กลดลงขณะที่สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร (Survey of Population Change: SPC) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นฐานข้อมูลจำนวนประชากรและโครงสร้างที่จำแนกตามอายุ และคุณลักษณะของประชากร ซึ่งประกอบด้วย ระดับการศึกษา (education) สถานภาพสมรส (marital status) และประเภทครอบครัว (household type) โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจใน 2 ช่วงเวลา ที่มีระยะห่าง 10 ปี ได้แก่การสำรวจใน พ.ศ. 2548-2549 และ พ.ศ. 2558-2559 มาวิเคราะห์เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์การเปลี่ยนแปลงจำนวนและโครงสร้างของประชากรตามอายุและคุณลักษณะที่จะใช้ในการคาดประมาณเป็นฐานข้อมูลประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยใช้ข้อมูลประชากรในพ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน และจำนวนคาดประมาณประชากรรายอายุและประชากรรวมเป็นค่าคุมยอด

จากการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรไทยในห้วงเวลาที่ทำการคาดประมาณ ในภาพรวมมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยมีสัดส่วนประชากรที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ที่ลดลงต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนประชากรที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมปลายเพิ่มขึ้น สถานภาพสมรสการแต่งงานและมียามีสัดส่วนลดลง ในขณะที่สถานภาพหย่าหรือแยก และเป็นหม้ายเพิ่มสูงขึ้น สำหรับประเภทครัวเรือน เป็นลักษณะครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียง 1 รุ่นประชากรในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 และ 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ลดลงต่อเนื่อง

(3) สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคต พ.ศ. 2570 และ 2580

จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลประชากรในอนาคต ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจฯ โดยพิจารณาเพียงโครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไป พบว่า การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) เฉลี่ยทุกอายุต่อหัวประชากร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจาก 27,143 บาท ใน พ.ศ. 2560 เป็น 31,454 บาท และ 36,473 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงาน (consumption and labor income) ในแต่ละอายุและกลุ่มวัยของประชากรไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งการขาดดุล LCD ที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง (ขณะที่สัดส่วนประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง) เป็นหลัก

เกี่ยวกับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) พบว่า ระดับการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) ต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 1,172 บาท และ 2,957 บาท ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มภาระทางการคลังในการจัดสวัสดิการและสนับสนุนสังคมผู้สูงอายุของประเทศที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต (หมายเหตุ ในที่นี้ การโอนสุทธิภาครัฐของประชากรต่อคนในแต่ละอายุ มีระดับหรือแบบแผนที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ด้วยโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปทำให้มูลค่ารวมต่อหัวประชากรที่รัฐต้องสนับสนุน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่าง)

อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการประมาณการระดับการบริโภค รายได้จากการทำงาน และการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร โดยพิจารณาทั้งโครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากรที่เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2560-2580 กลับพบว่า มูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ต่อหัวประชากรลดลงเมื่อเทียบกับในพ.ศ. 2560 เป็น 25,080 บาทต่อคน ในพ.ศ. 2570 และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 27,989 ในพ.ศ. 2580 ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นมูลค่าที่ต่ำกว่าจากการประมาณการโดยพิจารณาเฉพาะโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียวค่อนข้างมาก

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ภายใต้สถานการณ์การสูงวัยทางประชากรที่ประเทศมีสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น แต่หากประชากรที่สูงวัยมีคุณภาพหรือทุนมนุษย์ที่พัฒนาดีขึ้น ในที่นี้ชี้วัดจากระดับการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงอายุคาดเฉลี่ยของประชากรที่ยาวนานขึ้นซึ่งสะท้อนสถานะสุขภาพของประชากรในภาพรวมที่ปรับตัวดีขึ้น แม้แนวโน้มประชากรจะมีสถานภาพสมรสที่เป็นโสด มีบุตรน้อยลงและโครงสร้างการอยู่อาศัยในครัวเรือนที่เปลี่ยนไปเป็นลักษณะครัวเรือน 1 รุ่นประชากรเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านภาระทางการคลังของภาครัฐในการดูแลประชากรภาพรวม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ อาจไม่ได้รุนแรงหรือเป็นไปในด้านลบมากเท่าที่คาดการณ์จากการพิจารณาเพียงเฉพาะโครงสร้างประชากรในด้านอายุเท่านั้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์และคุณภาพของประชากรน่าจะเป็นปัจจัยที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการเพิ่มจำนวนการเกิดหรือจำนวนประชากรในอนาคตเพียงอย่างเดียว

(4) ผลการศึกษาและประเด็นพิจารณาเชิงนโยบายที่สำคัญจากการศึกษา

เรื่องแรก เกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดูประชากรวัยเด็ก พบว่า ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-14 ปี 1 คนในประเทศไทย มีมูลค่ารวมทั้งสิ้นประมาณ 1.57 ล้านบาท (ไม่รวมผลของอัตราเงินเฟ้อ) ในจำนวนนี้ ประมาณ 3 ใน 5 เป็นส่วนที่รับผิดชอบโดยครัวเรือน (พ่อแม่) ซึ่งพบความเหลื่อมล้ำของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและสุขภาพของเด็กในระดับที่สูงระหว่างครัวเรือนที่ยากจนและครัวเรือนที่มีฐานะดี อีก 2 ใน 5 เป็นส่วนที่อุดหนุนจากภาครัฐ (รูป 3)

เรื่องที่ 2 นโยบายสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่อายุ 60 ปี โดยเฉลี่ยคนไทยจะมีอายุยืนยาวได้อีกประมาณ 20 ปี จากการศึกษา พบว่าทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องใช้ในการบริโภคโดยเฉลี่ยในช่วง 20 ปีนั้น มีมูลค่าประมาณ 2.45 ล้านบาท หรือตกประมาณปีละ 120,000 บาท ในจำนวนนี้ ประมาณ 50,000 บาทเป็นรายได้ที่มาจากทรัพย์สินและเงินออม หากสมมติว่าอัตราผลตอบแทนจากทรัพย์สินและเงินออมโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 2 ต่อปี จำนวนทรัพย์สินและเงินออมที่คนไทยควรมีก่อนอายุ 60 จะอยู่ที่ประมาณ 2.5 ล้านบาท แต่สำหรับผู้ที่ไม่มีการออมหรือลงทุนดูแลในวัยชรา การเตรียมตัวในส่วนนี้ต้องเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1 ใน 3 (รูป 4)

เรื่องที่ 3 นโยบายการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุยากจน ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุไทยประมาณร้อยละ 6 (เกือบ 7 แสนคน จากผู้สูงอายุทั้งหมด 11 ล้านคน) มีระดับการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน (property line) การจะยกผู้สูงอายุกลุ่มนี้ให้ขึ้นมาอยู่สูงกว่าระดับเส้นความยากจน ภาครัฐควรอุดหนุนเงินเพิ่มเติมประมาณ 433 บาทต่อเดือนต่อคน ซึ่งข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาเปลี่ยนนโยบายเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ โดยอาจเป็นไปได้ทั้งในลักษณะนโยบายแบบเจาะจงเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน (targeting policy) หรือนโยบายแบบถ้วนหน้า (universal policy)

เรื่องที่ 4 นโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพประชากร การวิเคราะห์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากร หากพิจารณาเฉพาะด้านด้านโครงสร้างอายุที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จะส่งผลลบ (-) ค่อนข้างมาก ต่อการขาดดุลรายได้รวมของประเทศ และภาระค่าใช้จ่ายทางการคลังของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม หากนำคุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตที่กำลังเปลี่ยนไปจากการมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีการแต่งงานช้าลงและจำนวนบุตรที่น้อยลง มาร่วมพิจารณาด้วย จะพบว่า ผลการคาดการณ์ไม่ได้เลวร้ายเหมือนในกรณีแรก โดยปรากฏว่าการคลังภาครัฐอาจจะได้ผลเชิงบวกเสียด้วยซ้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากคุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตที่มีคุณภาพและทุนมนุษย์สูงขึ้น มีศักยภาพในการทำงานที่นานขึ้น ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นความสำคัญของนโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพประชากรและลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย

รหัสโครงการ RDG6110012
ชื่อโครงการ การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย
ชื่อนักวิจัย ผศ.ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และคณะ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
E-mail Address: chalernpol.cha@mahidol.ac.th
ระยะเวลาโครงการ 18 ธันวาคม 2560 – 17 ธันวาคม 2561 (12 เดือน)

บทคัดย่อ

ในไม่อีกกี่ปีข้างหน้า ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (complete aged society) โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่สัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นแต่จำนวนเด็กเกิดใหม่แต่ละปียังคงมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง การสะท้อนภาพให้เห็นสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต เกี่ยวกับ แหล่งรายได้และความมั่นคงทางรายได้ของผู้สูงอายุ การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร โดยเฉพาะจากครอบครัวภาคเอกชน และภาครัฐ ในการสนับสนุนกลุ่มประชากรวัยพึ่งพิงของประเทศ ทั้งผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีระดับการบริโภค (consumption) สูงกว่าระดับรายได้ที่หาได้จากการทำงาน (labour income) มีความสำคัญต่อการกำหนดมาตรการและนโยบายรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านทางประชากรในยุคเกิดน้อย สูงวัยเพิ่มขึ้นของสังคมไทย

โครงการวิจัย “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรฯ” ประยุกต์แนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA) มาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์แบบแผนรายอายุ (age profile) ของการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (lifecycle deficit) และ การจัดสรรระหว่างช่วงชีวิต (age reallocation) ซึ่งประกอบด้วยการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอนทางเศรษฐกิจ (transfers) จากภาคเอกชนและภาครัฐ ของประชากรไทย เพื่อฉายภาพสถานการณ์ปัจจุบัน (ปี 2560) และคาดการณ์แนวโน้มผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสังคมสูงวัยที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

ผลการศึกษาและประเด็นพิจารณาเชิงนโยบายที่สำคัญจากการศึกษา เรื่องแรก เกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดูประชากรวัยเด็ก พบว่า ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-14 ปี 1 คนในประเทศไทย มีมูลค่ารวมทั้งสิ้นประมาณ 1.57 ล้านบาท (ไม่รวมผลของอัตราเงินเฟ้อ) ในจำนวนนี้ประมาณ 3 ใน 5 เป็นส่วนที่รับผิดชอบโดยครัวเรือน (พ่อแม่) ซึ่งพบความเหลื่อมล้ำของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและสุขภาพของเด็กในระดับที่สูงระหว่างครัวเรือนที่ยากจนและครัวเรือนที่มีฐานะดี อีก 2 ใน 5 เป็นส่วนที่อุดหนุนจากภาครัฐ เรื่องที่ 2 นโยบายสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่อายุ 60 ปี โดยเฉลี่ยคนไทยจะมีอายุยืนยาวได้อีกประมาณ 20 ปี จากการศึกษา พบว่าทรัพยากร

ทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องใช้ในการบริโภคโดยเฉลี่ยในช่วง 20 ปีนั้น มีมูลค่าประมาณ 2.45 ล้านบาท หรือตกประมาณปีละ 120,000 บาท ในจำนวนนี้ ประมาณ 50,000 บาทเป็นรายได้ที่มาจากทรัพย์สินและเงินออม หากสมมติว่า อัตราผลตอบแทนจากทรัพย์สินและเงินออมโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 2 ต่อปี จำนวนทรัพย์สินและเงินออมที่คนไทยควรมีก่อนอายุ 60 จะอยู่ที่ประมาณ 2.5 ล้านบาท แต่สำหรับผู้ที่ไม่มีครอบครัวหรือลูกหลานดูแลในวัยชรา การเตรียมตัวในส่วนนี้ต้องเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1 ใน 3 เรื่องที่ 3 นโยบายการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุยากจน ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุไทยประมาณร้อยละ 6 (เกือบ 7 แสนคน จากผู้สูงอายุทั้งหมด 11 ล้านคน) มีระดับการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน (property line) การจะยกผู้สูงอายุกลุ่มนี้ให้ขึ้นมาอยู่สูงกว่าระดับเส้นความยากจน ภาครัฐควรอุดหนุนเงินเพิ่มเติมประมาณ 433 บาทต่อเดือนต่อคน ซึ่งข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาเปลี่ยนนโยบายเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ โดยอาจเป็นได้ทั้งในลักษณะนโยบายแบบเจาะจงเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน (targeting policy) หรือนโยบายแบบถ้วนหน้า (universal policy) เรื่องที่ 4 นโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพประชากร การวิเคราะห์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากร หากพิจารณาเฉพาะด้านด้านโครงสร้างอายุที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จะส่งผลลบ (-) ค่อนข้างมาก ต่อการขาดดุลรายได้รวมของประเทศ และภาระค่าใช้จ่ายทางการคลังของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม หากนำคุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตที่กำลังเปลี่ยนไปจากการมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีการแต่งงานช้าลงและจำนวนบุตรที่น้อยลง มาร่วมพิจารณาด้วย จะพบว่า ผลการคาดการณ์ไม่ได้เลวร้ายเหมือนในกรณีแรก โดยปรากฏว่าการคลังภาครัฐอาจจะได้ผลเชิงบวกเสียด้วยซ้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากคุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตที่มีคุณภาพและทุนมนุษย์สูงขึ้น มีศักยภาพในการทำงานที่นานขึ้น ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรและลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย

Project Code: RDG6110012

Project Title: A study on intergenerational transfer under the changing contexts of population ageing in Thailand

Investigator: Chalernpol Chamchan, et. al

Institute for Population and Social Research, Mahidol University

E-mail Address : chalernpol.cha@mahidol.ac.th

Project Period: 18 December 2017 – 17 December 2018 (12 months)

Abstract

In the next few years, Thailand will become a complete aged society with the proportion of population aged 60 and over reaching at 20 percent of the total population. While the proportion of aged population keeps increasing, the number and proportion of the newly born children keep declining every year. This brings up some concerns to the society in terms of its impacts and consequences, both at the present and in the future. These concerns are, for example, about the elderly's income sources and income security, and issues regarding to economic intergenerational transfers from the private sector, especially the households, and the public sector in order to support the children and elderly population. These dependent groups are the population in the age period when level of consumption is higher than level of labor income that they can earn from working. This research project applies the National Transfer Account (NTA) Approach to analyze the age-specific pattern of lifecycle deficits (LCD) and age reallocation, which consists of asset-based reallocation and economic transfers of public and private sectors, of Thai population across the life course from age 0 to 99+, using year 2-17 as the base year. Findings from the baseline analysis in 2017 then is used to project and estimate the economic impacts of population ageing on the aggregate LCD and age reallocation due to changed age-structure and also qualifications of the population in the future next 10 and 20 years or in 2027 and 2037, respectively.

From on the 2017 intergenerational transfer analysis (using the NTA approach), there are many findings and policy considerations that can be drawn out. For example, the first one is empirical evidence about cost of raising a child that can be used in considering appropriate pronatalist policy and measure to provide financial support for married couples in Thailand to have a child or more children. From the analysis, cost of raising a child aged 0-14 years was found totally at 1.57 million Baht of which 3 of 5 was shouldered by the parents and family

and the other 2 of 5 was subsidized by the public sector. There is a large inequality of private consumption on education and health of the children by household's socio-economic levels. The second finding for policy consideration is about economic preparation for the old age by the working-age population or the prospective elderly in the future. Based on the estimate that the Thais at age 60 is expected to live for 20 years more, the level of total consumption needed for living during that period was calculated –on average of the Thais –to be at around 2.45 million Baht or around 120,000 Baht per year. Of the consumption expenditure per year, about 50,000 Baht was financed by income generated from asset and saving. According to this number, assuming that the rate of return from saving account (which is the saving or investment method with the lowest risk and at the same time the lowest return) is 2 percent per year, the amount of asset or saving that a person needs before reaching age 60 should be around 2.5 million Baht. Somehow, for those who are single or married but without children, the amount of asset or saving that should prepare would be larger. The third one is a finding for considering welfare policy to support the elderly who live in poverty. From the analysis, around 6 percent of the total 11 million Thai elderly was found living with private consumption expenditure lower than the poverty line in 2017. To lift up this group of elderly above the poverty line, around 433 Baht living allowance or financial support per month per head is needed for them from the government. This additional allowance for the elderly might be implemented as a targeting policy (for only the poor ones) or a universal policy (for all elderly). The fourth is finding to support investment in education and lifelong learning opportunity in all-age to improve human capital and the quality of Thai population in order to offset negative impacts on economic development capacity of the country due to shrinking size of the labor force in the future.

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	8
2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรไทย	8
2.1.1 โครงสร้างอายุและเพศ	9
2.1.2 การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางประชากร	13
2.2 ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร	21
2.2.1 ด้านเศรษฐกิจ	22
2.2.2 ด้านสังคม	34
2.3 นโยบายของประเทศไทยในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้น	35
2.3.1 นโยบายส่งเสริมการมีบุตร	36
2.3.2 นโยบายด้านการศึกษา	37
2.3.3 นโยบายด้านครอบครัว	39
2.3.4 นโยบายการออม	40
2.3.5 สวัสดิการผู้สูงอายุ	42
2.4 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการโอนทางเศรษฐกิจ	45
2.4.1 การโอนถ่ายทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้แนวคิดการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA)	45
2.4.2 องค์กรประกอบบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Flow Account)	46
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	52
3.1 กรอบและขั้นตอนการศึกษา (Study framework and procedures)	53
3.2 การจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ของประเทศไทย พ.ศ. 2560	57
3.2.1 การจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)	58
3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแบบแผนรายอายุ (age-profile)	61
3.3 การจัดการข้อมูลประชากร รายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะประชากร	74
3.3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้	74
3.3.2 การจัดการข้อมูลตามคุณลักษณะทางประชากร	75

3.3.3 การวิเคราะห์ประชากร 48 กลุ่ม ตามคุณลักษณะทางประชากร	78
3.4 การประมาณการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรายอายุ และคุณลักษณะของประชากรไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจ ข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	81
บทที่ 4 ผลการศึกษา	86
4.1 ผลการจำกัดค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)	86
4.2 ฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560	89
4.2.1 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับบุคคล/ ต่อหัวประชากร (per capita)	91
4.2.2 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับบุคคล/ ต่อหัวประชากร (per capita)	97
4.3 ระดับการบริโภค รายได้จากการทำงาน และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ จำแนกตามวัย และคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560	103
4.3.1 จำแนกตามวัย ภาพรวม และเปรียบเทียบกับการศึกษาในต่างประเทศ	107
4.3.2 จำแนกตามวัย และเพศ	112
4.3.3 จำแนกตามวัย และระดับเศรษฐกิจฐานะของครัวเรือน (household quintiles)	114
4.3.4 จำแนกตามวัย และประเภทครัวเรือน (household type)	116
4.3.5 จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา	118
4.3.6 จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส (เฉพาะวัยทำงานและวัยสูงอายุ)	120
4.4 ผลการวิเคราะห์และคาดประมาณโครงสร้างอายุของประชากร และจำแนกตามคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560 2570 และ 2580	122
4.4.1 โครงสร้างอายุของประชากร	122
4.4.2 คุณลักษณะทางประชากร (ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน)	124
4.5 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ด้านอายุ และคุณลักษณะของประชากรที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580	130
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	141
5.1 สรุปวิธีการศึกษาและข้อค้นพบที่สำคัญ	141
5.2 ประเด็นพิจารณาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	146

บรรณานุกรม	154
ภาคผนวก	160
ภาคผนวก ก ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)	160
ภาคผนวก ข. แบบแผนรายอายุ (age profile) การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ระดับภาพรวมประเทศ (aggregate level) พ.ศ. 2560	163
ภาคผนวก ค. เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ แบบแผนรายอายุ (age profile) ของ การบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) และ การขาดดุลงบรายได้ ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) พ.ศ. 2560 กับ ผลการศึกษา พ.ศ. 2556	177

สารบัญรูป

รูป 2.1	สัดส่วนประชากรไทยจำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2503 – 2583	9
รูป 2.2	อัตราเจริญพันธุ์รวมต่อสตรีวัยเจริญพันธุ์ 1 คน (Total Fertility Rate: TFR) พ.ศ. 2558 – 2578	10
รูป 2.3	อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรเพศชาย และเพศหญิง พ.ศ. 2553 – 2583	11
รูป 2.4	อัตราส่วนพึ่งพิงรวม อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและวัยสูงอายุ พ.ศ. 2553 – 2583	12
รูป 2.5	จำนวนปีการศึกษา จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2555 – 2560	15
รูป 2.6	อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสประชากรเพศชายและหญิง พ.ศ. 2513 – 2553	16
รูป 2.7	ร้อยละการครองโสดถาวรของประชากรไทย พ.ศ. 2513 – 2553	16
รูป 2.8	จำนวนการหย่าร้างของประชากรไทย พ.ศ. 2539 – 2560	17
รูป 2.9	ร้อยละของครอบครัวเดี่ยว จำแนกเป็น 3 ประเภท พ.ศ. 2530 – 2556	18
รูป 2.10	จำนวนครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว พ.ศ. 2530 – 2556	19
รูป 2.11	ร้อยละครอบครัวขยายโดยจำแนกเป็น 2 ประเภท พ.ศ. 2530 – 2556	20
รูป 2.12	แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ	21
รูป 2.13	สัดส่วนกำลังแรงงานที่มีงานทำ อายุ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2552 – 2560	22
รูป 2.14	รูปแบบการออมเงินของคนไทย	27
รูป 2.15	สัดส่วนรายจ่ายการบริโภคของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและไม่มีผู้สูงอายุ	29
รูป 2.16	การประมาณการรายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุ (แสนล้านบาท)	30
รูป 2.17	ประมาณการรายจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (แสนล้านบาท)	31
รูป 2.18	ประมาณการรายจ่ายประกันสังคม กรณีชราภาพ (ล้านบาท)	32
รูป 2.19	ประมาณการรายจ่ายกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ล้านบาท)	33
รูป 2.20	เป้าหมายจำนวนปีการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงาน ปี 2560	38
รูป 2.21	แสดงแบบแผนการบริโภคและรายได้จากการทำงาน	45
รูป 3.1	กรอบและขั้นตอนการศึกษา (Study framework and procedures)	53
รูป 3.2	คุณลักษณะทางประชากร 48 กลุ่ม	79
รูป 4.1 (ก)	ระดับการบริโภคและรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita consumption and labor income) ระดับการบริโภคและรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita consumption and labor income) พ.ศ. 2560	94
รูป 4.1 (ข)	การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ต่อหัว (per capita life cycle deficit: LCD) พ.ศ. 2560	94

รูป 4.1 (ค) ระดับการบริโภคตามอายุต่อหัว (per capita consumption) จำแนกภาคเอกชนและภาครัฐ พ.ศ. 2560	95
รูป 4.1 (ง) ระดับการบริโภคภาคเอกชนตามอายุต่อหัว (per capita private consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560	95
รูป 4.1 (จ) ระดับการบริโภคภาครัฐตามอายุต่อหัว (per capita public consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560	96
รูป 4.1 (ฉ) ระดับรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita labor income) จำแนกเป็นจากการเป็นลูกจ้าง และ จากการประกอบอาชีพอิสระ พ.ศ. 2560	96
รูป 4.2 (ก) การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ ต่อหัว (Per capita: Public ABR) พ.ศ. 2560	100
รูป 4.2 (ข) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน ต่อหัว (Per capita: Private ABR) พ.ศ. 2560	100
รูป 4.2 (ค) การโอนเข้าภาครัฐ (จากภาครัฐสู่ครัวเรือน) ต่อหัว (Per capita: Public transfer inflows) พ.ศ. 2560	101
รูป 4.2 (ง) การโอนออกภาครัฐ (จากครัวเรือนสู่ภาครัฐ) ต่อหัว (Per capita: Public transfer outflows) พ.ศ. 2560	101
รูป 4.2 (จ) การโอนภาครัฐสุทธิ (ระหว่างครัวเรือนและภาครัฐ) ต่อหัว (Per capita: Net Public transfer) พ.ศ. 2560	102
รูป 4.2 (ฉ) การโอนภาคเอกชน (ระหว่างครัวเรือน) สุทธิต่อหัว (Per capita: Net Private Inter-HH transfer) พ.ศ. 2560	102
รูป 4.2 (ช) การโอนภาคเอกชน (ภายในครัวเรือน) สุทธิต่อหัว (Per capita: Net Private Intra-HH transfer) พ.ศ. 2560	103
รูป 4.3 ระดับการบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) และการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) รายอายุต่อหัวประชากร พ.ศ. 2560	105
รูป 4.4 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) เพื่อจัดการการขาดดุลงบรายได้ (LCD) รายอายุต่อหัวประชากร พ.ศ. 2560	106
รูป 4.5 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย ภาพรวม พ.ศ. 2560	107
รูป 4.6 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย ภาพรวม พ.ศ. 2560	108

รูป 4.7	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร ของเด็ก (0-24 ปี) เปรียบเทียบไทยกับผลการศึกษาในต่างประเทศ	110
รูป 4.8	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร ของผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) เปรียบเทียบไทยกับผลการศึกษาในต่างประเทศ	111
รูป 4.9	ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัยและ เพศ พ.ศ. 2560	112
รูป 4.10	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และเพศ พ.ศ. 2560	113
รูป 4.11	ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และระดับเศรษฐฐานะของครัวเรือน (household quintiles) พ.ศ. 2560	114
รูป 4.12	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และระดับเศรษฐฐานะของครัวเรือน พ.ศ. 2560	115
รูป 4.13	ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560	116
รูป 4.14	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย ประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560	117
รูป 4.15	ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา พ.ศ. 2560	118
รูป 4.16	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา พ.ศ. 2560	119
รูป 4.17	ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560	120
รูป 4.18	สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560	121
รูป 4.19	คาดประมาณจำนวนประชากรไทยรายอายุ พ.ศ. 2560 2570 และ 2580	131
รูป 4.20	การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ	133
รูป 4.21	การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ	134

รูป 4.22 การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร	138
รูป 4.23 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) พ.ศ. 2560 และคาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากร ด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร	139
รูป 5.1 มูลค่าการบริโภค ต่อหัวประชากร (per capita consumption) รวมในช่วงอายุ 0-14 ปี พ.ศ. 2560	147
รูป 5.2 มูลค่าการบริโภค ต่อหัวประชากร (per capita consumption) รวมในช่วงอายุ 60-79 ปี พ.ศ. 2560	149
รูป 5.3 ร้อยละผู้สูงอายุที่ยากจน พ.ศ. 2560 พิจารณาจากระดับการบริโภคภาคเอกชน (private consumption)	150
รูป 5.4 รายได้จากการทำงาน ต่อหัวประชากร (per capita labor income) เฉลี่ยต่อปี จำแนกตามวัยและระดับการศึกษา พ.ศ. 2560	152
รูป 5.5 แบบแผนรายอายุ รายได้จากการทำงาน ต่อหัวประชากร พ.ศ. 2560 ผลการคาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะของประชากร	153

สารบัญตาราง

ตาราง 4.1 ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) คาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560 (หน่วย: ล้านบาท)	87
ตาราง 4.2 ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ตามแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ คาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560 (หน่วย: ล้านบาท)	88
ตาราง 4.3 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (Life Cycle Deficit: LCD) ในระดับบุคคล ปี 2560 (หน่วย: บาท/ปี/คน)	93
ตาราง 4.4 การถ่ายโอนระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation) ต่อคน พ.ศ. 2560 (หน่วย: บาทต่อปี) (per capita)	99
ตาราง 4.5 แสดงจำนวน ร้อยละ ของประชากรไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	122
ตาราง 4.6 อัตราส่วนพึ่งพิงของประชากรไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	123
ตาราง 4.7 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	124
ตาราง 4.8 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามระดับการศึกษา และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	125
ตาราง 4.9 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	126
ตาราง 4.10 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามสถานภาพสมรส และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	127
ตาราง 4.11 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	128
ตาราง 4.12 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามประเภทครัวเรือน และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580	129
ตาราง 4.13 การขาดดุลระหว่างชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 และผลการคาดประมาณ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ	132
ตาราง 4.14 การขาดดุลระหว่างชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 และผลการคาดประมาณ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร	136

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

จากผลการคาดประมาณประชากรล่าสุด ณ กลางปี พ.ศ. 2560 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปถึง 11.3 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ ร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมด (ปีพม่า ว่าพัฒนาวงศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2560) การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ประเทศไทยเข้าสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” ในราว พ.ศ. 2548 ทำให้อัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ (Potential Support Ratio) หรือจำนวนประชากรวัยแรงงานที่จะต้องช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุหนึ่งคนในประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง จากประมาณ 10.3 ใน พ.ศ. 2523 เป็น 7.0 ใน พ.ศ. 2543 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543) และเหลือเพียง 3.8 จากผลการคาดประมาณ ณ กลางปี พ.ศ. 2560 อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนการพึ่งพิงของประชากรสูงอายุเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรวัยทำงานอย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้เกิดข้อกังวล ในหลายประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา ทั้งในระดับจุลภาคต่อตัวผู้สูงอายุ รวมถึงครอบครัวและผู้ดูแล โดยเฉพาะในเรื่องแหล่งรายได้และความเพียงพอของรายได้ การมีเงินออมและหลักประกันรายได้ รวมถึงหลักประกันในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นในยามชรา และในระดับมหภาค เกี่ยวกับ ผลกระทบทางการคลังจากค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการและสุขภาพ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศเชิงเศรษฐกิจ รวมถึง ประเด็นทางสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร (intergenerational transfer) มีความสำคัญ

จากแนวคิดโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ หรือ Economic Life Cycle Model ซึ่งแสดง ระดับการบริโภค (consumption) ของบุคคลเทียบกับ ระดับรายได้จากการทำงาน (labor income) ที่บุคคลนั้นสามารถหาได้ในแต่ละปีอายุ สามารถแบ่งช่วงชีวิตของประชากรหนึ่งคนออกได้เป็น 3 ช่วง คือ หนึ่ง ช่วงวัยเด็กที่ระดับรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภค (เป็นช่วงที่ประชากรยังคงพึ่งพิงพ่อแม่และครอบครัว ยังไม่สามารถทำงานหารรายได้ได้) สอง ช่วงวัยทำงานที่ระดับรายได้เพิ่มสูงขึ้นและมีระดับสูงกว่าระดับการบริโภค (เป็นช่วงที่ประชากรเข้าสู่วัยแรงงานและตลาดแรงงาน สามารถทำงานได้เต็มที่) และสาม ช่วงวัยสูงอายุ ที่ระดับรายได้ลดลงและกลับมาอยู่ต่ำกว่าระดับการบริโภคอีกครั้ง (เป็นช่วงที่ประชากรสูงอายุ ทำงานหารรายได้ได้น้อยลงหรือหยุดทำงาน)

ในช่วงที่ 1 (วัยเด็ก) และ 3 (วัยสูงอายุ) เป็นช่วงชีวิตที่ประชากรเกิด การขาดดุลทางเศรษฐกิจ (economic deficit) เนื่องจากมีความสามารถในการหารายได้จากการทำงานได้น้อยกว่าระดับการบริโภคที่ต้องการ ซึ่งเป็นช่วงชีวิตหรือวัยที่จะมีการโอนเข้า (transfer-in) ของทรัพยากรทางเศรษฐกิจสูงกว่าการโอนออก (transfer-out) จาก/ไปยังรุ่นประชากรอื่นๆ โดยกระแสการโอนเกิดขึ้นใน 3 ลักษณะ ได้แก่ หนึ่ง การโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจหรือเงินโอนจากสมาชิกภาคเอกชน ซึ่งอาจอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือนอกครัวเรือน (inter household transfer or intra-household transfer) โดยเฉพาะจากสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ประชากรเกิด การเกินดุลทางเศรษฐกิจ (economic surplus) ซึ่งในกรณีของประชากรวัยเด็ก จะเป็นเงินโอนหรือการสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่มาจากพ่อแม่ในวัยทำงาน และกรณีของประชากรสูงวัย ส่วนใหญ่ จะเป็นเงินโอนหรือการสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่มาจากบุตรหลานหรือญาติในวัยทำงานเช่นกัน) สอง เงินโอนภาครัฐ (public transfer) (สำหรับวัยเด็ก) ในลักษณะของการสนับสนุนงบประมาณและการช่วยเหลือด้านการศึกษาและสุขภาพ (สำหรับประชากรสูงวัย) ในลักษณะเงินบำนาญบำนาญ สวัสดิการ การดูแลรักษาสุขภาพหรือเงินช่วยเหลือเบี้ยยังชีพที่ได้รับจากภาครัฐ และ สาม (เฉพาะประชากรสูงวัย) รายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์หรือเงินออม หรือรายได้ที่เกิดจากทรัพย์สินที่บุคคลเก็บหรือลงทุนไว้ในระหว่างที่อยู่ในช่วงวัยทำงาน ซึ่งแหล่งรายได้ หรือทรัพยากรทางเศรษฐกิจส่วนนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการโอนของตัวบุคคล ในลักษณะการจัดสรรสินทรัพย์ของตนเองข้ามช่วงอายุ (จากวัยทำงาน เพื่อใช้ในยามสูงอายุ หรือ เกษียณจากการทำงาน) หรือ age-reallocation ในรูปแบบ asset-based reallocation

หากพิจารณาย้อนกลับกัน จะเห็นว่าในช่วงที่ประชากรอยู่ในวัยทำงานที่มีการการเกินดุลทางเศรษฐกิจ ก็เป็นช่วงชีวิตที่จะมีการโอนออก (transfer-out) ของทรัพยากรทางเศรษฐกิจสูงกว่าการโอนเข้า (transfer-in) โดยอาจเป็นในลักษณะการโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจเพื่อให้การสนับสนุนประชากรวัยเด็ก (รุ่นลูกหลาน) หรือประชากรสูงวัย (รุ่นพ่อแม่) (inter household transfer or intra-household transfer) หรือเพื่อออมและลงทุนในทรัพย์สินที่จะก่อให้เกิดรายได้หรือเป็นแหล่งรายได้แก่ตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่ไม่สามารถทำงานได้ (asset-based reallocation) หรือ เป็นการโอนออกในลักษณะเงินสมทบเข้าสู่กองทุนบำนาญบำนาญ และเงินภาษีที่จ่ายให้แก่รัฐบาลเพื่อใช้ในการจัดระบบสวัสดิการต่างๆ (public transfer)

การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรจะช่วยให้เห็นภาพการเกื้อหนุน ภาวะการพึ่งพิงกันทางเศรษฐกิจของประชากรแต่ละรุ่นประชากร รวมถึงความสามารถในการจัดสรรสินทรัพย์ข้ามช่วงอายุของประชากร (ในลักษณะการออม หรือการสะสมสินทรัพย์ในรูปแบบ ทรัพย์สินหรือทุน ที่ก่อให้เกิดรายได้) ได้ชัดเจนมากกว่า การพิจารณาเพียงช่วงอายุของประชากร (เช่น วัยเด็ก 0-14 ปี วัยทำงาน 15-59 ปี และวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป) โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง และประชากรสูงวัยจำนวนมาก

ยังคงสามารถทำงานหารายได้พึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจได้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณา นโยบายในการเตรียมการรับมือและจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น จากแนวคิดดังกล่าว ที่ผ่าน มามีการศึกษาจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจภายใต้แนวคิดการศึกษาที่เรียกว่า “บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ” หรือ National Transfer Accounts (NTA) ซึ่งเป็นความพยายามในการนำเสนอบัญชีรายได้ประชาชาติหรือ National Income Account (NIA) เป็นรายอายุ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แบบแผนรายได้และการบริโภคของประชากรในแต่ละ รายอายุได้ โดยสะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ในลักษณะ การโอนข้าม รุ่นประชากร (intergenerational transfers) ทั้ง การโอนสาธารณะระหว่างบุคคลและภาครัฐ (public transfer) และการโอนภาคเอกชน (private transfer) หรือ การจัดสรรสินทรัพย์ (รวมถึงการออม) ของบุคคลข้ามช่วงวัย (asset-based reallocation) ในแต่ละช่วงอายุ

การศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้โครงการ The National Transfer Accounts Project โดย Ronald Lee and Andrew Mason ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา โดยมีเครือข่ายที่ ทำการศึกษาจัดทำ NTA ในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึง ประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สภาพัฒนา ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนประชากรแห่ง สหประชาชาติ (UNFPA) ได้เริ่มดำเนินการศึกษาและพัฒนาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติสำหรับประเทศไทย เพื่อ นำมาใช้ในการวิเคราะห์กำหนดนโยบายที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน ซึ่งที่ผ่านมาการศึกษาใน พ.ศ. 2554 และ 2556¹

ประชากรสูงวัย: ไม่ใช่เพียง “จำนวน” ที่เพิ่มขึ้น แต่ “บริบทการสูงวัย” ก็เปลี่ยนไปด้วย

ที่ผ่านมา การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร และ การศึกษา NTA ในประเทศไทย นับว่า ยังมีค่อนข้างจำกัด เช่น งานของ Narongchai W., Ayuwat D. and Chinnasri O. (2016) ที่ศึกษาและนำเสนอผล การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของลักษณะการโอนปัจจัยทุนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในพื้นที่ชนบทของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ งานของ Theerawanviwat, D. (2014) ที่ ศึกษาเกี่ยวกับระดับและรูปแบบการโอนทางเศรษฐกิจระหว่างประชากรผู้สูงอายุ (รุ่นพ่อแม่) กับประชากรวัยทำงาน (รุ่นลูก) และอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะโครงสร้างของครอบครัวในบริบทของไทยที่มีต่อการโอนทาง เศรษฐกิจ ซึ่งการศึกษานี้พบว่า ประชากรรุ่นพ่อแม่ของไทยมากกว่าครึ่งได้รับการเกื้อหนุนหรือการโอนทางเศรษฐกิจ จากประชากรรุ่นลูก ขณะที่อีกประมาณกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรุ่นพ่อแม่ ไม่มีการโอนทั้งการโอนเข้าและโอน

¹ พ.ศ. 2556 มีการวิเคราะห์และเผยแพร่ผลการศึกษาเฉพาะในส่วน การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต หรือ แบบแผนการบริโภคและรายได้จากการทำงาน

ออกของทรัพยากรทางเศรษฐกิจไปยังประชากรรุ่นลูกเลย โดยปัจจัยลักษณะโครงสร้างของครอบครัว มีอิทธิพลและความสัมพันธ์กับระดับและรูปแบบการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรอย่างมีนัยสำคัญ

งานของ Suphannada Lowhachai, Sang-Hyop Lee, Tanisa Tawichsri (2016) ที่ศึกษาผลกระทบของประชากรสูงวัยที่จะมีต่อการคลังภาครัฐของประเทศ มาห์นา พานานิรามย์ (2551) ที่ศึกษาการโอนระหว่างรุ่นประชากรในไทยโดยผนวกมิติเรื่องการใช้เวลา (time use) เข้าไปในการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ เพื่อแสดงให้เห็นการสนับสนุนของประชากรสูงอายุที่มีต่อประชากรวัยทำงานและประชากรวัยเด็กในรูปแบบของเวลาที่ถูกใช้ไป ซึ่งที่ผ่านมาไม่ได้ถูกคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ งานของ Chawala, A. (2008) ซึ่งเป็นงานชิ้นแรกๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรโดยใช้แนวคิดและหลักการของบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (NTA) การศึกษาที่พบส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติเพื่อแสดงสถานการณ์หรือ profile ของประเทศจากข้อมูลที่มีในแต่ละช่วงเวลา เช่น การจัดทำใน พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2554 ภายใต้โครงการ The National Transfer Accounts Project และล่าสุดการจัดทำใน พ.ศ. 2554 และ 2556 โดยสภาพัฒน์ร่วมกับกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ

จากผลการศึกษารูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรด้วย NTA เมื่อนำข้อมูลการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่สัดส่วนประชากรสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขณะที่ประชากรวัยทำงานและวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงมาร่วมพิจารณา จะสามารถสะท้อนหรือคาดประมาณให้เห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร การจัดสรรสินทรัพย์ของบุคคลข้ามช่วงวัย และการโอนภาครัฐ และการโอนภาคเอกชนได้ อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทการสูงวัยของประชากรในประเทศที่เปลี่ยนไป ซึ่งไม่ใช่เพียงในเรื่องของจำนวนหรือสัดส่วนประชากรสูงวัยที่กำลังเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเท่านั้น แต่คุณลักษณะในด้านต่างๆ ของประชากรสูงวัยก็กำลังเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะในเรื่องทุนมนุษย์ (human capital) หรือระดับการศึกษา (education) ของประชากรสูงวัยในอนาคตที่มีแนวโน้มสูงขึ้น (ซึ่งเป็นปัจจัยที่คาดว่ามามีอิทธิพลโดยตรงต่อโอกาสในการทำงาน ลักษณะงานที่ทำ ระดับรายได้จากการทำงาน และ ความสามารถในการออมและการลงทุนในทรัพย์สินในช่วงที่อยู่ในวัยทำงานของบุคคลก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ) สถานภาพสมรส (marital status) ที่มีแนวโน้มการครองโสดเพิ่มขึ้น ขณะที่ แนวโน้มของการมีบุตรหรือจำนวนบุตรที่มีกลับน้อยลง ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องไปยังการเปลี่ยนแปลงในลักษณะครัวเรือนของประชากรไทย ทั้งในด้านขนาดและโครงสร้าง ที่มีแนวโน้มจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่น้อยลง ขณะที่รุ่นประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันก็มีแนวโน้มเป็นเพียง 1 หรือ 2 รุ่นประชากร โดยในบางกรณีเป็นลักษณะของครัวเรือนข้ามรุ่น หรือ skipped generation ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากปัจจัยด้านการย้ายถิ่นของประชากรที่พลวัตเพิ่มสูงขึ้น ในปัจจุบัน “บุตร” และครอบครัว หรือ ครัวเรือน ยังคงเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของผู้สูงอายุไทย

แต่ในภาพอนาคตที่ประชากรไทยมีแนวโน้มครองโสดเพิ่มขึ้น มีลูกน้อยลง ขนาดครอบครัวและครัวเรือนลดลง การพึ่งพิงแหล่งรายได้และเงินโอนระหว่างรุ่นประชากรในครอบครัวย่อมได้รับอิทธิพลและอาจมีลักษณะที่เปลี่ยนไป ทำให้การศึกษาเพื่อคาดประมาณผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่จะมีต่อการโอนทางเศรษฐกิจในอนาคต ควรต้องนำปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เข้าไปร่วมพิจารณาให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ชัดเจนเหมาะสมยิ่งขึ้น

สูงวัยอย่างมีความรู้มากขึ้น โสดเพิ่มขึ้น มีลูกน้อยลง (สะท้อนผ่านครัวเรือนที่เปลี่ยนไป) ส่งผลอย่างไรต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร

การศึกษาครั้งนี้ มีความสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติหรือ NTA ในการวิเคราะห์ โดยใช้ฐานข้อมูลล่าสุดเท่าที่รวบรวมได้ (ในที่นี้ใช้ ข้อมูลใน พ.ศ. 2560 เป็น ฐานของการศึกษา) เพื่อสะท้อนสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศ ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในด้านโครงสร้างอายุ ร่วมกับข้อมูลคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงทางคุณลักษณะของประชากรสูงวัยในระยะ 10 ปี และ 20 ปีข้างหน้า ที่มีแนวโน้มมีระดับการศึกษาและทุนมนุษย์ที่สูงขึ้น ครองโสดเพิ่มขึ้น และมีลูกน้อยลง ซึ่งสะท้อนผ่านลักษณะของครัวเรือนตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกมาพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศ ว่าจะได้รับผลกระทบและมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ซึ่งคาดว่าจะให้ผลการศึกษาที่เหมาะสมกว่าการคาดการณ์ผลกระทบ โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรเฉพาะในด้านโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่สำคัญ 3 วัตถุประสงค์ด้วยกัน ได้แก่
หนึ่ง เพื่อศึกษาสถานการณ์ เกี่ยวกับรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2560

สอง เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ทั้งในด้านโครงสร้างอายุและบริบทการสูงวัยหรือคุณลักษณะของประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง ต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศในอนาคต

สาม เพื่อเสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบ และจัดการสถานการณ์การ
โอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

1.3 กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

ภายใต้แต่ละวัตถุประสงค์การศึกษากิจกรรมที่ดำเนินการ มีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ เกี่ยวกับรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่น
ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2560

- (1) ศึกษาแนวทางและหลักการในการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรภายใต้
แนวคิดบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA)
- (2) รวบรวมข้อมูลที่เป็นในการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรภายใต้แนวคิด
บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ
- (3) จัดการและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของ
ไทย
- (4) วิเคราะห์รูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร การขาดดุลรายได้ การ
จัดการสินทรัพย์และการโอนระดับบุคคลต่อหัวประชากร และ ภาพรวมประเทศ
- (5) จัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรจำแนกตามคุณลักษณะประชากร
ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน
- (6) จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษาการโอนทาง
เศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ทั้งในด้านโครงสร้าง
อายุและบริบทการสูงวัยหรือคุณลักษณะของประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง ต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่น
ประชากรของประเทศไทยในอนาคต

- (1) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการคาดการณ์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางประชากรใน
อนาคตระยะ 10 ปี และ 20 ปี ทั้งในด้านโครงสร้างประชากรรายอายุ และคุณลักษณะของประชากร
- (2) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคาดประมาณประชากรในอนาคต ด้านจำนวนโครงสร้างรายอายุและ
คุณลักษณะของประชากร

(3) นำข้อมูลการคาดการณ์ประชากร ที่ได้ร่วมกับฐานข้อมูลจากการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร จำแนกตามคุณลักษณะประชากร มาคาดการณ์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคต

(4) วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใน การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ด้วยการจัดสรรสินทรัพย์ และการโอน ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบ และจัดการสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

(1) วิเคราะห์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร เพื่อเสนอข้อมูลและประเด็นข้อพิจารณาที่เป็นประโยชน์เชิงนโยบายทางประชากรที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดูประชากรวัยเด็ก นโยบายสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุแก่ประชากรในวัยทำงาน และ นโยบายการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะผู้สูงอายุยากจน) เป็นต้น

(2) จัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษาและข้อเสนอพิจารณา เชิงนโยบาย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงานผลการศึกษา

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ข้อมูลรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2560 ในระดับบุคคล ต่อหัวประชากรรายอายุ และระดับมหภาค ภาพรวมประเทศ

(2) ข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจของประชากร จำแนกตามคุณลักษณะทางประชากร ด้านระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน

(3) ผลการคาดประมาณประชากรในอนาคต ด้านจำนวน โครงสร้างประชากรรายอายุ และคุณลักษณะของประชากร (ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน) ในระยะ 10 ปี และ 20 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ)

(4) ข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบ และจัดการสถานการณ์ในอนาคต

บทที่ 2

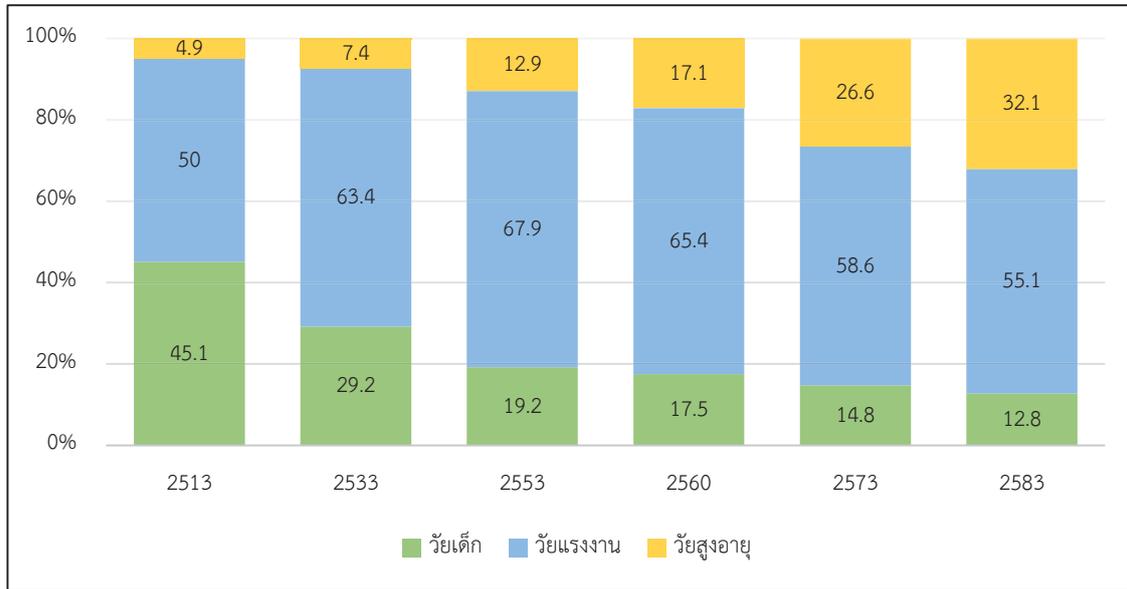
การทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ หัวเรื่องของการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรไทย ด้านโครงสร้างอายุและเพศและการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางประชากร สอง ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ด้านด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม สาม นโยบายของประเทศไทยในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับ นโยบายส่งเสริมการมีบุตร นโยบายด้านการศึกษา นโยบายครอบครัว นโยบายการออม และสวัสดิการผู้สูงอายุ สี่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการโอนทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับ แนวคิดการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร และ แนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account)

2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรไทย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ในที่นี้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงขนาดของสัดส่วนประชากรใน 3 กลุ่มอายุ ได้แก่ ประชากรวัยเด็ก (อายุ 0 – 14 ปี) ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) และประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จากอดีตใน พ.ศ. 2513 มีสัดส่วนประชากรวัยเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี มากถึงร้อยละ 45.1 แต่ได้ลดลงเหลือร้อยละ 19.2 ใน พ.ศ. 2553 ขณะที่สัดส่วนประชากรสูงอายุ ใน พ.ศ. 2513 มีเพียงแค่ร้อยละ 4.9 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.9 ใน พ.ศ. 2553 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) ใน พ.ศ. 2560 สัดส่วนประชากรวัยเด็กได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 17.5 ขณะที่สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.1 และมีคาดประมาณว่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 32.1 ใน พ.ศ. 2583 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559)

รูป 2.1 สัดส่วนประชากรไทยจำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2503 – 2583

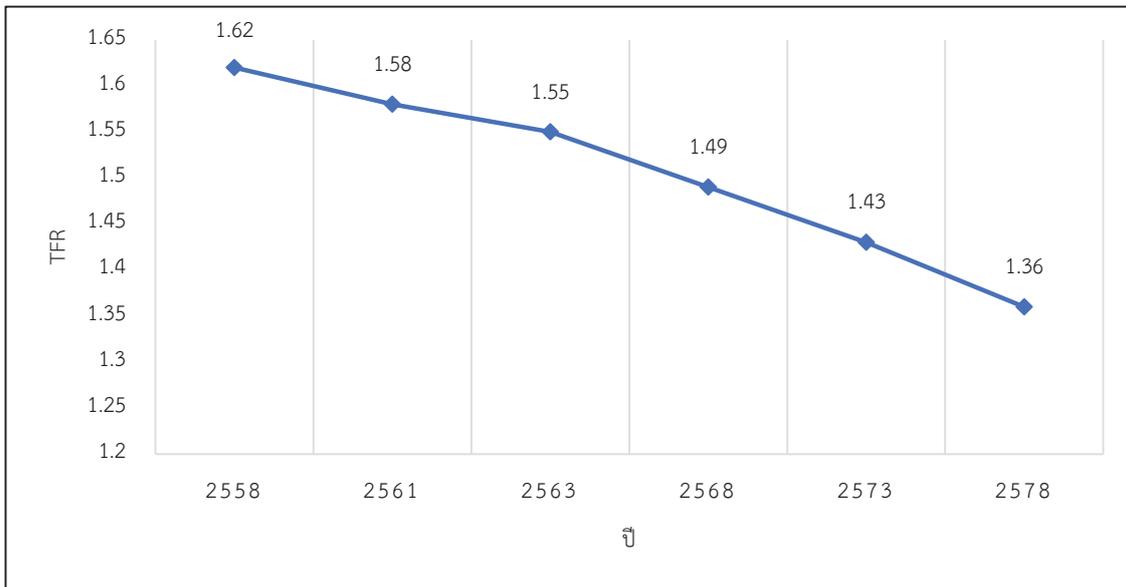

ที่มา : การคาดประมาณประชากรไทยของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.1.1 โครงสร้างอายุและเพศ

ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) ในอีก 5 ปีข้างหน้า โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึงร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด สาเหตุหลักมาจากอัตราเจริญพันธุ์รวมที่ลดลงต่อเนื่อง จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่ผู้หญิงไทยจะมีตลอดวัยเจริญพันธุ์ ที่เคยสูงถึงประมาณ 6 คนในช่วง 50 ปีก่อน ใน พ.ศ. 2558 มีระดับเท่ากับ 1.62 คน และลดลงเหลือ 1.58 คน ใน พ.ศ. 2561 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2561) โดยยังคงมีแนวโน้มที่ลดลงในอนาคต จำนวนการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง แนวโน้มการมีบุตรน้อยลง การเลื่อนอายุแต่งงาน ภาวะการมีบุตรยาก รวมถึงปัจจัยต่างๆ ทางสังคม ที่ทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยลดลง

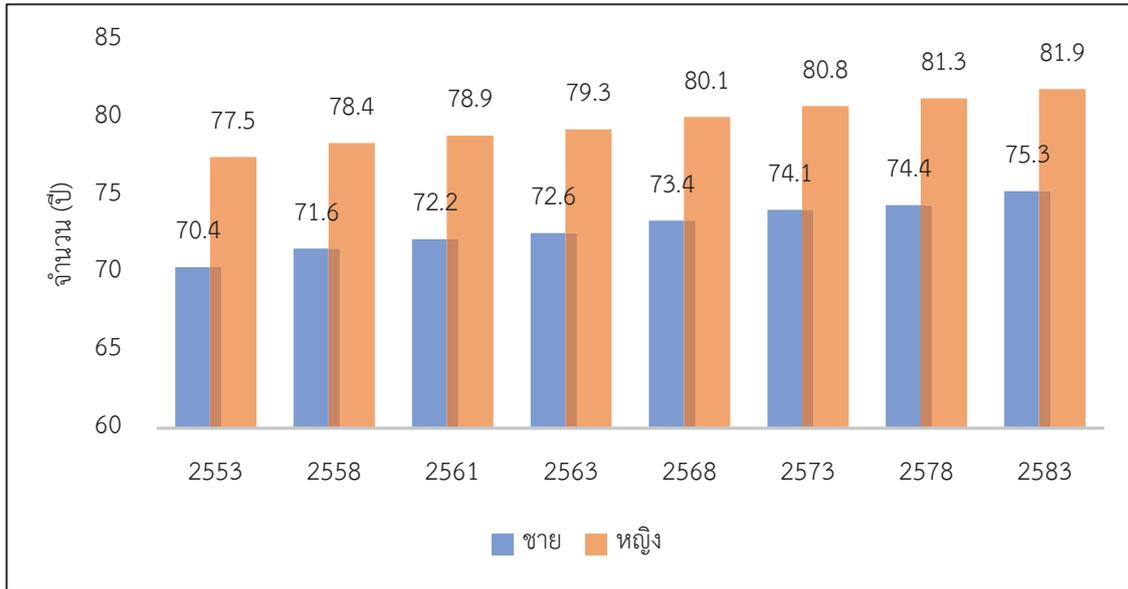
รูป 2.2 อัตราเจริญพันธุ์รวมต่อสตรีวัยเจริญพันธุ์ 1 คน (Total Fertility Rate: TFR) พ.ศ. 2558 – 2578

ที่มา : การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583,สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้ ประชากรไทยมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเพิ่มสูงขึ้น จากอดีตในช่วง พ.ศ. 2553 อายุคาดเฉลี่ยประชากรเพศชายอยู่ที่ 70.4 ปี และเพศหญิง 77.5 ปี เพิ่มขึ้นเป็น อายุคาดเฉลี่ยเพศชายอยู่ที่ 71.6 ปี และเพศหญิง 78.4 ปี ใน พ.ศ. 2558 (ปราโมทย์ ประสาทกุล, ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์, 2556) และในปัจจุบัน พ.ศ. 2561 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทยได้เพิ่มขึ้นเป็น ประชากรเพศชายอยู่ที่ 72.2 ปี และ ประชากรเพศหญิง 78.9 ปี ตามลำดับ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2561) ทั้งนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางการแพทย์ การสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีความทันสมัย ประชากรไทยมีความรู้เกี่ยวกับภาวะโภชนาการที่ดีขึ้น มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่ดี ทำให้ประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้น และ ผู้สูงอายุก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

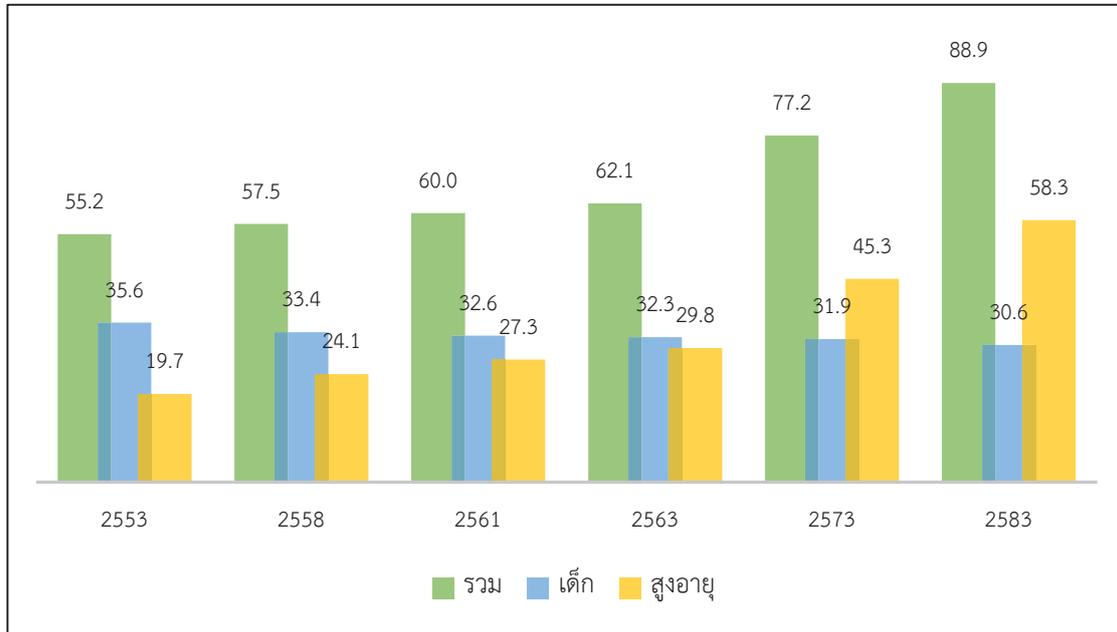
รูป 2.3 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรเพศชาย และเพศหญิง พ.ศ. 2553 – 2583

ที่มา : การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หากเปรียบเทียบโครงสร้างทางอายุและเพศของประชากรไทย ในช่วงวัยเด็กพบว่ามีส่วนของเพศชายมากกว่าเพศหญิง และเมื่อเข้าสู่วัยแรงงานมีส่วนของเพศชายและเพศหญิงที่ใกล้เคียงกัน ขณะที่เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีส่วนของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ข้อมูลจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2558 - 2559 พบว่า มีประชากรวัยเด็กเพศชายร้อยละ 18.6 และเพศหญิงร้อยละ 17 ในประชากรวัยแรงงานมีส่วนเพศชายร้อยละ 67.1 และเพศหญิงร้อยละ 66.3 และวัยสูงอายุ มีส่วนเพศชายร้อยละ 14 และเพศหญิง ร้อยละ 16.7 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร พ.ศ. 2558 - 2559, 2559) สอดคล้องกับข้อมูลอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดที่เพศหญิงมีอายุยืนยาวกว่าเพศชาย โดยใน พ.ศ. 2553 อัตราส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นเพศชายประมาณ 78 คนต่อจำนวนประชากรเพศหญิง 100 คน (ปรามิทธ์ ประสาทกุล, 2558)

รูป 2.4 อัตราส่วนพึ่งพิงรวม อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและวัยสูงอายุ พ.ศ. 2553 – 2583

ที่มา : การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงรวมระหว่างประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงาน ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรไทย ใน พ.ศ. 2553 พบว่า มีจำนวนประชากรวัยเด็กมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรวัยทำงาน โดยมีอัตราส่วนพึ่งพิงรวมเท่ากับ 55.2 ต่อ 100 คน หมายความว่า มีผู้พึ่งพิง (ประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุ) 55.2 คน ต่อประชากรวัยแรงงาน 100 คน โดยเป็นอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก 35.6 และอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ 19.7 ต่อประชากรวัยทำงาน 100 คน ทั้งนี้ จากการที่ประเทศไทยมีนโยบายประชากรมาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 ที่ให้ความสำคัญเรื่องการวางแผนครอบครัวจนประสบความสำเร็จในการลดอัตราการเพิ่มประชากร ส่งผลให้อัตราพึ่งพิงรวมเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีอัตราพึ่งพิงประชากรวัยเด็กมากถึง 35.6 ต่อประชากรวัยทำงาน 100 คน ลดเหลือเพียง 32.6 ต่อประชากรวัยทำงาน 100 คน ใน พ.ศ. 2583 และทำให้อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นจาก 19.7 ต่อประชากรวัยทำงาน 100 คน ใน พ.ศ. 2553 เพิ่มเป็น 27.3 ต่อประชากรวัยทำงาน 100 คน ใน พ.ศ. 2583 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2561)

จากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในประเทศไทยที่กำลังประสบกับปัญหาการเกิดน้อย แต่ในขณะเดียวกันประชากรไทยก็มีอายุที่ยืนยาวมากขึ้นเรื่อยๆ อัตราพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานจะต้องแบกรับภาระในการดูแลประชากรวัยเด็กและโดยเฉพาะในวัยสูงอายุ ทั้งนี้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากในอดีต ประชากรไทยมีการศึกษาที่ดีขึ้น มีแนวโน้มแต่งงานช้าลง คู่สมรสตัดสินใจไม่มีบุตรหรือมีบุตรน้อยลง ส่งผลให้ประเภทครัวเรือนเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

2.1.2 การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางประชากร

คุณลักษณะทางประชากรที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากอดีต เป็นผลจากปัจจัยทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยส่งผลต่อแบบแผนของรายได้และการบริโภค ในการศึกษา คุณลักษณะทางประชากรที่ถูกให้ความสำคัญเป็นในด้านระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภท หรือลักษณะของครัวเรือน ดังนี้

ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาเป็นตัวชี้วัดระดับการลงทุนหรือสะสมทุนมนุษย์ที่สำคัญ แผนการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทยตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ กำหนดให้เด็กทุกคนได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นต่ำเป็นเวลาอย่างน้อยจำนวน 12 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติทุกยุคที่ผ่านมามีความสำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนได้เข้ารับการศึกษานานาชาติ ได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ระดับการศึกษาเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของภาครัฐที่ได้ลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

เกี่ยวกับวัยเรียนในแต่ละระดับการศึกษา กลุ่มอายุ 3-5 ปี คือ กลุ่มประชากรในวัยเรียนก่อนระดับประถมศึกษา ควรมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา รวมไปถึงส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูให้กับเด็กกลุ่มนี้ ซึ่งประชากรกลุ่มนี้ พบว่า มีแนวโน้มที่ลดลง จากพ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 2.36 ล้านคน ลดลงเหลือ 2.27 ล้านคน ในพ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 6-11 ปี คือ กลุ่มประชากรในระดับประถมศึกษาจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาในด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน จาก พ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 5.10 ล้านคน ลดลงเหลือ 4.67 ล้านคน ในพ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 12-14 ปี คือ กลุ่มประชากรในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดเป็นการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านความรู้ ความสามารถ ต่อจากระดับประถมศึกษา เพื่อให้รู้ความ

สนใจและความถนัดของตนเอง สามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยได้ ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีแนวโน้มลดลง เช่นกัน จาก พ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 2.73 ล้านคน ลดลงเหลือ 2.52 ล้านคน ในพ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 15-17 ปี คือ กลุ่มประชากรในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งรูปแบบสามัญและอาชีวศึกษา เพื่อให้ได้รับการพัฒนาความถนัดและความสนใจของตนเอง รวมถึงทักษะต่างๆที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน จาก พ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 2.82 ล้านคน แต่ต่อมาในพ.ศ. 2560 จำนวนประชากรวัยนี้ลดลงเหลือ 2.67 ล้านคน กลุ่มอายุ 18-24 ปี คือ กลุ่มประชากรในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ได้รับความรู้ตรงกับความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อที่จะเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 6.70 ล้านคน แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2560 จำนวนประชากรวัยนี้ลดลงเหลือ 6.81 ล้านคน

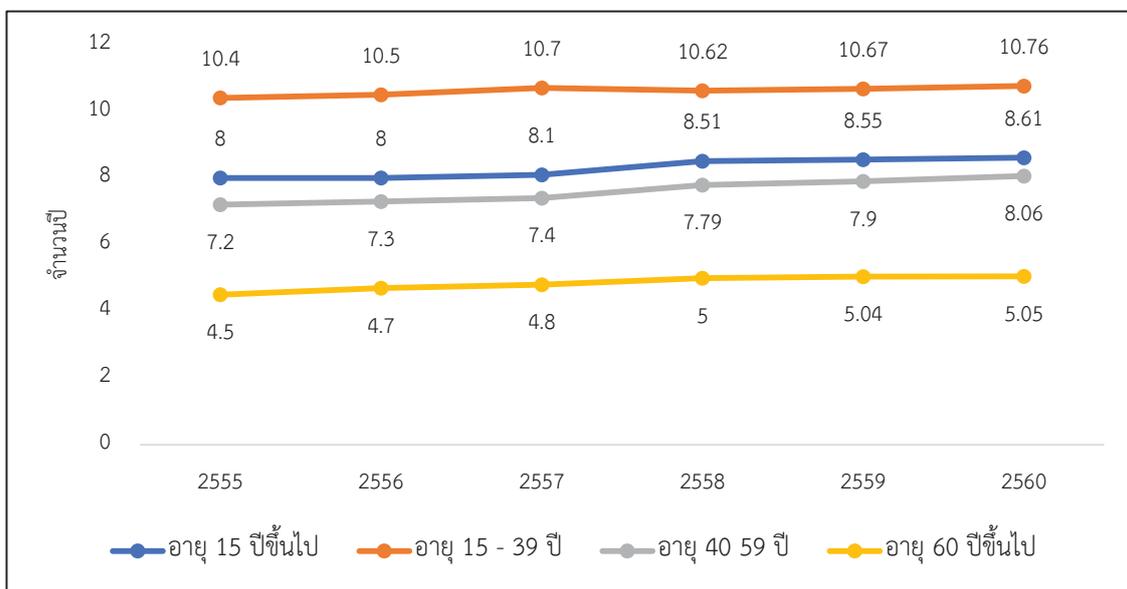
หากพิจารณาการศึกษาที่กลุ่มประชากรตามแต่ละกลุ่มอายุควรได้รับ กลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มประชากรที่อยู่ในช่วงวัยแรงงาน ในด้านการศึกษาควรได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของตนเองมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน กลุ่มอายุ 15-39 ปี เป็นกลุ่มประชากรที่ควรส่งเสริมและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำงาน และความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ กลุ่มอายุ 40-59 ปี เป็นกลุ่มประชากรที่ต้องการพัฒนาความรู้ เช่น การให้ความรู้ในการอบรมเพิ่มทักษะในการทำงาน เป็นการยกระดับคุณค่าของบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน ให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถและสมรรถนะทางกายภาพในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป คือประชากรกลุ่มที่พ้นช่วงวัยแรงงานไปแล้ว เป็นผู้รู้หนังสือ สามารถประกอบอาชีพ และมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิต ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากปี พ.ศ. 2555 มีประชากรจำนวน 9.62 ล้านคน แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2559 จำนวนประชากรวัยนี้ลดลงเหลือ 10.92 ล้านคน

เกี่ยวกับสถานการณ์จำนวนปีการศึกษาของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ กลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป พบว่า จำนวนปีการศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.06 ปี จาก พ.ศ. 2555 มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยอยู่ที่ 8.0 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 8.61 ปี ใน พ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 15 - 39 ปี พบว่า จำนวนปีการศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.09 ปี จาก พ.ศ. 2555 มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยอยู่ที่ 10.4 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 10.76 ปี ใน พ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 40 - 59 ปี พบว่า จำนวนปีการศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.16 ปี จาก พ.ศ. 2555 มีจำนวนการศึกษาเฉลี่ยอยู่ที่ 7.2 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 8.06 ปี ใน พ.ศ. 2560 กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป พบว่า จำนวนปีการศึกษามีแนวโน้ม

เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.14 ปี จาก พ.ศ. 2555 มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยอยู่ที่ 4.5 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 5.05 ปี ใน พ.ศ. 2560

โดยสรุป การศึกษาของประชากรไทยในทุกกลุ่มอายุมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต เนื่องจากภาครัฐได้ให้ความสำคัญต่อระดับการศึกษาของประชากรไทย ได้มีการลงทุนในด้านการศึกษามาก เพื่อยกระดับความสามารถของผู้เรียนที่มีสัดส่วนน้อยลง และเป็นการเพิ่มคุณภาพด้านการศึกษาและเป็นการพัฒนาคุณภาพประชากรไทยให้ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

รูป 2.5 จำนวนปีการศึกษา จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2555 – 2560

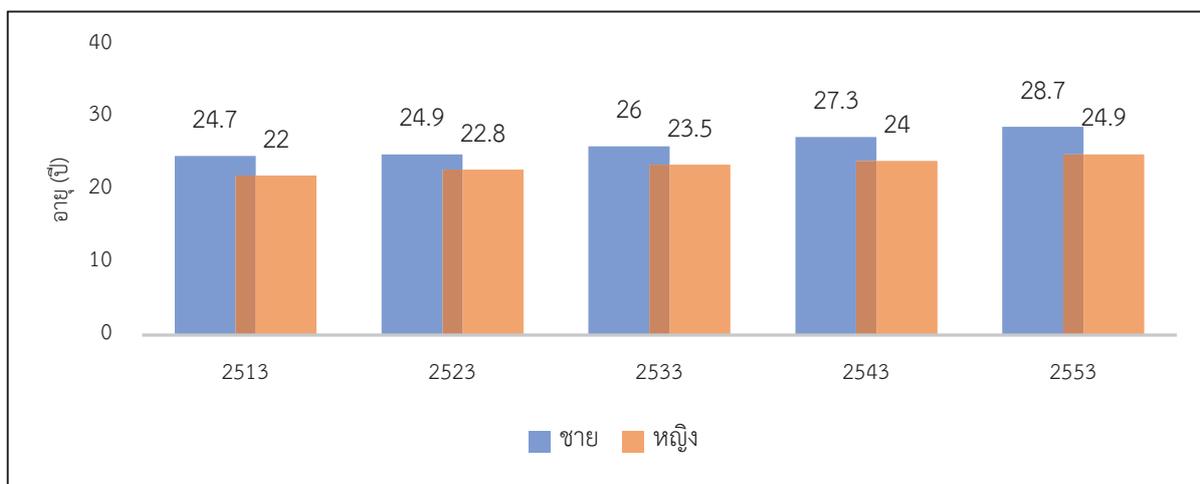
ที่มา : สำนักเลขาธิการสถานการณการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สถานภาพสมรส และการมีบุตร

จากอดีตจนถึงปัจจุบันสถานภาพสมรส และการมีบุตรของประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลง การอยู่เป็นโสด และการเลื่อนอายุการแต่งงาน เริ่มปรากฏชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบัน ข้อมูลจากการสำรวจประชากร และเคหะ พบว่า อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสของประชากรเพศชายและหญิงเลื่อนสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยใน พ.ศ. 2513 ประชากรชายมีอายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสอยู่ที่ 24.7 ปี เลื่อนขึ้นเป็นอายุ 27.3 และ 28.7 ใน พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2553 ตามลำดับ เช่นเดียวกับประชากรเพศหญิงที่มีอายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสเลื่อนขึ้น จาก 22 ปี ใน พ.ศ. 2513

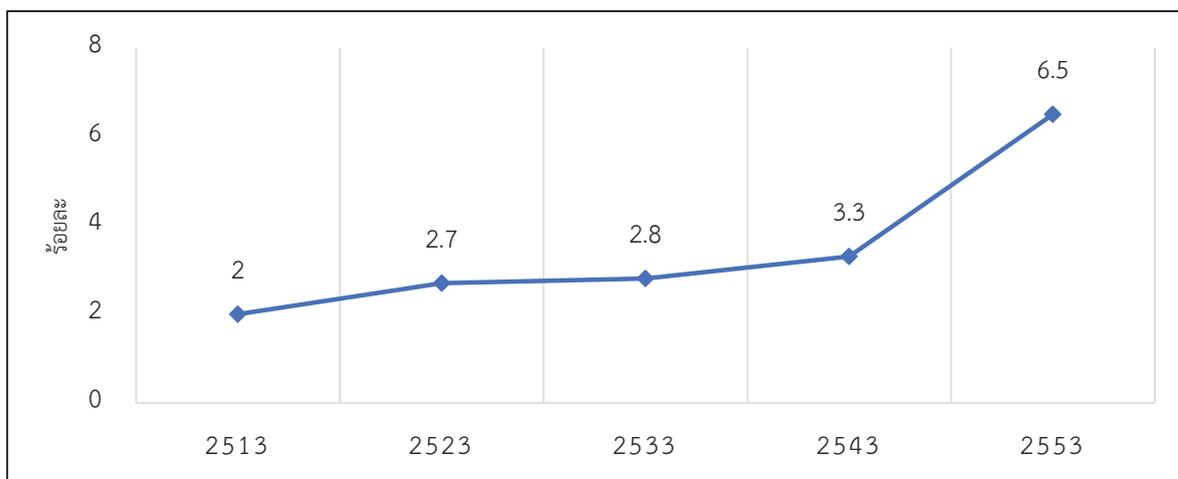
เป็น 24 ปี และ 24.9 ปี ใน พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2553 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร พ.ศ. 2558 - 2559, 2559) นอกจากนี้ อัตราการครองโสดถาวรของประชากรไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน จาก พ.ศ. 2513 มีประชากรที่ครองโสดถาวรร้อยละ 2 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2.8 และ 6.5 ใน พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2553 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

รูป 2.6 อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสประชากรเพศชายและหญิง พ.ศ. 2513 – 2553

ที่มา : ศุภธิดา ขวณวัน และ ปิยวัฒน์ เกตุวงศา, 2557

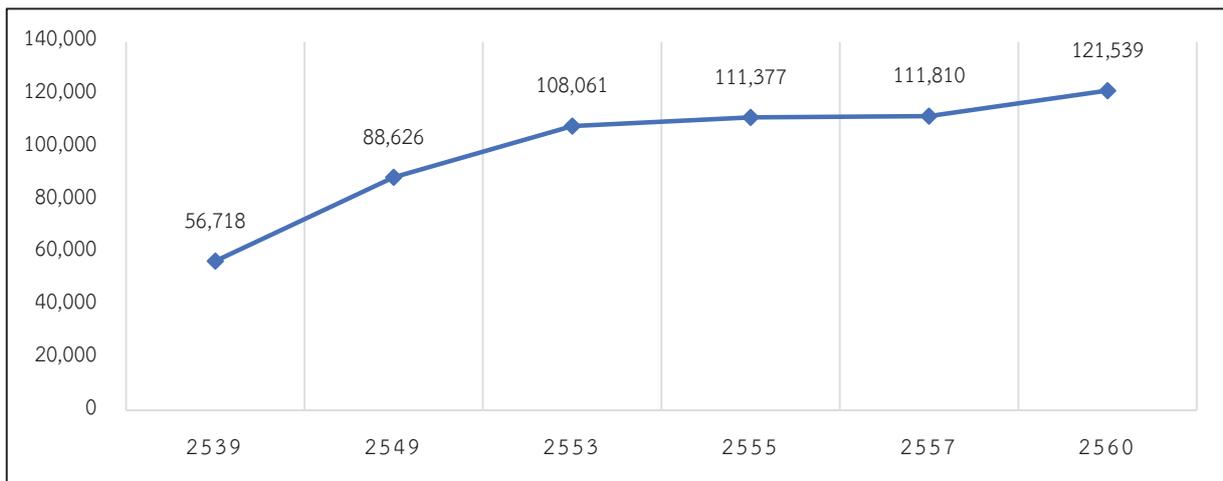
รูป 2.7 ร้อยละการครองโสดถาวรของประชากรไทย พ.ศ. 2513 – 2553

ที่มา : อมรา สุนทรธาดา, กมลชนก ขำสุวรรณ 2557

สถานการณ์การหย่าร้างมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จากข้อมูลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่าจำนวนการหย่าร้างเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า จาก พ.ศ. 2539 มีผู้จดทะเบียนหย่าจำนวน 56,718 คู่ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 108,482 คู่ ใน พ.ศ. 2553 และในปี พ.ศ. 2555 มีผู้จดทะเบียนหย่าจำนวน 111,377 คู่ (ประชากรและสังคม, 2552)

รูป 2.8 จำนวนการหย่าร้างของประชากรไทย พ.ศ. 2539 – 2560

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และรูปแบบเกี่ยวกับสถานภาพและการสมรสของประชากรไทย มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ทักษะจิตส่วนบุคคลที่มีความต้องการอิสระในการดำรงชีวิตมากขึ้น ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมทางสังคม มีความวิตกกังวลทางเศรษฐกิจที่ทำให้ไม่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงดูบุตรได้ (ภูเบศร์ สมุทรจักร ชีรนุช ก้อนแก้ว ริฎวัน อุเต็น, 2559) จากการที่ประชากรไทยยังขาดการเตรียมความพร้อมในการสร้างครอบครัว ประชากรส่วนใหญ่เลือกที่จะสร้างความมั่นคงในอนาคตด้วยการวางรากฐานด้วยการมีอาชีพการทำงาน และการมีรายได้ที่มั่นคง ประกอบกับประเทศไทยมีการพัฒนาทางด้านการศึกษา ประชากรไทยหันมาให้ความสนใจการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นกว่าแต่ก่อนเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ ประชากรหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษา และการประกอบอาชีพที่มั่นคงมากกว่าการสร้างครอบครัว (และมีบุตร) การที่ประชากรไทยแต่งงานช้าลง หรือเลื่อนอายุการแต่งงานออกไป อาจจะมีลูกน้อยลง จึงเป็นผลให้ลักษณะโครงสร้างทางครอบครัวที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

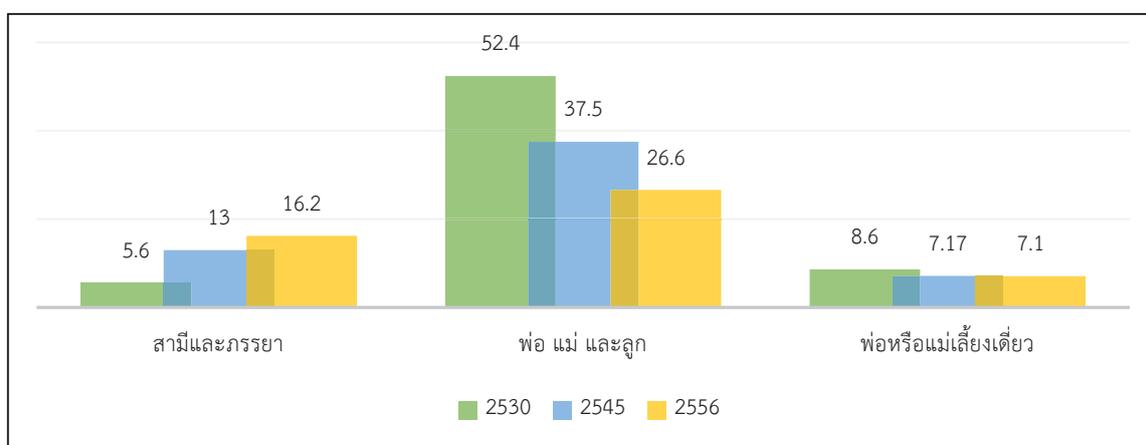
ลักษณะและโครงสร้างทางครอบครัว/ครัวเรือน

ลักษณะโครงสร้างทางครอบครัวของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านจากการที่อัตราการครองโสดมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรสมีแนวโน้มสูงขึ้น และการหย่าร้างมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อลักษณะและโครงสร้างของครอบครัวไทย เดิมจากส่วนใหญ่ที่มีเพียงลักษณะครอบครัวขยายหรือครอบครัวเดี่ยว แต่ปัจจุบันมีครอบครัวในลักษณะอื่นๆ เกิดขึ้นค่อนข้างมาก (อมรา สุขทรธาดา และ กมลชนก ขำสุวรรณ, 2557) ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงไปด้วยการจำแนกประเภทครอบครัวของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สามารถแบ่งลักษณะโครงสร้างทางครอบครัว ดังนี้

1). **ครอบครัวเดี่ยว** แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ หนึ่ง ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามีและภรรยา เท่านั้น (มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร) สอง ครอบครัวที่ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และลูก (มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร) และ สาม ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (มีพ่อและลูก หรือแม่และลูก) (มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร)

ครอบครัวเดี่ยว เป็นประเภทครอบครัวที่พบมากที่สุดในประเทศไทย โดยในกลุ่มครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยา มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็น 3 เท่า จาก พ.ศ. 2530 มีร้อยละ 5.6 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 13 และ 16.2 ใน พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ ในลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ได้มีแนวโน้มลดลง 2 เท่า จาก พ.ศ. 2530 มีร้อยละ 52.4 ลดลงเหลือร้อยละ 37.5 และร้อยละ 26.6 ใน พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ ขณะที่สัดส่วนของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558)

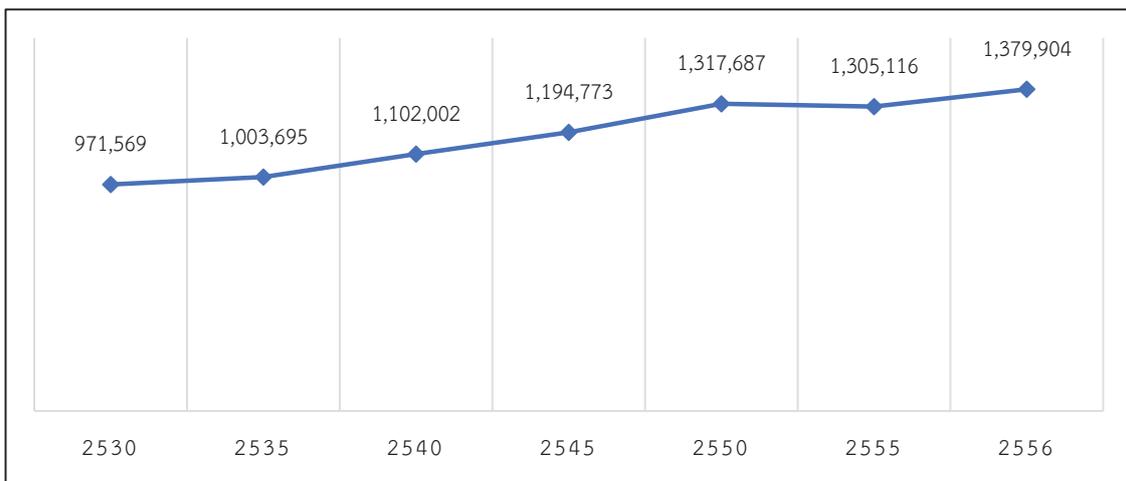
รูป 2.9 ร้อยละของครอบครัวเดี่ยว จำแนกเป็น 3 ประเภท พ.ศ. 2530 – 2556

ที่มา : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558

เมื่อพิจารณาจำนวนครอบครัวที่เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่ประกอบด้วยบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาศัยอยู่กับบุตรเพียงลำพัง ซึ่งมีปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว เช่น การหย่าร้าง คู่สมรสเสียชีวิต พบว่า สถานการณ์ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น จาก 971,569 ครอบครัวใน พ.ศ. 2530 เป็น 1,194,773 และ 1,379,904 ครอบครัวใน พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ

รูป 2.10 จำนวนครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว พ.ศ. 2530 – 2556

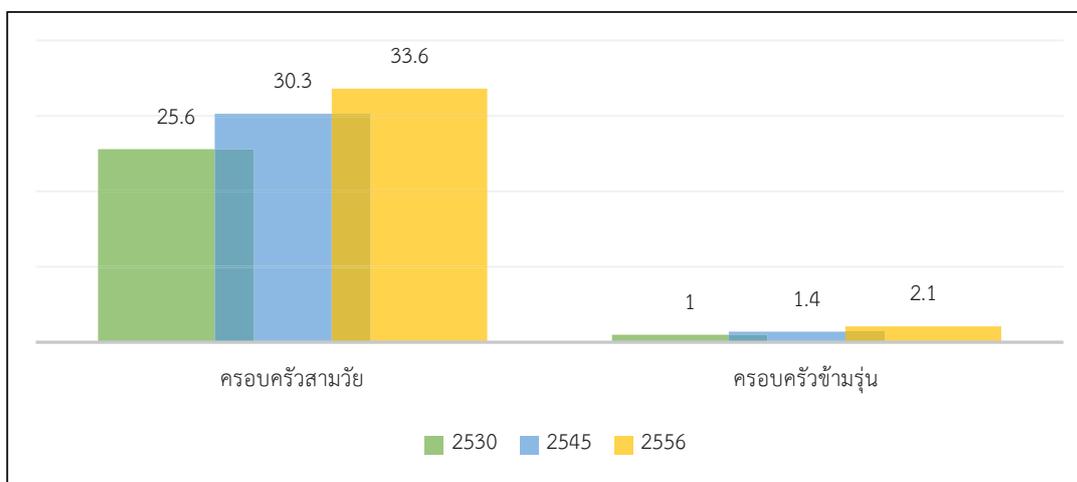
ที่มา : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558

จากข้อมูลในระหว่าง พ.ศ. 2530 – 2556 แสดงให้เห็นว่าขณะที่สัดส่วนครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวลดลงเล็กน้อยนั้น จำนวนของครัวเรือนรูปแบบนี้ก็กลับเพิ่มขึ้น จากประมาณ 970,000 ครัวเรือน เมื่อ พ.ศ. 2530 เพิ่มขึ้นเป็น ประมาณ 1.4 ล้านครัวเรือน ใน พ.ศ. 2556 หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 7.1 ของครัวเรือนทั้งหมด อาจเป็นเพราะจำนวนเด็กเกิดใหม่โดยรวมลดลง ตลอดจนจำนวนการหย่าร้างและแยกกันอยู่เพิ่มสูงขึ้น (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558)

2). ครอบครัวขยาย แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ หนึ่ง ครอบครัว 3 เจนเนอเรชัน (ปู่/ย่า/ตา/ยาย ลูก และหลาน) (มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป) และ สอง ครอบครัวข้ามรุ่น (ปู่/ย่า/ตา/ยาย และหลาน) (มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร)

ครอบครัวขยาย เป็นประเภทครอบครัวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 25.6 ใน พ.ศ. 2530 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30.3 และ 33.6 ใน พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ ในส่วนของครอบครัวข้ามรุ่น พบว่ามีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558)

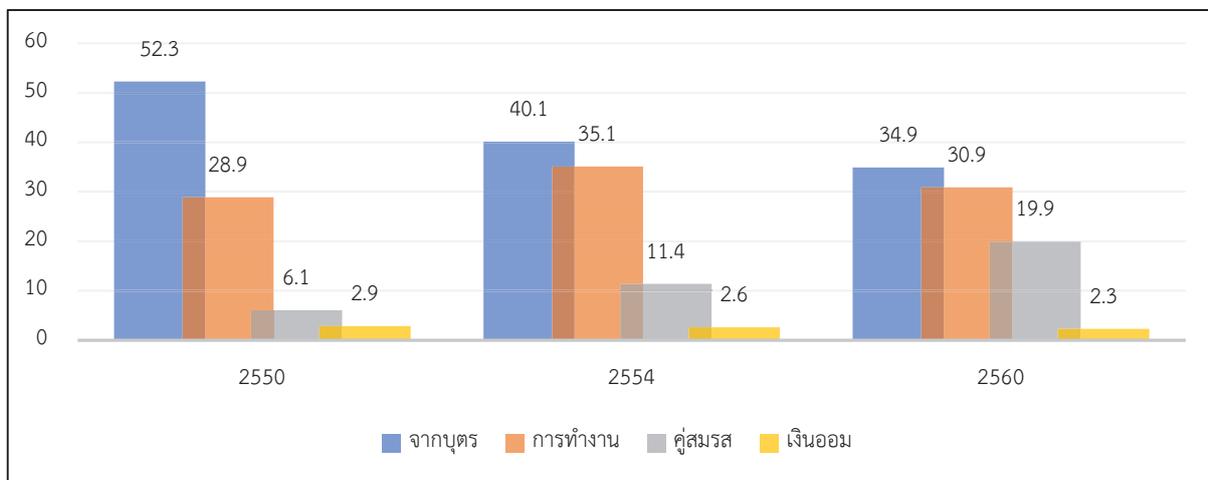
รูป 2.11 ร้อยละครอบครัวขยายโดยจำแนกเป็น 2 ประเภท พ.ศ. 2530 – 2556

ที่มา : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2558

ภายใต้สถานการณ์ที่โครงสร้างครอบครัวไทยกำลังเปลี่ยนแปลง พบว่ารูปแบบของครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยาเท่านั้น และครอบครัวสามรุ่นประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขณะที่ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากคู่สมรสไม่ต้องการมีบุตร แต่มีความต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมายในชีวิตของตนเองทั้งในด้านการเรียนและการทำงาน อีกทั้งมีการแต่งงานในช่วงอายุที่มากขึ้นส่งผลให้เกิดภาวะการมีบุตรยาก และมีแนวโน้มการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้น รวมไปถึงความเจริญก้าวหน้าในเทคโนโลยีที่ช่วยให้ประชากรไทยมีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรไทย และยังส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลผู้ที่อยู่อาศัยในครอบครัวแต่ละรูปแบบ (ศุทธิดา ชนวนวัน; ปิยวัฒน์ เกตุวงศา, 2557) สะท้อนให้เห็นว่า ในอนาคตสัดส่วนผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะอยู่คนเดียวหรืออยู่ลำพังกับคู่สมรสมากขึ้น โอกาสที่จะพึ่งพาการช่วยเหลือจากภาครัฐในด้านต่างๆ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากกว่าที่จะได้รับการช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพ ยิ่งทำให้ภาครัฐมีภาระการคลังที่เพิ่มขึ้นจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560 พบว่าแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ 3 อันดับแรกใน พ.ศ. 2550 มาจากบุตร การทำงาน และคู่สมรส และใน พ.ศ. 2560 รายได้หลักที่มาจากบุตรมีแนวโน้มลดลงแต่กลับมีรายได้จากการทำงานเพิ่มสูงขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ และ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

รูป 2.12 แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ

ที่มา : สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างทางครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย โดยเฉพาะครอบครัวข้ามรุ่น (skipped generation) จะมีความเปราะบางทางด้านเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้สูงอายุต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูหลาน โอกาสที่ผู้สูงอายุจะไม่มี ความมั่นคงในด้านการเงิน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และยังพบว่า 1 ใน 5 ของผู้สูงอายุในครอบครัวข้ามรุ่นมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย, 2558) และในส่วนของครอบครัวเดี่ยว ที่อาศัยอยู่กับคู่สมรสเพียงลำพัง (สามีและภรรยา) ซึ่งในอนาคตก็จะกลายเป็นผู้สูงอายุ ถ้าหากไม่มีการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงิน ก็จะทำให้ประสบกับปัญหาความเปราะบางทางด้านการเงินได้เช่นกัน

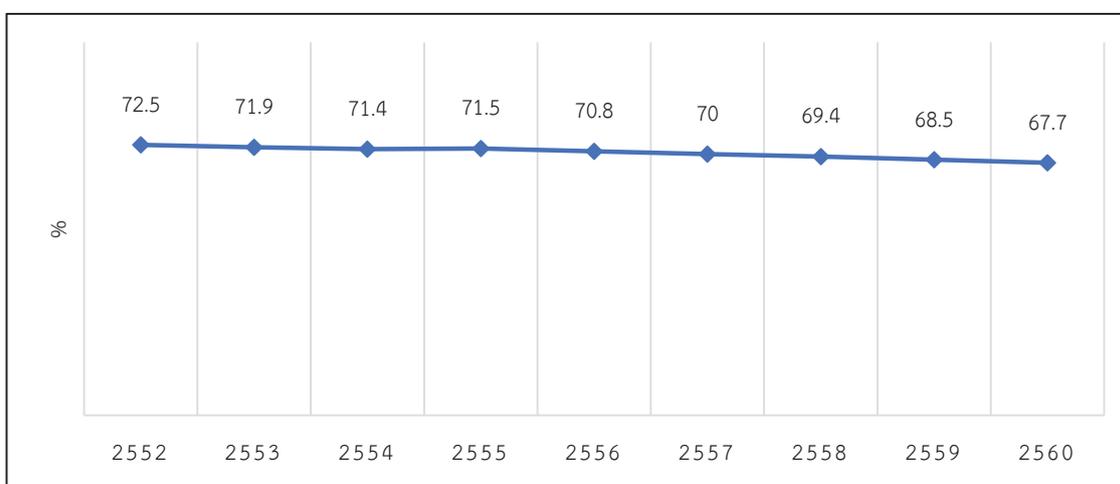
2.2 ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและระยะเวลาของการเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทยในระยะเวลาที่สั้น เกิดผลกระทบต่างๆ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ดังนี้

2.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

สถานการณ์สัดส่วนกำลังแรงงานลดลง ในการพัฒนาเศรษฐกิจมีความจำเป็นต้องอาศัยประชากรวัยแรงงานขับเคลื่อนและพัฒนาภาวะเศรษฐกิจให้เติบโต จากรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า สัดส่วนกำลังแรงงานที่มีงานทำลดลง จาก พ.ศ. 2552 ร้อยละ 72.5 ของประชากรวัยแรงงาน เหลือร้อยละ 70.8 และ 67.7 ใน พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2560 ตามลำดับ

รูป 2.13 สัดส่วนกำลังแรงงานที่มีงานทำ อายุ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2552 – 2560

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560

การที่ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ภาครัฐจะต้องเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อบรรเทาปัญหาภาระการดูแลผู้สูงอายุในประชากรวัยแรงงานที่จะต้องทำหน้าที่ดูแลทั้งประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุ แนวโน้มประชากรวัยแรงงานที่ลดลง จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้อัตราพึ่งพิงรวมเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะอัตราพึ่งพิงวัยสูงอายุ จึงเป็นความท้าทายของประเทศที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน ตั้งแต่การสร้างหลักประกันรายได้ การออมเพื่อวัยเกษียณ สวัสดิการด้านสุขภาพ รวมถึงวางแผนการใช้ชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก แต่ก็ยังมีครอบครัวและภาครัฐให้การเกื้อหนุน กล่าวคือ ต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านสวัสดิการ บริการ และรวมถึงหลักประกันต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน หากเป็นผลกระทบในด้านเศรษฐกิจจะได้รับผลกระทบจากหลากหลายด้าน เช่น การลงทุน การผลิต และการบริโภค เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงต่อ *การปันผลทางประชากร (Demographic Dividend)* ซึ่งหมายถึง การได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร เกิดกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางสังคมจากยุคภาคเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมเมือง ซึ่งเป็นยุคที่เน้นการใช้แรงงานเพื่อเป็นการสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์, 2555) จากการลดลงของจำนวนประชากรวัยแรงงานส่งผลต่อการผลิตโดยตรง ซึ่งจะสามารถเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจผ่านการปันผลทางประชากร โดยการปันผลทางประชากรถูกแบ่งออกเป็น 2 ระยะ

หนึ่ง *การปันผลทางประชากรระยะแรก* เกิดขึ้นเมื่อมีจำนวนประชากรวัยแรงงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และประกอบกับมีสัดส่วนการพึ่งพิงทางประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุที่ต่ำก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากจำนวนประชากรวัยแรงงานที่เพิ่มมากขึ้นจะเป็นกำลังสำคัญในภาคการผลิต ส่งผลให้เกิดการขยายกำลังปัจจัยในการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตนำมาซึ่งผลผลิตที่มากขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตมวลรวมประเทศเพิ่มขึ้น ถือได้ว่าเป็นโอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มาจาก การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรวัยแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามการปันผลทางประชากรระยะแรกจะลดลงไปเรื่อยๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และจำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่งผลให้อัตราการพึ่งพิงทางประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ทำให้สูญเสียกำลังในการผลิต ส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมลดลง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีช่วงระยะเวลาในการปันผลทางประชากรระยะแรกค่อนข้างสั้น และเมื่อประชากรวัยแรงงานกลุ่มนี้กลายมาเป็นประชากรผู้สูงอายุ ถือว่าการปันผลทางประชากรขั้นแรกจะสิ้นสุดลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรอย่างรวดเร็วนั่นเอง (จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ, 2559)

สอง *การปันผลทางประชากรระยะที่สอง* ขณะที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดความกังวลทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากได้สูญเสียประชากรวัยแรงงานซึ่งเคยเป็นกลุ่มที่สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกำลังลดลงอย่างรวดเร็ว ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มพึ่งพิงได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเกิดการปันผลทางประชากรระยะที่สองได้ ก็ต่อเมื่อผู้สูงอายุมีความมั่นคงและมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ หากประชากรวัยสูงอายุสามารถมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจได้มาก ก็จะส่งผลดีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ลักษณะดังกล่าวจะทำให้ประชากรวัยสูงอายุไม่ต้องตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ (จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ, 2559) โดยจะต้องมีการกระตุ้นการออมและการลงทุนของประชากรกลุ่มนี้ในขณะที่ยังเป็นวัยแรงงาน เปรียบเสมือนเป็นการสะสมทุนมนุษย์และทุนกายภาพ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการปันผลทางประชากร ที่จะก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและนำไปสู่มาตรฐานการครองชีพ

ถึงแม้ว่าประชากรวัยแรงงานจะลดลงและกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ แต่เศรษฐกิจจะสามารถเติบโตต่อไปได้ โดยได้ประโยชน์จากศักยภาพของประชากรวัยสูงอายุ ลักษณะดังกล่าวคือ การปันผลทางประชากรครั้งที่ 2 (ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์, 2555)

การผลิต (Production) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในลักษณะที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น แต่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง จะทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิต ส่งผลให้ระดับผลผลิตต่อหัวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง (ชนะพงศ์ โพธิ์ปิติ และ กิริยา กุลกลการ, 2553)

ความสามารถในการผลิตของประเทศ ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ปริมาณแรงงานและคุณภาพของแรงงาน (อณันญา ชัยสงค์, 2560) ซึ่งคุณภาพของแรงงานจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงคุณภาพของแรงงาน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นในขณะที่จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทุกระดับ โดยเฉพาะกำลังแรงงานในตลาดแรงงานลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากกำลังแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตและรายได้ของประเทศ จะทำให้ผลผลิต การเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GDP) ลดลง (ศศิเพ็ญ ภูวนาณิช, 2555) ในอนาคต การลดลงของสัดส่วนประชากรวัยแรงงานอย่างต่อเนื่อง จะทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง จากการศึกษา “ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อผลผลิต” พบว่า การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะทำให้ผลผลิตใน พ.ศ. 2573 ของประเทศไทยลดลงประมาณร้อยละ 7 (ชนะพงศ์ โพธิ์ปิติ และ กิริยา กุลกลการ, 2553)

ในหลายประเทศได้มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนแรงงาน เพื่อรักษาระดับประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งเทคโนโลยีเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถช่วยลดผลกระทบการลดลงของจำนวนแรงงานที่เกิดขึ้นจากสังคมผู้สูงอายุได้ เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการผลิตให้เกิดความยั่งยืนแม้ในสถานการณ์ที่มีจำนวนประชากรวัยแรงงานที่จำกัดก็สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้ เช่น ในประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีได้มีการใช้หุ่นยนต์ในธุรกิจภาคอุตสาหกรรม เพื่อเป็นการทดแทนแรงงานคนที่ขาดหายไป จากงานศึกษา “การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเงินของประชากร” รายงานว่า ถ้าไม่มีการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีเลย อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตในยุคสังคมสูงวัยจะอยู่ที่ร้อยละ -0.4 ต่อปี หากมีการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อปี จะทำให้อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตในยุคสังคมสูงวัยจะอยู่ที่ร้อยละ 0.89 ต่อปี และถ้าหากมีการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี จะทำให้อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตในยุคสังคมสูงวัยจะอยู่ที่ร้อยละ 2.21 ต่อปี (จิระวัฒน์ ปิ่นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ, 2559)

นอกจากนวัตกรรมและเทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยลดผลกระทบได้แล้ว การเพิ่มทักษะให้กับแรงงานก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพให้กับผลผลิต กล่าวคือ หากประชากรวัยแรงงานได้มีการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการทำงาน รวมทั้งการเพิ่มทักษะและการเสริมสร้างทักษะใหม่ (up-skill) ที่เป็นประโยชน์ในการทำงานตลอดช่วงอายุในการทำงานของวัยแรงงาน เพื่อปฏิบัติงานในแต่ละสาขาได้อย่างเหมาะสม การเพิ่มและการเสริมทักษะต่างๆ จะสามารถตอบสนองความต้องการของการผลิตได้อย่างตรงจุด ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถของแรงงานในการสร้างรายได้และสามารถยกระดับผลิตภาพของแรงงานในระยะยาวได้อีกด้วย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561)

สำหรับสถานการณ์ในประเทศไทยได้มีการนำแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงาน เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังในการผลิตโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมไทยที่ต้องมีการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติเป็นจำนวนมาก เพื่อมาทดแทนแรงงานในไทยที่มีจำนวนลดลง มีทักษะไม่ตรงกับงาน และมีเงื่อนไขในการทำงานที่มากขึ้น แรงงานต่างชาติจึงเป็นส่วนสำคัญที่เข้ามาเติมเต็มการผลิตในส่วนนี้ (อภิยุทธ์ อำนวยกาญจนสิน, 2561) จากรายงานการศึกษา “ผลกระทบของการนำเข้าแรงงานต่างด้าวต่อผลผลิตรวมในบริบทของสังคมผู้สูงอายุ” พบว่า แรงงานต่างชาติมีความสามารถในการผลิตเพียงร้อยละ 0.58 ของความสามารถแรงงานไทย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติมีทักษะต่ำกว่าแรงงานไทย หากแรงงานไทยมีจำนวนลดน้อยลง 10 คน จะต้องอาศัยแรงงานข้ามชาติประมาณ 17 คน ถึงจะสามารถทดแทนแรงงานที่ขาดหายไปได้ การนำเข้าแรงงานข้ามชาติจะสามารถบรรเทาปัญหาการลดลงของผลผลิตในสังคมผู้สูงอายุได้ ช่วยบรรเทาปัญหาการลดลงของ GDP ใน พ.ศ. 2573 ได้ประมาณร้อยละ 57 แต่จะต้องใช้จำนวนแรงงานต่างชาติมากถึง 8.58 ล้านคน (ธนพงษ์ โพธิ์ปิติ และ กิริยา กุลกลการ, 2553)

ในการศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอายุประชากรต่อผลผลิตรวม โดยเปรียบเทียบผลผลิตระหว่างโครงสร้างทางประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและโครงสร้างทางสังคมที่ยังไม่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ พบว่า ในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่านทางโครงสร้างประชากร (พ.ศ. 2523 – พ.ศ. 2552) ผลผลิตรวมยังไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก เพราะเนื่องจากโครงสร้างทางประชากรยังมีความใกล้เคียงกันอยู่มาก แต่จะเห็นผลลัพธ์อย่างชัดเจนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นไป ผลผลิตโครงสร้างทางประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุยังคงเติบโตได้แต่จะต่ำกว่าผลผลิตโครงสร้างทางสังคมที่ยังไม่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ จะส่งผลทำให้เศรษฐกิจไม่สามารถขยายตัวได้เท่าที่ควร (นณริฎ พิศลยบุตร และ จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2556)

หากพิจารณาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่มีต่อภาคการผลิต จะพบว่า การลดลงของประชากรวัยเด็กและแรงงาน แต่จำนวนประชากรผู้สูงอายุกลับเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ผลผลิต

ลดลง ผลจากการวิเคราะห์แบบจำลอง Overlapping Generation Mode ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการผลิตที่เปลี่ยนไป โดยภาคการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนคือภาคบริการทางด้านสุขภาพ ซึ่งการขยายตัวของบริการสุขภาพนั้นก็เพื่อที่รองรับความต้องการของกลุ่มประชากรสูงอายุ ขณะที่ภาคผลิตด้านการศึกษากำลังลดลง สามารถเห็นได้จากการที่โรงเรียนหลายแห่งได้เริ่มมีการปิดตัวลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจำนวนประชากรวัยเด็กได้ลดลงและจะมีจำนวนผู้ที่จะเป็นกำลังแรงงานลดลงในอนาคต (วรเวศม์ สุวรรณระดา, 2556) อย่างไรก็ตาม การที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอาจไม่ใช่อุปสรรคในผลิตของประเทศ หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการผลิตที่เหมาะสม มีการเตรียมรับมือกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระยะยาว ควรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตควบคู่ไปกับการเสริมทักษะให้กับแรงงานเพื่อเป็นการรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในยุคของสังคมผู้สูงอายุ

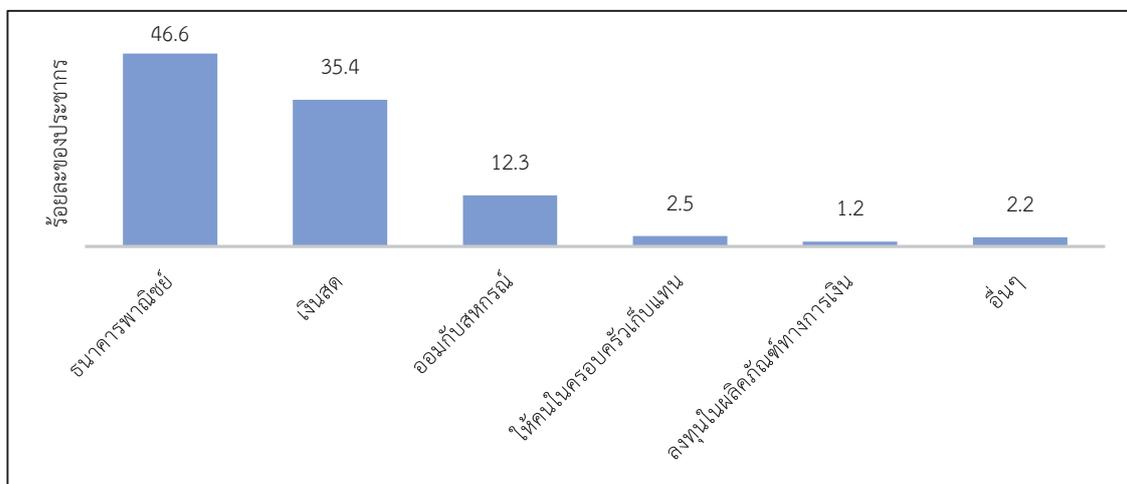
การลงทุนและการออม (saving and investment) การพัฒนาเศรษฐกิจต้องอาศัยการลงทุน การเพิ่มขึ้นของประชากรย่อมก่อให้เกิดความต้องการของสินค้าและบริการ เช่น การมีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดความต้องการทางสินค้าและบริการด้านสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ทำให้การตลาดภายในประเทศเกิดการขยายและเพิ่มโอกาสในการลงทุน หากเป็นระบบเศรษฐกิจแบบปิดแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่ย่อมได้มาจากเงินออมในประเทศเป็นหลัก

ทฤษฎีการออมที่ใช้ศึกษาเชื่อมโยงระหว่างประชากรและการออม ได้แก่ ทฤษฎีการออมตามวงจรชีวิต มีอดดีจียนิ (Modigliani) แนวคิดทฤษฎีนี้เป็นสิ่งที่จูงใจทำให้คนเก็บออมรายได้เพื่อไว้ใช้ในอนาคต คนเราเริ่มจะมีรายได้เมื่อเข้าสู่วัยทำงาน และจะค่อยๆเพิ่มมากขึ้นตามอายุและประสบการณ์ (ทุนมนุษย์) ที่สะสมมากขึ้น แต่เมื่อถึงจุดหนึ่งการสั่งสมทุนมนุษย์จะค่อยๆลดลงอันเนื่องมาจากการสูงอายุ ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพทางด้านสุขภาพ และความสามารถในการเรียนรู้ที่ลดลง โดยปกติแล้วคนเรามักจะออมในช่วงที่เป็นวัยแรงงานเพราะยังมีความสามารถในการหารายได้มากกว่าความต้องการบริโภค (เกินดุล) แล้วนำเงินที่ออมไว้ไปใช้ในเวลาที่ความสามารถในการหารายได้ต่ำกว่าความต้องการบริโภค (ขาดดุล) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่ออมคือประชากรในวัยแรงงานแต่ผู้ใช้เงินออมคือกลุ่มประชากรวัยเด็กและประชากรสูงอายุ ดังนั้น หากมีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานสูงกว่าประชากรวัยเด็กและประชากรวัยสูงอายุจะส่งผลให้มีอัตราการออมรวมที่สูง ในทางตรงกันข้ามถ้ามีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานต่ำกว่าประชากรวัยเด็กและประชากรวัยสูงอายุจะส่งผลให้มีอัตราการออมรวมที่ต่ำ (มัทนา พานานิรามย์, 2550)

โดยทั่วไป พฤติกรรมการออมของบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงอายุ โดยที่ประชากรสูงอายุจะมีอัตราการออมที่ต่ำกว่าประชากรวัยแรงงาน การที่มีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจะทำให้การออม

รวมของประเทศลดลง และไม่สามารถสะสมทุนได้มากพอที่จะลงทุนทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้ จากทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบนีโอคลาสสิก กล่าวไว้ว่าประเทศที่มีอัตราการออมสูงจะมีการสะสมทุนมากและมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าประเทศที่มีอัตราการออมต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการออมและการลงทุน (นณริฎ พิศลยบุตร และ จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2556)

รูป 2.14 รูปแบบการออมเงินของคนไทย

ที่มา : ปณิตดา ภู่ออม 2560

จากรายงานรูปแบบการออมของคนไทย พบว่า ประชากรส่วนใหญ่จะมีการเก็บออมในรูปแบบเงินฝากในธนาคารมากถึงร้อยละ 46.6 เพื่อหวังผลตอบแทนในอนาคต รองลงมาคือ การถือเงินสด คิดเป็นร้อยละ 35.4 การออมกับสหกรณ์ ร้อยละ 12.3 ให้คนในครอบครัวเก็บแทน ร้อยละ 2.5 ลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน ร้อยละ 1.2 และอื่นๆ ร้อยละ 2.2 (ปณิตดา ภู่ออม, 2560)

การออมนับได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จากการศึกษา “การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเงินของประชากร” รายงานว่า ประชากรในช่วงอายุ 25 -59 ปีมีการเกินดุลโดยเฉลี่ยเพียงประมาณ 40,000 บาทต่อคน ซึ่งการเกินดุลกล่าวจะถูกใช้ไปเพื่อการลงทุนและการออม (จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ, 2559) แต่ในขณะที่ประชากรสูงอายุเกิดการขาดดุล รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในวัยเกษียณเนื่องจากไม่มี

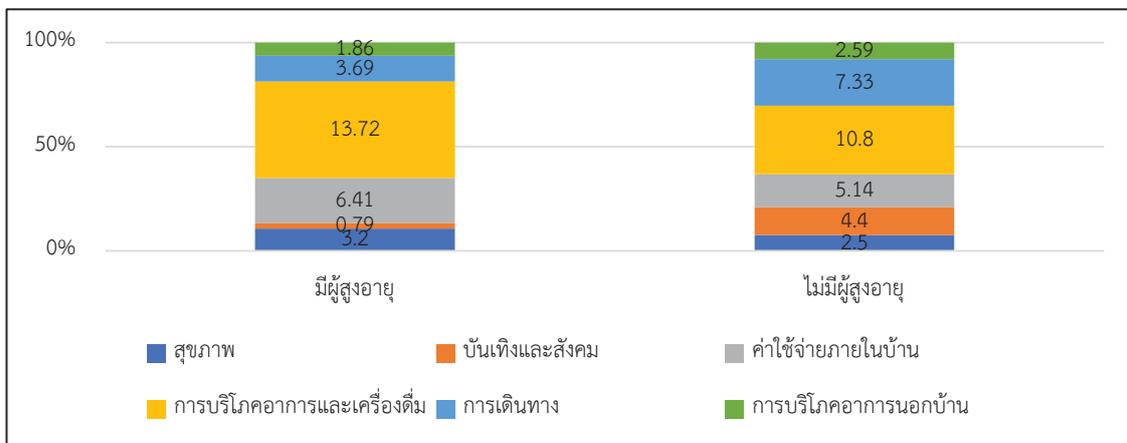
ระบบการวางแผนการออมที่ดี เมื่อผู้สูงอายุไม่มีระบบการวางแผนออม จะทำให้สัดส่วนหนี้ครัวเรือนสูงขึ้น ความต้องการสินค้าในการบริโภคลดลง ส่งผลต่อทิศทางการค้าและการลงทุน เนื่องจากไม่มีแรงจูงใจในการผลิต เพราะผลตอบแทนที่จะได้จากการลงทุนอยู่ในระดับต่ำ (อดันญา ชัยสงค์) ส่งผลให้เศรษฐกิจในประเทศชะลอตัวลง

การบริโภค (Consumption) เมื่อพิจารณาด้านการบริโภค อาจแบ่งวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการบริโภคของแต่ละช่วงวัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทุนมนุษย์ ออกเป็น 3 หมวดหมู่ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และรายจ่ายอื่นๆ ซึ่งโดยปกติการบริโภคด้านการศึกษาจะเพิ่มสูงในประชากรวัยเด็ก ช่วงอายุ 5 – 24 ปี เนื่องจากเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ในส่วนค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ จะเพิ่มสูงขึ้นในช่วงประชากรวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และในส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพจะมีตลอดในทุกช่วงอายุ

สถานการณ์ในปัจจุบันคงจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าการที่สังคมไทยได้กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งส่งผลต่อความต้องการทางสินค้าและการบริโภค ผู้บริโภคในแต่ละวัยอาจมีโครงสร้างลักษณะการบริโภคที่แตกต่างกันเนื่องจากมีความต้องการประเภทของสินค้าที่แตกต่างกันออกไป อาจกล่าวได้ว่า “อายุ” เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งส่งผลต่อความต้องการของการบริโภคสินค้าและบริการ ดังนั้น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยจะส่งผลต่อรูปแบบการบริโภคที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต (สมประวิณ มั่นประเสริฐ, 2553)

การบริโภคมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศโดยตรง โดยมีปัจจัยเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการบริโภค เช่น แบบแผนรายได้ อายุของผู้บริโภค ลักษณะของครัวเรือน หรือภูมิภาคที่อยู่อาศัย ดังนั้นการเข้าใจถึงรูปแบบหรือลักษณะพฤติกรรมของการบริโภคจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค จากการสำรวจครัวเรือนในระดับจุลภาคของสำนักงานสถิติ แสดงให้เห็นว่า ลักษณะการบริโภคของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้านสุขภาพ ค่าใช้จ่ายภายในบ้านรวมถึงการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การบริโภคอาหารนอกบ้านที่ และด้านบันเทิงและสังคมมากกว่า หากในอนาคตมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จะส่งผลให้แบบแผนการบริโภคเปลี่ยนไปในอนาคต และจากการศึกษาของ “World Economic and Social Survey” พบว่า เมื่อประชากรมีอายุที่เพิ่มมากขึ้นจะมีสัดส่วนการใช้จ่ายในสินค้าประเภทอาหารนอกบ้านลดลง แต่มีสัดส่วนการใช้จ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประชากรวัยสูงอายุจะมีการใช้เวลาอยู่บ้านที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการบริโภคจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปมากนัก (นณริฎ พิศลยบุตร และ จิระวัฒน์ ปิ่นเปี่ยมรัษฎ์, 2556)

รูป 2.15 สัดส่วนรายจ่ายการบริโภคของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและไม่มีผู้สูงอายุ

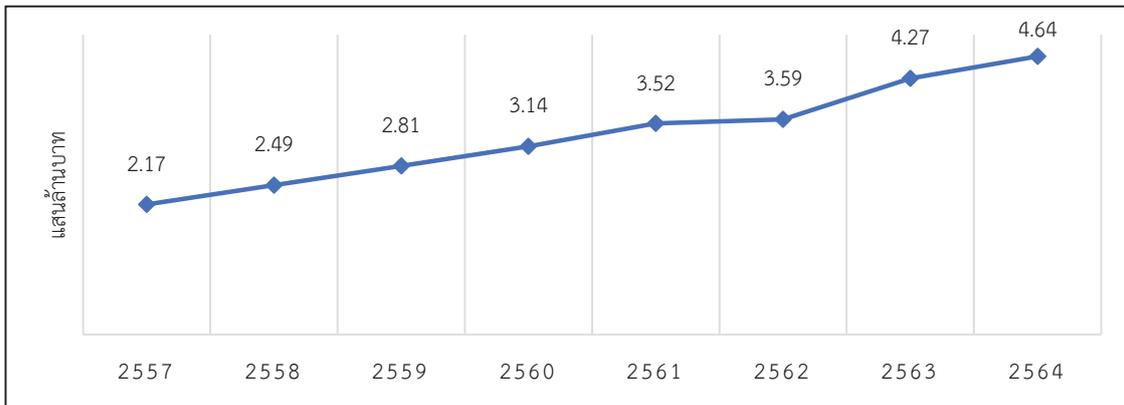
ที่มา : สมประวิณ มั่นประเสริฐ, 2552

จากรูปแบบการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่ามีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มประชากรผู้สูงอายุให้ความสนใจในด้านสุขภาพที่มากขึ้น อีกทั้งเกิดการดูแลตัวเองในหลายด้าน อาทิ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคอาหาร หรือการออกกำลังกายที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองมีสุขภาพการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากข้อมูลการสำรวจของมินเทล (MINTEL) ของประเทศสิงคโปร์ พบว่า ผู้บริโภคในประเทศไทยเริ่มหันมาใส่ใจสุขภาพของตนเองในมิติต่างๆเพิ่มมากขึ้น ในภาพรวมของการบริโภคของประชากรไทยมีความต้องการที่จะมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดีขึ้น ร้อยละ 63 ของผู้บริโภคชาวไทยเลือกซื้อสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีความต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้าน ไม่ว่าจะเป็นความต้องการสินค้าและบริการที่ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วย หรือสินค้าและบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจในช่วงบั้นปลายชีวิต (ธนาคารกสิกรไทย, 2560) จากการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางประชากรซึ่งรวมอายุของผู้บริโภคมีส่วนในการกำหนดรูปแบบการบริโภค ครัวเรือนที่มีสมาชิกแตกต่างกันก็ล้วนมีแบบแผนการบริโภคที่แตกต่างกัน การก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุจะส่งผลกระทบต่อความต้องการที่มีต่ออยู่อาศัย ด้านสุขภาพ และการบริโภคอาหารภายในบ้านที่เพิ่มขึ้น และด้วยพฤติกรรมบริโภคที่ต่างกันก็ส่งผลให้มีแนวโน้มการลงทุนของผู้ประกอบการที่เกี่ยวกับด้านสุขภาพเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สินค้าและบริการตรงตามความต้องการของผู้บริโภคและจะต้องมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับรูปแบบการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอเพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค

ภาระการคลัง (fiscal burden) การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรนอกจากส่งผลกระทบต่อในด้านเศรษฐกิจภาคเอกชนแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อทางการคลังภาครัฐด้วยเช่นกัน จากการที่ประชากร

ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ภาครัฐจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือและสนับสนุนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้สูงอายุจะมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ควรจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส จากโครงการวิจัยเรื่อง “การประมาณงบประมาณสำหรับผู้สูงอายุและแหล่งที่มาของเงิน” พบว่า ภาครัฐต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นถึงในการจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยใน พ.ศ.2557 จะอยู่ที่ 2.17 แสนล้านบาท และจะเพิ่มเป็น 4.64 แสนล้านบาทใน พ.ศ. 2564 (สำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561) ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มที่สูงกว่ารายได้ของภาครัฐ ซึ่งหมายความว่า ภาครัฐจะต้องมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นรายจ่ายเพื่อผู้สูงอายุในสัดส่วนที่มากขึ้น โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และการจัดสรรงบประมาณเพื่อสมทบในกองทุนต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงภาระทางการคลังของภาครัฐที่จะต้องเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต

รูป 2.16 การประมาณการรายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุ (แสนล้านบาท)

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.), และ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.), 2555.

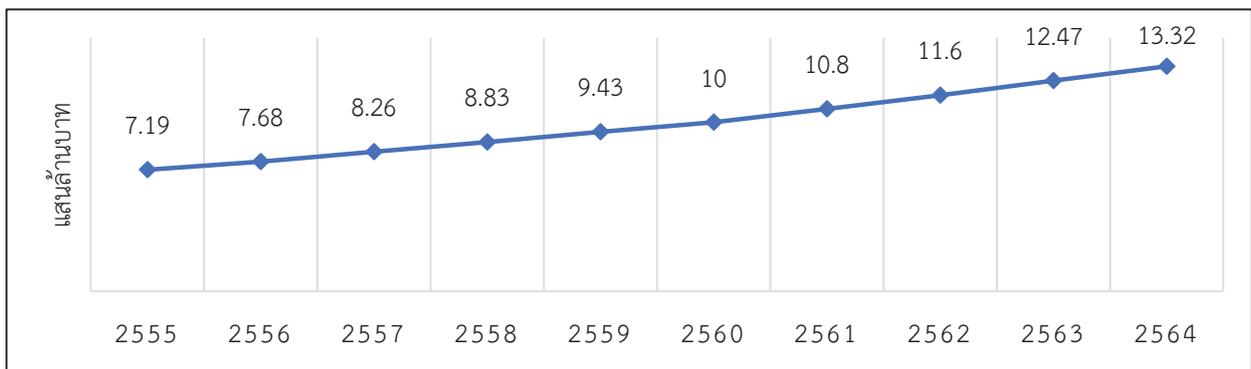
ด้านการเงินและหลักประกันรายได้ (financial collateral revenue) สำหรับประเทศไทยที่ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว รวมถึงประเด็นการลดลงของสัดส่วนประชากรวัยเด็กและประชากรวัยแรงงาน ขณะที่สัดส่วนประชากรสูงอายุในประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดเก็บภาษีรายได้ ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องระหว่างรายรับและรายจ่าย กล่าวคือ รัฐบาลจะมีรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุข ด้านการแพทย์ และบริการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุมากขึ้น รวมถึงต้องเพิ่มงบประมาณรายจ่ายเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้ถูกทอดทิ้งมากขึ้น ขณะที่งบประมาณรายได้ที่จะได้จากภาษีรายได้ลดน้อยลง เนื่องจาก มีจำนวนประชากรวัยแรงงานลดน้อยลงรวมถึงประชากรวัยสูงอายุ

ซึ่งไม่มีรายได้ ทำให้ภาครัฐต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการเพิ่มขึ้นในอนาคต ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตของสังคมสูงวัย

ปัจจุบันภาครัฐมีการเตรียมพร้อมด้านสวัสดิการสังคมในวัยเกษียณให้แก่ประชาชนในหลายรูปแบบ เช่น ระบบประกันสังคม ระบบบำนาญสำหรับข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมไปถึงเบี้ยยังชีพคนชราภาพ ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลจะให้ความสำคัญกับระบบบำนาญ แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเพียงพอของค่าใช้จ่ายที่ภาครัฐต้องแบกรับและรวมไปถึงอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่แสดงให้เห็นว่าระบบบำนาญของรัฐบาลจะสร้าง ภาระทางด้านการเงินเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนทางการเงินของระบบดังกล่าว (กรกรณ์ ชีวะตระกูลพงษ์ และ จันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว, 2553) สำหรับหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น ถือว่าอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง กลุ่มที่มีหลักประกันรายได้น้อยกว่าอย่างครบถ้วนยังมีอยู่จำกัด เพียงบางอาชีพเท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนของระบบการออมเพื่อการชราภาพของไทย คือ ประเด็นความครอบคลุมที่ยังไม่ทั่วถึงโดยในปัจจุบันสามารถครอบคลุมเพียงแรงงานในระบบ ซึ่งคิดเป็น 1 ใน 3 ของกำลังแรงงานทั้งหมดของประเทศ การปรับเพิ่มความช่วยเหลือจากภาครัฐ จะก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพด้านการเงินการคลังของประเทศ นำมาซึ่งความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงระบบบำนาญผู้สูงอายุ เพื่อให้ระบบดังกล่าวสามารถรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นได้และสอดคล้องกับนโยบายและลดผลกระทบของการเข้าสู่สังคมสูงวัย

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นสวัสดิการสังคมที่รัฐบาลจัดให้มีสำหรับประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิได้รับ ทั้งนี้การที่จำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นและมีจำนวนผู้สูงอายุที่ขอรับสวัสดิการเพิ่มมากขึ้นทุกๆปี ทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เพิ่มมากขึ้น

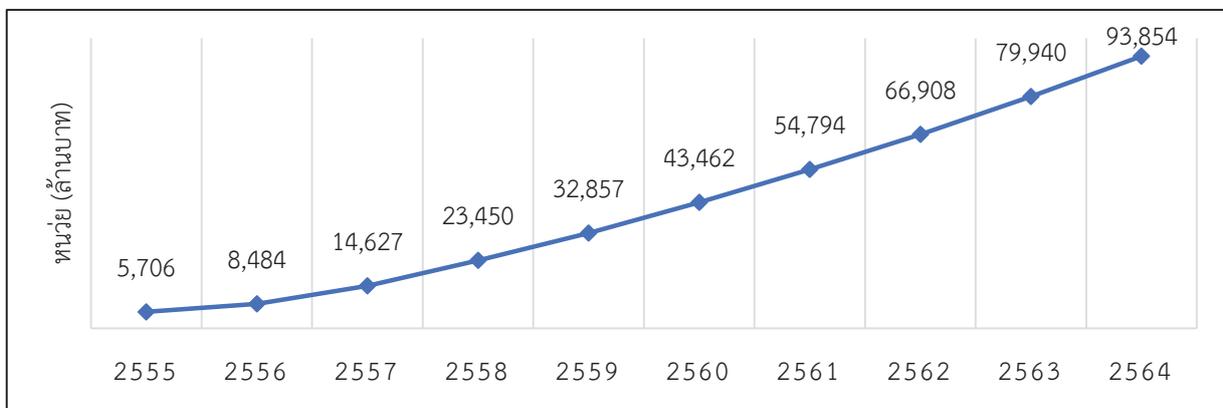
รูป 2.17 ประมาณการรายจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (แสนล้านบาท)

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.), และ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)

กองทุนประกันสังคม เป็นระบบบำนาญของรูปแบบสวัสดิการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองแรงงานในภาคเอกชน มีผู้ประกันตนซึ่งเป็นแรงงานในระบบการจ้างงาน และภาคสมัครใจสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยมีการกำหนดเงินบำนาญที่จะได้รับหลังเกษียณไว้ล่วงหน้า แต่ยังมี การปรับตัวด้วยค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่ขึ้นอยู่กับจำนวนปีที่สะสมเงินเข้ากองทุน ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนัก เมื่อเทียบว่าต้องใช้ชีวิตหลังเกษียณ นอกจากนี้ กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพยังประสบปัญหาต่อความยั่งยืน เนื่องจากเงินในกองทุนอาจหมดไป เพราะเงินบำนาญที่ไม่สัมพันธ์กับจำนวนเงินสะสม และเงินสมทบที่จ่ายเข้ากองทุนตลอดช่วงที่เป็นสมาชิก ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ประกันตนในอนาคต

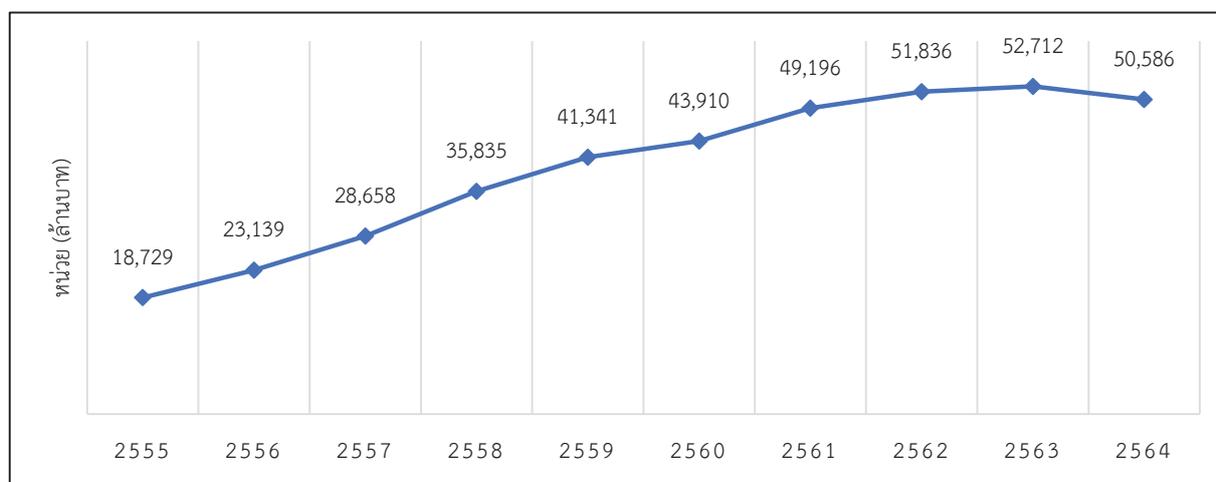
รูป 2.18 ประมาณการรายจ่ายประกันสังคม กรณีชราภาพ (ล้านบาท)

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.), และ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.), 2555

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เป็นกองทุนภาคบังคับสำหรับข้าราชการ ยกเว้น นักการเมือง ผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการเมื่อออกจากงานหรือเกษียณจะได้รับเงินบำเหน็จบำนาญ ซึ่งถือว่าเป็นภาระงบประมาณของภาครัฐที่จะต้องจัดสรรเงินให้กับข้าราชการบำนาญไปตลอด และหากเปรียบเทียบกับกองทุนประกันสังคมจะพบว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการจะมีรายรับหลังเกษียณที่มากกว่า

รูป 2.19 ประมาณการรายจ่ายกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ล้านบาท)

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.), และ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.), 2555

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นกองทุนบำนาญที่นายจ้างสมัครใจจัดตั้งขึ้นให้กับลูกจ้าง โดยร่วมกันจ่ายเงินเข้ากองทุน สมาชิกสามารถเลือกนโยบายการลงทุนที่ตนเองต้องการได้ เงินที่จะได้หลังจากเกษียณจะขึ้นอยู่กับอัตราเงินสะสม และเงินสมทบ โดยเงินส่วนนี้จะสามารถช่วยเสริมคุณภาพชีวิตได้ แต่ในปัจจุบันมีผู้จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพนี้น้อยมาก

ระบบการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงเป็นความรับผิดชอบของครอบครัว แต่ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆตามความสามารถและทุนทางสังคมของแต่ละพื้นที่นั้นๆ การบริการและการสนับสนุนระบบการดูแลให้กับผู้สูงอายุมีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การดูแลรักษาในโรงพยาบาล หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ทำงานเชื่อมโยงประสานงานการดูแลทางด้านสาธารณสุข ภาควชุมชน และองค์กรต่างๆโดยเฉพาะการบริการทางด้านสังคม (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2554) รวมไปถึงสวัสดิการจากรัฐบาล และกองทุนประเภทต่างๆ และแน่นอนว่าหากมีสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ต้องได้รับการดูแลเพิ่มมากขึ้น ก็จะส่งผลกระทบต่อภาระการคลังของภาครัฐที่จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนผู้สูงอายุและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศอีกด้วย

2.2.2 ด้านสังคม

เรื่องแรก เกี่ยวกับ **สถานการณ์การเหลื่อมล้ำ** การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าในช่วงปลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจะมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง ประชากรไทยได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจ เห็นได้จากสถานะความยากจนได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังพบช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนในระดับที่สูงและไม่ได้มีแนวโน้มว่าจะลดลงแต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นว่า การได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดความไม่เท่าเทียมและนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (ประชากรและสังคม, 2552)

ปัญหาการเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญและยังจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางประชากร สะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มประชากรสูงอายุที่ไม่สามารถหารายได้จากการทำงานได้เหมือนแต่ก่อน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีกลุ่มประชากรสูงอายุบางส่วนที่มีรายได้มาจากการเก็บออมและลงทุนในสินทรัพย์ต่างๆ ซึ่งปัจจัยที่น่าจะเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียม ได้แก่ โครงสร้างทางระบบเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับการจ้างงานในภาคการผลิตนั้นๆ เช่น ผลผลิตทางภาคเกษตรกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีสัดส่วนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่สัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งการที่แรงงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม ย่อมทำให้รายได้ของประชากรกลุ่มนี้ลดลงไปด้วย และจากการศึกษาของ (Boonyamanond, 2010) ชี้ให้เห็นว่านโยบายของรัฐก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้ในประเทศ อันเป็นสาเหตุนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร กล่าวคือ รายได้ที่มาจากภาษีที่นำมาคิดเป็นสัดส่วนรายได้ของรัฐถือว่าอยู่ในระดับต่ำ และโครงสร้างระบบการเก็บภาษีของประเทศไทยมุ่งเน้นการเก็บภาษีจากการบริโภคมากกว่าเก็บจากความมั่งคั่ง ซึ่งมีส่วนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศยังคงสูงอยู่

นอกจากนโยบายของรัฐก็ยังมีปัจจัยส่วนบุคคลในด้านการศึกษาที่ส่งผลต่อการกระจายรายได้ นำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำอีกด้วย จากการศึกษาของ Sarntisart (1997) พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของกลุ่มประชากรที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นๆมีหน้าที่การงานที่มั่นคงและทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น หากพิจารณาแยกถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มประชากร พบว่า ประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า มีประชากรสูงอายุบางกลุ่มที่มีความสามารถในการหารายได้ลดลง จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยจากคนในครอบครัว แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีกลุ่มประชากรสูงอายุที่ยังคงสามารถทำงาน หารายได้ หรือมีการเก็บ

สะสมทรัพย์สินไว้ทำให้มีรายได้จำนวนมากกว่ากลุ่มประชากรสูงอายุที่ต้องพึ่งพารายได้จากคนในครอบครัว สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ชัดเจน

ความมั่นคงของประเทศ จากจำนวนประชากรวัยแรงงานของประเทศไทยที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำเข้าของแรงงานข้ามชาติเพื่อเข้ามาทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดหายไป อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการนำเข้าแรงงานข้ามชาติจะสามารถบรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงานได้ แต่ก็ยังนำมาซึ่งผลกระทบอื่น ๆ ที่ต้องพิจารณาควบคู่ไปด้วย อาทิเช่น ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาความมั่นคงของชาติ รวมถึงกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่จะต้องพึ่งพิงสวัสดิการของรัฐมากกว่าภาษีที่จะต้องจ่ายให้กับภาครัฐอีกด้วย เนื่องจากค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านจึงเป็นแรงจูงใจให้แรงงานข้ามชาติเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยที่นับวันจะยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งกลุ่มที่มีเอกสารและไม่มีเอกสารการเข้าเมืองและอนุญาตทำงานตามกฎหมาย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคง อีกทั้ง ในด้านสุขภาพ อาจทำให้เพิ่มความเสียหายของโรคระบาดจากความยากลำบากในการควบคุมและเฝ้าระวังโรค โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานไม่มี (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ผลกระทบจากการจ้างงานแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพิสัยจน์สัญญาชาติ, 2553)

2.3 นโยบายของประเทศไทยในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้น

ภายใต้สถานการณ์ที่อัตราการเกิดลดลง ขณะที่ประชากรมีอายุที่ยืนยาวขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวของประเทศไทย ตลอดจนความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่ส่งผลทำให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี มีความรู้และทักษะที่เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างก็ตาม การเตรียมความพร้อมที่เป็นรูปธรรมเพื่อที่จะรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ไม่ว่าจะเป็นนโยบายส่งเสริมการมีบุตร เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น นโยบายทางการศึกษา ที่เปรียบเสมือนเป็นการสร้างและสะสมทุนให้กับมนุษย์เพื่อให้ประชากรมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น นโยบายการออม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประชากรวัยแรงงานก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุเพื่อไม่เป็นภาระให้แก่รัฐบาลในการดูแล และรวมไปถึงนโยบายที่เกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ เพื่อรองรับความต้องการในการช่วยเหลือดูแลประชากรสูงอายุในการดำรงชีวิตอย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพ และเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรสูงอายุ

2.3.1 นโยบายส่งเสริมการมีบุตร

จากนโยบายการควบคุมประชากรทำให้ประเทศไทยมีอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบัน รัฐบาลจึงได้มีแนวคิดนโยบายที่เสริมสร้างแรงจูงใจในการมีบุตร และนโยบายที่เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีบุตรเพื่อส่งเสริมการมีครอบครัวมากขึ้น แม้นโยบายเหล่านี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเกิดโดยตรงแต่ก็ถือว่าเป็นการช่วยลดต้นทุนในการมีบุตร ซึ่งอาจเป็นแรงจูงใจต่อการตัดสินใจมีบุตรและสามารถสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพได้ บทบาทหลักของนโยบายส่งเสริมการเกิด คือ การลดอุปสรรคในการมีบุตร ทั้งในด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีบุตร ดังนี้

“โครงการสาวไทยแก้มแดง” กระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ “สาวไทยแก้มแดง มีลูกเพื่อชาติ ด้วยวิตามินแสนวิเศษ” โดยสนับสนุนให้สตรีวัยเจริญพันธุ์ที่อยู่ในช่วงอายุ 20 -34 ปี ที่มีความพร้อมและตั้งใจวางแผนที่จะมีบุตร สามารถรับวิตามินเพื่อเสริมธาตุเหล็กและโฟลิก พร้อมให้คำแนะนำการเตรียมตัวก่อนตั้งครรภ์ นำไปสู่การคลอดที่ปลอดภัย ทารกมีสุขภาพที่แข็งแรงพร้อมที่จะเติบโตอย่างมีคุณภาพ ถือเป็นการเพิ่มอัตราการเกิด เพื่อทดแทนจำนวนประชากรที่มีแนวโน้มลดลง รวมไปถึงมีการวางแผนและเตรียมความพร้อมตั้งแต่ก่อนช่วงตั้งครรภ์ ส่งเสริมให้ลูกเกิดรอด แม่ปลอดภัย และให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่สมวัย มีความพร้อมที่จะเตรียมตัวเรียนรู้ในช่วงวัยต่อไปอย่างมั่นคง (กระทรวงสาธารณสุข, 2560)

“การจูงใจทางภาษีเพื่อสนับสนุนการมีบุตร” พระราชกฤษฎีกาได้ประกาศให้ผู้ที่มิเงินได้หรือคู่สมรส สามารถนำค่าใช้จ่ายฝากครรภ์และค่าคลอดบุตร มาหักลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคล ได้สูงสุดไม่เกินปีละ 60,000 บาท ตามจำนวนที่จ่ายจริงสำหรับการตั้งครรภ์ในแต่ละครั้ง โดยจะสามารถใช้สิทธิลดหย่อนภาษีกับค่าใช้จ่าย และถ้าหากเป็นกรณีค่าคลอดบุตรในการตั้งครรภ์ไม่ได้เกิดขึ้นในปีภาษีเดียวกัน จะได้รับสิทธิลดหย่อนตามจำนวนที่จ่ายจริงในปีที่ใช้แต่รวมกันแล้วจะต้องไม่เกิน 60,000 บาท อย่างไรก็ตามสิทธิในการหักลดหย่อนสำหรับค่าฝากครรภ์และค่าคลอดบุตรจะให้เฉพาะผู้ที่ไม่ได้มีการเบิกค่าใช้จ่ายในการฝากครรภ์และค่าคลอดบุตรจากแหล่งอื่นๆ เช่น สิทธิประกันสังคม สิทธิข้าราชการ เป็นต้น (กระทรวงการคลัง, 2561)

“การพิจารณาขยายวันลาคลอด” ในมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติได้มีการส่งเสริมการให้นมแม่ในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งตามกฎหมายเดิมได้กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้สิทธิแม่ลาคลอดได้ 90 วัน แต่กฎหมายฉบับใหม่ได้มีการส่งเสริมให้สิทธิแม่ลาคลอดได้ 180 วัน เพื่อเอื้ออำนวยให้แม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานขึ้นซึ่งยังอยู่ระหว่างดำเนินการ เนื่องจากยังมีผลกระทบอยู่มาก (สำนักนโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2560)

นโยบายเพื่อสนับสนุนการมีบุตรเหล่านี้ จะเป็นมาตรการเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการมีบุตร รวมทั้งจะเป็นแรงสนับสนุนให้บุตรได้รับการเลี้ยงดูให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ แม้ผลลัพธ์นโยบายเหล่านี้ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าจะสามารถช่วยเพิ่มอัตราเจริญพันธุ์ได้หรือไม่ แต่นโยบายเหล่านี้จะช่วยชะลอการลดลงของอัตราเจริญพันธุ์ให้เป็นจุดเริ่มต้นในการยกระดับชีวิต และสามารถพัฒนาโครงสร้างทางสังคมให้เหมาะสมต่อการสร้างครอบครัวอย่างมีคุณภาพ

2.3.2 นโยบายด้านการศึกษา

จากสถานการณ์อัตราและจำนวนการเกิดที่ลดลงต่อเนื่องทุกปี ส่งผลให้ประชากรวัยเด็กที่จะเป็นกำลังแรงงานในอนาคตมีแนวโน้มลดลง และอาจทำให้เป็นอุปสรรคในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว หากมองในอีกมุมหนึ่ง การที่จำนวนประชากรเด็กลดลง แต่หากสามารถทำให้แต่ละคนที่คุณภาพและทุนมนุษย์ที่สูงขึ้น ก็จะสามารถเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวได้เช่นกัน

การศึกษาถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงศึกษาธิการได้มีการดำเนินการปฏิรูปและพัฒนา รูปแบบการศึกษาตามนโยบายของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นให้จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (การแก้ปัญหาประชากรวัยเรียนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้) สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ประเทศไทยมีการจัดการศึกษาภาคบังคับครอบคลุมตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น รวมเป็นเวลา 9 ปี และรัฐบาลจัดการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นระยะเวลา 15 ปี ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ซึ่งหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การสร้างและพัฒนาศักยภาพของประชาชนในทุกช่วงวัยเพื่ออนาคตของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 , 2560) สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสให้คนไทยได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากลและสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

ปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็นตัวชี้วัดตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของรัฐบาลที่ได้ลงทุนในมนุษย์ จากรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ในพ.ศ. 2560 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกกลุ่มอายุ โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.15 ปี เพราะได้รับการผลักดัน

ส่งเสริม สนับสนุนจากรัฐบาลให้ประชากรไทยได้มีการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ถ้ามองด้านของโครงสร้างประชากรในวัยเรียนที่มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง ก็จะส่งผลกระทบต่อธุรกิจด้านการศึกษา อาทิเช่น โรงเรียนเอกชน หรือ มหาวิทยาลัย จะต้องปิดตัวลงในอนาคตเนื่องจากจำนวนเด็กในวัยเรียนมีจำนวนลดน้อยลง (กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2561, 2561) โดยกระทรวงศึกษาได้กำหนดเป้าหมายไว้ คือ ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 -59 ปี) มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 12.5 ปี ในปี 2579 ซึ่งเทียบเท่าในระดับมัธยมปลาย

รูป 2.20 เป้าหมายจำนวนปีการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงาน ปี 2560

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2560

จากการศึกษาในอดีตที่เรามุ่งเน้นการให้โอกาสในการเข้าถึงเชิงปริมาณอย่างเพียงพอ เช่น การขยายโรงเรียน เพิ่มจำนวนครูผู้สอน หรือการเพิ่มจำนวนทรัพยากรทางการศึกษาที่ยังไม่มีตัวเทียบผลตอบแทนที่ ตัวเด็กว่าเก่งขึ้น หรือมีคุณภาพเพิ่มขึ้นอย่างไร แต่ถือได้ว่าการศึกษาของประเทศไทยประสบความสำเร็จด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 , 2560) แต่สถานการณ์ปัจจุบันของระบบการศึกษาไทยที่มีความพยายามในการปฏิรูปในช่วงทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและการจัดการด้านศึกษา (ชัยวัฒน์ แก้วพันงาม และ รับขวัญ ธรรมาภรณ์พิลาศ, 2556) ได้มีการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษา จำนวน 4 ด้าน ด้วยกัน ประกอบไปด้วย 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนา

คุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ เพื่อต้องการให้คนไทยและการศึกษาไทยมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

สำหรับการศึกษาในแต่ละช่วงวัย **ปฐมวัย** ในช่วงวัยนี้สภาพแวดล้อมถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นตัวกระตุ้นให้สมองเกิดการพัฒนาซึ่งจะเป็นพื้นฐานของทักษะด้านต่างๆ โดยครอบครัวถือเป็นหน่วยทางสังคมที่มีบทบาทและความใกล้ชิดกับเด็กในช่วงวัยนี้มากที่สุด ดังนั้นเด็กในช่วงวัยนี้ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้ต่าง ในส่วนของภาครัฐจำเป็นต้องให้การสนับสนุนผ่านครอบครัว เช่น ให้ความรู้กับผู้ปกครองเกี่ยวกับกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก หรือสนับสนุนจัดให้มีพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น **วัยประถมศึกษา** ในช่วงวัยนี้พัฒนาการและความคิดสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครอบครัวและสถานศึกษา เนื่องจากเด็กในวัยนี้จะใช้เวลาอยู่ที่บ้านและโรงเรียนในสัดส่วนเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยเนื้อหาและหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนต้องมีความเหมาะสมกับตัวผู้เรียน เน้นที่ทักษะขั้นพื้นฐาน การเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีการผลักดันทักษะต่างๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์และมีความมั่นใจในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป **วัยมัธยมศึกษา** ในช่วงวัยนี้เป็นช่วงที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ในวิชาที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ในการกำหนดหลักสูตรจะมีลักษณะที่กว้างขึ้นเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองถนัดและสนใจ และมีการคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเลือกเรียนในสายอาชีพที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและเหมาะสมตามศักยภาพของตน (ชัยวัฒน์ แก้วพันงาม และ รับขวัญ ธรรมมาภรณ์พิลาศ, 2556)

2.3.3 นโยบายด้านครอบครัว

“ครอบครัว” ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานแรกในการพัฒนาคน หรือ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญมาก ประเทศไทยได้มีการดำเนินงานด้านครอบครัวโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเริ่มให้ความสำคัญต่อการพัฒนาครอบครัวด้วยการจัดทำนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานหลายฝ่ายเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางประชากร แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนไทยในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม ส่งเสริมให้คนไทยมี

สุขภาพที่ดีตลอดช่วงชีวิต โดยมีแนวทางส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เป็นสถาบันที่พัฒนาคนให้มีคุณภาพ ภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมกันสถาบันครอบครัวเป็นเป้าหมายหลักของประเทศที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและสมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัวและสังคม ต่อรูปแบบของการพึ่งพิงระหว่างกลุ่มประชากรในครอบครัว ดังนั้น เพื่อการเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สถาบันครอบครัวจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลง โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน เตรียมความพร้อมของสมาชิกในครอบครัวให้มีการวางแผนทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงความเป็นอยู่

สถาบันครอบครัวจึงจำเป็นต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้ และการสนับสนุนจากหน่วยงานทุกภาคส่วนในการส่งเสริมให้ครอบครัวมีศักยภาพในการทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ถ้าหากสมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองและสมาชิกในครอบครัว ก็จะทำให้ปัญหาภายในครอบครัวลดลง และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และนำมาซึ่งโครงสร้างสถาบันครอบครัวที่แข็งแรง จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในประเทศ ลักษณะครอบครัวในปัจจุบันมีขนาดเล็กลง จากเดิมที่สังคมครอบครัวไทยจะมีขนาดใหญ่อาศัยอยู่ด้วยกันตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย ลูก และหลาน (3 รุ่นประชากร) แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงอาศัยอยู่เพียงพ่อแม่และลูก (2 รุ่นประชากร) หรืออาศัยอยู่เพียงคู่สามีภรรยา (1 รุ่นประชากร) ส่งผลให้เกิดภาวะพึ่งพิงทางเศรษฐกิจระหว่างประชากรวัยต่างๆ และผลกระทบที่ตามมาคือ รัฐบาล สังคม และครอบครัวจะต้องมีการตระหนัก และเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆสำหรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2.3.4 นโยบายการออม

กระทรวงการคลังได้มีแนวทางส่งเสริมการออมของคนไทย โดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) *การจัดทำแผนการส่งเสริมความรู้ทางการเงินแห่งชาติ* โดยมีการเสนอร่างแผนการให้ความรู้ทางพื้นฐานทางการเงิน พ.ศ. 2560 – พ.ศ.2564 มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเป้าหมายแนวทางในการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมาย 2 ด้าน คือ ให้คนไทยมีการตระหนักรู้ เห็นความสำคัญของการบริหารการเงินส่วนบุคคล โดยกำหนดให้การให้ความรู้ทางการเงินเป็นวาระแห่งชาติ และเพื่อให้คนไทยมี

ความรู้ความสามารถ มีระเบียบวินัยทางการเงิน สามารถวางแผนบริหารจัดการเงินของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน (Generation Z) กลุ่มนักศึกษาและคนเริ่มทำงาน (Generation Y) กลุ่มแรงงานของภาคเอกชน กลุ่มแรงงานในภาครัฐ กลุ่มประชาชนแรงงานนอกระบบ กลุ่มประชากรสูงอายุ และกลุ่มคนที่ว่างงานและประชาชนทั่วไป

2) การสร้างความแข็งแกร่งให้สถาบันหรือองค์การการออมให้กับสถาบันการเงินนอกระบบ กระทรวงการคลังและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกันพิจารณาแนวทางการกำกับดูแล เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสหกรณ์และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกของสหกรณ์ รวมทั้งกำกับดูแลให้เป็นเสาหลักทางการเงินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ

3) การเพิ่มผลิตภัณฑการออมและมาตรการลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย ภาครัฐมีมาตรการผลักดันให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้จ่าย กล่าวคือ ให้อลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเพื่อให้มีเงินออมเหลือใช้ในอนาคต และในขณะเดียวกันก็มีนโยบายที่เป็นแรงจูงใจในการออมแบบระยะยาว เพื่อให้ประชาชนมีการออมเงินเพิ่มมากขึ้น

4) การเติมเต็มระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุ กระทรวงการคลังมีความเห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุ เช่น มีการเร่งรัดบังคับใช้ร่างพระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ เพราะเนื่องจากข้อกำหนดของกองทุนการออมไม่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และควรมีการปรับปรุงกลยุทธ์เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กลุ่มแรงงานนอกระบบมีการออมเงินผ่านกองทุนการออมเพื่อการเกษียณอายุ โดยเฉพาะ กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) (กระทรวงการคลัง, 2561)

กองทุนการออมแห่งชาติ เป็นมาตรการส่งเสริมการออมของรัฐบาลที่มีวัตถุประสงค์ให้เกิดระบบการออมเพื่อวัยเกษียณที่ครอบคลุมทุกกลุ่มแรงงาน เพื่อให้แรงงานมีรายได้ในวัยสูงอายุ สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตในวัยเกษียณและส่งเสริมวินัยในการออม โดยมุ่งสร้างรายได้หลังเกษียณให้กับกลุ่มแรงงานที่ไม่มีรายได้ประจำ (กลุ่มแรงงานนอกระบบ) เพื่อป้องกันไม่ให้คนไทยตกอยู่ในความยากจน โดยกองทุนการออมแห่งชาติจะรับเงินสะสมจากสมาชิกตามระดับอายุของสมาชิก และเมื่อสมาชิกมีอายุครบ 60 ปี สมาชิกจะได้รับเงินบำนาญรายเดือนเป็นผลตอบแทนการออมตลอดช่วงอายุที่ผ่านมา ซึ่งข้อดีที่ชัดเจนของ กอช. คือให้แรงงานที่มีรายได้ไม่แน่นอนมีโอกาสได้รับเงินบำนาญที่แน่นอนหลังเกษียณ เป็นการยกระดับสวัสดิการด้านการออมของแรงงานทุกกลุ่มให้มีโอกาสเข้าถึงหลักประกันสังคมได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อจำกัด กล่าวคือ สมาชิกจะไม่สามารถสะสมเงินได้มาก

ตามเท่าที่ต้องการ เนื่องจากรัฐบาลจำเป็นต้องส่งเงินสมทบเข้าสู่กองทุนจากงบประมาณของรัฐบาล สมาชิกสามารถสะสมได้สูงสุดเพียงปีละ 13,200 บาท ทำให้ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับถูกจำกัดไว้ด้วย (กองทุนการออมแห่งชาติ, 2559)

2.3.5 สวัสดิการผู้สูงอายุ

จากสถานการณ์ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ทำให้ต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุ คนจำนวนมากไม่มีรายได้จากการทำงาน ต้องอาศัยเงินออมที่เก็บไว้ ในขณะเดียวกัน ก็มีแนวโน้มการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เนื่องจากการเสื่อมสภาพของร่างกาย ส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพที่ต้องมีการช่วยเหลือจากรัฐบาลในรูปแบบสวัสดิการด้านต่างๆ ให้เหมาะสมเพียงพอต่อการดำรงชีพ และให้ประชากรสูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น “สวัสดิการสังคม” เป็นระบบบริการทางสังคมที่ช่วยในการแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา และรวมไปถึงการพัฒนาและส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อที่ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและครอบคลุม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางเศรษฐกิจทำให้การจัดสวัสดิการต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสำหรับประเทศไทยได้มีการจัดรูปแบบสวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1) *การประกันทางสังคม (social insurance)* เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับผู้สูงอายุในการดำรงชีวิต ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนรายได้เนื่องจากเกษียณอายุการทำงาน จะประกอบไปด้วยกองทุนต่างๆ ที่มีการส่งเสริมการออมทั้งแบบภาคสมัครใจและแบบภาคบังคับ เช่น

กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพ เป็นกองทุนที่ส่งเสริมการออมสำหรับกลุ่มแรงงานที่เป็นลูกจ้างในภาคเอกชน ให้หลักประกันแก่ผู้ที่อยู่ในระบบประกันสังคมให้ได้รับประโยชน์ทดแทนเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือเกษียณจากการทำงาน ถือเป็นมาตรการหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ประกันตนที่เข้าสู่วัยสูงอายุ เพราะจะเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิต การทดแทนกรณีชราภาพเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคลยามเกษียณ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) เป็นกองทุนบำนาญและระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุภาคบังคับของข้าราชการ เพื่อเป็นหลักประกันการจ่ายบำเหน็จบำนาญให้ประโยชน์ตอบแทนการรับราชการแก่ข้าราชการเมื่อออกจากราชการ ส่งเสริมการออมของสมาชิก และจัดสวัสดิการรวมถึงสิทธิประโยชน์อื่นให้แก่สมาชิก ซึ่งกองทุนจะมีหน้าที่ในการดูแลและบริหารเงินออมของข้าราชการ โดยนำเงินที่ได้รับจากสมาชิกไป

ลงทุน เพื่อเป็นการสร้างผลตอบแทนระยะยาวให้กับสมาชิก รวมถึงจ่ายเงินและผลประโยชน์คือให้กับสมาชิกเมื่อสมาชิกออกจากราชการ (กรมกิจการผู้สูงอายุ)

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการออมแบบสมัครใจ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพถือเป็นสวัสดิการรูปแบบหนึ่งที่นายจ้างให้แก่ลูกจ้าง ซึ่งการเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพจะทำให้ผู้ที่เป็นลูกจ้างมีเงินก้อนไว้ใช้จ่ายเมื่อยามเกษียณ และมีหลักประกันทางการเงินให้แก่ครอบครัว รวมถึงสิทธิประโยชน์อื่นๆที่ลูกจ้างจะได้รับ เช่น ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี

2) การช่วยเหลือสาธารณะ (public assistance) เป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุแบบให้เปล่าสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ได้มีการกำหนดนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นสวัสดิการสังคมประเภทหนึ่งที่รัฐได้จัดสรรให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้ ซึ่งผู้สูงอายุที่มีความประสงค์รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จะต้องมีสัญชาติไทย มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการอื่นใด และในการจ่ายเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุมีลักษณะเป็นขั้นบันได ดังนี้

พระราชรัฐสวัสดิการ เป็นนโยบายที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในด้านต่างๆ ผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นการให้วงเงินเพื่อใช้ชำระสินค้าและบริการได้ไม่เกิน 2,850 บาทต่อคนต่อเดือน โดยชำระผ่านเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ การใช้สิทธิบัตรคนจนดังกล่าว สามารถมอบให้ผู้อื่นไปใช้ได้ ไม่มีการจำกัดเฉพาะผู้ถือบัตร ครอบครัวที่มีสามี ภรรยาและบุตรก็สามารถนำไปใช้ได้สิทธิที่กำหนดเอาไว้ในบัตร กล่าวคือ สิทธิประโยชน์ขึ้นอยู่กับบัตรแต่ละใบ โดยบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะรวมสิทธิประโยชน์ทุกประเภทที่รัฐให้การช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนเพียงแค่อัตราสวัสดิการแห่งรัฐ สามารถใช้ได้ทั้งการโอนเงินและรับโอน

3) การบริการสังคม (Social Service) เป็นระบบบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสุขภาพ หนึ่ง หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนที่ให้บริการด้านสุขภาพอย่างครอบคลุม ทั้งการตรวจสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ถือเป็นการพัฒนาประชากรให้มีสุขภาพดีอย่างยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ในการผลักดันการพัฒนาประเทศทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาสุขภาพในระบบการดูแลสุขภาพแห่งชาติจะต้องเน้นการส่งเสริมสุขภาพ

ของประชากรให้มีสุขภาพที่แข็งแรง และมีศักยภาพของความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว รวมถึงการมีส่วนร่วมทางสังคม สามารถช่วยผลักดันการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า

สอง ระบบการดูแลระยะยาว (long-term care) เป็นระบบการจัดการบริการ สาธารณสุขและบริการสังคมเพื่อตอบสนองผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง ประสบอุบัติเหตุ ความพิการตลอดจนผู้สูงอายุที่ชราภาพไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยมีรูปแบบการดูแลที่เป็นทางการ ดูแล โดยบุคลากรทางสาธารณสุข และรูปแบบการดูแลที่ไม่เป็นทางการ ดูแลโดยครอบครัวหรืออาสาสมัคร เป็นการ บริการสาธารณสุขและบริการสังคมที่จัดสำหรับผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการปฏิบัติ ประจำวัน เป็นผู้ป่วยที่อยู่ในกลุ่มติดบ้าน และติดเตียง เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพ การพยาบาลรวมถึงการปรับปรุง สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ซึ่งการบริการดังกล่าวเป็นบริการสังคมเพื่อมุ่งเน้นในด้านการฟื้นฟู บำบัด รวมถึงการ ส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ (กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

ด้านบริการสังคมและนันทนาการ เป็นรูปแบบการบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ที่เป็นการรวมกลุ่มทางสังคมของผู้สูงอายุที่มีความสนใจและมีอุดมการณ์ร่วมกันในการพัฒนา คุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการสร้างคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและคุณประโยชน์ โดยมีสภา ผู้สูงอายุและกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้งานด้านผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง

ด้านการมีงานทำและรายได้ รัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของการจ้างงานในกลุ่ม ผู้สูงอายุของหน่วยงานเอกชน ได้มีการออกกฎหมายสนับสนุนให้หน่วยงานที่จ้างงานผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เข้า ทำงาน และสามารถให้หน่วยงานนั้นๆสามารถใช้สิทธิลดภาษีเงินได้นิติบุคคล ซึ่งการที่รัฐบาลได้มีมาตรการภาษี เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานภาคเอกชนจ้างงานผู้สูงอายุเข้าทำงาน เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้ทำงาน ต่อ ทำให้มีรายได้หลังเกษียณที่เพียงพอในการดำรงชีวิต เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและบรรเทาภาระ ทางการคลังของรัฐบาลในการดูแลผู้สูงอายุ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

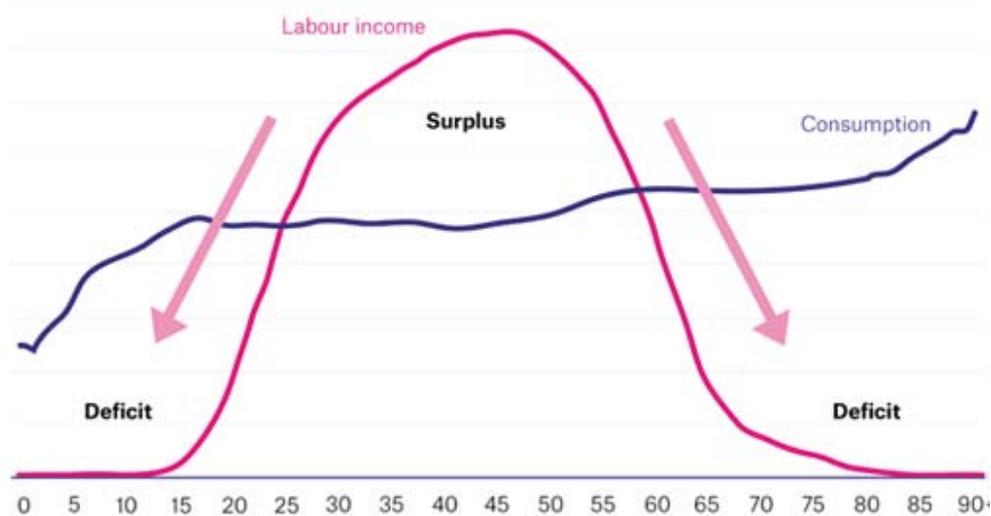
2.4 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการโอนทางเศรษฐกิจ

2.4.1 การโอนถ่ายทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้แนวคิดการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA)

บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Flow Account) เป็นบัญชีบันทึกกระแสการโอน ที่มีมิติอายุเข้ามาเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลช่วงวัยต่างๆที่เกิดขึ้นภายในประเทศ มีทั้งการกระทำที่ผ่านองค์กรของภาครัฐและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ รวมไปถึงสถาบันครอบครัวและสถาบันที่ไม่ใช่ครอบครัวด้วย มีการแจกแจงการบริโภค รายได้จากการทำงาน และการโอนเงินระหว่างบุคคลวัยต่างๆในประเทศ ซึ่งประกอบด้วย การคำนวณการขาดดุลงรายได้ตามวงจรชีวิต (Life Cycle Deficit : LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation) โดยจำแนกบุคคลออกเป็น 3 ช่วงวัย ได้แก่ วัยเด็ก (อายุ 0 – 14 ปี) วัยแรงงาน (อายุ 25 – 59 ปี) วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

การขาดดุลงรายได้ตามวงจรชีวิตมี องค์ประกอบที่สำคัญ คือ รายได้แรงงาน (labor income) และรายจ่ายเพื่อการบริโภค (consumption) ในขณะที่ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ประกอบด้วย การจัดสินทรัพย์ (asset based reallocation) และ การโอน (transfer)

รูป 2.21 แสดงแบบแผนการบริโภคและรายได้จากการทำงาน

ที่มา : NTA Manual, 2013

เมื่อพิจารณาแบบแผนการบริโภคและรายได้ตามช่วงอายุของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่า กราฟเส้นที่แสดงรายได้จากการทำงาน (labor income) บุคคลจะเริ่มมีรายได้เมื่ออายุ 15 ปี รายได้จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ และค่อยๆ ลดลงเมื่อแต่ละบุคคลมีอายุเพิ่มมากขึ้น ในส่วนกราฟเส้นที่แสดงรายจ่าย พบว่า ในช่วงอายุ 5 – 24 ปี บุคคลจะมีรายจ่ายเพื่อการบริโภคที่สูง จะลดลงเล็กน้อยและยังคงตัวในช่วงวัยแรงงาน และกลับมาเพิ่มสูงขึ้นอีกครั้งในวัยสูงอายุ ซึ่งประชากรไทยโดยเฉลี่ยจะมีรายได้จากการทำงานสูงกว่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงอายุ 25 – 59 ปี หรือเกินดุล และสำหรับประชากรในช่วงอายุ 0 – 24 ปี และ 60 ปีขึ้นไป จะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายจ่ายเพื่อการบริโภค หรือขาดดุล

จากแนวคิดการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (Life Cycle Deficit : LCD) ดังกล่าว ได้นำไปสู่ การศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Flow Account) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แบบแผนรายได้จากการทำงานและการบริโภคของประชากรในแต่ละรายอายุได้

2.4.2 องค์ประกอบบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Flow Account)

บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ได้มีการทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรไทย กับรายได้แรงงานและการบริโภคตลอดทุกช่วงวัย สามารถแบ่งออกเป็น กระแสรับ (Inflow) และกระแสจ่าย (Outflow)

กระแสรับ (Inflow) ประกอบด้วย รายได้จากแรงงาน $y^l(\alpha)$ รายได้จากทรัพย์สิน $y^a(\alpha)$ เงินโอนรับจากภาครัฐและเงินโอนรับจากภาคเอกชน $\tau^+(\alpha)$

กระแสจ่าย (Outflow) ประกอบด้วย การบริโภคภาคเอกชนและการบริโภคภาครัฐ $C(\alpha)$ การออม $S(\alpha)$ เงินโอนจ่ายให้ภาครัฐและเงินโอนจ่ายให้ภาคเอกชน $\tau^-(\alpha)$

$$\begin{array}{ccc}
 \boxed{\text{Inflow}} & & \boxed{\text{Outflow}} \\
 \underbrace{\hspace{10em}} & & \underbrace{\hspace{10em}} \\
 y^l(\alpha) + y^a(\alpha) + \tau^+(\alpha) & = & C(\alpha) + S(\alpha) + \tau^-(\alpha)
 \end{array}$$

เมื่อนำมาจัดสมการรูปแบบใหม่และรวมกับบุคคลทุกคนในสังคม จะได้สมการเอกลักษณ์ของบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (NTA Flow Identity) ดังนี้

$$\begin{array}{ccc}
 \boxed{\text{Life Cycle Deficit}} & & \boxed{\text{Age Reallocation}} \\
 \underbrace{\hspace{10em}} & = & \underbrace{\hspace{10em}} \\
 C(\alpha) - \gamma^l(\alpha) & = & \underbrace{\gamma^a(\alpha) - S(\alpha)}_{\substack{\text{Asset-based} \\ \text{Reallocation}}} + \underbrace{\tau^+(\alpha) - \tau^-(\alpha)}_{\text{Net Transfer}}
 \end{array}$$

การขาดดุลรายได้ (Life Cycle Deficit)

$$\text{Life Cycle Deficit} = C(\alpha) - \gamma^l(\alpha)$$

การขาดดุลรายได้ของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ สามารถเปรียบเทียบได้จากรายได้ของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ และการบริโภคของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ โดยปกติจะพบว่า ในช่วงประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุมีการบริโภคมกกว่ารายได้ จึงส่งผลให้เกิดการขาดดุลทางรายได้ (เป็นลบ) ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานมีรายได้มากกว่า การบริโภค จึงส่งผลให้เกิดการเกินดุลทางรายได้ (เป็นบวก) เนื่องมาจากตลอดทั้งช่วงชีวิตของบุคคลในแต่ละ ช่วงวัยจะมีรายได้และการบริโภคที่แตกต่างกัน ซึ่งรายได้จะสูงในกลุ่มประชากรวัยแรงงานและจะต่ำในช่วงประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุ

การบริโภค Consumption : $C(\alpha)$

การบริโภคจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การบริโภคขององค์กรภาครัฐ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ รายจ่ายเพื่อการศึกษา รายจ่ายเพื่อสุขภาพ และรายจ่ายเพื่อการบริโภคอื่นๆ 2) การบริโภคของครัวเรือนภาคเอกชน หรือสถาบันอื่นๆที่ไม่ใช่ขององค์กรภาครัฐ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน หลักเช่นกัน แต่ทั้งนี้รายจ่ายในภาคเอกชนจะมีการถูกหักภาษี

รายได้จากการทำงาน Labor Income : $\gamma^l(\alpha)$

รายได้แรงงานจะประกอบไปด้วย รายได้จากค่าจ้าง รายได้จากการประกอบอาชีพอิสระและเงินเดือน ซึ่งรวมถึงผลประโยชน์ต่างๆที่นายจ้างจัดหาหรือมอบให้

ในส่วนของ Life Cycle Deficit จะสามารถระบุได้ว่าบุคคลมีรายได้เพียงพอหรือไม่ เป็นการเปรียบเทียบระหว่างการบริโภคกับรายได้จากการทำงานของบุคคลในแต่ละวัยอายุ (ประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุ) เมื่อมีการขาดดุลบุคคลจะต้องแหล่งเงินทุนเพื่อมาชดเชยการขาดดุล ในขณะที่เมื่อบุคคลเกิดการเกินดุล(ประชากรวัยแรงงาน) ก็จะต้องนำส่วนที่เกินดุลกระจายไปยังหน่วยประชากรอื่นๆที่ขาดดุล

การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation)

$$\text{Age Reallocation} = \gamma^\alpha(\alpha) - S(\alpha) + \tau^+(\alpha) - \tau^-(\alpha)$$

การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ เป็นการโอนระหว่างช่วงอายุเพื่อชดเชยการขาดดุลรายได้ของบุคคลในแต่ละช่วงวัย โดยผ่านวิธีการ 2 วิธีการสำคัญ คือ การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfer)

การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation)

$$\text{Asset-based Reallocation} = \gamma^\alpha(\alpha) - S(\alpha)$$

เป็นการชดเชยการขาดดุลของบุคคลในแต่ละช่วงวัยด้วยรายได้จากสินทรัพย์ ที่หักลบด้วยการออม ซึ่งรายได้จากทรัพย์สิน $\gamma^\alpha(\alpha)$ ประกอบไปด้วย การจัดสรรทรัพย์สินภาครัฐ (Public asset-based reallocation) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (Private asset-based reallocation)

ในส่วนของ การออม $S(\alpha)$ จะแบ่งออกเป็น การออมภาครัฐและการออมภาคเอกชน โดยจะมีค่าชุดข้อมูลคุมยอดระดับมหภาค (Macro Control) เท่ากับระดับการออมในระบบบัญชีประชาชาติ ซึ่งไม่สามารถจำแนกจุดประสงค์ของการออมได้

การโอน (Transfer)

$$\text{Transfer} = \tau^+(\alpha) - \tau^-(\alpha)$$

การโอนประกอบด้วย 2 ส่วน 1) เงินโอนรับจากภาครัฐและเงินโอนรับภาคเอกชน $\tau^+(\alpha)$ เช่น เงินสงเคราะห์ให้ผู้ด้อยโอกาส เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเงินที่ภาครัฐมีส่วนร่วมสมทบในโครงการประกันสังคม เงินโอนระหว่างครัวเรือน (Inter-household transfers) เช่น การให้ของขวัญการให้เงินช่วยงานพิธีการต่างๆ และ 2) เงินโอนจ่ายให้ภาครัฐและเงินโอนจ่ายให้ภาคเอกชน $\tau^-(\alpha)$ เช่น การจ่ายภาษี หรือบริจาคเงินแก่ภาครัฐ การโอนเงินจากหัวหน้าครัวเรือนไปยังสมาชิกอื่นๆในครัวเรือน

บัญชีกระแสการโอนประชาชาติสามารถแสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจระหว่างช่วงวัยของประชากรในแต่ละช่วงอายุ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แบบแผนรายได้และการบริโภคของประชากร โดยได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบการโอนข้ามรุ่นประชากรในประเทศไทย เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อทางนโยบายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพบริบทของประเทศไทยควรมีนโยบายหรือแนวทางในการป้องกัน และเพื่อรองรับประเด็นปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามแต่ละช่วงวัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

จากการศึกษาวิธีการสร้างบัญชีกระแสการโอนประชาชาติได้มีการพัฒนามาจากโครงการ The National Transfer Accounts Project ของ Ronald Lee and Andrew Mason ซึ่งมีการศึกษาทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้มีการนำเสนองานวิจัย บัญชีกระแสการโอนประชาชาติของประเทศไทยในแถบเอเชีย

ประเทศจีน ซึ่งมีประชากรมากที่สุดในโลก ใน พ.ศ. 2553 จีนมีสัดส่วนประชากรสูงอายุมากถึงร้อยละ 12 และยังประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ ผลการศึกษา พบว่า 1. การให้เงินช่วยเหลือจากครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุลดลง แต่ในขณะที่รัฐบาลกลับมีบทบาทในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น 2. ค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพของรัฐบาลเพิ่มสูงขึ้นในประชากรทุกกลุ่มอายุ ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่ประชาชนต้องจ่ายเองมีแนวโน้มลดลง ซึ่งถ้าหากมีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น จีนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการวางแผนเพื่อให้นโยบายมีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต (หลิงลี่ และ คิวลิน เฉิน, 2012)

ประเทศอินเดีย ซึ่งมีประชากรเป็นอันดับ 2 ของโลก นักวิจัยอินเดียได้ใช้วิธี NTA คำนวณความเพียงพอของความคุ้มครองทางสังคม ผลการศึกษา พบว่า 1. ผู้สูงอายุในอินเดียจะไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือจากคนในครอบครัว ทำให้จะต้องมีการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ทั้งการพึ่งพารายได้จากทรัพย์สิน การทำงาน หรือเงินออม เป็นต้น 2. เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆในเอเชีย อินเดียจะมีช่วงระยะเวลาในการปันผลทางประชากรครั้งแรกที่นานกว่าประเทศอื่นๆ เนื่องจากมีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานเป็นจำนวนมาก 3. ด้านค่าใช้จ่ายในการบริโภคทางสุขภาพ เพศชายจะมีค่าใช้จ่ายการบริโภคที่มากกว่าเพศหญิง เนื่องจากมีความแตกต่างทางรายได้ โดยเพศชายมีรายได้มากกว่าเพศหญิงมากถึง 5.5 เท่าของเพศหญิง (ไลชแรม ลาดูซิง และ นารายานา, 2012)

ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นประเทศที่ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และยังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากร โดยมีประชากรวัยทำงานที่เพิ่มมากขึ้นและจะกลายเป็นประชากรสูงอายุในอนาคต ผลการศึกษา พบว่า 1. ฟิลิปปินส์ให้ความสนใจในเรื่องของการศึกษาของประชากรวัยเด็ก ซึ่งสัดส่วนนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่สัดส่วนค่าใช้จ่ายการศึกษาในภาคเอกชนจะลดลง เนื่องจากผู้ที่มีรายได้ต่ำจะมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อย ทำให้รัฐต้องเข้ามาดูแลงบประมาณในด้านการศึกษามากขึ้น 2. ถ้าหากผู้สูงอายุมีรายได้จากการทำงานที่เพิ่มมากขึ้น ก็จะทำให้ลดการขาดดุลรายได้ตลอดช่วงวัยสูงอายุได้ (อานิเซโต ออร์เบตตา และ ไมเคิล อาบริโก, 2012)

ประเทศไทย ได้มีส่วนร่วมในโครงการ NTA โดยเริ่มมีการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติใน พ.ศ. 2549 ขึ้นเป็นครั้งแรก และยังมีมีการทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับรายได้จากการทำงานตลอดช่วงชีวิต ตลอดจนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ

งานศึกษาของ มัทนา พนานิรามัย “การผนวกมิติเวลาเข้าไปในบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ” ที่ได้ทำการศึกษาการสร้างบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ มีการแจกแจงการบริโภค รายได้จากการทำงาน ซึ่งมีการนำมิติเวลาเข้าไปผนวกกับบัญชีกระแสการโอนประชาชาติเพื่อช่วยให้เห็นภาพการเกื้อหนุนที่เกิดจากการใช้เวลาประเมินมูลค่าของเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพราะการใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆย่อมเกิดผลประโยชน์กับผู้อื่น และเพื่อแสดงให้เห็นการสนับสนุนของประชากรสูงอายุที่มีต่อประชากรวัยทำงานและประชากรวัยเด็กในรูปแบบของเวลาที่ถูกใช้ไป (มัทนา พนานิรามัย, 2551) ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในเกณฑ์ที่ดี แต่ก็ยังมีความเหลื่อมล้ำระหว่างประชากรทั้งในด้านการศึกษา การบริโภค ลักษณะการทำงาน และรายได้จากการทำงาน การศึกษาของประเทศไทยได้มีการเปรียบเทียบสถานการณ์ พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 ซึ่งการศึกษา พบว่า การบริโภคภาครัฐช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งค่าใช้จ่ายจากภาครัฐช่วยให้เกิดความเท่าเทียมใน

การศึกษามากขึ้น แต่ไม่ได้ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในด้านการใช้จ่ายเพื่อสุขภาพมากนัก โดยได้มีข้อเสนอในเชิงนโยบายให้มีการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการสุขภาพให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

ประเทศเวียดนาม เป็นอีกประเทศที่มีแนวโน้มอัตราเกิดประชากรลดลง และกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีกไม่นาน ประชากรเวียดนามเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุน้อยและแรงงานในกลุ่มแรงงานนอกระบบมีประสิทธิภาพการผลิตที่ต่ำมาก จึงได้มีการเสนอนโยบายให้มีการลงทุนในแรงงานกลุ่มเยาวชน สร้างงานนอกภาคการเกษตร และภาครัฐจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานด้วย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2555)

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

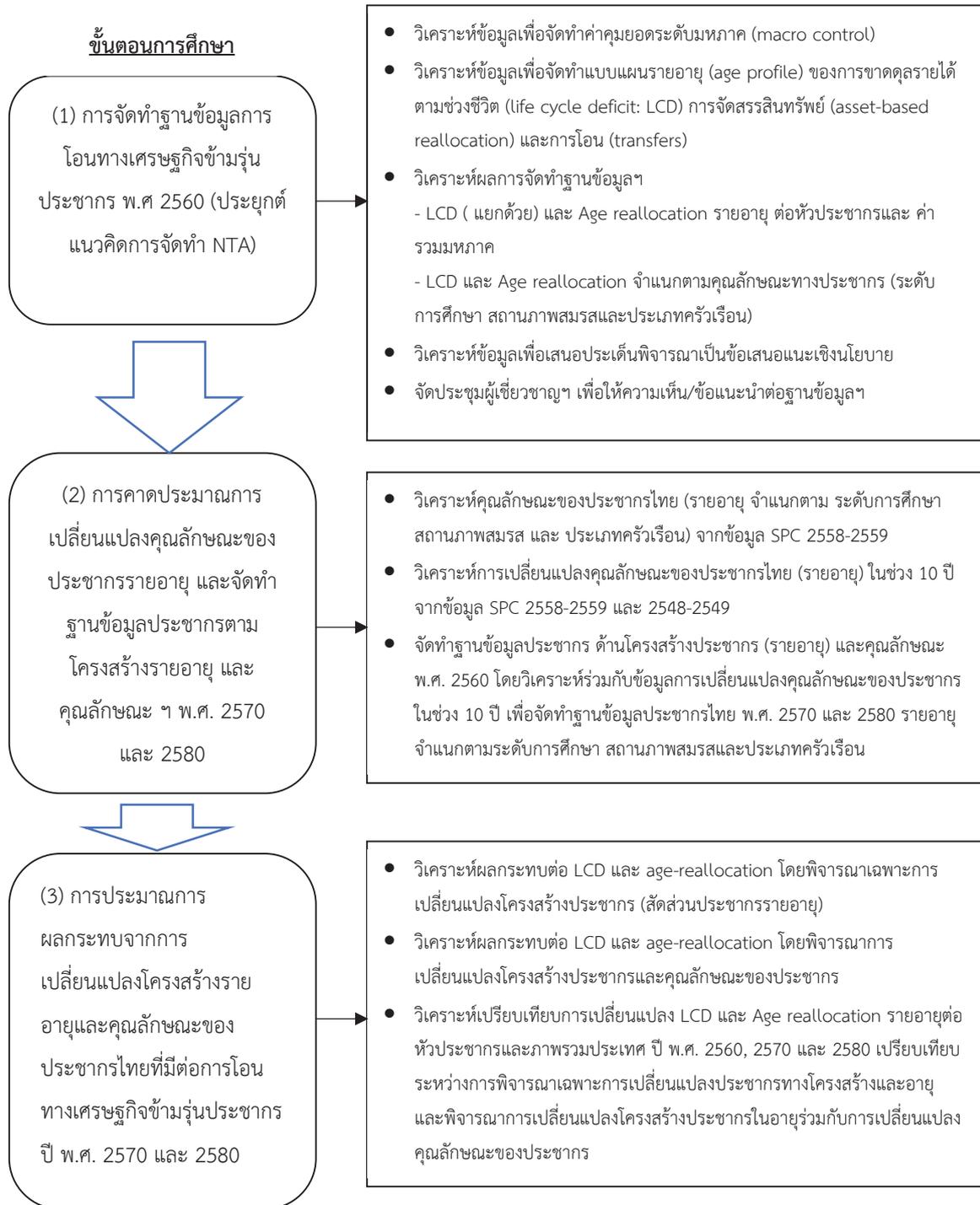
การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ เกี่ยวกับรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย โดยประยุกต์แนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA) มาใช้ในการศึกษาจัดทำฐานข้อมูล (2) เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร โดยเฉพาะบริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง ต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศในอนาคต และ (3) เพื่อเสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบและจัดการสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

ในบทนี้เป็นการนำเสนอกรอบและขั้นตอนการดำเนินการศึกษาในภาพรวม และ วิธีการศึกษาที่สำคัญในการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ปี พ.ศ. 2560 การจัดทำฐานข้อมูลประชากร รายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะ พ.ศ. 2560 และ การประมาณการณ์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรายอายุ และคุณลักษณะของประชากรไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580

3.1 กรอบและขั้นตอนการศึกษา (Study framework and procedures)

กรอบและขั้นตอนการศึกษาในภาพรวม แสดงดังรูป 3.1 มีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

รูป 3.1 กรอบและขั้นตอนการศึกษา (Study framework and procedures)

หมายเหตุ ข้อมูลจำนวนประชากร จำแนกรายอายุ พ.ศ. 2560 และคาดประมาณจำนวนประชากรรายอายุ พ.ศ. 2570 และ 2580 ซึ่งใช้เป็น จำนวนคุมระดับมหภาคหรือ macro control มาจากผลการคาดประมาณประชากรโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ขั้นตอนที่ 1 การจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 – เป็นขั้นตอนในการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแบบแผนการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) และการจัดสรรสินทรัพย์ตามช่วงชีวิต (age-reallocation) ซึ่งประกอบด้วย การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และ การโอน (transfers) ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เป็นรายอายุ ทั้งต่อหัวประชากรและภาพรวมระดับมหภาคของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูล พ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน

การศึกษานี้อ้างอิงและประยุกต์หลักการและวิธีการศึกษาจากวรรณกรรมที่สำคัญในการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (NTA) ได้แก่ หนึ่ง National Transfer Accounts Manual: Measuring and Analyzing Generational Economy ซึ่งเผยแพร่โดย the NTA Project ร่วมกับ UN-DESA สอง รายงานการศึกษา บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ปี 2556 ของประเทศไทย ซึ่งดำเนินการโดย สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ สาม การศึกษา Macroeconomic Aspects of Demographic Change and Intergenerational Transfers in Thailand ในปี ค.ศ. 2008 โดย Amornthep Chawla รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดทำและวิเคราะห์บัญชีกระแสการโอนประชาชาติในประเทศต่างๆ

ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ ส่วนแรก ประกอบด้วย หนึ่ง ข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติของประเทศไทย (พ.ศ. 2559) ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการกำกับ หรือชุดข้อมูลควบคุมค่าภาพรวมระดับมหภาค (macro control) ของแต่ละรายการของ NTA หรือ การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยข้อมูลระดับครัวเรือนและบุคคลเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลแต่ละรายการตามแบบแผนรายอายุ (หรือ age-profile) ทั้งในส่วนการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) โดยเฉพาะ ข้อมูลรายได้แรงงาน (จากการทำงานเป็นลูกจ้าง จากการประกอบอาชีพอิสระหรือกิจการส่วนตัว) รายจ่ายเพื่อการบริโภค (ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ) การจัดสรรสินทรัพย์ (รายได้จากทุนและทรัพย์สิน หัก การออมหรือการลงทุน) และการโอนสุทธิทั้งในภาคเอกชนและรัฐบาล และการโอน (การโอนเข้า หักการโอนออก)

ข้อมูลหลักส่วนที่ สอง ได้แก่ ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 รวมถึงข้อมูลสถิติในรายงานและการสำรวจอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารงบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2560 รายงานสถิติการศึกษา และ รายจ่ายด้านการศึกษาของประเทศไทย (ข้อมูล ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2560) การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2560 บัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2557 (ซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่สุดเท่าที่มีการเผยแพร่) เป็นต้น ซึ่งจะเป็แหล่งข้อมูลระดับครัวเรือน บุคคลหรือกลุ่มอายุที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการจัดทำแบบแผนรายได้แรงงาน (labor income) และการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

(consumption) ของบุคคลจำแนกรายอายุ (age profile) โดยในส่วนของข้อมูลรายได้แรงงาน (labor income) แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ย่อย ได้แก่ รายได้แรงงานจากการเป็นลูกจ้าง (ค่าแรงหรือเงินเดือนจากการทำงาน รวมถึงสิทธิประโยชน์อื่นๆ จากการทำงาน) และ รายได้แรงงานจากการประกอบอาชีพหรือกิจการส่วนตัว ในภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนข้อมูลรายจ่ายเพื่อการบริโภค (consumption) สามารถแบ่งออกเป็นรายการย่อย ได้แก่ รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน (private consumption) และรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ (public consumption) ซึ่งจะให้ความสำคัญของหมวดค่าใช้จ่ายที่สำคัญ 2 หมวด ได้แก่ ด้านการศึกษา และ ด้านสุขภาพ

สำหรับข้อมูลในส่วนนี้ หากข้อมูลที่ได้ (ทั้งในด้านรายได้หรือรายจ่าย) เป็นข้อมูลในระดับครัวเรือน จำเป็นต้องมีการจัดการเพื่อกระจายข้อมูลให้เป็นข้อมูลระดับบุคคล (ที่จำแนกรายอายุได้) ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลายสำหรับข้อมูลแต่ละประเภท เช่น การกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักที่แตกต่างตามอายุหรือลักษณะทางประชากรของสมาชิกแต่ละคน การใช้ค่าผู้ใหญ่สมมูลหรือ adult equivalence scale (โดยเฉพาะกับข้อมูลรายจ่ายเพื่อการบริโภคของสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือน) หรือการกำหนดข้อตกลงให้ข้อมูลรายได้หรือรายจ่ายทั้งหมดในหมวดหมู่นั้นเป็นของผู้นำครัวเรือนแต่เพียงผู้เดียว (เช่น ข้อมูลรายได้ครัวเรือนจากดอกเบี้ยเงินฝากหรือรายจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ในบางกรณี)

ข้อมูลในส่วนที่สาม ได้แก่ ข้อมูลประชากรของประเทศไทย จำแนกตามอายุ ตั้งแต่ 0-99 ปีขึ้นไป เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและศึกษาการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิตและการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในระดับบุคคลรายอายุ (specific age) หรือ ต่อคน (per capita) และระดับภาพรวม (aggregate level) โดยใช้ข้อมูล พ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน

เมื่อทำการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิตและการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ตามขั้นตอนการจัดการข้อมูล การวิเคราะห์และการตรวจสอบความเหมาะสมของผลการวิเคราะห์ที่ประยุกต์จาก NTA Manual โดยคณะผู้วิจัยเสร็จสิ้น จึงทำการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีประสบการณ์ในการศึกษา NTA จากนั้น ทำการวิเคราะห์ลักษณะการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิตและการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) จากการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) ในระดับบุคคล และระดับภาพรวมประเทศ นอกจากนี้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอประเด็นพิจารณาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งในที่นี้ให้ความสนใจใน 3 ประเด็นเกี่ยวกับ นโยบายการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดู

ประชากรวัยเด็กให้กับครอบครัวหรือพ่อแม่ นโยบายสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุ นโยบายการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะผู้สูงอายุยากจน)

หลังจากนั้น ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคลเพื่อจัดทำฐานข้อมูลแต่ละรายการของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ทั้งในส่วน การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation: ABR) และการโอนทางเศรษฐกิจ (transfers) ของประชากรรายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะของประชากร ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส แลประเภทครัวเรือนตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกในครัวเรือน โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลชุดตัวแปรในระดับบุคคล โดยเฉพาะจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560

ขั้นตอนที่ 2 การคาดประมาณการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของประชากรรายอายุ และจัดทำฐานข้อมูลประชากรตามโครงสร้างรายอายุ และคุณลักษณะฯ พ.ศ. 2570 และ 2580 - ในขั้นตอนนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและจำเป็นในการคาดการณ์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในอนาคตของประเทศ ทั้งในด้านโครงสร้างหรือจำนวนและสัดส่วนประชากรรายอายุ และคุณลักษณะของประชากร (ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือนตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกในครัวเรือน) เพื่อใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลคาดการณ์ประชากรไทยในอนาคตระยะ 10 ปี และ 20 ปี (พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ) โดยแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในส่วนนี้ ด้านจำนวนและโครงสร้างประชากรรายอายุมาจากผลการศึกษาคาดประมาณประชากรไทยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับข้อมูลด้านคุณลักษณะของประชากรจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร (Survey of Population Change: SPC พ.ศ. 2558-2559 และ พ.ศ. 2548-2549 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ) ในการจัดทำฐานข้อมูลด้านคุณลักษณะประชากร ระดับการศึกษา จำแนกเป็น ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา สถานภาพสมรส จำแนกเป็น โสด แต่งงานหรือมีคู่ หย่า/แยกและหม้าย และประเภทครัวเรือน จำแนกเป็นครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป โดยในการคาดการณ์คุณลักษณะของประชากรในระยะ 10 ปี และ 20 ปีข้างหน้า ใช้การวิเคราะห์กลุ่มประชากรแบบไปข้างหน้า (prospective cohort study) ร่วมกับผลการคาดประมาณการเปลี่ยนแปลงความน่าจะเป็นของโอกาสในการเกิดขึ้นของคุณลักษณะทางประชากรแต่ละกลุ่มย่อยในระยะ 10 ปี และ 20 ปีข้างหน้า จากข้อมูลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร (SPC) เปรียบเทียบในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 3 การประมาณการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรายอายุและคุณลักษณะของประชากรไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 - ในขั้นตอนนี้ เป็นการ

นำฐานข้อมูลการคาดการณ์ทางประชากรที่ได้จากขั้นตอนที่สอง ร่วมกับฐานข้อมูลการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ รายอายุ และจำแนกตามคุณลักษณะประชากร ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาคาดประมาณสถานการณ์การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) และการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของไทยในอนาคตในระดับมหภาค และต่อหัวประชากร โดยกำหนดให้แบบแผนรายได้แรงงาน การบริโภค การจัดการทรัพย์สินและการโอน ไม่เปลี่ยนแปลงในแต่ละกลุ่มลักษณะประชากร (รายอายุ จำแนกตามระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน) หลังจากนั้น จึงวิเคราะห์ผลกระทบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและสัดส่วนของการขาดดุลงบรายได้ แหล่งรายได้และการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรจากแต่ละแหล่งที่มา (โดยเฉพาะ รายได้จากการทำงาน รายได้จากการจัดสรรสินทรัพย์ และการโอน ทั้งภายในและระหว่างครัวเรือน และการโอนภาครัฐ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรทางเศรษฐกิจของระดับการบริโภค (consumption) ของประชากรในแต่ละช่วงกลุ่มวัย) ในภาพรวมของประเทศ เปรียบเทียบสถานการณ์ที่คาดการณ์ในอนาคตกับสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน และเปรียบเทียบสถานการณ์ในอนาคตที่พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรรายอายุ กับสถานการณ์ที่พิจารณาทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรรายอายุและการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณลักษณะของประชากร

เกี่ยวกับผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรโดยใช้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน พ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน คาดว่าจะให้ผลการศึกษาและข้อค้นพบซึ่งแตกต่างจากการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร รวมถึงการศึกษาที่มีการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติที่ผ่านมา (เช่น พ.ศ. 2547, 2554 และ 2556) เนื่องด้วยปัจจัยและบริบทของประชากรสูงวัยของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงเงื่อนไขข้อกำหนดที่ใช้ในการศึกษาที่มีความแตกต่างกันกับงานในอดีต สำหรับผลการคาดการณ์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจในอนาคตที่นำปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ทั้งในด้านโครงสร้าง (เพศและอายุ) และคุณลักษณะประชากรสูงวัยในอนาคต (เกี่ยวกับระดับการศึกษา สถานภาพสมรสและการมีบุตร) มาร่วมพิจารณาคาดว่าจะให้ผลการวิเคราะห์และภาพสถานการณ์ในอนาคตที่เหมาะสมกว่าการพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรในด้านโครงสร้าง (หรือ อายุ) เพียงอย่างเดียว

3.2 การจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ของประเทศไทย พ.ศ 2560

การศึกษานี้ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องจากรายงานและผลการสำรวจที่มีความเป็นปัจจุบันมากที่สุด (โดยกำหนด พ.ศ. 2560 เป็นปีฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาสถานการณ์การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) และ การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในรูปแบบการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ซึ่งแบ่งเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) โดยประยุกต์กรอบแนวคิดและวิธีการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA) มาใช้ในการศึกษา

ในการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร หรือ Inter-generational transfers (IGT) ตามแนวทางการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ NTA มีขั้นตอนในการดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่ การจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) และ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแบบแผนรายอายุ (age profile) ของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers)

3.2.1 การจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

ในขั้นตอนนี้ ประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ ค่าคุมยอดระดับมหภาคของการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ที่แสดงในลักษณะของการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอนสุทธิจากภาครัฐและภาคเอกชน (net transfers)

ในการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร มูลค่าภาพรวมของรายการทั้งหมดแต่ละด้าน จำเป็นต้องสอดคล้องกับตัวเลขในรายการที่เกี่ยวข้องซึ่งแสดงในข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติ (National Income Accounts) โดยเฉพาะข้อมูลในรายการด้านรายได้ การบริโภค และการผลิต ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศ ข้อมูลหลักที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์และจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) จึงเป็นข้อมูลที่มาจากรายงานบัญชีรายได้ประชาชาติของประเทศไทย ซึ่งรับผิดชอบจัดทำโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒน์ โดยในการศึกษานี้ข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติที่เป็นปัจจุบันที่สุด (ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561) เป็นข้อมูล พ. ศ. 2559

ข้อมูลที่ใช้จากรายงานบัญชีรายได้ประชาชาติมาจากบัญชีย่อยที่สำคัญ 3 บัญชีได้แก่ (1) บัญชีรายได้ (Income account) โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับ Compensation of employees, HH and NPISHs

income, Government income, Saving, Taxes; (2) บัญชีหลัก (Main account) จาก Generation of income และ Secondary distribution of income; และ (3) ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ข้อมูล expenditure เกี่ยวกับ Individual and household consumptions, Government consumption, Rest of the world (ROW)

สำหรับค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) ของการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ชุดข้อมูลที่ต้องทำการจัดการและปรับเปลี่ยนข้อมูลจากที่รายงานในบัญชีรายได้ประชาชาติให้สอดคล้องกับการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติหรือ NTA ประกอบด้วย

รายได้แรงงาน (labor income) ซึ่งคำนวณจากข้อมูลที่รายงานในบัญชีรายได้ประชาชาติ ประกอบด้วย รายได้จากการทำงานเป็นลูกจ้างหรือ ค่าตอบแทนของลูกจ้าง (compensation of employees) ซึ่งอยู่ในรูปแบบของค่าแรงและเงินเดือน รวมถึง การจ่ายสมทบระบบประกันสังคมโดยนายจ้าง ซึ่งในการคำนวณค่าตอบแทนของลูกจ้าง รายการภาษีทางอ้อมที่มีการจัดเก็บจากการผลิต (indirect tax borne by producers (burdened on employee) or taxes on production) หักเงินอุดหนุน (subsidies on production) ที่แสดงในรายได้ประชาชาติ ซึ่งถือเป็นส่วนที่เป็นภาระภาษีที่ตกกับแรงงาน จะถูกนำมาบวกเพิ่มในรายได้ส่วนนี้ รายได้ส่วนที่สอง ได้แก่ รายได้จากประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งจะคิดคำนวณจากข้อมูลรายได้ส่วนเกินของผู้ประกอบการภาคครัวเรือน หรือ Household mixed-income and operating supplies ในข้อมูลรายได้ประชาชาติ ซึ่งรายได้ส่วนนี้ ไม่สามารถแยกสัดส่วนได้ชัดเจนระหว่าง รายได้ที่เป็นผลตอบแทนแรงงานที่เป็นผู้ประกอบการ และ รายได้ที่เป็นผลตอบแทนจากทุน ซึ่งตามข้อเสนอที่ระบุในคู่มือการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ได้เสนอให้จำแนกรายได้ส่วนนี้ออกเป็น 3 ส่วนโดย 2 ใน 3 ส่วนจัดสรรให้เป็นรายได้หรือผลตอบแทนแรงงาน และ 1 ใน 3 ส่วนเป็นรายได้หรือผลตอบแทนจากทุนภาคครัวเรือน (HH capital income) รายได้ในส่วนนี้จะถูกนำมาบวกเพิ่มด้วยภาษีทางอ้อมที่มีการจัดเก็บบน รายได้ส่วนเกินของผู้ประกอบการภาคครัวเรือน ในสัดส่วนเดียวกัน หรือในสัดส่วน 2 ใน 3 ของภาษีทั้งหมด

รายจ่ายเพื่อการบริโภค (consumption) จำแนกออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ (Public consumption expenditure) และรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน (Private consumption expenditure) โดยในแต่ละส่วนจะ จำแนกรายจ่ายออกเป็น 3 หมวดใหญ่ด้วยกัน คือ รายจ่ายด้านสุขภาพ (health) รายจ่ายด้านการศึกษา (education) และรายจ่ายด้านอื่นๆ (others) ในส่วนของรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน จะถูกนำมาหักออกด้วยมูลค่าภาษีทางอ้อมสุทธิ (ภาษีลบด้วยเงินอุดหนุน) ที่แบกรับภาระโดยผู้บริโภค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษีที่จัดเก็บบนผลิตภัณฑ์ (taxes less subsidies on products) ตามที่แสดงไว้ในรายการบัญชีรายได้ประชาชาติ

ผลต่างระหว่างรายจ่ายเพื่อการบริโภค (consumption) และรายได้แรงงาน (labor income) จะมีค่าเท่ากับ ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) ของ “การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต” หรือ life cycle deficit (LCD)

การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ หนึ่ง การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset-based reallocation) ซึ่งเท่ากับ รายได้จากทุนของภาคครัวเรือน (household capital income) (คำนวณจาก 1 ใน 3 ของรายได้ส่วนเกินของผู้ประกอบการภาคครัวเรือนตามที่รายงานในบัญชีรายได้ประชาชาติ) บวกเพิ่มด้วยภาษีทางอ้อมที่มีการจัดเก็บบนรายได้ส่วนเกินผู้ประกอบการภาคครัวเรือนในสัดส่วนที่เท่ากัน (1 ใน 3) รวมกับ รายได้จากทุนของภาคธุรกิจ (corporate capital income หรือ Appropriate corporation and NPISHs profit) บวกเพิ่มด้วยภาษีที่จัดเก็บจากรายได้จากทุนของภาคธุรกิจ (taxes on corporate capital income (and NPISHs)) แล้วจึงนำไปรวมกับ รายได้จากทรัพย์สินภาคเอกชนสุทธิ (net private property income) แล้ว หักออกด้วย การออมของภาคเอกชน (private saving) สอง การจัดสรรทรัพย์สินภาครัฐ (public asset-based reallocation) ซึ่งเท่ากับ รายได้จากทรัพย์สินภาครัฐสุทธิ (net public property income) หักออกด้วยการออมภาครัฐ (public saving)

การโอน (transfers) โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน เช่นกัน คือ การโอนภาครัฐ (public transfers) และการโอนภาคเอกชน (private transfers) ซึ่งตามแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ การโอนภาคเอกชน จะประกอบด้วย 2 ส่วนย่อย คือ การโอนระหว่างครัวเรือน และการโอนภายในครัวเรือนอย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่มีรายงานในบัญชีรายได้ประชาชาติจะแสดงค่าสุทธิการโอนของภาคเอกชนเท่านั้น สำหรับการโอนภาครัฐ ประกอบด้วย 2 ส่วนย่อยเช่นกัน คือ หนึ่ง การโอนจากภาครัฐไปยังครัวเรือนหรือภาคเอกชน (public transfer inflows) ซึ่งจะเป็นในลักษณะของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐในรูปแบบของการบริการภาครัฐแก่ครัวเรือน (in-kind) และการโอนในรูปแบบของตัวเงิน (in-cash) ที่เป็นสิทธิประโยชน์ทางสังคมในด้านต่างๆ ให้แก่ภาคครัวเรือน และ สอง การโอนจากภาคครัวเรือนหรือภาคเอกชนไปยังภาครัฐ (Public transfer outflows) ซึ่งจะเป็นในรูปแบบของภาษีและรายได้อื่นๆ ที่รัฐจัดเก็บจากภาคครัวเรือนและภาคเอกชน รวมกับ การขาดดุลหรือการเกินดุลในการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (net public asset-based reallocation) ในภาพรวม การโอนสุทธิทั้งของภาครัฐและของภาคเอกชน จะมีค่าเท่ากับ การโอนสุทธิของภาครัฐและภาคเอกชนจากต่างประเทศหรือ net transfers from the rest of the world (ROW)

ผลรวมระหว่าง การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และ การโอน (transfers) จะมีค่าเท่ากับ ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) ของ “การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation)”

ที่แสดงการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ซึ่งต้องมีค่าเท่ากับ “การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต” หรือ life cycle deficit (LCD) ด้วยเช่นกัน

ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องด้วยข้อจำกัดของข้อมูลรายได้ประชาชาติ พ.ศ. 2560 ที่ยังจัดทำไม่แล้วเสร็จ และยังไม่มีการเผยแพร่ (ณ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2561) ทำให้คณะผู้วิจัยต้องใช้ข้อมูลใน พ.ศ. 2559 มาทำการวิเคราะห์ การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต การจัดสรรสินทรัพย์ และการโอน ในระดับภาพรวมมหภาค โดยทำการจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ย้อนหลังในช่วง 10 ปีระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559 จากนั้นจึงใช้ผลการวิเคราะห์ที่ได้ทำการคาดประมาณแบบแผนรายการค่าคุ้มยอดระดับมหภาค (macro-control) แต่ละรายการสำหรับ พ.ศ. 2560 เพื่อใช้ในการวิเคราะห์แบบแผนรายอายุ (age profile) ของรายได้แรงงาน การบริโภค เพื่อคำนวณการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การจัดสรรสินทรัพย์ และการโอน ในระดับบุคคล โดยกำหนดข้อตกลง (assumption) ให้แต่ละรายการ มีการขยายตัวจากข้อมูลใน พ.ศ. 2559 เท่ากับ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ใน พ.ศ. 2560 เทียบกับ พ.ศ. 2559 ซึ่งมีค่าเท่ากับร้อยละ 4.6 โดยคำนวณจากการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่แท้จริง (real GDP growth) ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.9 และอัตราเงินเฟ้อ (inflation rate) ที่ร้อยละ 0.7 จากรายงานภาวะเศรษฐกิจไทย ไตรมาสที่สี่ ทั้ง พ.ศ. 2560 และแนวโน้ม พ.ศ. 2561 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแบบแผนรายอายุ (age-profile)

ในขั้นตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแบบแผนรายอายุ (age profile) ของ (ก) การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) (ข) การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และ (ค) การโอน (transfers) ตามลำดับ ซึ่งมีหมวดหมู่รายการที่สอดคล้องกับค่าคุ้มยอดระดับมหภาค (macro control) ที่จัดทำจากข้อมูลรายได้ประชาชาติ ข้อมูลที่ใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ส่วนนี้ มาจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ซึ่งจัดเก็บข้อมูล เกี่ยวกับ รายได้ของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งมีที่มาจากรายรับแหล่งต่างๆ และข้อมูลรายจ่ายของครัวเรือน ในหมวดต่างๆ

(ก) แบบแผนรายอายุ age profile การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD)

ส่วนนี้เป็นการคำนวณแบบแผนของมูลค่าการบริโภค (consumption) และรายได้จากการทำงาน (labor income) ของประชากรในแต่ละรายอายุ ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนแรก การวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคล (individual data) จากผลการสำรวจที่เกี่ยวข้อง เพื่อคำนวณมูลค่าการบริโภคและรายได้จากการทำงานรายอายุ ซึ่งในส่วนนี้ ข้อมูลหลักที่นำมาวิเคราะห์ โดยเฉพาะ ในส่วนการบริโภคภาคเอกชน (private consumption) และรายได้จากการทำงานได้แก่ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนหรือ พ.ศ. 2560 (SES 2560) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในส่วนข้อมูลการบริโภคภาครัฐ (public consumption) เป็นการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะได้มีการอธิบายในส่วนต่อไป ในการวิเคราะห์แบบแผนรายอายุในระดับบุคคล มีการปรับค่าให้เรียบหรือ smoothing ตามวิธีการที่แนะนำในเอกสาร NTA Manual 2013 (Appendix B, page 159) ยกเว้น สำหรับข้อมูลบางรายการ เช่น การบริโภคหรือค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 2 การปรับข้อมูลรายอายุที่คำนวณในระดับมหภาค (จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคล รายอายุ ร่วมกับข้อมูลจำนวนประชากรในประเทศทั้งหมดรายอายุ) ให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) ที่ได้จากข้อมูลในบัญชีรายได้ประชาชาติ

(1) **การบริโภค (consumption)** – ประกอบด้วย ข้อมูลการบริโภค 2 ส่วน ได้แก่ การบริโภคภาคเอกชน (private consumption) และการบริโภคภาครัฐ (public consumption) ซึ่งจำแนกประเภทการบริโภคออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การบริโภติด้านการศึกษา (education) การบริโภติด้านสุขภาพ (health) และการบริโภติด้านอื่นๆ (others)

1.1) การบริโภคภาคเอกชน (private consumption)

1.1.1) การศึกษา (education)

การบริโภคภาคเอกชนด้านการศึกษา ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายที่สำคัญ ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการศึกษา และค่าอุปกรณ์การเรียนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถคำนวณค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เป็นข้อมูลระดับบุคคล ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายด้านการศึกษารายอายุ นำมาคูณด้วยจำนวนประชากรรายอายุ ปรับค่าหรือ adjust ค่าให้สอดคล้องตามค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) แล้วจึงคำนวณค่าที่ได้ทำการปรับแล้ว ให้กลับมาเป็นแบบแผนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยแต่ละรายอายุ ตามข้อเสนอแนะของ NTA Manual 2013 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาไม่จำเป็นต้องนำไปปรับให้เรียบ (smoothing) เพื่อให้สะท้อนระดับการบริโภคแต่ละรายอายุในด้านนี้ที่แท้จริง

1.1.2) สุขภาพ (health)

ในส่วนนี้ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ในหมวดค่าใช้จ่ายครัวเรือน เกี่ยวกับ ยาและเวชภัณฑ์ การเข้ารับการรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอก รวมถึงทันตกรรม และการเข้ารับการรักษาพยาบาลผู้ป่วยใน โดยทำการกระจายค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในส่วนนี้ให้แก่สมาชิกแต่ละคน ตามค่าถ่วงน้ำหนัก (weight) ของแต่ละกลุ่มอายุซึ่งจำแนกเป็น 12 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอายุ 0-4 ปี 5-9 ปี 10-14 ปี 15-19 ปี 20-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี 50-59 ปี 60-64 ปี 70-79 ปี 80-85 ปี และ 90 ปีขึ้นไป ในการคำนวณหาค่าถ่วงน้ำหนักที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มอายุ ใช้หลักการที่เรียกว่า Data-driven coefficient estimation โดยทำการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้น จากข้อมูลระดับครัวเรือนของการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพของประชากรแต่ละกลุ่มอายุที่จะใช้เป็นค่าถ่วงน้ำหนักในการกระจายค่าใช้จ่ายระดับครัวเรือนแก่สมาชิกแต่ละคน

ในการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้น หน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ ครัวเรือน (household) ตัวแปรตาม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายครัวเรือนด้านสุขภาพทั้งหมด ตัวแปรต้น ประกอบด้วย จำนวนสมาชิกของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มอายุทั้ง 12 กลุ่ม ตามอธิบายข้างต้น และ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีหลักประกันสุขภาพแต่ละประเภทของประเทศไทยที่สำคัญ ได้แก่ สิทธิประโยชน์สวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการ (Civil Servant Medical Benefit Scheme: CSMBMS) สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Coverage: UHC) สิทธิประกันสังคม (Social Security Scheme: SSS) และสิทธิประกันสุขภาพภาคเอกชน² เมื่อได้ค่าสัมประสิทธิ์จากการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้นแล้ว จึงนำไปใช้เป็นค่าถ่วงน้ำหนัก (weight) ในการกระจายค่าใช้จ่ายทางสุขภาพของครัวเรือนให้แก่สมาชิกแต่ละคน ตามกลุ่มอายุและหลักประกันทางสุขภาพของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งจะต้องทำการปรับ adjust ค่าใช้จ่ายสุขภาพรวมของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ให้มีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายสุขภาพรวมของครัวเรือน หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เพื่อคำนวณค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเฉลี่ยรายอายุ ซึ่งต้องทำการปรับค่าให้เรียบ (smoothing) แล้วจึงนำไปคูณกับจำนวนประชากรในแต่ละรายอายุ เปรียบเทียบและปรับค่าภาพรวมระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

² ตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามหลักประกันสุขภาพเป็นตัวแปรควบคุมที่เพิ่มในโมเดลการวิเคราะห์ เพื่อให้การประมาณค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพของครัวเรือนมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลักประกันทางสุขภาพเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการอธิบายระดับค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพของสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือน นอกเหนือไปจากปัจจัยด้านอายุ – สอดคล้องตามการศึกษาด้านสุขภาพของประชากรไทย ปี 2556 โดยสภาพัฒนา

1.1.3) ด้านอื่นๆ (others)

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) นำรายจ่ายเพื่อการบริโภครวมของครัวเรือน ลบออกด้วย รายจ่ายด้านการศึกษารวมของสมาชิกทุกคน และรายจ่ายด้านสุขภาพรวมของครัวเรือนจะได้รายจ่ายเพื่อการบริโภคด้านอื่นๆ ของครัวเรือน ซึ่งจะต้องทำการกระจายให้แก่สมาชิกแต่ละคน

วิธีการกระจายค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ให้แก่สมาชิกแต่ละคน ใช้วิธีการถ่วงน้ำหนักตามช่วงอายุของสมาชิก ภายใต้แนวคิด “ค่าผู้ใหญ่สมมูล” หรือ adult equivalence scale ซึ่งจำแนกประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สมาชิกที่อายุต่ำกว่า 4 ปี (ค่าถ่วงน้ำหนัก เท่ากับสมาชิกครัวเรือนที่เป็นผู้ใหญ่หรืออายุ 20 ปีขึ้นไป 0.4 คน) สมาชิกที่อายุระหว่าง 5-19 ปี (ค่าถ่วงน้ำหนัก เท่ากับสมาชิกครัวเรือนที่เป็นผู้ใหญ่หรืออายุ 20 ปีขึ้นไปจำนวน $0.4 + 0.6 \text{ (อายุ-4)}/16$ คน) และสมาชิกที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป (ค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากับ 1)

เมื่อทำการกระจายค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ให้แก่สมาชิกแต่ละคนแล้ว จึงหาค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายรายอายุแล้วนำไปปรับค่าให้เรียบ (smoothing) คูณด้วยจำนวนประชากรในแต่ละรายอายุ ปรับมูลค่ารวมระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

1.2) การบริโภคภาครัฐ (public consumption)

1.2.1) ด้านการศึกษา (education)

การประมาณการมูลค่าการบริโภคภาครัฐ ด้านการศึกษา เพื่อคำนวณเป็นแบบแผนมูลค่าการบริโภครายอายุ ใช้ข้อมูลที่สำคัญ จากข้อมูลงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลตามระดับการศึกษาจากรายงานงบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2560 ในลักษณะงานด้านการศึกษา ร่วมกับข้อมูลจำนวนนักเรียนในโรงเรียนภาครัฐและอัตราการเข้าเรียนในโรงเรียนภาครัฐ (enrolment rate) ของประชากรแต่ละรายอายุ และแต่ละระดับการศึกษาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES)

ขั้นตอนแรกทำการคำนวณค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐต่อหัวนักเรียน (ในโรงเรียนภาครัฐ) ซึ่งแบ่งตามระดับการศึกษา โดยใช้ข้อมูลงบประมาณรายจ่ายภาครัฐตามระดับการศึกษา ทหารด้วยจำนวนนักเรียนที่กำลังศึกษาในโรงเรียนภาครัฐในแต่ละระดับชั้น ขั้นตอนต่อมา คำนวณค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐในแต่ละรายอายุ โดยทำการแบ่งประชากรรายอายุตามระดับการศึกษา โดยใช้เกณฑ์อายุการเข้าศึกษาในโรงเรียนภาครัฐของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับรายอายุที่อยู่ระหว่างระดับการศึกษา 2 ระดับ เช่น ที่อายุ 6 ปี

(ระหว่างการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา) หรืออายุ 12 ปี (ระหว่างการศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) ทำการแยกสัดส่วนในแต่ละระดับการศึกษาโดยวิเคราะห์จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES)

ในการคำนวณอัตราการเข้าเรียนโรงเรียนภาครัฐ (enrollment rate) นำจำนวนนักเรียนในแต่ละอายุตามระดับการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล SES ทหารด้วยจำนวนประชากรรายอายุ จากนั้นนำอัตราการเข้าเรียนรายอายุ คูณด้วยค่าใช้จ่ายต่อหัวนักเรียนโรงเรียนภาครัฐตามระดับการศึกษาที่คำนวณได้จากขั้นตอนแรก จะได้ค่าใช้จ่ายภาครัฐด้านการศึกษารายอายุ (หมายเหตุ ในบางอายุเช่นที่ อายุ 6 ปี และ 12 ปีซึ่งเป็นอายุที่คาบเกี่ยวกับระดับการศึกษา 2 ระดับ เมื่อคำนวณรายจ่ายต่อหัวตามระดับการศึกษาได้ จะต้องนำค่ามารวมเป็นรายจ่ายต่อหัวรวมของรายอายุนั้น)

การคำนวณค่าใช้จ่ายการบริโภคภาครัฐด้านการศึกษาที่อธิบายในส่วนข้างต้นนี้ เป็นรายจ่ายเพื่อการศึกษาในระบบ (formal education) ซึ่งจะต้องนำไปรวมกับค่าใช้จ่ายการบริโภคภาครัฐด้านการศึกษาที่เป็นการศึกษาในระบบ (informal education) โดยค่าใช้จ่ายรายหัวประชากรในส่วนหลังนี้ เนื่องจากการจัดการศึกษานอกระบบไม่มีเกณฑ์อายุเป้าหมายของนักเรียนในแต่ละระดับการศึกษาที่ชัดเจน จึงคำนวณจากงบประมาณรายจ่ายภาครัฐด้านศึกษานอกระบบ ทหารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ เมื่อได้ค่าใช้จ่ายการบริโภคภาครัฐด้านการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบรายอายุแล้ว ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ไม่จำเป็นต้องนำไปปรับค่าให้เรียบ (smoothing) แต่นำมาคูณกับจำนวนประชากรรายอายุและปรับค่ารวมระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

1.2.2) ด้านสุขภาพ (health)

การคำนวณส่วนนี้ใช้ข้อมูลหลักจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2560 (Health and Welfare Survey 2560) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับ ข้อมูลรายจ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐ ในเอกสารบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ (National Health Account หรือ NHA) ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพของระบบหลักประกันสุขภาพที่สำคัญของประเทศไทย 3 ระบบ ได้แก่ ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ (CSMBS) ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (UHC) และระบบประกันสังคม (SSS) อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของข้อมูลบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งยังไม่มีข้อมูลสำหรับปี

พ.ศ 2560 โดยข้อมูลล่าสุดที่มีเป็นการจัดทำในปี พ.ศ 2557 การศึกษานี้จึงกำหนดให้รายจ่ายแต่ละรายการคิดเป็นสัดส่วนที่คงที่โดยเพิ่มขึ้นในแต่ละปีตามอัตราเงินเฟ้อ

ขั้นแรก คำนวณหาจำนวนครั้งในการเจ็บป่วยและใช้บริการรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอก และผู้ป่วยใน ของประชากรภายใต้แต่ละระบบหลักประกันสุขภาพโดยวิเคราะห์จากข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ จากนั้น นำจำนวนครั้งในการเจ็บป่วยและใช้บริการที่ได้ ไปหารจากรายจ่ายสุขภาพของแต่ละระบบ ซึ่งจำแนกเป็นรายจ่ายสำหรับบริการผู้ป่วยนอกและบริการผู้ป่วยใน จากข้อมูลบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติเพื่อให้ได้รายจ่ายสุขภาพต่อครั้ง (unit cost) ในการเจ็บป่วยผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในของแต่ละระบบหลักประกัน

จากนั้นนำรายจ่ายสุขภาพต่อครั้งในการเจ็บป่วยที่ได้นี้ ไปคำนวณในระดับบุคคลตามจำนวนครั้งในการเจ็บป่วยและประเภทของระบบหลักประกันสุขภาพที่บุคคลได้รับ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ แล้วจึงคำนวณเป็นรายจ่ายสุขภาพภาครัฐรายอายุ นำไปปรับค่าให้เรียบ (smoothing) หลังจากนั้นคูณกับจำนวนประชากรไทยอายุและปรับค่าให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดในระดับมหภาค (macro control)

1.2.3) ด้านอื่นๆ (others)

การบริโภคภาครัฐในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะ การบริการสาธารณสุขในลักษณะต่างๆ เนื่องจากมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะที่ไม่สามารถระบุผู้ได้รับประโยชน์เป็นรายอายุและกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน จึงกำหนดให้ประชาชนแต่ละคนได้รับผลประโยชน์จากค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ในระดับที่เท่ากัน ดังนั้น จึงคำนวณได้โดยนำ มูลค่าการบริโภคภาครัฐภาพรวมระดับมหภาค ที่ไม่ใช่ด้านการศึกษาและสุขภาพ หารด้วยจำนวนประชากรรวมทั้งประเทศแล้วกระจายเป็นรายอายุตามสัดส่วนประชากรในแต่ละอายุ

(2) รายได้จากการทำงาน (labor income)

รายได้จากการทำงาน มาจากรายได้ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ค่าตอบแทนที่บุคคลได้รับในลักษณะค่าจ้างและเงินเดือนจากการทำงานเป็นลูกจ้าง ซึ่งในที่นี้ รวมถึงผลประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับจากผู้เป็นนายจ้าง (employee income) และ ค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากการประกอบอาชีพอิสระ (self-employed income)

2.1) รายได้จากการทำงานเป็นลูกจ้าง (employee income)

คำนวณได้จากข้อมูล ค่าตอบแทนจากการทำงานและมูลค่ารวมทั้งหมดของสวัสดิการที่บุคคลได้รับจากการทำงานจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ซึ่งมีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล โดยทำการคำนวณมูลค่าเป็นรายอายุ ปรับค่าให้เรียบ (smoothing) คุณด้วยจำนวนประชากรทั้งหมดในรายอายุนั้น จากนั้นปรับมูลค่ารวมในระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอด (macro control)

2.2) รายได้จากการประกอบอาชีพอิสระ (self-employed income)

คำนวณรายได้ในส่วนนี้ จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (SES) โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ รายได้หรือค่าตอบแทนการประกอบอาชีพอิสระในภาคการเกษตร และรายได้หรือค่าตอบแทนการประกอบอาชีพอิสระนอกภาคการเกษตร เช่น การประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม วิชาชีพเฉพาะหรือกิจกรรมในลักษณะการรวมกลุ่ม สำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระในภาคการเกษตร จากข้อมูล SES ได้แก่ ผู้ที่มีสถานภาพการทำงานเป็นนายจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และการรวมกลุ่ม ซึ่งมีรายได้มาจากการให้เช่าสัตว์ ใช้งานเครื่องมือในการเกษตรหรือการให้บริการการเกษตร พืชผลและผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์ และมูลค่าผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประมงล่าสัตว์หรือหาของป่า โดยข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลระดับครัวเรือน เมื่อรวมรายได้ครัวเรือนทั้งหมดแล้ว ต้องนำจำนวนสมาชิกที่ทำงานในการเกษตรมาหารเฉลี่ยเป็นรายได้ต่อคนสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระนอกภาคการเกษตร ได้แก่ ผู้ที่มีสถานภาพการทำงาน เป็นนายจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และ การรวมกลุ่ม โดยคำนวณรายได้จากรายรับเบื้องต้นที่ได้รับจากการขายสินค้าที่ผลิตได้ หรือซื้อมาเพื่อขาย หรือ จากการทำงาน โดยต้องกระจายรายได้ในส่วนนี้ให้แก่สมาชิกแต่ละคนในครัวเรือนที่มีสถานภาพเป็นผู้ช่วยเหลือกิจการครัวเรือน เมื่อได้รายได้จากทั้งสองส่วน นำมาคำนวณเป็นรายได้รวมจากการประกอบอาชีพอิสระ แล้วจึงคำนวณค่าเฉลี่ยเป็นรายอายุ ปรับค่าให้เรียบ (smoothing) นำไปคูณกับจำนวนประชากรในแต่ละอายุและปรับมูลค่ารวมในระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอด (macro control)

เมื่อคำนวณแบบแผนรายอายุ (age profile) ของการบริโภค (consumption) และรายได้จากการทำงาน (labor income) แล้ว สามารถนำมาคำนวณเป็นมูลค่าการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต รายอายุ (age-specific life-cycle deficit: LCD) ได้ โดยมีค่าเท่ากับ การบริโภครายอายุ ลบรายได้จากการทำงานรายอายุ

(consumption-labor income) ซึ่งเมื่อคูณกับจำนวนประชากรรายอายุแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เท่ากับค่าความยอดระดับมหภาคของ LCD ในภาพรวมประเทศ

(ข) *แบบแผนรายอายุ (age profile) การจัดสรรสินทรัพย์ (Asset-based reallocation: ABR)*

การจัดสรรสินทรัพย์ หรือ ABR เป็นลักษณะของการบริหารจัดการระหว่างช่วงอายุของบุคคลในรูปแบบการสะสมสินทรัพย์ (asset) หรือการออม (saving) ทั้งที่เป็นสินทรัพย์ทางกายภาพที่ไม่ใช่ตัวเงิน และสินทรัพย์ที่เป็นตัวเงิน โดยสินทรัพย์เหล่านี้สามารถก่อให้เกิดรายได้จากสินทรัพย์ (asset income) ที่มีลักษณะเป็นทรัพย์สิน (property) และทุน (capital) ในรูปแบบของรายได้จากทรัพย์สิน (property income) และรายได้จากสินทรัพย์ (capital income)

ในแต่ละอายุหรือช่วงชีวิต การสะสมสินทรัพย์หรือการออม จึงเป็นลักษณะของการไหลออก (outflows) ของทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สามารถใช้เพื่อการบริโภคของบุคคล ณ เวลาหรือ ณ อายุนั้นๆ ของบุคคล และรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ (asset income) เป็นลักษณะของการไหลเข้า (inflows) ของทรัพยากรทางเศรษฐกิจเพื่อการบริโภค ณ เวลานั้น ซึ่งเกิดจากสินทรัพย์หรือการออมที่มีการสะสมมาก่อนหน้า

การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation: ABR) จำแนกออกเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) และการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR)

(3) *การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public asset-based reallocation: public ABR)*

คำนวณจากรายได้จากสินทรัพย์ภาครัฐ (public asset income) หักออกด้วย การออมภาครัฐ (public saving) โดยรายได้จากสินทรัพย์ภาครัฐ ประกอบด้วย รายได้สุทธิที่มาจากสินทรัพย์ประเภททุน (public capital income) ซึ่งเป็นผลตอบแทนจาก สินทรัพย์ประเภทเครื่องมือเครื่องจักร โดยเป็นส่วนเกินจากการประกอบการของภาครัฐที่มักมีค่าเป็น 0 หรือ มีค่าน้อยมาก เนื่องจากการประกอบการของภาครัฐส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นไปในลักษณะการแสวงหากำไร และรายได้จากสินทรัพย์ประเภททรัพย์สิน (public property income) ซึ่งประกอบด้วย ดอกเบี้ย เงินปันผล ค่าเช่า และค่าลิขสิทธิ์ รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนแห่งชาติ ซึ่งนับเป็นทรัพย์สินของภาครัฐ เป็นต้น

ในการคำนวณการจัดสรรระหว่างช่วงอายุหรือ age-reallocation ในส่วนของการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) จากรายได้ที่เกิดจากทรัพย์สิน และการออมภาครัฐ ให้เป็นระดับรายอายุ ตามหลักการ NTA ควรสอดคล้องกับแบบแผนการจ่ายภาษี (tax payment) ของประชากรแต่ละรายอายุ ดังนั้น การคำนวณการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ จึงคำนวณจากสัดส่วนการจ่ายภาษีของประชากรในแต่ละอายุ ซึ่งจำแนกออกเป็นภาษี 2 ประเภทที่สำคัญ ได้แก่ ภาษีเงินได้ หรือ income tax และ ภาษีเพื่อการบริโภคหรือ consumption tax

ในส่วนของมูลค่าภาษีเงินได้ คำนวณในระดับบุคคลบนพื้นฐานระดับรายได้จากการทำงานของบุคคลซึ่งมาจากเงินเดือนและค่าจ้างจากการเป็นลูกจ้าง และการประกอบอาชีพอิสระ ร่วมกับอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้าตามระดับรายได้สุทธิของบุคคล ภาษีเพื่อการบริโภคนำมาคำนวณในระดับบุคคล บนพื้นฐานระดับการบริโภค หรือ individual consumption ของบุคคลร่วมกับอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่ร้อยละ 7 โดยคำนวณมูลค่าของภาษีทั้ง 2 ลักษณะ รวมของแต่ละบุคคล จากนั้นคำนวณเป็นค่าเฉลี่ยภาษีที่จ่ายรายอายุ นำไปปรับค่าให้เรียบ (smoothing) แล้วจึงนำมาใช้เป็นค่าสัดส่วน หรือ ค่าน้ำหนักในการกระจายรายได้จากสินทรัพย์ภาครัฐ รวมถึง เงินออมภาครัฐ ออกเป็นรายอายุ โดยมีผลรวมทั้งหมดสอดคล้องตามค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

(4) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset-based reallocation: private ABR)

ในการคำนวณแบบแผนรายอายุ (age profile) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ กระแสไหลเข้า (inflows) ในที่นี้ หมายถึง รายได้จากสินทรัพย์ที่เป็นทุนและทรัพย์สินในภาคเอกชน (private capital income and property income) และกระแสไหลออก (outflows) หมายถึง การออมภาคเอกชน (private saving) ทั้งในรูปแบบของเงินฝากธนาคาร หรือสินทรัพย์ที่เป็น real asset รูปแบบต่างๆ โดยการ จัดสรรสินทรัพย์สุทธิของบุคคลในแต่ละรายอายุมีค่าเท่ากับ กระแสไหลเข้าของสินทรัพย์ลบด้วย กระแสไหลออก (inflows-outflows) ในการคำนวณแบบแผนรายอายุ (age profile) ของรายได้จากทรัพย์สินและทุน (property income and capital income) ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ซึ่งเป็นข้อมูลในระดับครัวเรือนจึงกำหนดให้เป็นส่วนรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะกับหัวหน้าของครัวเรือนเท่านั้น (ซึ่งในที่นี้ ภายใต้สมมติฐานว่าสินทรัพย์ของครัวเรือนในรูปแบบต่าง โดยส่วนใหญ่เป็นเจ้าของโดยหัวหน้าครัวเรือน) โดยบุคคลอื่นในครัวเรือนมีรายได้ในส่วนนี้เป็นศูนย์

สำหรับรายได้จากสินทรัพย์ประเภททรัพย์สิน (private property income) ในการกระจายลงระดับรายอายุ คำนวณแบบแผนรายอายุจากข้อมูล รายได้จากดอกเบี้ย รายได้จากเงินปันผล และรายได้จากค่าเช่าของครัวเรือน ซึ่งถูกคิดให้เป็นรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน ทำการคำนวณมูลค่าเฉลี่ยเป็นรายอายุของประชากร นำมาปรับค่าให้เรียบ (smoothing) คูณด้วยจำนวนประชากรแต่ละรายอายุ และปรับค่าในภาพรวมให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดภาพรวมระดับมหภาค (macro control)

สำหรับรายได้จากสินทรัพย์ประเภททุน (private capital income) ตามแนวคิดของการจัดทำ NTA ประกอบด้วย รายได้จาก 3 ส่วนย่อย คือ รายได้จากทุนของบริษัทและองค์กรไม่แสวงหากำไร รายได้จากทุนของการเป็นเจ้าของบ้าน ในที่นี้ หมายถึงรายได้ที่เกิดขึ้นจากการเป็นเจ้าของบ้านที่บุคคลอาศัยอยู่ และรายได้จากสัดส่วนกำไรส่วนเกินของผู้ประกอบการ สำหรับรายได้จากทุนของบริษัทและองค์กรไม่แสวงหากำไร คำนวณการกระจายให้สอดคล้องตามแบบแผนรายอายุของรายได้ที่มาจากทรัพย์สิน (private property income) รายได้จากทุนของการเป็นเจ้าของบ้าน คำนวณโดยใช้ข้อมูลมูลค่าการประเมินค่าเช่าบ้านที่ตนเองเป็นเจ้าของ รายได้จากสัดส่วนกำไรส่วนเกินของผู้ประกอบการ คำนวณแบบแผนรายอายุ โดยใช้ข้อมูลรายได้จากการประกอบอาชีพอิสระของบุคคล (self-employed income) จากนั้นคำนวณรายได้จากสินทรัพย์ทั้งสามส่วนเฉลี่ยเป็นรายอายุ ทำการปรับค่าให้เรียบ (smoothing) แล้วปรับมูลค่ารวมในระดับมหภาคให้สอดคล้องกับค่าคุมยอด (macro control) ซึ่งในที่นี้ รายได้จากทุนของการเป็นเจ้าของบ้านและรายได้จากสัดส่วนกำไรส่วนเกินของผู้ประกอบการต้องสอดคล้องกับรายได้จากทรัพย์สินที่เป็นทุนของภาคครัวเรือนซึ่งมีค่าเท่ากับ 1 ใน 3 ของ household mixed income and operating surplus จากรายการในบัญชีรายได้ประชาชาติ (รวมกับภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บในรายได้ส่วนนี้) รายได้จากทุนของบริษัทและองค์กรไม่แสวงหากำไร ต้องสอดคล้องกับรายได้จากสินทรัพย์ประเภททุนของสถานประกอบการ ซึ่งมีค่าเท่ากับ appropriate corporation profit รวมกับภาษีที่มีการจัดเก็บจัดสถานประกอบการ

การออมภาคเอกชน (private saving) ตามหลักการของการจัดทำ NTA การออมภาคเอกชน คำนวณได้จาก กระแสไหลเข้าของทรัพยากรทางเศรษฐกิจทั้งหมด (total inflows) ของบุคคล ลบออกด้วยกระแสไหลออกของทรัพยากรทางเศรษฐกิจทั้งหมด (total outflows) ซึ่งในที่นี้ การออมภาคเอกชนเป็นรายการสุดท้ายที่จะปิดบัญชีกระแสการโอนทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลให้มีค่ารวมที่เท่ากัน ทั้งกระแสเข้าและกระแสออก โดยในการคำนวณการออมภาคเอกชนรายอายุ จะมีค่าเท่ากับ ข้อมูลแบบแผนรายอายุของการจัดสรรสินทรัพย์สุทธิภาครัฐ (public ABR) บวกรายได้จากสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset income) บวกการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) และการโอนสุทธิภาคเอกชน (net private transfer) บวกรายได้จากการทำงาน (labor

income) และลบออกด้วยระดับการบริโภค (consumption) โดยมูลค่ารวมของการออมภาคเอกชนในระดับมหภาค จะต้องสอดคล้องตามค่าคงที่ที่แสดงในบัญชีรายได้ประชาชาติ (macro control)

(ค) แบบแผนรายอายุ (age profile) การโอน (transfers)

การโอนมาจาก 2 แหล่งที่สำคัญ คือการโอนภาครัฐ (public transfer) และ การโอนภาคเอกชน (private transfer) ซึ่งในแต่ละส่วนประกอบด้วย ทั้งการโอนเข้า (transfer in) และการโอนออก (transfer out)

(5) การโอนภาครัฐ public transfer

5.1) การโอนเข้าจากภาครัฐ (public transfer in) หรือ การโอนจากภาครัฐมาสู่ครัวเรือน

เกิดขึ้นใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การโอนจากภาครัฐมายังครัวเรือนในลักษณะบริการสาธารณะจากภาครัฐ หรือ in-kind transfer และ การโอนในลักษณะที่เป็นตัวเงินหรือ cash transfer สำหรับการโอนเข้าในลักษณะบริการภาครัฐ คำนวณแบบแผนรายอายุโดยอ้างอิงข้อมูลรายจ่ายการบริโภคภาครัฐ ด้านการศึกษา สาธารณสุข และรายจ่ายอื่นๆ รายอายุ ที่ได้จัดทำไว้ในข้อมูลการบริโภค (consumption) สำหรับการโอนเข้าในลักษณะตัวเงิน คำนวณโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ในข้อมูลส่วนการได้รับผลประโยชน์ของสมาชิกในครัวเรือนจากโครงการช่วยเหลือของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย โครงการเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ เงินสงเคราะห์ผู้พิการ โครงการช่วยเหลือเกษตรกร หรือเงินอุดหนุนผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น และ รวมถึงการได้รับเงินชดเชยจะสิทธิประโยชน์ด้านต่างๆ ของผู้ที่เป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม จากนั้นนำมูลค่าการโอนเข้าจากภาครัฐทั้ง 2 ลักษณะ มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยเป็นรายอายุ ปรับค่าให้เรียบ (smoothing) และปรับมูลค่ารวมให้สอดคล้องกับค่าคงที่ในระดับมหภาค (macro control)

5.2) การโอนออกไปยังภาครัฐ (Public transfer out) หรือ การโอนออกจากครัวเรือนสู่ภาครัฐ

ในส่วนแรก ได้แก่ เงินภาษีและรายได้อื่นๆ ของภาครัฐที่ได้รับจากภาคครัวเรือน สำหรับในส่วน
ของเงินภาษี คำนวณแบบแผนรายอายุ จำแนกเป็นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีจากการบริโภค โดยใช้ข้อมูล

รายได้จากการทำงานและระดับการบริโภคพร้อมกับอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีมูลค่าเพิ่มในระดับบุคคล ที่ได้ทำการคำนวณไว้แล้วในส่วนของการคำนวณการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) สำหรับในส่วนรายได้ อื่นๆ ที่ภาครัฐจัดเก็บจากครัวเรือน กำหนดให้มีการกระจายต่อหัวเท่ากันในประชากรทุกรายอายุ ในส่วนที่สอง ได้แก่ การขาดดุลหรือเกินดุลของการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐซึ่งจะมีค่าเท่ากับการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) ซึ่งได้มีการคำนวณแบบแผนรายอายุไว้แล้ว

มูลค่าการโอนเข้าและการโอนออกภาครัฐจะมีส่วนต่างเท่ากับ การโอนสุทธิภาครัฐ หรือ net public transfer ซึ่งจะต้องมีค่าเท่ากับ การโอนภาครัฐสุทธิจากต่างประเทศ หรือ net public transfer from the rest of the world (ROW) ทั้งในระดับรายอายุ และมูลค่ารวมระดับมหภาค

(6) การโอนภาคเอกชน (private transfer)

ในส่วนนี้การโอนภาคเอกชน ประกอบด้วย การโอนใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การโอนภาคเอกชนระหว่าง ครัวเรือน (inter-household transfer) และ การโอนภาคเอกชนภายในครัวเรือน (intra-household transfer)

6.1) การโอนระหว่างครัวเรือน (inter-household transfer)

การจัดทำแบบแผนรายอายุของการโอนในส่วนนี้ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ที่แสดงมูลค่าการโอน ทั้งในรูปที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ระหว่างครัวเรือน หรือ กับ บุคคลที่อยู่ภายนอกครัวเรือน โดยมีข้อกำหนดให้เป็นการโอนที่มีผู้รับ และผู้โอนออก เป็นหัวหน้าครัวเรือนของแต่ละครัวเรือนเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกคนอื่นในครัวเรือนจะไม่มีค่าการโอนในส่วนนี้ หรือ มีค่าเป็นศูนย์

การโอนเข้า (inter-household transfer in) หมายถึง เงินช่วยเหลือ หรือ สิ่งของที่ครัวเรือน ได้รับจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน ขณะที่การโอนออก (inter-household transfer out) หมายถึง เงินหรือสิ่งของ ที่ครัวเรือนส่งให้กับบุคคลนอกครัวเรือน รวมถึง การบริจาคเงินซื้อสิ่งของต่างๆ และ เงินทำบุญให้แก่องค์กรต่างๆ โดยทำการคำนวณค่าเฉลี่ยเป็นรายอายุ เนื่องจากค่าคุ่มยอดในระดับมหภาค (macro) ไม่มีข้อมูลมูลค่ารวมการโอน ที่แยกออกเป็น การโอนเข้าและการโอนออกระหว่างครัวเรือน มีเพียงมูลค่าการโอนสุทธิภาคเอกชน (net private transfer) ซึ่งมีค่าเท่ากับ เงินโอนสุทธิภาคเอกชนจากต่างประเทศ หรือ net private transfer from the rest of the world (ROW) ในการปรับมูลค่ารวมของเงินโอนภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน ทั้งเงินโอนเข้าและเงินโอนให้มี

ค่ารวมเท่ากับ ค่าคুমยอดระดับมหภาค จึงใช้วิธีการที่เรียกว่า split the difference ตามที่แนะนำไว้ใน NTA Manual 2013 และรายงานการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติปี 2556 โดยสภาพัฒน์ฯ (หน้า 24) จากนั้น จึงทำการปรับค่าแบบแผนรายอายุ (age profile) ของการโอนเข้าและการโอนออกภาคเอกชน ระหว่างครัวเรือน ให้มีค่ารวมที่สอดคล้องตามค่าคুমยอดที่คำนวณได้

6.2) การโอนภาคเอกชนภายในครัวเรือน (private intra-household transfer)

รายการการโอนภาคเอกชนส่วนนี้ เป็นข้อมูลที่ไม่มีการบันทึกไว้ในบัญชีรายได้ประชาชาติ ที่ต้องทำการคำนวณในระดับบุคคล โดยใช้ข้อมูลในระดับครัวเรือนและข้อมูลระดับบุคคลของสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือน โดยในขั้นแรก ทำการคำนวณการขาดดุลหรือเกินดุลรายได้ของสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือน โดยพิจารณาจากผลต่างระหว่าง รายได้ที่ใช้จ่ายได้จริง (disposable income) (ซึ่งคำนวณจากรายได้จากการทำงาน (labor income) ทั้งหมดบวก รายได้จากการโอนเข้าของภาครัฐในรูปแบบตัวเงิน (public cash transfer in) ลบด้วย มูลค่าการจ่ายภาษีทั้งหมด (tax payment) ของบุคคลนั้น บวกการโอนภาคเอกชนสุทธิระหว่างครัวเรือน (net inter-household transfer)) กับ ระดับการบริโภคส่วนบุคคล (personal consumption) ซึ่งในที่นี้ ไม่นับรวมการบริโภคประเภทสินทรัพย์ถาวรและบ้าน (ซึ่งการบริโภคประเภทสินทรัพย์ถาวรและบ้าน ในการคำนวณส่วนนี้จะถือเป็นส่วนของหัวหน้าครัวเรือน ที่ใช้ในการช่วยเหลือสมาชิกในครัวเรือนที่มีการขาดดุลรายได้)

สมาชิกครัวเรือนที่มีรายได้ที่ใช้จ่ายได้จริง สูงกว่าระดับการบริโภคส่วนบุคคล จะถือเป็นกลุ่มที่มีการเกินดุลรายได้ (surplus) ในทางตรงกันข้าม สมาชิกครัวเรือนที่มีรายได้ที่ใช้จ่ายได้จริง ต่ำกว่าระดับการบริโภคส่วนบุคคลจะถือเป็นกลุ่มที่มีการขาดดุลรายได้(deficit) หลังจากคำนวณการเกินดุล หรือขาดดุลรายได้ของสมาชิกแต่ละคนแล้ว จึงคำนวณหาสถานการณ์เกินดุลหรือขาดดุลรายได้ของครัวเรือนในภาพรวม ซึ่งหากพบว่า มีการขาดดุลรายได้ของครัวเรือน (household net deficit) หัวหน้าครัวเรือนจะต้องเป็นผู้ที่ชดเชยการขาดดุลรายได้ของครัวเรือน ด้วยการดึงรายได้จากสินทรัพย์มาใช้จ่ายในการอุดหนุนสมาชิกที่ขาดดุลในครัวเรือน (ซึ่งในที่นี้ เป็นลักษณะของการโอนช่วยเหลือสมาชิกในครัวเรือนจากหัวหน้าครัวเรือนในรูปแบบการอุดหนุนผ่านการบริโภคสินทรัพย์ถาวรและบ้าน ซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ของหัวหน้าครัวเรือน) หากยังไม่พอก็ต้องชดเชยส่วนที่ขาดโดยการดึงจากสินทรัพย์หรือการออมภาคเอกชนของหัวหน้าครัวเรือน

ในการโอนระหว่างสมาชิกภายในครัวเรือน จากสมาชิกที่มีการเกินดุลรายได้ไปยังสมาชิกในครัวเรือนที่มีการขาดดุลรายได้(from member with surplus to member with deficit) ต้องทำการคำนวณ

อัตราการโอน (transfer rate) ของแต่ละครัวเรือน โดยมีค่าเท่ากับ มูลค่าการขาดดุลรวมของครัวเรือน (total deficit) หารด้วยมูลค่าการเกินดุลรวมของครัวเรือน (total surplus) อัตราการโอนของครัวเรือนนี้ จะถูกนำมาใช้ในการคำนวณกระแสการโอนออกระหว่างสมาชิกภายในครัวเรือน (intra-household transfer out) โดยมีค่าเท่ากับ อัตราการโอนของครัวเรือน คูณด้วยมูลค่าการเกินดุลของสมาชิกแต่ละคนที่มีการเกินดุลรายได้ ส่วนสมาชิกที่ไม่มีการเกินดุลจะมีมูลค่าการโอนออกเท่ากับศูนย์ (0) สำหรับหัวหน้าครัวเรือน มูลค่าการโอนออกมีค่าเท่ากับอัตราการโอนของครัวเรือน คูณด้วยมูลค่าการเกินดุลของหัวหน้าครัวเรือน บวกด้วยมูลค่าการขาดดุลรวมของครัวเรือนในกรณีที่ครัวเรือนมีการขาดดุลในภาพรวม

สำหรับสมาชิกครัวเรือนที่มีการขาดดุลรายได้ มูลค่าการโอนเข้าภาคเอกชนภายในครัวเรือน (intra-household transfer in) จะมีค่าเท่ากับ อัตราการโอนของครัวเรือน คูณด้วยมูลค่าการขาดดุลรายได้ของตน ส่วนสมาชิกที่ไม่มีการขาดดุลจะมีมูลค่าการโอนเข้าเท่ากับศูนย์ (0) สำหรับหัวหน้าครัวเรือน มูลค่าการโอนเข้ามีค่าเท่ากับ อัตราการโอนของครัวเรือน คูณด้วยมูลค่าการขาดดุลของหัวหน้าครัวเรือน (ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนมีการขาดดุล) บวกด้วยมูลค่าการเกินดุลรวมของครัวเรือนในกรณีที่ครัวเรือนมีการเกินดุลในภาพรวม

3.3 การจัดการข้อมูลประชากร รายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะ

การศึกษานี้ ดำเนินการจัดการข้อมูลประชากรตามคุณลักษณะ ดังนี้ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน โดยทำการศึกษาและนำเสนอข้อมูลแยกตามรายอายุตั้งแต่อายุ 0 – 99 ปีขึ้นไป เพื่อให้เห็นแบบแผนการโอนทางเศรษฐกิจของแต่ละกลุ่มประชากรจำนวนทั้งสิ้น 48 กลุ่มประชากร

3.3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้

การสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ.2548 – 2549 และ พ.ศ. 2558 – 2559 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทำการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นประจำทุก 10 ปี ในช่วงระหว่างกึ่งกลางปีที่มีการจัดทำสำมะโนประชากรและเคหะ ใช้วิธีสัมภาษณ์สมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลและครัวเรือนพิเศษ คือ ครัวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทคนงาน จากตัวอย่างในทุกจังหวัด ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากครัวเรือนส่วนบุคคลเท่านั้น

ในการแจกแจงข้อมูลเป็นรายอายุตั้งแต่ 0 – 99 ปีขึ้นไป ได้ใช้ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากร พ.ศ.2553 – 2583 ดำเนินการโดยคณะกรรมการคาดประมาณประชากร คณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปรับปรุงข้อมูลใหม่โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ทำการ
 ปรับข้อมูลประชากรกลางปี 2557 ให้สอดคล้องกับประกาศตัวเลขประชากรของสำนักบริหารการทะเบียน

ครัวเรือนส่วนบุคคล หมายถึง ครัวเรือนของบุคคลทั่วไป ซึ่งอาจประกอบไปด้วยบุคคลคนเดียวหรือ
 หลายคน อาศัยอยู่ในบ้านหรือสถานที่อาศัยอยู่ด้วยกันหรือในบริเวณเดียวกันที่มีการใช้สิ่งอุปโภคร่วมกัน โดยบุคคล
 เหล่านี้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติก็ได้ เช่น ครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีคนงานมาอยู่ด้วย เป็นต้น

ครัวเรือนพิเศษ หมายถึง ครัวเรือนซึ่งบุคคลหลายคนอยู่ร่วมกันในสถานที่แห่งหนึ่ง เพื่อ
 ผลประโยชน์ของตนเอง เช่น ครัวเรือนประเภทคนงานที่สถานประกอบการจัดให้อยู่ หรือที่อยู่อาศัยประจำใน
 บริเวณที่ทำงานหรือโรงงาน โดยในการวิเคราะห์ส่วนนี้ ครัวเรือนพิเศษ ไม่ถูกนำมาพิจารณา

3.3.2 การจัดการข้อมูลตามคุณลักษณะทางประชากร

ข้อมูลคุณลักษณะทางประชากรที่นำมาศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษา จำแนกเป็นระดับประถมศึกษา
 และต่ำกว่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และ ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา
 สถานภาพสมรส จำแนกเป็น โสด แต่งงานหรือมีคู่ หย่า/แยก และหม้าย และประเภทครัวเรือน จำแนกเป็น
 ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากร
 ขึ้นไป โดยข้อมูลดิบจากแหล่งข้อมูลจะต้องนำมาจัดการให้ตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา โดยมีรายละเอียด
 ดังนี้

ระดับการศึกษา

- 1) กำหนดกลุ่มระดับการศึกษา เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า (2) ระดับ
 มัธยมศึกษาตอนต้น (3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และ (4) ระดับสูงกว่า
 มัธยมศึกษา
- 2) จัดกลุ่มข้อมูลดิบให้ตรงตาม 4 กลุ่มที่กำหนดไว้ ดังนี้

ระดับการศึกษาที่สำเร็จเดิม	จัดกลุ่มระดับการศึกษาใหม่
ไม่มีการศึกษา	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า
ต่ำกว่าประถมศึกษา	
ประถมศึกษา	
มัธยมศึกษาตอนต้น	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ระดับการศึกษาที่สำเร็จเดิม	จัดกลุ่มระดับการศึกษาใหม่
มัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ สายสามัญ สายอาชีวศึกษา สายวิชาการศึกษา	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายแต่ต่ำกว่าอนุปริญญา	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา
อนุปริญญา ได้แก่ สายวิชาการ สายวิชาชีพ สายวิชาการศึกษา	
ปริญญาตรี	
ปริญญาโท	
การศึกษาอื่นๆ	อื่นๆ
เรียนไม่ทราบระดับการศึกษา	
ไม่ทราบ	ไม่ทราบ

สถานภาพสมรส

- กำหนดกลุ่มสถานภาพสมรส เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) โสด (2) แต่งงานหรือมีคู่ (3) หม้าย และ (4) หย่า แยกทาง
- จัดกลุ่มข้อมูลดิบให้ตรงตาม 4 กลุ่มที่กำหนดไว้ ดังนี้

สถานภาพสมรสเดิม	จัดกลุ่มสถานภาพสมรสใหม่
โสด	โสด
สมรสจดทะเบียน	แต่งงานหรือมีคู่
สมรสไม่จดทะเบียน	
หม้าย	หม้าย
หย่า	หย่า แยกกันอยู่
แยกกันอยู่	
เคยสมรสแต่ไม่ทราบสถานภาพ	
บรรพชิต	เหมือนเดิม
ไม่ทราบ ไม่ระบุ	เหมือนเดิม
ไม่เข้าข่าย	เหมือนเดิม

ประเภทครัวเรือน

- 1) กำหนดประเภทครัวเรือน เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร (2) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร และ (3) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
- 2) จัดกลุ่มข้อมูลดิบให้ตรงตาม 3 กลุ่มที่กำหนดไว้ ดังนี้
 - 2.1) ข้อมูลดิบเป็นข้อมูลรายบุคคล ระบุสถานภาพความเกี่ยวข้องกับผู้ที่ตอบกับหัวหน้าครัวเรือน ดังนั้น จึงจัดการข้อมูลใหม่ก่อนดำเนินการจัดกลุ่มประเภทครอบครัว

ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนเดิม	จัดกลุ่มความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือนใหม่
หัวหน้าครัวเรือน	หัวหน้าครัวเรือน
ภรรยาหรือสามี	ภรรยาหรือสามี
บุตรที่ยังไม่สมรส	บุตร
บุตรที่สมรสแล้ว	
บุตรเขย บุตรสะใภ้	
บุตรของบุตร	บุตรของบุตร
พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส	พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส
ญาติอื่นๆ	ญาติอื่นๆ
ผู้อาศัยและคนรับใช้	ผู้อาศัยและคนรับใช้

- 2.2) จัดกลุ่มข้อมูลตามนิยามครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ดังนี้
 - 2.2.1) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร ได้แก่
 - (1) หัวหน้าครัวเรือน (อยู่คนเดียว)
 - (2) หัวหน้าครัวเรือน+ภรรยาหรือสามี
 - 2.2.2) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร ได้แก่
 - (1) หัวหน้าครัวเรือน + ภรรยาหรือสามี + บุตร
 - (2) หัวหน้าครัวเรือน + บุตร
 - (3) หัวหน้าครัวเรือน + บุตรของบุตร

(4) หัวหน้าครัวเรือน + พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส

2.2.3) ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ได้แก่

(1) หัวหน้าครัวเรือน + ภรรยาหรือสามี + บุตร+ บุตรของบุตร

(2) หัวหน้าครัวเรือน + ภรรยาหรือสามี + บุตร+ พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส

(3) หัวหน้าครัวเรือน + ภรรยาหรือสามี + บุตร+ บุตรของบุตร+ พ่อ แม่ พ่อแม่
ของคู่สมรส

(4) หัวหน้าครัวเรือน + บุตร+ บุตรของบุตร

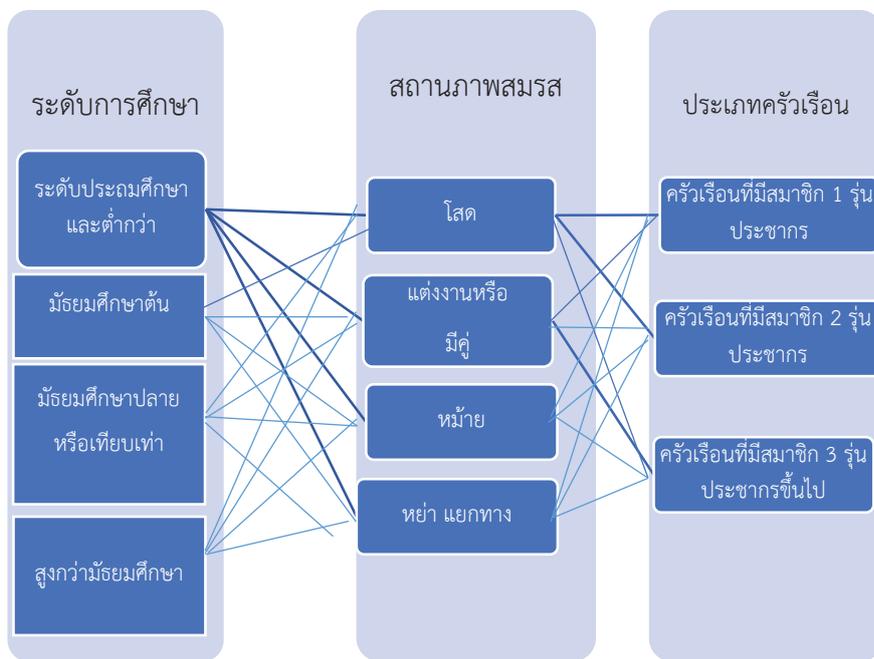
(5) หัวหน้าครัวเรือน + บุตร+ พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส

(6) หัวหน้าครัวเรือน + บุตร+ บุตรของบุตร+ พ่อ แม่ พ่อแม่ของคู่สมรส

3.3.3 การวิเคราะห์ประชากร 48 กลุ่ม ตามคุณลักษณะทางประชากร

เมื่อจัดกลุ่มคุณลักษณะทางประชากรครบ 3 คุณลักษณะแล้ว จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลทุกอายุ ตั้งแต่แรกเกิดถึง 99 ปีขึ้นไป ทำการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรของทุกคนตามระดับการศึกษา (4 กลุ่ม) สถานภาพสมรส (4 กลุ่ม) และประเภทครัวเรือน (3 กลุ่ม) จึงได้ลักษณะทางประชากรมาจำนวนทั้งสิ้น $4 \times 4 \times 3 = 48$ กลุ่มประชากร และศึกษาอายุประชากร ตั้งแต่อายุ 0 – 99 ปีขึ้นไป ดังนั้น จะมีจำนวนข้อมูลทั้งสิ้น 4,800 ชุด อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของข้อมูลทำให้ได้ตัดข้อมูลการศึกษาผู้ที่ศึกษาแต่ไม่ทราบระดับการศึกษา ผู้ที่ไม่ทราบสถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือนลักษณะพิเศษ ซึ่งจำนวนตัวแปรที่ไม่เข้าข่ายมีจำนวนไม่มาก จึงไม่กระทบกับการวิเคราะห์ข้อมูล

รูป 3.2 คุณลักษณะทางประชากร 48 กลุ่ม

ประชากร 48 กลุ่ม แจกแจงได้ ดังนี้

ประชากร 48 กลุ่ม	ระดับการศึกษาสูงสุด	สถานภาพสมรส	ประเภทครอบครัว
กลุ่ม 1	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	โสด	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 2	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	โสด	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 3	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	โสด	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
กลุ่ม 4	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 5	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 6	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
กลุ่ม 7	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 8	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 9	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
กลุ่ม 10	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	หม้าย	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 11	ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า	หม้าย	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร

ประชากร 48 กลุ่ม	ระดับการศึกษาสูงสุด	สถานภาพสมรส	ประเภทครอบครัว
กลุ่ม 40	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 41	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 42	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	แต่งงานหรือมีคู่	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
กลุ่ม 43	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 44	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 45	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หย่า แยกทาง	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป
กลุ่ม 46	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หม้าย	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 รุ่นประชากร
กลุ่ม 47	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หม้าย	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร
กลุ่ม 48	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	หม้าย	ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 รุ่นประชากรขึ้นไป

3.4 การประมาณการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรายได้และคุณลักษณะของประชากรไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ปี พ.ศ. 2570 และ 2580

การศึกษาส่วนนี้ ใช้ข้อมูลจากผลการศึกษาใน 2 ส่วนแรก โดยใช้ข้อมูลผลการศึกษา พ. ศ. 2560 เป็นข้อมูลพื้นฐาน (baseline) เพื่อทำการประมาณสถานการณ์ในอีก 10 และ 20 ปีข้างหน้า หรือใน พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ตามลำดับ สำหรับขั้นตอนในการศึกษาประกอบด้วย 3 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่

ขั้นที่ 1 การจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 รายอายุ 0-99 ปี ขึ้นไป จำแนกตามคุณลักษณะของประชากร – คุณลักษณะของประชากรที่พิจารณา ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด (จำแนกเป็น ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และสูงกว่ามัธยมศึกษา) สถานภาพสมรส (จำแนกเป็น โสด แต่งงานมีคู่ หย่าแยก และหม้าย) และประเภทครัวเรือน (จำแนกตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกในครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือน 1 รุ่นประชากร ครัวเรือน 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนตั้งแต่ 3 รุ่นประชากรขึ้นไป)

การจัดการข้อมูลในขั้นตอนนี้ ใช้ข้อมูลระดับบุคคลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) เป็นฐานข้อมูลหลัก โดยทำการปรับค่า (adjust) ข้อมูลตัวแปรที่เป็นรายการตามบัญชีกระแสการ

โอนประชาชาติ (NTA) ในระดับบุคคลให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ในภาพรวม ในแต่ละรายอายุ (age profile) รวมถึง ค่าคุมยอดภาพรวมระดับมหภาค (macro control) ที่ได้จากผลการศึกษาจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560

ข้อมูลที่มีตัวแปรซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ไว้แล้วระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจ โดยเป็นข้อมูลระดับบุคคลอยู่ในฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ที่ต้องทำการปรับค่าในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย รายได้จากการทำงานเป็นลูกจ้าง (employee labor income) รายได้จากการทำงานประกอบอาชีพอิสระ (self-employed labor income) การบริโภคภาคเอกชน (private consumption ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านอื่นๆ) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR ซึ่งได้แก่ รายได้จากสินทรัพย์ประเภททุน (capital income ทั้งของครัวเรือน และสถานประกอบการ) รายได้จากสินทรัพย์ประเภททรัพย์สิน (property income)) การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐบาล (public ABR ประกอบด้วยรายได้ภาครัฐจากสินทรัพย์ประเภททรัพย์สิน (property income) การออมภาครัฐ (public saving) โดยใช้มูลค่าการเสียภาษีระดับบุคคลเป็นค่าประมาณการสัดส่วน) การโอนเข้าจากภาครัฐ (ประกอบด้วย การโอนเข้าที่ไม่ใช่ตัวเงิน (in-kind public transfer in ด้านการศึกษา สุขภาพ และด้านอื่นๆ) และ การโอนเข้าจากภาครัฐที่เป็นตัวเงิน (in-cash public transfer in)) การโอนออกไปยังภาครัฐ (public transfer out ได้แก่ มูลค่าการเสียภาษีระดับบุคคล มูลค่าการจ่ายสมทบกองทุนประกันสังคม เป็นต้น) การโอนเข้าภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน (inter-household transfer in) การโอนออกภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน (inter-household transfer out) การโอนเข้าภาคเอกชนภายในครัวเรือน (intra-household transfer in) การโอนออกภาคเอกชนภายในครัวเรือน (intra-household transfer out)

อย่างไรก็ตาม มีรายการจำนวนหนึ่งที่มีได้มีการวิเคราะห์ไว้ในระดับบุคคลจากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ซึ่งจำเป็นต้องทำการประมาณการและสร้างข้อมูลชุดตัวแปรระดับบุคคลขึ้นมา โดยอ้างอิงจากวิธีการในการคำนวณมูลค่าของแต่ละรายการตามหลักการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (NTA) โดยข้อมูลที่สร้างขึ้นใหม่ระดับบุคคลจะต้องสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์รายการอื่นๆ ในภาพรวมรายอายุ (age profile) และค่าคุมยอดภาพรวมระดับมหภาค (macro control) ด้วยเช่นกัน ข้อมูลชุดตัวแปรในส่วนนี้ ประกอบด้วย การบริโภคภาครัฐ (public consumption ด้านการศึกษา สุขภาพ และด้านอื่นๆ)

เมื่อทำการปรับและสร้างข้อมูลชุดตัวแปรตามรายการฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในระดับบุคคลโดยใช้ฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (SES) เสร็จสิ้นจึงทำการวิเคราะห์สร้างตารางค่าเฉลี่ยของมูลค่าแต่ละรายการ ที่จำแนกตามอายุของประชากรตั้งแต่ 0 ถึง 99 ปีขึ้นไป (ใน

แนวนอน 100 แถว) และจำแนกตามคุณลักษณะของประชากรทั้ง 3 ด้าน (ในแนวตั้ง 48 สดมภ์ จากการไขว้กลุ่มตามระดับการศึกษา 4 กลุ่ม สถานภาพสมรส 4 กลุ่มและประเภทครัวเรือน 3 กลุ่ม) ในรูปแบบ 48 คูณ 100 ตารางแมทริกซ์ ข้อมูลแต่ละรายการที่จัดทำขึ้นนี้ จะถูกใช้เป็นข้อมูลแบบแผนรายอายุ ที่จำแนกตามคุณลักษณะของประชากร ที่ใช้ในการคาดประมาณสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคต ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของประชากร ทั้งในด้านโครงสร้างอายุ และคุณลักษณะของประชากร

ขั้นที่ 2 การจัดทำฐานข้อมูลประชากรรายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560 และคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 – ในส่วนนี้ เป็นการจัดการข้อมูลประชากรของประเทศไทยให้เป็นรายอายุที่จำแนกตามคุณลักษณะของประชากรทั้ง 3 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชากรย่อยทั้งหมด 48 กลุ่ม (จากการไขว้คุณลักษณะประชากรตามระดับการศึกษา 4 กลุ่ม สถานภาพสมรส 4 กลุ่ม และประเภทครัวเรือน 3 กลุ่ม)

ข้อมูลที่ใช้ในส่วนนี้ ประกอบด้วย 2 แหล่งที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลจำนวนและการคาดประมาณประชากรของไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และข้อมูลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรหรือ Survey of Population Change (SPC) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2559 และ พ.ศ. 2548- 2549 การจัดการข้อมูล เริ่มต้นจากการวิเคราะห์จำนวนประชากรแต่ละรายอายุ 0-99 ปีขึ้นไป จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2558-59 และ พ.ศ. 2548-2549 โดยจำแนกประชากรแต่ละรายอายุออกเป็น 48 กลุ่มย่อย ข้อมูลในส่วนนี้ เมื่อจัดการแล้วจะอยู่ในลักษณะตารางแมทริกซ์ 48 คูณ 100 ช่อง เช่นเดียวกับข้อมูลรายการการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรที่ได้จัดการไว้ในขั้นตอนแรก จากนั้น ทำการคำนวณร้อยละการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในแต่ละรายอายุ 0-99 ปีขึ้นไป (% change age) และร้อยละการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในแต่ละกลุ่มประชากรย่อย 48 กลุ่ม (%change pop_i) ระหว่างปีพ.ศ. 2549 และ 2559 โดยร้อยละการเปลี่ยนแปลงทั้งสองส่วนนี้ถูกนำมาใช้ในการประมาณร้อยละการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในแต่ละรายอายุ แต่ละกลุ่มประชากรย่อย ในช่วงเวลา 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2549 และ 2559) ยกตัวอย่างเช่น จำนวนประชากรอายุ 25 ปีที่เป็นประชากรกลุ่มย่อยที่ 1 (ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสถานภาพโสดอาศัยอยู่ในครัวเรือน 1 รุ่นประชากร) ในช่วงเวลา 10 ปี จะมีร้อยละการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ (%change age₂₅ + %change pop₁ - 2*%change totalpop₂₅₅₉₋₂₅₄₉) เหตุผลที่ต้องนำร้อยละการเปลี่ยนแปลงของประชากรรวมระหว่าง พ.ศ. 2549 และ 2559 มาลบออก เพื่อเป็นการสะท้อนร้อยละการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มประชากรย่อยใน

แต่ละรายอายุ โดยไม่คิดรวมการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการขยายตัวหรืออัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในภาพรวม

จากนั้น จึงนำอัตราร้อยละการเปลี่ยนแปลงของประชากรแต่ละรายอายุ แต่ละกลุ่มย่อยที่ได้ (ซึ่งเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วง 10 ปี) ไปใช้ในการคำนวณการกระจายตัวของจำนวนประชากรตามโครงสร้างรายอายุและคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560 (โดยใช้จำนวนประชากรจาก SPC พ.ศ. 2558-2559 เป็นฐานร่วมกับอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากร ที่ปรับลดให้เป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา 1 ปี) ประชากร พ.ศ. 2570 (ใช้จำนวนประชากร พ.ศ. 2560 เป็นฐานร่วมกับอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในช่วงเวลา 10 ปี) และ ประชากร พ.ศ. 2580 (ใช้จำนวนประชากร พ.ศ. 2570 เป็นฐานร่วมกับอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในช่วงเวลา 10 ปี) ตามลำดับ โดยในการประมาณการจำนวนประชากรในแต่ละรอบปี จะต้องมีจำนวนประชากรรวมแต่ละรายอายุและประชากรรวมทั้งประเทศ สอดคล้องกับจำนวนประชากรที่คาดประมาณไว้โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม เป็นค่าคุมยอด (macro control)

ขั้นที่ 3 การประมาณการสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 – ในส่วนนี้ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ใน 2 สถานการณ์ ได้แก่ หนึ่ง พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร และ สอง พิจารณาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุและคุณลักษณะของประชากร โดยเป็นการวิเคราะห์ร่วมกับแบบแผนรายอายุของรายการในการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร จากผลการศึกษา พ.ศ. 2560 ร่วมกับ ฐานข้อมูลประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580

สำหรับสถานการณ์แรก ซึ่งพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร การวิเคราะห์กำหนดให้แบบแผนรายอายุต่อหัวประชากร ไม่เปลี่ยนแปลงข้ามช่วงเวลาที่ทำกรประมาณการ แต่จำนวนและโครงสร้างประชากรในแต่ละอายุ มีการเปลี่ยนแปลงตามผลการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ ซึ่งจะส่งผลให้รายการในการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ทั้งในด้านการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD: การบริโภค consumption และรายได้จากการทำงาน labor income) และในด้านการจัดสรรระหว่างช่วงชีวิต (age reallocation: การจัดสรรสินทรัพย์ ABR และการโอน transfer ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน) ในภาพรวมระดับมหภาคหรือ aggregate value ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ระดับมหภาคของการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของประชากร ด้านโครงสร้างอายุในอนาคตได้

สำหรับสถานการณ์หลัง ซึ่งพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของประชากรทั้งด้านโครงสร้างอายุ และคุณลักษณะของประชากร (ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน) การวิเคราะห์จะใช้ข้อมูลแบบแผนตารางแมทริกซ์ 48 คูณ 100 ช่อง ของแต่ละรายการในการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ร่วมกับ ข้อมูลคาดประมาณการกระจายตัวของประชากรรายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะ 48 กลุ่มย่อยซึ่งอยู่ในรูปแบบตารางแมทริกซ์ 48 คูณ 100 ช่องเช่นเดียวกันจากขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ระดับมหภาคของการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของประชากรในอนาคต ทั้งด้านโครงสร้างอายุและคุณลักษณะ รวมถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระดับต่อหัวประชากรในแต่ละรายอายุด้วยเช่นกัน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

บทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาใน 5 ส่วน ประกอบด้วย หนึ่ง ผลการจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) ของการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรตามแนวทางการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA) สอง ผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 ได้แก่ แบบแผนการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับบุคคลหรือต่อหัวประชากร (per capita) สาม ผลการวิเคราะห์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร จำแนกตามกลุ่มวัย และ คุณลักษณะของประชากร ด้านการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครอบครัวตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิก โดยนำเสนอ ระดับการบริโภค (consumption) และสัดส่วนทรัพยากรทางเศรษฐกิจจากแต่ละแหล่ง ซึ่งได้แก่ รายได้จากการทำงาน (labor income) และการจัดการระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ที่ประชากรแต่ละกลุ่ม รายอายุ นำมาใช้ในการบริโภค สี่ ผลการวิเคราะห์และคาดประมาณโครงสร้างประชากรรายอายุ จำแนกตามคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ.2580 และ ห้า ผลการวิเคราะห์คาดการณ์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ด้านอายุ และคุณลักษณะของประชากรที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

4.1 ผลการจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

ในการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร แม้โดยพื้นฐานเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับบุคคลและครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์แบบแผนการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ในแต่ละรายอายุ อย่างไรก็ตาม มูลค่าภาพรวมระดับประเทศของแต่ละรายการ หรือองค์ประกอบที่ทำการศึกษา จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับรายการที่เกี่ยวข้องในข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติ หรือ National Income Account (NIA) ดังนั้น การดำเนินการในส่วนแรก จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) ของประเทศ โดยใช้ข้อมูลหลักจากรายการที่แสดงในบัญชีรายได้ประชาชาติ (NIA) ตามวิธีการศึกษาที่ได้อธิบายรายละเอียดไว้ในบทที่ 3

ผลการจัดทำค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) ของการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย พ.ศ. 2560 สรุปได้ดัง ตาราง 4.1 และ 4.2 ตามลำดับ³

ตาราง 4.1 ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) การขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) คาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560 (หน่วย: ล้านบาท)

การขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD)	ปี 2560 (ค.ศ. 2017)
Life cycle deficit: LCD (1)-(2)	1,793,076
Consumption (1)	8,732,713
Public consumption expenditure	2,574,770
Health	427,382
Education	761,343
Other	1,386,045
Private consumption expenditure (less indirect tax)	6,157,943
Health	395,300
Education	111,182
Housing	1,120,763
Other	5,967,142
Less: Indirect taxes borne to Consumers	1,486,906
Plus: Subsidies to customers	50,461
Labor income (2)	6,939,637
Employee income	4,982,559
Compensation of employees	4,942,028
Plus: Indirect tax borne by producers (on employee)	53,451
Less: Subsidies on production	12,920
Self-employed income	1,957,078
2/3 of HH mixed income and operating surplus	1,941,158
Plus: Indirect tax on Mixed income (2/3)	15,920

³ หมายเหตุ ค่าคุมยอดระดับมหภาค พ.ศ. 2560 เป็นค่าที่ประมาณการจากข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติ พ.ศ. 2559 ตามรายละเอียดในบทที่ 3 โดยผลการวิเคราะห์ค่าคุมยอดระดับมหภาค พ.ศ. 2549 ถึง 2559 และการประมาณมูลค่า พ.ศ. 2560 จากข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติ พ.ศ. 2559 แสดงในภาคผนวก ก.

จากผลการวิเคราะห์ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control) พ.ศ. 2560 พบว่า ประชากรไทยมีการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) รวมทั้งสิ้นถึง 1,793,076 ล้านบาท โดยมีมูลค่าการบริโภค (consumption) รวมทั้งสิ้นประมาณ 8.7 ล้านล้านบาท เป็นการบริโภคภาครัฐ (public consumption) ประมาณ 2.6 ล้านล้านบาท และการบริโภคภาคเอกชน (private consumption ซึ่งหักออกด้วย มูลค่าภาษีทางอ้อมสุทธิ หรือภาษีผู้บริโภค ลบด้วยเงินอุดหนุนแก่ผู้บริโภคแล้ว) เกือบ 6.2 ล้านล้านบาท ในขณะที่รายได้แรงงาน (labor income) มีมูลค่าที่ต่ำกว่า โดยอยู่ที่ประมาณ 6.9 ล้านล้านบาท เป็นรายได้จากการทำงานเป็นลูกจ้าง (employee income ซึ่งคำนวณจาก compensation of employees บวกด้วย indirect tax borne by producer หักด้วย subsidies on production) ประมาณเกือบ 5.0 ล้านล้านบาท และรายได้จากการประกอบอาชีพอิสระ (self-employed income ซึ่งคำนวณจาก 2/3 of household income and operating surplus บวกด้วย indirect tax on mixed income) ประมาณเกือบ 2.0 ล้านล้านบาท

ตาราง 4.2 ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro-control) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ตามแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ คาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560 (หน่วย: ล้านบาท)

Age reallocations: Asset based reallocation + Transfers	1,793,076
Public asset-based reallocation (Public ABR)	-58,329
Net General Government property income	4,128
(less) Public saving	62,457
Private asset-based reallocation (Private ABR)	1,599,785
Capital income: Household (1/3 of HH mixed income and operating surplus)	970,579
Plus Indirect tax on HH mixed income (1/3)	7,960
Capital income: Corporation (Appropriate corporation profit)	1,808,535
Plus Tax on capital income, Corporation	14,832
Net HH property income	711,806
(less) Private saving	1,913,927
<u>Asset-based reallocation (3)-(4)</u>	<u>1,541,457</u>
Private transfers (net)	251,096
Public transfer (net)	523

Public transfer inflows	2,977,315
Government consumption (in-kind)	2,574,770
Social benefit other than social transfer in kind and other public transfer (cash)	402,546
Public transfer outflows	2,976,793
Tax and other revenues	2,576,718
Less Subsidies	75,721
Public asset based reallocation	-58,329
Social contribution (Social security contribution)	534,124
Transfers (net)	251,619

หมายเหตุ ค่าคาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560

ในส่วนของการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) มีมูลค่ารวมระดับมหภาค เท่ากับมูลค่าการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิตหรือ (LCD) ที่ 1,793,076 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นการจัดสรรสินทรัพย์ (asset based allocation: ABR) คิดเป็นมูลค่ารวมประมาณ 1.5 ล้านล้านบาท โดยเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) ซึ่งมีมูลค่าติดลบที่ประมาณ 58,000 พันล้านบาท และ การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) มูลค่ารวมเกือบ 1.6 ล้านล้านบาท สำหรับการโอน (transfer) คิดเป็นมูลค่ารวม 251,619 ล้านบาท จำแนกเป็นการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) 523 ล้านบาท และการโอนสุทธิภาคเอกชน (net private transfer) 251,096 ล้านบาท

4.2 ฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560

ภายใต้แนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA) ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในการศึกษานี้ การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต หรือ LCD ซึ่งคำนวณจากผลต่างของระดับการบริโภค (consumption) และ รายได้แรงงาน (labor income) ในระดับบุคคล รายอายุ และภาพรวมประเทศ จะมีค่าเท่ากับมูลค่าการ จัดสรร (ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ) ระหว่าง

ช่วงอายุ (age reallocation) เพื่อชดเชยการขาดดุล/เกินดุลในแต่ละช่วงอายุของชีวิต ซึ่งเป็นในสองลักษณะได้แก่ การจัดสรรสินทรัพย์ (asset based reallocation: ABR) และ การโอน (transfer) จากทั้งภาครัฐและเอกชน

ในส่วนนี้ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยด้วยวิธีการซึ่งอธิบายไว้ในบทที่แล้ว เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร โดยกำหนด พ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน เพื่อความสะดวกในการนำเสนอและแปลผล ข้อมูลการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) รวมถึง องค์ประกอบการโอนทางเศรษฐกิจฯ แต่ละองค์ประกอบ ถูกปรับจากข้อมูลรายอายุจาก 0-99 ปีขึ้นไป ให้เป็นข้อมูลกลุ่มอายุ 6 กลุ่ม โดยนำเสนอรูปภาพแสดงแบบแผนเป็นรายอายุตามหลังในส่วนท้าย นอกจากนี้ การนำเสนอในส่วนนี้ นำเสนอเฉพาะ แบบแผนรายอายุ (age profile) ของแต่ละองค์ประกอบตามรายการในบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ระดับบุคคลหรือต่อหัวประชากร (per capita) โดยผลการวิเคราะห์ ระดับภาพรวมประเทศ (aggregate level) ซึ่งเป็นผลการจากการวิเคราะห์ แบบแผนรายอายุ ระดับต่อหัวประชากร ร่วมกับ ข้อมูลจำนวนประชากรรายอายุของประเทศ พ.ศ. 2560 ถูกนำเสนอในภาค ผนวก ข.

ในการนำเสนอผลการศึกษา พ.ศ. 2560 ผลการวิเคราะห์แบบแผนรายอายุ (age profile) ในส่วนของการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ได้ถูกนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลการศึกษาใน ปีพ.ศ. 2556 โดยสภาพัฒน์ฯ (ซึ่งได้มีการเผยแพร่ผลการศึกษาเฉพาะในส่วนการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต แต่ได้เผยแพร่ ในส่วนการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ หรือ age reallocation จึงไม่สามารถทำการเปรียบเทียบในส่วนนี้ได้) ในการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ใน 2 ช่วงปีการศึกษา พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2556 เพื่อควบคุมผลของความแตกต่างที่อาจเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงของระดับราคา หรืออัตราเงินเฟ้อ มูลค่าการบริโภค (consumption) รายได้แรงงาน (labor income) รวมถึง การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ของทั้งสองช่วงปี จึงถูกปรับค่าด้วย ดัชนีราคา โดยใช้ระดับราคาใน พ.ศ. 2558 เป็นปีอ้างอิง ซึ่งผลการเปรียบเทียบ พบว่าแบบแผนรายอายุของการบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) รวมถึง การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ของประชากรไทยใน พ.ศ. 2560 มีรูปแบบที่ไม่แตกต่างจากใน พ.ศ. 2556 มากนัก โดยพบว่า ประชากรในเกือบทุก รายอายุมีระดับการบริโภค (consumption) รวมถึง รายได้จากการทำงาน (labor income) ที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับ ใน พ.ศ. 2556 ซึ่งสะท้อน มาตรฐานการครองชีพ (standard of living) ของประชากรที่สูงขึ้น ตามระดับการพัฒนาที่ดีขึ้นของประเทศ โดยการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) มีระดับที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยในกลุ่มประชากรวัยเด็กและสูงอายุ ขณะเดียวกัน ก็มีการเกินดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle surplus) ที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเช่นกันในกลุ่มประชากรวัยทำงาน (รูปเปรียบเทียบแบบแผนรายอายุของการบริโภค (consumption) รายได้แรงงาน (labor income) และ การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) พ.ศ. 2560 และ 2556 แสดงใน ภาคผนวก ค.)

4.2.1 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับบุคคล/ต่อหัว ประชากร (per capita)

การเสนอผลการศึกษากการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) พ.ศ. 2560 จำแนกช่วงอายุประชากรออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ช่วงอายุ 0-4 ปี 5-14 ปี 15 – 29 ปี 30 – 44 ปี 45 – 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป ผลการศึกษาจะนำเสนอตามองค์ประกอบของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) คือ การบริโภค (consumption) และรายได้แรงงาน (labor income) ตามกลุ่มอายุประชากรทั้ง 6 กลุ่ม สำหรับมูลค่าการบริโภค ประกอบด้วยข้อมูลการบริโภคนด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านอื่นๆ และจำแนกเป็นการบริโภคภาครัฐ (public consumption) และการบริโภคภาคเอกชน (private consumption)

จากผลการศึกษาในตาราง 4.3 พบว่าระดับการบริโภค (consumption) ของประชากรไทย พ.ศ. 2560 มีมูลค่าต่อหัว 132,192 บาท โดยวัยทำงานมีระดับการบริโภคสูงสุด ได้แก่ช่วงอายุ 15 – 59 ปี โดยช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีระดับการบริโภคต่อหัว 151,873 บาท ช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีการบริโภคต่อหัว 136,975 บาท และช่วงอายุ 45 – 59 ปี มีการบริโภคต่อหัว 132,579 บาท รองลงมาคือ วัยสูงอายุมีระดับการบริโภคต่อหัว 128,797 บาท สำหรับประชากรวัยเด็กมีการบริโภคน้อยที่สุด คือ 74,340 บาท ในช่วงเด็กเล็กอายุ 0 – 4 ปี และ 120,758 บาท ในวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี

สำหรับการบริโภคนด้านการศึกษาในระดับบุคคลหรือต่อหัวประชากรของประชากรไทยพบว่า มีค่าใช้จ่ายต่อหัวสูงในช่วงวัยเด็กถึงวัยทำงานตอนต้น หลังจากนั้นค่าใช้จ่ายการบริโภคนด้านการศึกษาจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โดยมีรูปแบบเดียวกันทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐ ในภาคเอกชน พบว่า วัยทำงานช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีการบริโภคนด้านการศึกษาสูงสุดคือ 4,832 บาท ขณะที่ การบริโภคนด้านการศึกษาของภาครัฐสูงสุดในกลุ่มวัยเด็กอายุ 5 – 14 ปี มีค่าใช้จ่าย 40,073 บาท รองลงมาจึงเป็นกลุ่มวัยทำงานอายุ 15 – 29 ปี มีการบริโภคนด้านการศึกษาภาครัฐ 27,689 บาท ขณะที่วัยสูงอายุมีการบริโภคนด้านการศึกษาต่ำที่สุด

ขณะที่การบริโภคนด้านศึกษามีลักษณะลดลงเมื่ออายุเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่วัยทำงาน การบริโภคนด้านสุขภาพกลับมีรูปแบบการใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่วัยเด็กไปจนตลอดช่วงชีวิต โดยวัยสูงอายุมีภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงที่สุดทั้งในภาครัฐและเอกชน การบริโภคนด้านสุขภาพของภาครัฐของผู้สูงอายุอยู่ที่ 11,522 บาทต่อหัว และภาคเอกชนอยู่ที่ 10,590 บาทต่อหัว ระดับการบริโภคนด้านสุขภาพของภาครัฐในภาพรวมระดับบุคคลมีมูลค่า 6,470 บาท และการบริโภคนด้านสุขภาพของภาคเอกชนมีมูลค่า 5,984 บาท

รายได้แรงงาน (labor income) ในพ.ศ. 2560 พบว่า ประชากรตลอดทุกช่วงอายุมีรายได้ต่อหัว 105,049 บาท ช่วงอายุวัยแรงงานคือช่วงที่มีรายได้ต่อหัวมากที่สุด โดยช่วงอายุของวัยแรงงานที่มีรายได้มากที่สุดคือ ช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีรายได้จากการทำงาน 193,071 บาท ช่วงอายุ 45 – 59 ปี มีรายได้จากการทำงาน 159,386 บาท และประชากรวัยแรงงานตอนต้นช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีรายได้จากการทำงาน 93,007 บาท รองลงมาคือวัยสูงอายุ มีรายได้จากการทำงานต่อหัว 41,144 บาท สำหรับประชากรวัยเด็กยังไม่มียาได้จากการทำงาน ยกเว้นวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มีรายได้ประมาณ 169 บาทต่อปี (หมายเหตุ แม้ในบางการศึกษาจะกำหนดให้ รายได้จากการทำงานของประชากรเด็กอายุ 0-14 มีค่าเป็น 0 แต่การศึกษานี้ ไม่ได้กำหนดข้อสมมติดังกล่าว โดยระดับรายได้ที่คำนวณได้จากประชากรในวัยนี้ เป็นข้อมูลที่สอดคล้องตามผลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ซึ่งพบว่า ประชากรในช่วงอายุนี้ จำนวนหนึ่งมีรายได้จากการทำงาน)

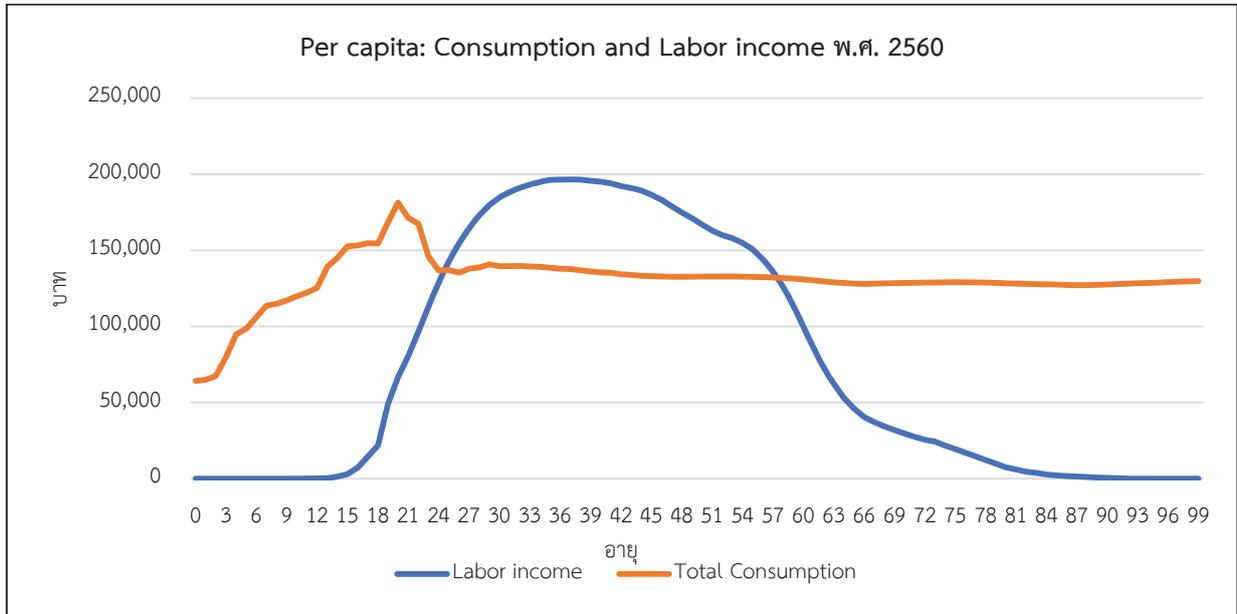
จากผลการศึกษาด้านการบริโภคและรายได้แรงงาน นำไปสู่การวิเคราะห์การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) ในพ.ศ. 2560 ซึ่งพบว่า มีมูลค่า โดยเฉลี่ยทุกช่วงอายุ คือ 27,143 บาทต่อหัวประชากร หมายความว่า การเกินดุลของรายได้จากประชากรวัยแรงงานไม่สามารถชดเชยการขาดดุลงบรายได้ของประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุได้ทั้งหมด ซึ่งจะพบว่าวัยแรงงานเป็นวัยที่มีกำลังความสามารถหารายได้ได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม การขาดดุลงบรายได้ LCD พบในประชากรเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มีการขาดดุลงบรายได้สูงที่สุดคือ 120,589 บาทต่อหัว รองลงมาคือวัยสูงอายุ ขาดดุลงบรายได้ 87,653 บาทต่อหัว ประชากรวัยเด็กเล็กอายุ 0 – 4 ปี ขาดดุลงบรายได้ 74,340 บาทต่อหัว และประชากรวัยทำงานตอนต้นอายุ 15 – 29 ปี ขาดดุลงบรายได้ 58,866 บาทต่อหัว ประชากรวัยแรงงานที่เกินดุลงบรายได้ ได้แก่ วัยทำงานอายุ 30 – 44 ปี มีการเกินดุลงบรายได้มากที่สุดคือ 56,097 บาทต่อหัว รองลงมาคือ ช่วงอายุ 45 – 59 ปี เกินดุลประมาณ 26,807 บาทต่อหัว

ตาราง 4.3 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (Life Cycle Deficit: LCD) ในระดับบุคคล ปี 2560 (หน่วย: บาท/ปี/คน)

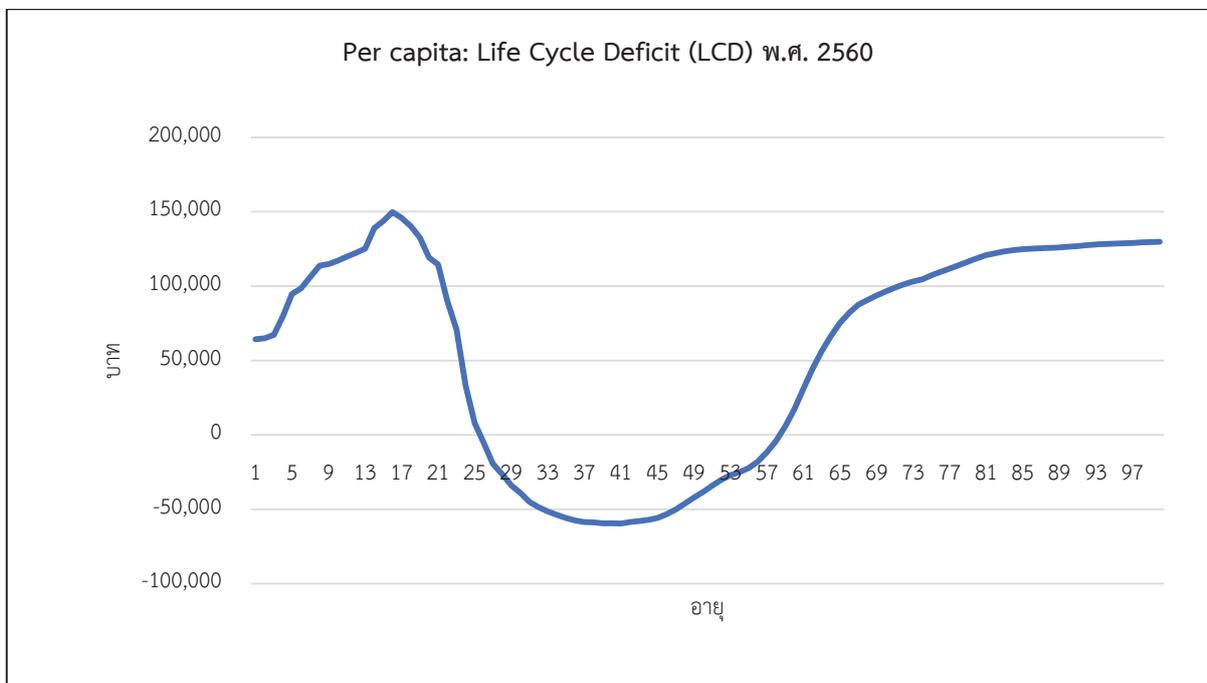
การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD)	กลุ่มอายุ (ปี)						ค่าเฉลี่ย ทุกช่วงอายุ (per capita)
	0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60 ปีขึ้นไป	
การบริโภค (Consumption)	74,340	120,758	151,873	136,975	132,579	128,797	132,192
<i>Private Consumption</i>	<i>40,205</i>	<i>56,800</i>	<i>98,724</i>	<i>108,906</i>	<i>103,557</i>	<i>95,317</i>	<i>93,216</i>
- ด้านการศึกษา	1,586	4,823	4,832	119	11	3	1,683
- ด้านสุขภาพ	5,442	2,910	4,136	5,164	6,714	10,590	5,984
- ด้านอื่นๆ	33,177	49,067	89,757	103,623	96,831	84,724	85,549
<i>Public Consumption</i>	<i>34,135</i>	<i>63,958</i>	<i>53,149</i>	<i>28,069</i>	<i>29,022</i>	<i>33,480</i>	<i>38,976</i>
- ด้านการศึกษา	8,161	40,073	27,689	1,006	977	977	11,525
- ด้านสุขภาพ	4,992	2,904	4,479	6,082	7,063	11,522	6,470
- ด้านอื่นๆ	20,981	20,981	20,981	20,981	20,981	20,981	20,981
รายได้จากแรงงาน							
Labor Income	0	169	93,007	193,071	159,386	41,144	105,049
- Employee Compensation	0	78	77,522	147,082	105,891	17,314	75,424
- Self-employed	0	91	15,485	45,989	53,494	23,830	29,625
การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต							
Life cycle deficit (LCD)	74,340	120,589	58,866	-56,097	-26,807	87,653	27,143

แบบแผนรายอายุ (age profile) ของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) รวมถึง องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบ พ.ศ. 2560 ในระดับบุคคล หรือต่อหัวประชากร (per capita) แสดงได้ดังรูป 4.1 (ก-ฉ)

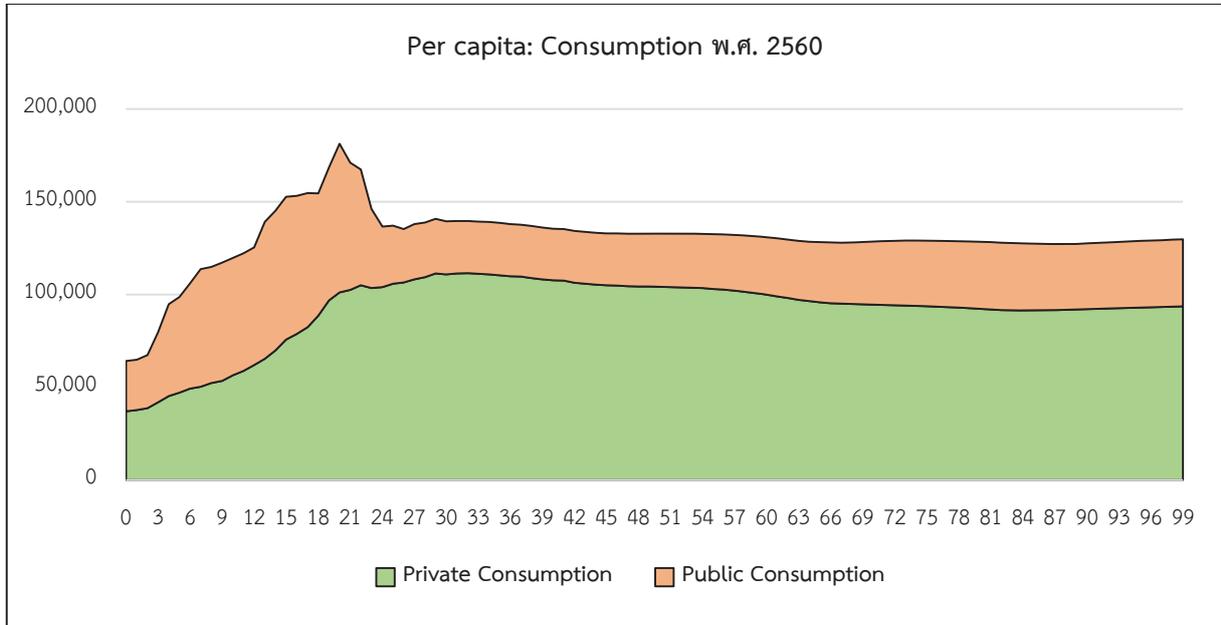
รูป 4.1 (ก) ระดับการบริโภคและรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita consumption and labor income)
 ระดับการบริโภคและรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita consumption and labor income) พ.ศ. 2560

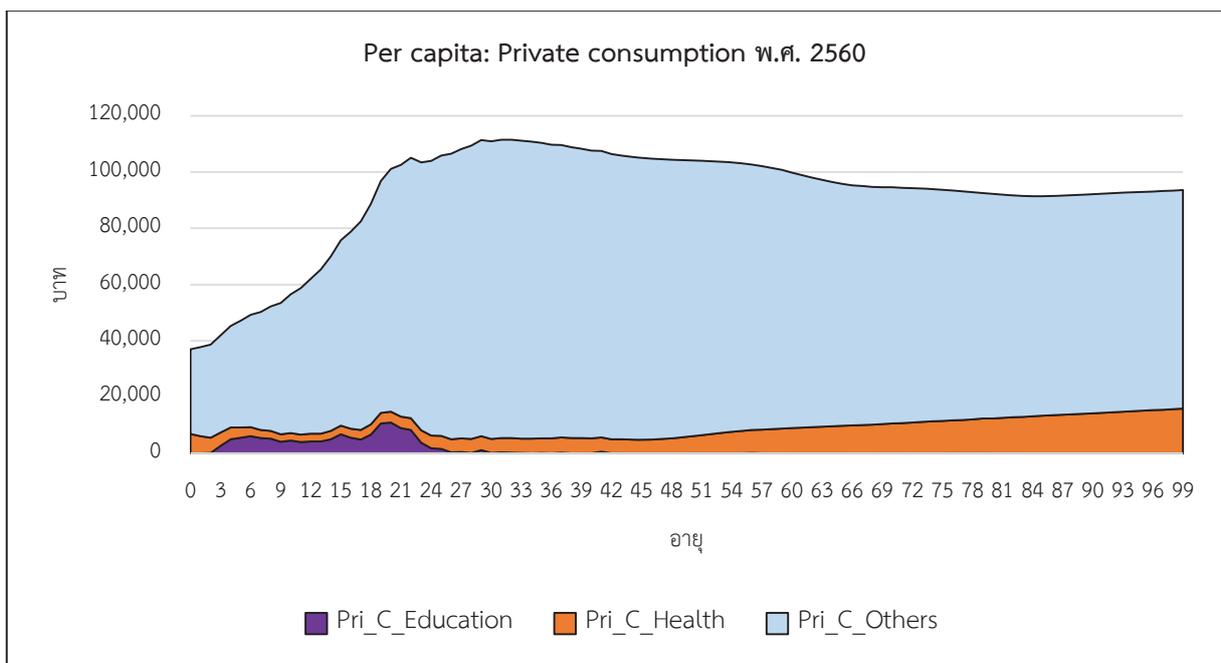
รูป 4.1 (ข) การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ต่อหัว (per capita life cycle deficit: LCD) พ.ศ. 2560

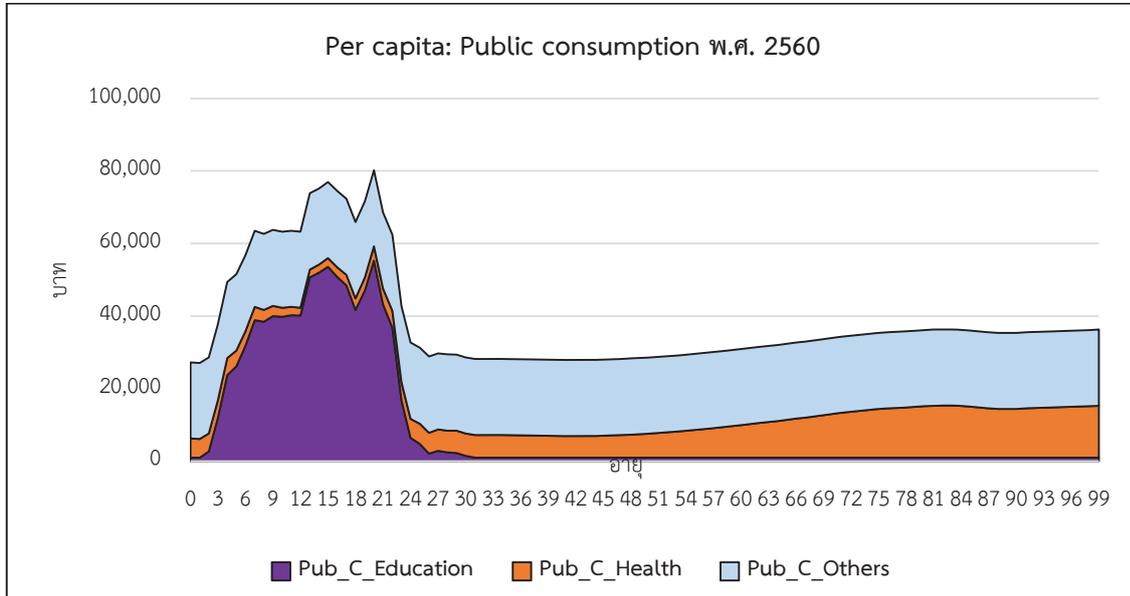
รูป 4.1 (ค) ระดับการบริโภคตามอายุต่อหัว (per capita consumption) จำแนกภาคเอกชนและภาครัฐ พ.ศ. 2560

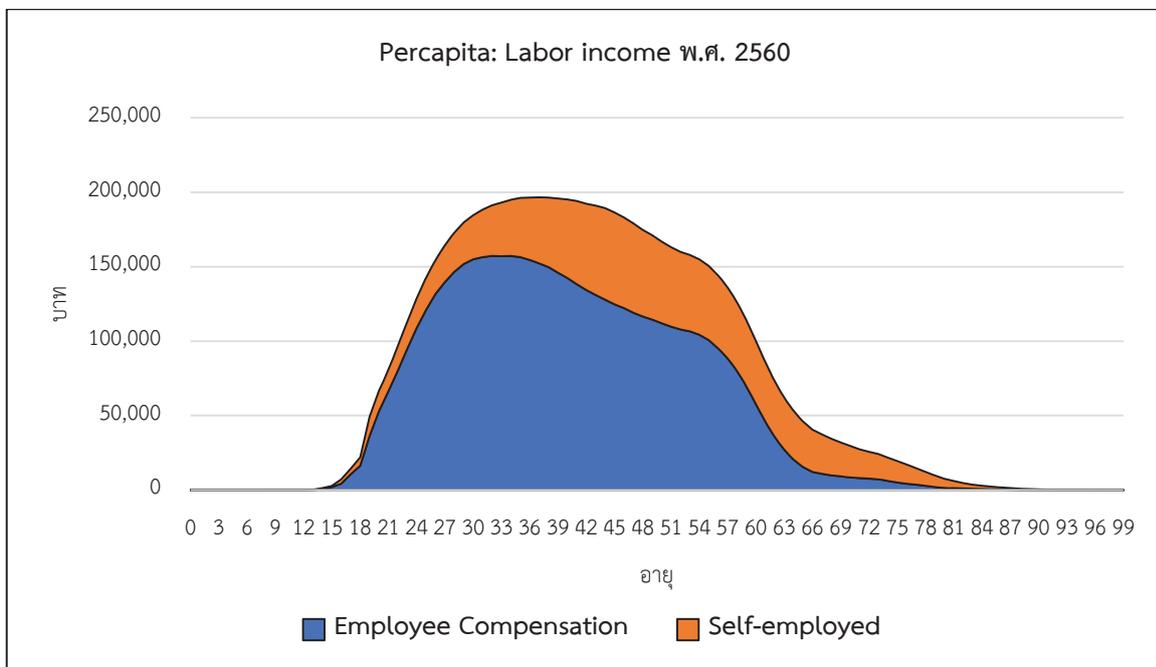
รูป 4.1 (ง) ระดับการบริโภคภาคเอกชนตามอายุต่อหัว (per capita private consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560

รูป 4.1 (จ) ระดับการบริโภคภาครัฐตามอายุต่อหัว (per capita public consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560

รูป 4.1 (ข) ระดับรายได้แรงงานตามอายุต่อหัว (per capita labor income) จำแนกเป็นจากการเป็นลูกจ้าง และจากการประกอบอาชีพอิสระ พ.ศ. 2560

4.2.2 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับบุคคล/ต่อหัวประชากร (per capita)

การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย พ.ศ. 2560 นำเสนอในตาราง 4.2 โดยจำแนกเป็น 6 ช่วงอายุ ได้แก่ ช่วงอายุ 0 – 4 ปี 5 – 14 ปี 15 – 29 ปี 30 – 44 ปี 45 – 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป แสดงข้อมูลการจัดสรรระหว่างช่วงอายุซึ่งเป็นการชดเชยการขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) ด้วยการจัดการสินทรัพย์ (age reallocation) จากรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ ทั้งประเภททรัพย์สินและทุน และการออม การโอนสุทธิภาครัฐ (public transfer) ที่เป็นการสนับสนุนจากรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพ เป็นต้น รวมไปถึงการจ่ายภาษีของประชาชนเข้าภาครัฐ และการโอนสุทธิภายในครัวเรือนและระหว่างครัวเรือนในภาคเอกชน (private transfer) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการโอนเข้าสุทธิให้แก่เด็กและผู้สูงอายุ

ใน พ.ศ. 2560 มูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) คือ 27,143 บาทต่อหัว ซึ่งมาจากการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (Transfers) โดยกลุ่มวัยสูงอายุคือกลุ่มที่มีการจัดการด้านสินทรัพย์มากที่สุดคือ 51,196 บาทต่อหัว โดยมาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนมากกว่าภาครัฐ และได้รับการโอนภายในครัวเรือนและระหว่างครัวเรือนมากที่สุด และสำหรับวัยทำงานช่วงอายุ 30 – 59 ปี เป็นช่วงอายุที่มีการโอนออกมากที่สุดทั้งที่เป็นการโอนภาครัฐและภาคเอกชน โดยแบบแผนการโอนส่วนใหญ่ของวัยแรงงานจะเป็นการโอนภายในครัวเรือนมากที่สุด

การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based Reallocation) ตลอดช่วงอายุของแต่ละคนใน พ.ศ. 2560 เป็นเงิน 23,334 บาท จำแนกเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset based reallocation: private ABR) และการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public asset based reallocation: public ABR) โดยการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (Private ABR) ประกอบด้วยรายได้จากสินทรัพย์หักด้วยการออม เป็นเงิน 24,217 บาท โดยเมื่ออายุมากขึ้นการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) มีระดับที่สูงขึ้น ซึ่งมาจากรายได้ที่มาจากทุน (private capital income) รายได้ที่มาจากทรัพย์สินสุทธิ (private property income) และหักออกด้วยการออมภาคเอกชน (private savings) สำหรับการออมภาครัฐมีมูลค่าการออมติดลบ -883 บาทต่อหัว มาจากรายได้จากทรัพย์สินภาครัฐสุทธิ (net government property income) จำนวน 62 บาท หักออกด้วยการออมภาครัฐ (public savings) จำนวน 945 บาท

การออมภาคเอกชน (private savings) ของประชากรไทยในระดับบุคคลเป็นเงิน 28,972 บาทต่อปี ทั้งนี้ ผู้สูงอายุมีการออมภาคเอกชนสูงที่สุดคือ 76,089 บาทต่อหัว รองลงมาคือกลุ่มอายุ 45 – 59 ปี (45,504

บาท) อายุ 30 – 44 ปี (23,955 บาท) อายุ 15 – 29 ปี (1,572 บาท) อายุ 5 – 14 ปี (-144 บาท) และแรกเกิดถึง 4 ปี มีการออม -982 บาท

การโอนแบ่งเป็นการโอนภาครัฐ (public transfers) และการโอนภาคเอกชน (private transfers) โดยประชากร พ.ศ. 2560 มีการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfers) 8 บาทต่อหัว ซึ่งเป็นการโอนสุทธิจากภาครัฐไปยังครัวเรือนหรือคือค่าใช้จ่ายอุดหนุนโดยภาครัฐ (Net public transfers-in) ไปยังกลุ่มประชากรต่อหัว 45,069 บาท โดยประชากรวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี ได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐมากที่สุด คือ 63,959 บาทต่อหัว รองลงมาคือกลุ่มสูงอายุ 59,103 บาทต่อหัว ประชากรวัยทำงานช่วงอายุ 30 – 44 ปี ได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐน้อยที่สุด คือ 29,726 บาทต่อหัว

ขณะที่การโอนออกสุทธิภาครัฐ (net public transfers-out) ต่อหัวอยู่ที่ 45,061 บาท ซึ่งเป็นการจ่ายภาษีของประชากรให้รัฐบาล โดยวัยแรงงานมีการจ่ายภาษีสูงสุด คือกลุ่มอายุ 45 – 59 ปี มีการจ่ายภาษีให้ภาครัฐสูง 64,597 บาทต่อหัว รองลงมาคือวัยแรงงานกลุ่มอายุ 30 – 44 ปี และกลุ่มอายุ 15 – 29 ปี จ่ายภาษีให้ภาครัฐ 62,846 บาทต่อหัว และ 39,017 บาทต่อหัว ตามลำดับ ผู้สูงอายุมีการโอนออกสุทธิภาครัฐ 38,918 บาทต่อหัว สำหรับประชากรวัยเด็กมีการโอนออกสุทธิภาครัฐเช่นกันโดยอยู่ระหว่าง 7,000 – 10,000 บาทต่อหัว

การโอนภาคเอกชนมีมูลค่า 3,801 บาทต่อหัว เป็นการโอนที่มาจากทั้งภายในครัวเรือนและระหว่างครัวเรือน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพในครอบครัว โดยส่วนใหญ่จะเป็นประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุที่ได้รับการโอนทั้งภายในครัวเรือนและระหว่างครัวเรือน กลุ่มวัยแรงงานช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีศักยภาพในการโอนทางเศรษฐกิจให้ระหว่างครัวเรือน 1,536 บาท และภายในครัวเรือน 42,119 บาท เมื่อเทียบกับช่วงวัยแรงงานอื่นอย่างไรก็ตาม วัยสูงอายุยังเป็นกลุ่มประชากรที่ทำหน้าที่โอนทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกภายในครัวเรือน เช่นเดียวกับประชากรวัยแรงงาน แต่อยู่ในสัดส่วนการโอนที่มีมูลค่าน้อยกว่า คือ 920 บาทต่อหัว

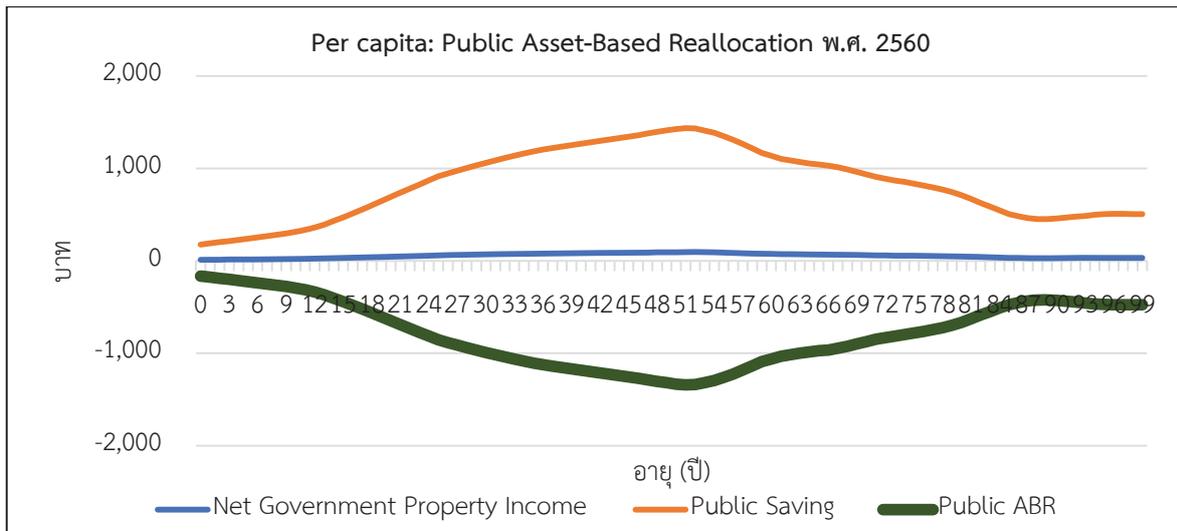
การโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กกลุ่มอายุ 5 – 14 ปี มีมูลค่าสูงที่สุดคือ 68,593 บาทต่อหัว รองลงมาคือค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุเป็นเงิน 64,716 บาทต่อหัว สำหรับวัยแรงงานมีค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนสูงในกลุ่มอายุ 15 – 29 ปี ซึ่งเป็นมูลค่า 62,733 บาท

ตาราง 4.4 การถ่ายโอนระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation) ต่อคน พ.ศ. 2560 (หน่วย: บาทต่อปี) (per capita)

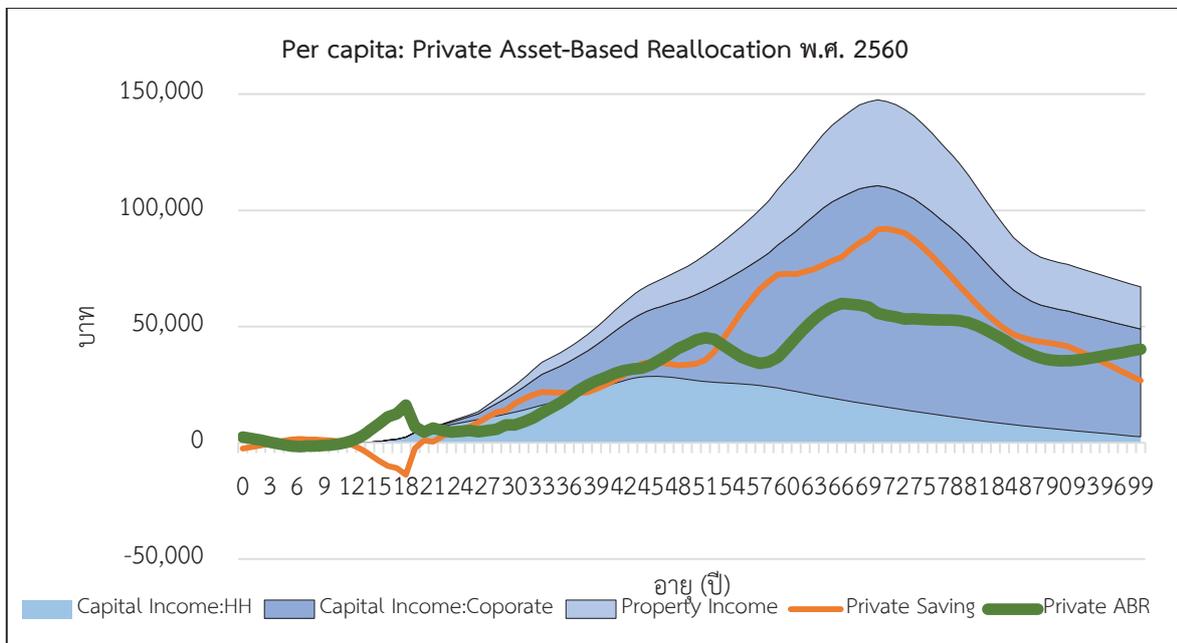
การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age Reallocation)	ทุกช่วงอายุ	กลุ่มอายุ (ปี)					
		0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60 ขึ้นไป
การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ = การจัดสรรสินทรัพย์ + การโอน	27,143	74,340	120,589	58,866	-56,097	-26,807	87,653
การจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation:ABR)	23,334	793	-119	6,543	20,679	37,761	51,196
การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (Private ABR)	24,217	982	181	7,264	21,814	39,030	52,066
รายได้จากทุน (Capital income)	42,414	-	-	8,190	38,808	68,199	96,798
รายได้จากทรัพย์สิน (Property income)	10,775	-	-	645	6,961	16,334	31,357
(หัก) การออมภาคเอกชน (Private Saving)	28,972	-982	-144	1,572	23,955	45,504	76,089
การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (Public ABR)	-883	-189	-299	-721	-1,135	-1,268	-870
รายได้จากทรัพย์สินภาครัฐสุทธิ (net public property income)	62	13	21	51	80	90	62
(หัก) การออมภาครัฐ (Public Saving)	945	202	321	772	1,215	1,358	932
การโอน (Transfer)	3,809	73,547	120,708	52,323	-76,776	-64,569	36,457
การโอนสุทธิภาครัฐ (Net public transfers)	8	27,120	52,175	14,252	-33,120	-29,829	20,185
การโอนจากภาครัฐไปยังครัวเรือน (Public transfers Inflows)	45,069	34,135	63,959	53,269	29,726	34,768	59,103
การโอนจากครัวเรือนไปยังภาครัฐ (Public transfers outflows)	45,061	7,015	11,784	39,017	62,846	64,597	38,918
การโอนสุทธิภาคเอกชน (Net private transfers)	3,801	46,427	68,533	38,071	-43,655	-34,739	16,272
การโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน (Net inter-hh transfers)	3,801	-	-	2,517	-1,536	2,965	17,192
การโอนสุทธิภายในครัวเรือน (Net private Intra-hh transfers)	0	46,427	68,533	35,553	-42,119	-37,704	-920

แบบแผนรายอายุ (age profile) ของการจัดสรรสินทรัพย์ (asset based reallocation) การโอน (transfer) ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึง องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบ พ.ศ. 2560 ในระดับบุคคลหรือต่อหัวประชากร (per capita) แสดงได้ดังรูป 4.2 (ก-ข)

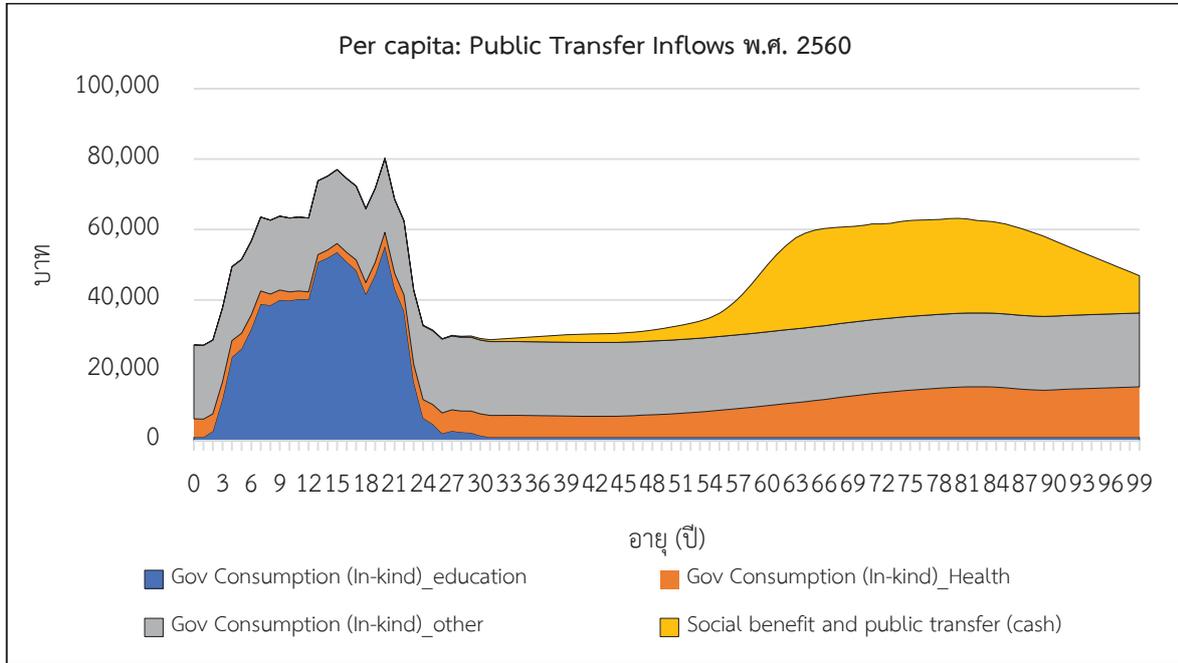
รูป 4.2 (ก) การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ ต่อหัว (Per capita: Public ABR) พ.ศ. 2560

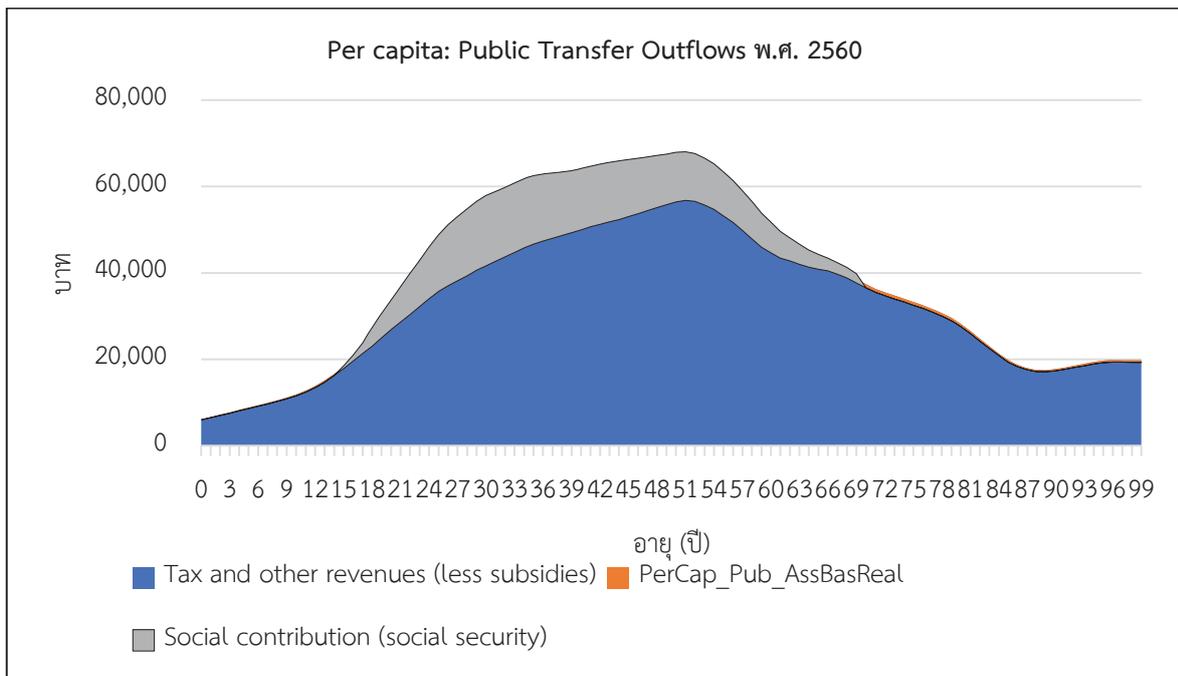
รูป 4.2 (ข) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน ต่อหัว (Per capita: Private ABR) พ.ศ. 2560

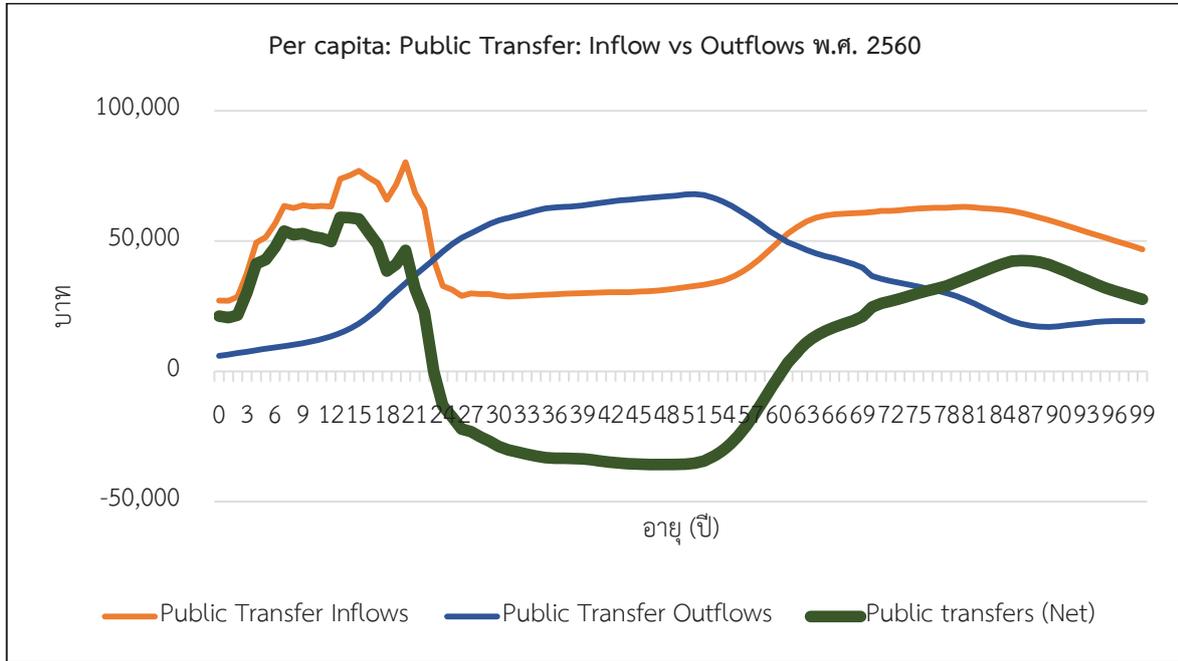
รูป 4.2 (ค) การโอนเข้าภาครัฐ (จากภาครัฐสู่ครัวเรือน) ต่อหัว (Per capita: Public transfer inflows) พ.ศ. 2560

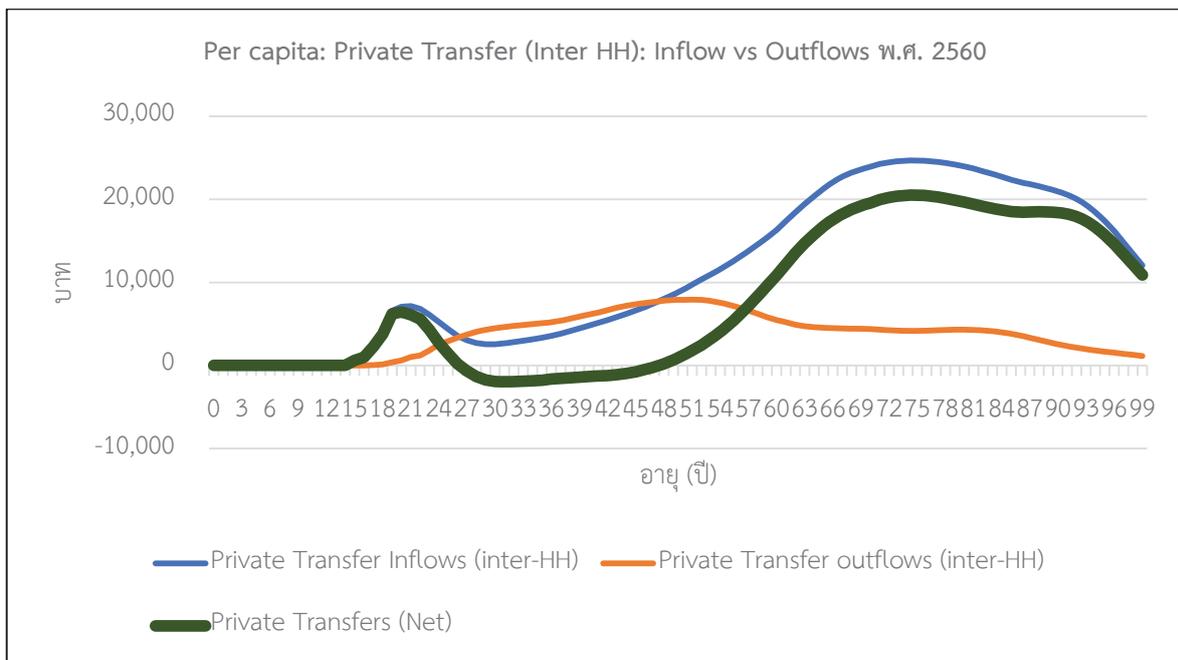
รูป 4.2 (ง) การโอนออกภาครัฐ (จากครัวเรือนสู่ภาครัฐ) ต่อหัว (Per capita: Public transfer outflows) พ.ศ. 2560

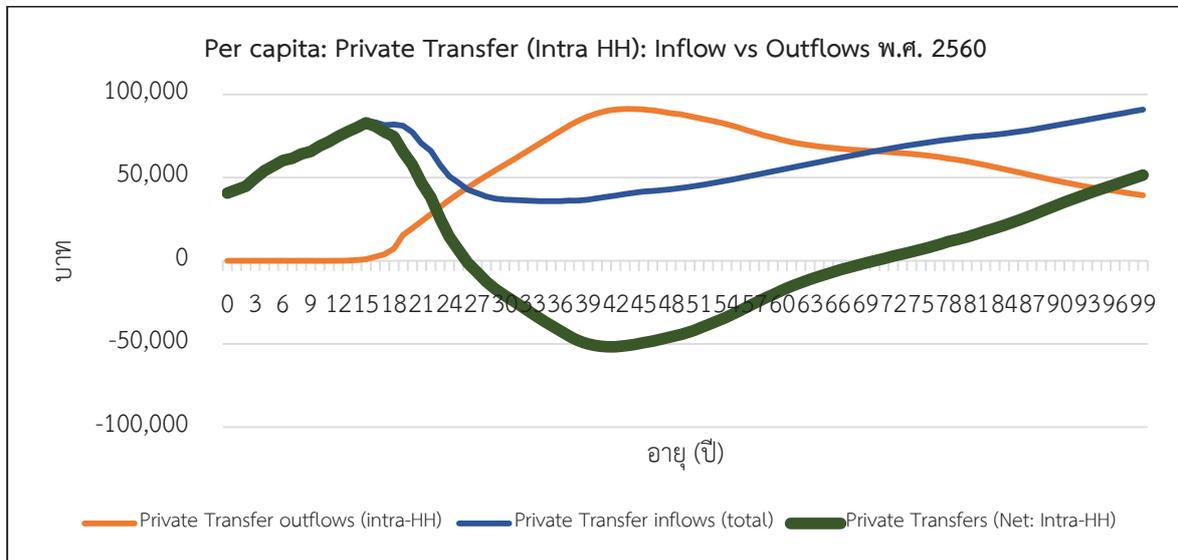
รูป 4.2 (จ) การโอนภาครัฐสุทธิ (ระหว่างครัวเรือนและภาครัฐ) ต่อหัว (Per capita: Net Public transfer) พ.ศ. 2560

รูป 4.2 (ข) การโอนภาคเอกชน (ระหว่างครัวเรือน) สุทธิต่อหัว (Per capita: Net Private Inter-HH transfer) พ.ศ. 2560

รูป 4.2 (ข) การโอนภาคเอกชน (ภายในครัวเรือน) สุทธิต่อหัว (Per capita: Net Private Intra-HH transfer)
พ.ศ. 2560

4.3 ระดับการบริโภค รายได้จากการทำงาน และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ จำแนกตามวัยและคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560

ตามที่ได้นำเสนอในส่วนที่แล้ว ผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 พบว่า ประชากรไทยมีระดับรายได้จากการทำงาน รวมทุกรายอายุต่อหัว (per capita labor income) เท่ากับ 105,049 บาท ระดับการบริโภคต่อหัว (per capita consumption) เท่ากับ 132,192 บาท คิดเป็นมูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิตเฉลี่ยต่อหัวประชากร (per capita life cycle deficit) เท่ากับ 27,143 บาท หรือทั้งหมดจากประชากร 66.1 ล้านคน เป็นมูลค่ารวม (aggregate life cycle deficit) 1.79 ล้านล้านบาท

เมื่อจำแนกเป็นรายอายุ ดังแสดงในรูป 4.3 ระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงานของประชากรไทย มีแบบแผนตามรายอายุเป็นไปตามโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Life Cycle Model) โดยมีระดับการบริโภคที่สูงกว่ารายได้จากการทำงาน (life cycle deficit หรือ LCD เป็นบวก +) ในช่วงวัยเด็กระหว่างอายุ 0-24 ปี และวัยสูงอายุที่อายุ 58 ปีขึ้นไป และมีระดับการบริโภคที่ต่ำกว่ารายได้จากการทำงาน (LCD เป็นลบ - หรือ มี life cycle surplus) ในช่วงวัยทำงานอายุระหว่าง 25-57 ปี โดยในแต่ละรายอายุ มูลค่าการขาดดุลรายได้

ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ซึ่งในบางช่วงอายุมีค่าเป็นบวก (+) และในบางช่วงอายุมีค่าเป็นลบ (-) นั้น จะมีมูลค่าเท่ากับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) (รูป 4.4)

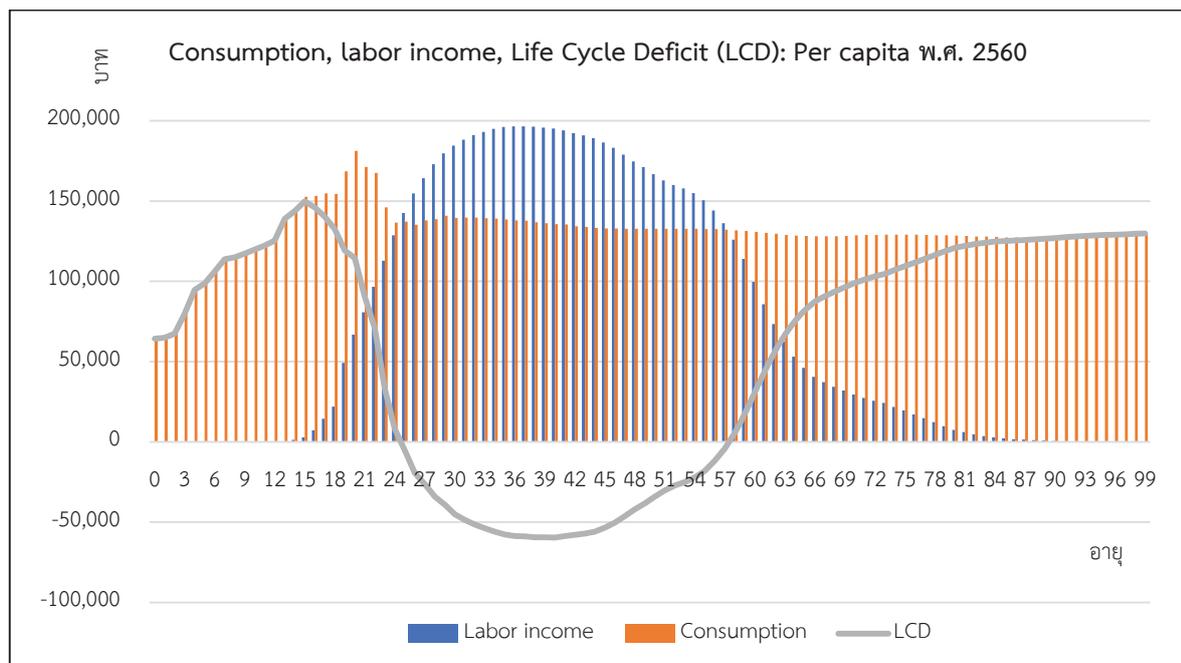
เกี่ยวกับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ซึ่งประกอบด้วยการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation: ABR) และการโอน (transfers) สำหรับการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) แม้จะมีมูลค่าที่ติดลบ (-) ตลอดช่วงอายุของประชากร แต่คิดเป็นมูลค่าและสัดส่วนที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุในรายการอื่น การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) หรือ รายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ทั้งประเภทที่เป็นทรัพย์สิน (property) และทุน (capital) หักด้วยการออมภาคเอกชน (private saving) ในแต่ละรายอายุ พบว่า มีมูลค่าที่ต่ำใกล้เคียงหรือเป็นศูนย์ ในช่วงที่ประชากรอายุ 0 ถึงประมาณ 14 ปี ก่อนที่จะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นและเป็นบวก (+) ตลอดช่วงชีวิตของประชากร โดยมีมูลค่าสูงที่สุด (ประมาณ 60,000 บาทต่อปี) ในช่วงอายุประมาณ 66-68 ปี ก่อนที่จะเริ่มลดลงหลังจากนั้น

ในด้านการโอน (transfer) พบว่า การโอนภาครัฐสุทธิ (net public transfer) มีค่าเป็นบวก (+) ในช่วงอายุของประชากรตั้งแต่ 0-22 ปี หมายความว่า ในช่วงอายุดังกล่าวประชากรไทยได้รับการโอนเข้า (public transfer in) หรือ การช่วยเหลือทั้งในรูปแบบที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน (in cash and in-kind) จากภาครัฐ เป็นมูลค่าที่สูงกว่าการโอนออกไปสู่ภาครัฐ (public transfer out) โดยในช่วงอายุนี้มูลค่าการโอนเข้าสุทธิภาครัฐ (net public transfer in) สูงที่สุดในช่วงอายุ 13-15 ปี (ประมาณ 59,000 บาทต่อปี) ตั้งแต่อายุ 23-60 ปี ประชากรไทยเริ่มมีการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ที่เป็นลบ (-) หมายความว่า มีการโอนออก (public transfer out) ไปสู่ภาครัฐ โดยเฉพาะในลักษณะการจ่ายภาษีรูปแบบต่างๆ ที่สูงกว่าการได้รับโอนเข้าจากภาครัฐ (public transfer in) โดยช่วงอายุที่มีการโอนออกสุทธิไปสู่ภาครัฐ (net public transfer out) สูงที่สุดได้แก่อายุ 46-48 ปี (ประมาณ 36,000 บาทต่อปี) ตั้งแต่อายุ 61 ปีเป็นต้นไป การโอนภาครัฐสุทธิเริ่มมีค่าเป็นบวก (+) อีกครั้ง หรือมีการโอนเข้าภาครัฐสูงกว่าโอนออกภาครัฐ โดยมีมูลค่าสูงที่สุดในช่วงอายุ 85-87 ปี (ประมาณ 42,000-43,000 บาทต่อปี)

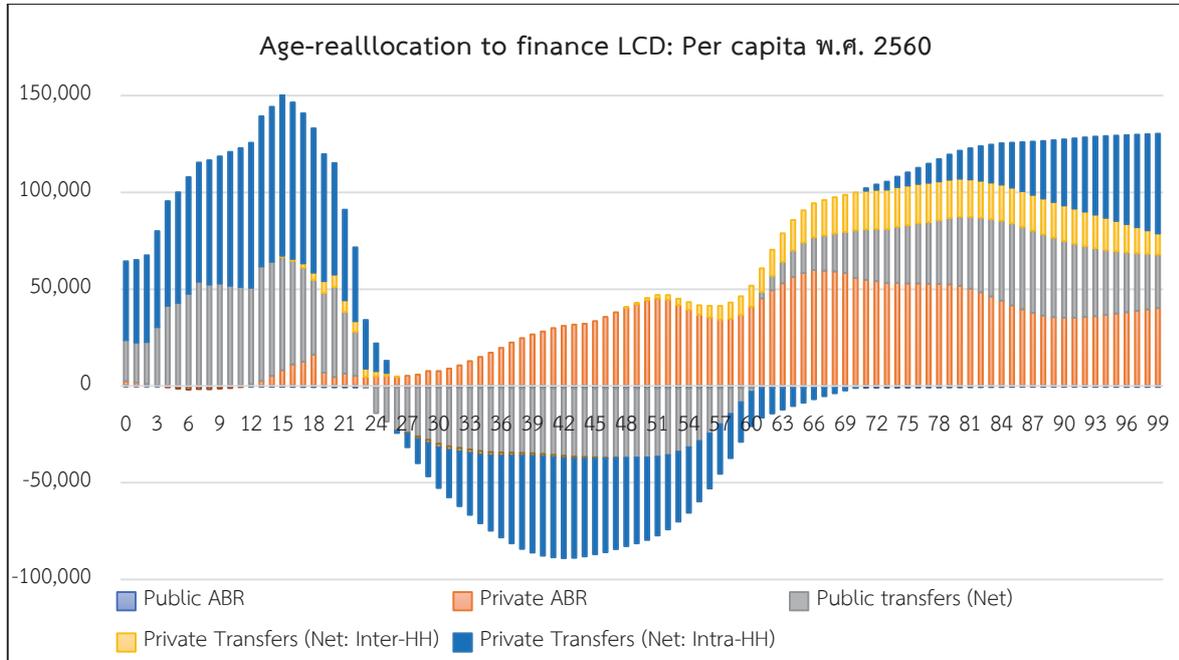
ในส่วนของ การโอนภาคเอกชน (private transfer) ซึ่งประกอบด้วย การโอนระหว่างครัวเรือน (inter-household transfer) และการโอนภายในครัวเรือน (intra-household transfer) สำหรับการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน พบว่า มีมูลค่าที่ค่อนข้างต่ำและคิดเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าเมื่อเทียบกับการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน ตลอดทุกช่วงอายุของประชากร โดยมีค่าเป็นศูนย์หรือไม่ถึง 10,000 บาท ในช่วงที่ประชากรมีอายุ 0-59 ปี ก่อนที่จะเริ่มมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องในช่วงที่ประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยมีมูลค่าสูงที่สุดในช่วงอายุ 74-75 ปี (ประมาณ 21,000 บาทต่อปี) สำหรับการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน พบว่า เป็นองค์ประกอบหรือรายการการโอน

ทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการจัดการการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ของประชากรไทยในแต่ละรายอายุ โดยพบว่า มีค่าเป็นบวก (+) ในช่วงที่ประชากรมีอายุตั้งแต่ 0-25 ปี หมายความว่าประชากรในช่วงอายุดังกล่าวได้รับการโอนเข้า (intra-household transfer in) ที่สูงกว่าการโอนออก (intra-household transfer out) ไปยังสมาชิกภายในครัวเรือน โดยในช่วงอายุดังกล่าวนี้ การโอนเข้าสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer in) คิดเป็นมูลค่าสูงสุดในช่วงอายุ 14-16 ปี (ประมาณ 80,000-83,000 บาทต่อปี) ตั้งแต่อายุ 26 ถึง 70 ปี เป็นช่วงที่ประชากรมีการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือนที่เป็นลบ (-) กล่าวคือ มีการโอนออกสูงกว่าการโอนเข้าภายในครัวเรือน โดยการโอนออกสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer out) มีมูลค่าเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่อายุ 26 ปี และสูงสุดในช่วงอายุ 41-42 ปี (ประมาณ 52,000 บาทต่อปี) ก่อนที่จะเริ่มลดลงจนมีค่าเป็นบวก (+) อีกครั้งที่อายุ 71 ปี ที่น่าสนใจ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุไทยในช่วงอายุ 60-70 ปี ยังนับว่ามีการโอนออก (intra-household transfer out) หรือการช่วยเหลือให้แก่สมาชิกคนอื่นในครัวเรือนที่สูงกว่าการได้รับการช่วยเหลือในรูปแบบการโอนเข้า จากสมาชิกอื่นในครัวเรือน (intra-household transfer in) ตั้งแต่อายุ 71 ปีขึ้นไป การโอนสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer) เริ่มมีมูลค่าเป็นบวก (+) อีกครั้งและสูงขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้นของประชากร

รูป 4.3 ระดับการบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) และการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) รายอายุต่อหัวประชากร พ.ศ. 2560

รูป 4.4 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) เพื่อจัดการการขาดดุลรายได้ (LCD) รายอายุต่อหัว ประชากร พ.ศ. 2560

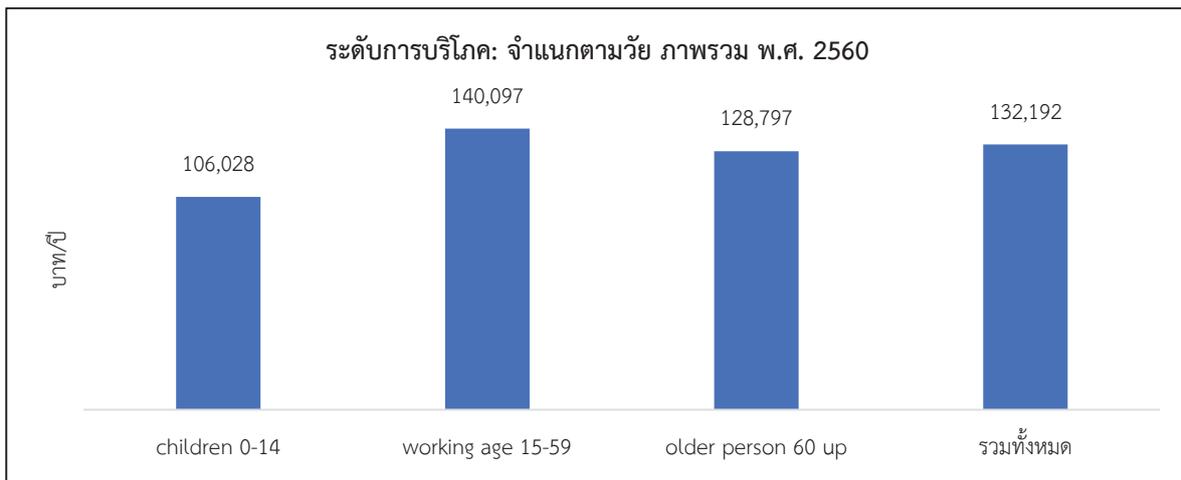
ในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์ระดับการบริโภค (consumption) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ในระดับบุคคล ที่สะท้อนมูลค่าทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่บุคคลสามารถใช้ในการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ เช่น การบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มรวมถึง การศึกษา บริการสุขภาพและ การบริการอื่น ๆ ที่จำเป็น การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการบริโภค หรือ consumption จำแนกตามกลุ่มวัยและคุณลักษณะทางประชากรและเศรษฐกิจสังคมของบุคคล จะทำให้สามารถเข้าใจสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงต่ำแตกต่างกัน ของประชากรแต่ละกลุ่มได้ นอกจากนี้ การวิเคราะห์เกี่ยวกับสัดส่วนทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่บุคคลได้มาเพื่อใช้ในการบริโภคซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ รายได้แรงงาน (labor income) และการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ของบุคคล (จากการจัดการสินทรัพย์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การโอนทางเศรษฐกิจ ทั้งจากภาครัฐและครัวเรือนภาคเอกชน) จะช่วยให้เข้าใจความแตกต่างเกี่ยวกับรูปแบบหรือแบบแผนการจัดสรรระหว่างช่วงอายุการของประชากรแต่ละกลุ่มได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4.3.1 จำแนกตามวัย ภาพรวม และเปรียบเทียบกับการศึกษาในต่างประเทศ

ภาพรวมผลการศึกษาของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามกลุ่มวัยของประชากร ได้แก่ วัยเด็ก (0-14 ปี) วัยทำงาน (15-59 ปี) และ วัยสูงอายุ (60 ปี ขึ้นไป) พบว่า ประชากรวัยทำงาน เป็นกลุ่มวัยที่มีระดับการบริโภคสูงสุด เฉลี่ย 140,097 บาทต่อปี ตามด้วย ผู้สูงอายุที่ประมาณ 128,797 บาทต่อปี และ ประชากรวัยเด็ก มีระดับการบริโภคที่ต่ำที่สุดเฉลี่ย 106,028 บาทต่อปี

รูป 4.5 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย ภาพรวม พ.ศ. 2560

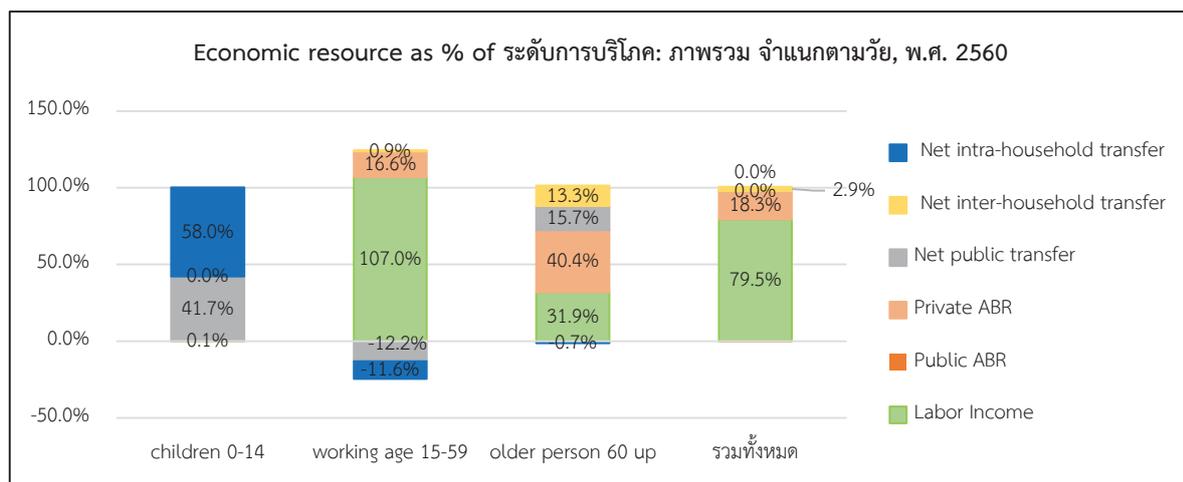
หากพิจารณาระดับการบริโภค (consumption) เป็นตัวตั้ง และวิเคราะห์แหล่งหรือที่มาของทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่บุคคลในแต่ละช่วงวัย (วัยเด็กอายุ 0-14 ปี วัยทำงานอายุ 15-59 ปี และวัยสูงอายุอายุ 60 ปีขึ้นไป) นำมาใช้ในการบริโภค ซึ่งประกอบด้วย รายได้แรงงาน (labor income) บวกกับมูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) จากการจัดการสินทรัพย์ระหว่างช่วงอายุ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) พบว่า (รูป 4.6)

ในวัยเด็ก ประมาณ 3 ใน 5 (ร้อยละ 58) ของการบริโภคมีแหล่งที่มาจากการโอนรับสุทธิจากสมาชิก (ซึ่งน่าจะเป็นพ่อแม่) ภายในครัวเรือน (net intra-household transfer-in) และอีกประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 42) มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in)

ในวัยทำงาน รายได้จากการทำงาน (labor income) และการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset based reallocation: private ABR) มีระดับที่สูงกว่าระดับการบริโภค (consumption) ถึงประมาณกว่าร้อยละ 20 ของระดับการบริโภค ซึ่งทำให้ประชากรในวัยทำงานมีการโอนสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer) และการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ที่มีค่าเป็นลบ (-) หรือมีการโอนออกสุทธิ (net transfer-out) รวมประมาณร้อยละ 24 ของระดับการบริโภค

ในวัยสูงอายุ เกือบ 1 ใน 3 (ร้อยละ 32) ของการบริโภคนั้นยังคงมาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) และร้อยละ 40 มาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) ประมาณร้อยละ 16 มาจากการโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) และร้อยละ 13 มาจากการโอนรับสุทธิภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน (net inter-household transfer-in)

รูป 4.6 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย ภาพรวม พ.ศ. 2560

เปรียบเทียบผลการศึกษาของประเทศไทยกับผลการศึกษาในต่างประเทศ สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ในกลุ่มประชากรเด็ก (อายุ 0-24 ปี) และ ประชากรสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป)

ในส่วนนี้ เป็นการเปรียบเทียบผลการศึกษาก่อนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย ปี 2560 กับการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA) ที่ผ่านมาใน ต่างประเทศ (โดยใช้ข้อมูลจาก NTA Datasheet 2016⁴) เกี่ยวกับ ลักษณะการโอนทางเศรษฐกิจในกลุ่มประชากร วัยเด็กและวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการขาดดุลทางเศรษฐกิจ หรือ positive lifecycle deficit จากระดับรายได้ จากการงาน (labor income) ที่ต่ำกว่าระดับการบริโภค (consumption)

ในที่นี้ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับข้อมูลผลการศึกษาในต่างประเทศ วัยเด็ก หมายถึงกลุ่มประชากร อายุ 0-24 ปี ขณะที่ วัยสูงอายุ หมายถึง กลุ่มประชากรอายุ 65 ปี ขึ้นไป

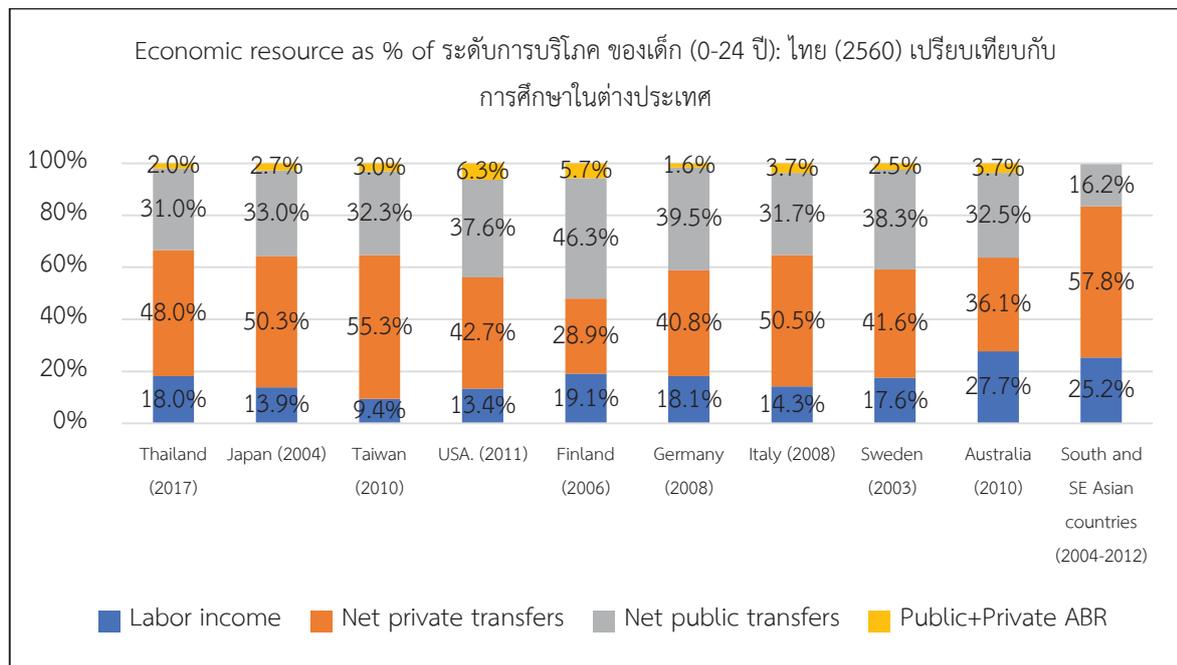
สำหรับประชากรวัยเด็กอายุ (0-24 ปี) จากผลการศึกษาของประเทศไทย ปี 2560 พบว่า มีระดับการ บริโภค (consumption) รวมตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 24 ปี ที่ประมาณ 3.16 ล้านบาท เมื่อจำแนกสัดส่วนของ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการบริโภค ประกอบด้วย รายได้จากการงาน (labor income) การจัดสรร สินทรัพย์ (asset-based reallocation หรือ ABR) (ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน) การโอนสุทธิภาคเอกชน (private transfer) (ส่วนใหญ่จากครอบครัว) และการโอนสุทธิภาครัฐ (public transfer) พบว่า ประชากรวัยเด็กของไทย พึ่งพิงทรัพยากรทางเศรษฐกิจจากการโอนสุทธิภาคเอกชนหรือจะครอบครัว (private transfer) เป็นหลักที่ร้อยละ 48 หรือเกือบครึ่งของระดับการบริโภคทั้งหมด ประมาณร้อยละ 31 ของการบริโภคมายังการโอนสุทธิหรือการ สนับสนุนจากรัฐ (public transfer) ร้อยละ 18 มาจากการงาน (labor income) ร้อยละ 2 มาจากการ จัดสรรสินทรัพย์ (ABR)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นที่มีการทำการศึกษาระบบบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (NTA) โดยเฉพาะ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะ ประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ เช่น ฟินแลนด์ สวีเดน รวมถึง เยอรมัน จะเห็นได้ว่าการโอนสุทธิจากรัฐ (public transfer) ให้แก่ประชากรวัยเด็กของไทยยังมีสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำ กว่า ในกลุ่มประเทศเหล่านั้น เช่น ฟินแลนด์และเยอรมัน มีสัดส่วนการโอนสุทธิภาครัฐ (public transfer) คิดเป็น ถึงร้อยละ 46 และ 40 ตามลำดับ ของการบริโภคในประชากรวัยเด็กทั้งหมด อย่างไรก็ตาม หากเทียบกับค่าเฉลี่ย ของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีสัดส่วนอยู่ที่เพียงร้อยละ 16 จะเห็นว่า

⁴ <http://www.ntaccounts.org/doc/repository/NTA%20Data%20Sheet%202016.pdf>

ประเทศไทยมีการสนับสนุนจากภาครัฐในกลุ่มประชากรวัยเด็กคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่า ในทางตรงกันข้าม การบริโภคของประชากรวัยเด็กในประเทศไทยในสัดส่วนที่สูงกว่ามาจากการโอนสุทธิภาคเอกชน (private transfer) และรายได้จากการทำงาน (labor income) เมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว แต่หากเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเห็นได้ว่าคิดเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่า

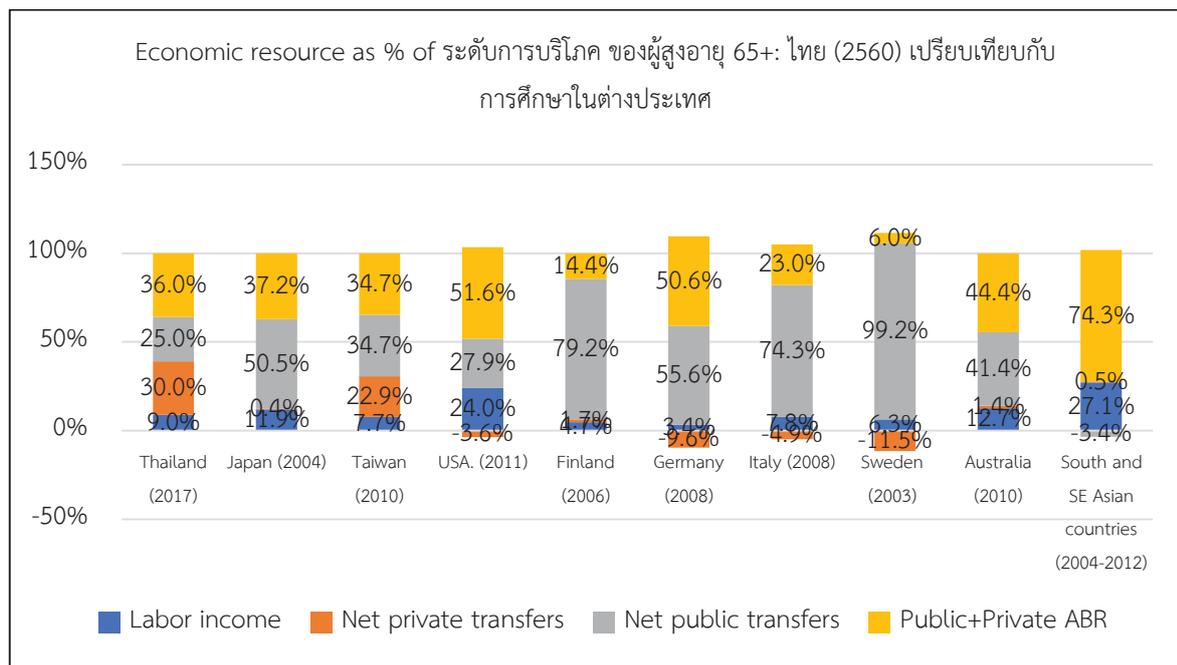
รูป 4.7 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร ของเด็ก (0-24 ปี) เปรียบเทียบไทย กับผลการศึกษาในต่างประเทศ

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่าในกลุ่มประเทศที่ค่อนข้างพัฒนาแล้ว ประชากรวัยเด็กได้รับการสนับสนุนในรูปแบบการโอนสุทธิจากภาครัฐ (public transfer) โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและสุขภาพคิดเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งทำให้การพึ่งพิงหรือภาระในการเลี้ยงดูของครอบครัวในรูปแบบการโอนสุทธิภาคเอกชน (private transfer) คิดเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำกว่า เช่นเดียวกับ การมีรายได้จากการทำงานของประชากรวัยเด็ก ในที่นี้หมายถึงอายุ 0-24 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ยังอยู่ในวัยเรียนในระดับอุดมศึกษาในประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ รัฐบาลสามารถอุดหนุนทางเศรษฐกิจให้กับประชากรกลุ่มนี้ได้ค่อนข้างสูง ซึ่งทำให้ประชากรวัยเด็กมีโอกาสอยู่ในระบบการศึกษาได้ยาวนานขึ้นซึ่งเป็นการสร้างเสริมทุนมนุษย์อันเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว จะเห็นได้ว่าในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย รายได้จากการทำงานคิดเป็นสัดส่วน

ของระดับการบริโภคถึงประมาณ 1 ใน 4 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประชากรในวัยนี้จำนวนมากออกจากระบบการศึกษาและเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อมีรายได้จากการทำงานแล้วพอสมควร

รูป 4.8 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร ของผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) เปรียบเทียบไทย กับผลการศึกษาในต่างประเทศ

สำหรับประชากรวัยสูงอายุ 65 ปีขึ้นไป ระดับการบริโภครวม (consumption) ในช่วงอายุ 65 ปีขึ้นไปของคนไทย ปี 2560 มีมูลค่าประมาณ 4.5 ล้านบาท ในจำนวนนี้ร้อยละ 36 มาจากการจัดสรรสินทรัพย์ (ABR) ร้อยละ 30 มาจากการโอนสุทธิภาคเอกชน (private transfer) ร้อยละ 25 มาจากการโอนสุทธิภาครัฐ (public transfer) และร้อยละ 9 มาจากรายได้จากการทำงาน (labor income)

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศที่เป็นรัฐสวัสดิการ เช่น สวีเดน และฟินแลนด์ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุในประเทศเหล่านั้นพึ่งพิงการโอนสุทธิจากภาครัฐ (public transfer) เป็นหลักในสัดส่วนถึงร้อยละ 79 และ 99 ตามลำดับ ของระดับการบริโภคทั้งหมด ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนเกินที่สามารถโอนออกสุทธิ (private transfer-out) ให้กับครัวเรือนหรือภาคเอกชนได้อยู่ ซึ่งแตกต่างกับผู้สูงอายุในประเทศไทยที่

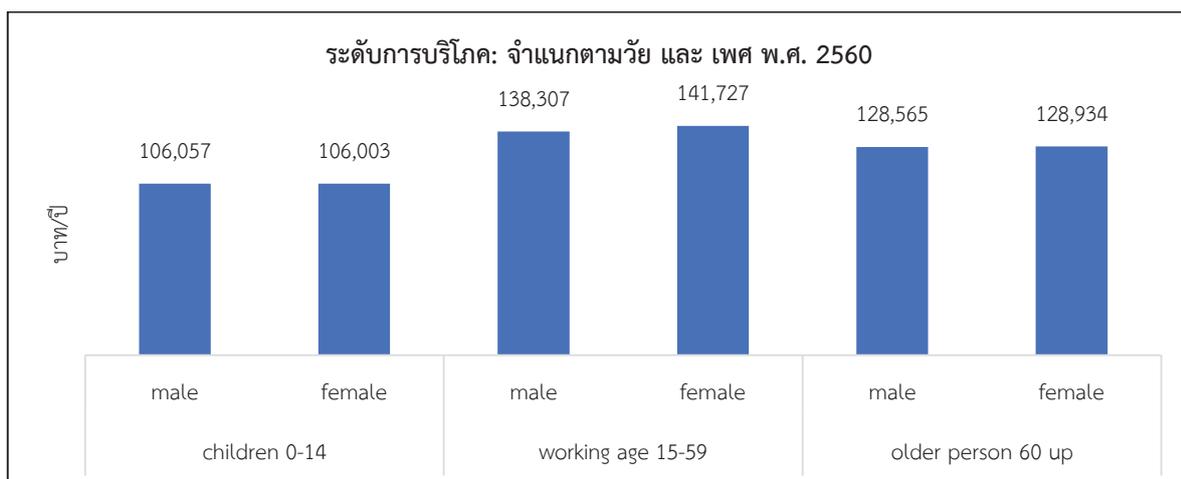
ได้รับการโอนสิทธิจากภาครัฐ (public transfer) คิดเป็นสัดส่วนเพียง 1 ใน 4 ของการบริโภคทั้งหมดซึ่งต่ำกว่าในประเทศพัฒนาแล้ว แต่สูงกว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งค่อนข้างมีการพึ่งพิงรายได้จากการจัดสรรสินทรัพย์ (ABR) เป็นหลักคิดเป็นถึงร้อยละ 74 หรือ 3 ใน 4 ของการบริโภคทั้งหมด และอีกร้อยละ 27 จากรายได้จากการทำงาน สำหรับผู้สูงอายุไทย กล่าวได้ว่า การโอนสิทธิภาคเอกชนหรือจากรอบครัว (private transfer) ยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญในวัยสูงอายุคิดเป็นถึงร้อยละ 30 ของการบริโภคทั้งหมดซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าประเทศอื่นๆ โดยส่วนใหญ่

4.3.2 จำแนกตามวัย และเพศ

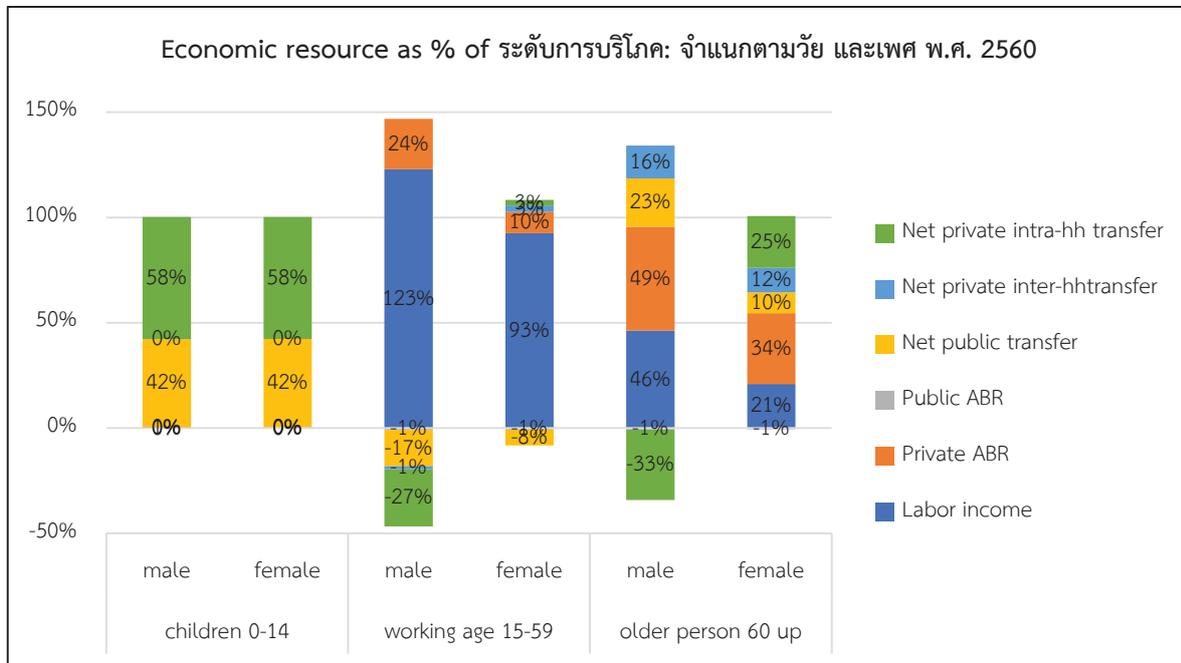
จำแนกตามเพศ พบว่า ระดับการบริโภคของประชากรชายและหญิงในทั้ง 3 ช่วงวัย วัยเด็ก วัยทำงานและวัยสูงอายุ มีความแตกต่างกันไม่มาก

ในวัยเด็ก ระดับการบริโภคของทั้งเด็กหญิงและเด็กชายอยู่ที่ประมาณ 106,000 บาทต่อปี *ในวัยทำงาน* ระดับการบริโภค เพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อยโดยอยู่ในช่วง 138,000-141,000 บาทต่อปี *ในวัยสูงอายุ* ระดับการบริโภคผู้สูงอายุชายต่ำกว่าผู้สูงอายุหญิงเล็กน้อยโดยอยู่ในช่วงประมาณ 129,000 บาทต่อปี

รูป 4.9 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และ เพศ พ.ศ. 2560

รูป 4.10 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และเพศ พ.ศ. 2560

แม้ระดับการบริโภคจะพบว่าไม่แตกต่างกันมากระหว่างเพศชายและเพศหญิงในทั้ง 3 ช่วงวัย แต่หากพิจารณาแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการบริโภค พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในวัยทำงานและวัยสูงอายุ โดยในวัยเด็ก การบริโภคของทั้งเพศชายและเพศหญิง ประมาณ 3 ใน 5 หรือร้อยละ 58 มาจากการโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) ขณะที่อีกประมาณ 2 ใน 5 หรือร้อยละ 42 มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in)

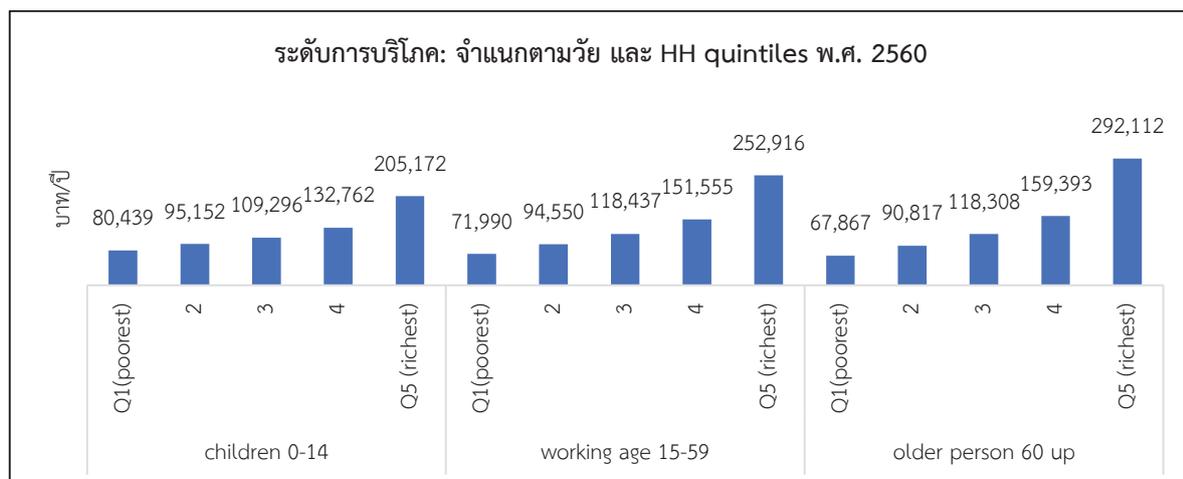
วัยทำงาน พบว่ารายได้แรงงาน (labor income) ร่วมกับการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (net private asset-based reallocation) มีระดับที่สูงกว่าระดับการบริโภค ทั้งในเพศชายและเพศหญิง โดยวัยทำงานเพศชายมีการโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐ (net public transfer-out) การโอนออกสุทธิภายในครัวเรือนและระหว่างครัวเรือน (net intra-HH and inter-HH transfer-out) ขณะที่ วัยทำงานเพศหญิงมีการโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐเท่านั้น ขณะที่ การโอนรับสุทธิจากภายในและระหว่างครัวเรือนภาคเอกชนมีค่าเป็นบวก (net intra-HH and inter-HH transfer-out)

วัยสูงอายุ พบว่า รายได้แรงงาน ร่วมกับการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนมีระดับที่ต่ำกว่าระดับการบริโภค ทั้งในผู้สูงอายุชายและหญิง โดยผู้สูงอายุชายมีการโอนรับสุทธิจากภาครัฐและระหว่างครัวเรือนภาคเอกชน (net public transfer-in and inter-HH transfer-in) ซึ่งขณะเดียวกัน ก็มีการโอนออกสุทธิให้แก่สมาชิกภายใน ครัวเรือนภาคเอกชน (intra-HH transfer-out) คิดเป็นประมาณเกือบ 1 ใน 3 ของระดับการบริโภค ขณะที่เพศ หญิง ไม่มีการโอนออกสุทธิไปยังทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน แต่มีการโอนรับสุทธิจากสมาชิกภายในครัวเรือนเป็น บวก (intra-HH transfer-in)

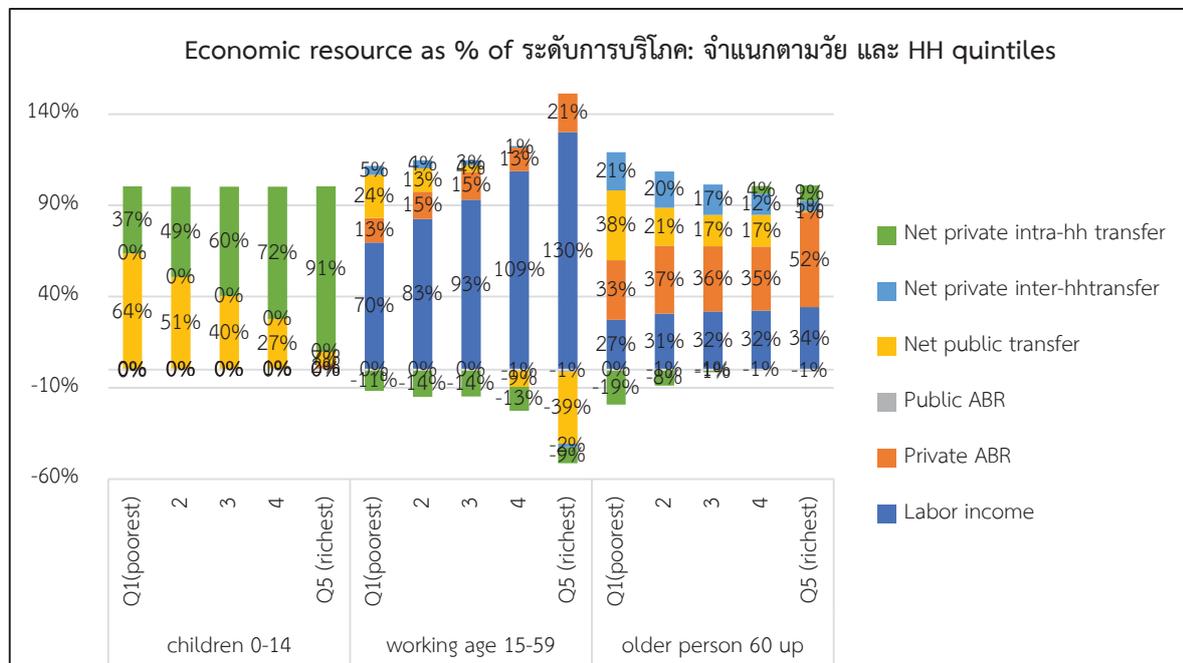
4.3.3 จำแนกตามวัย และระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน (household quintiles)

เมื่อจำแนกตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน หรือ household quintiles (Q1 หรือ 20% ต่ำ ที่สุด – Q5 หรือ 20% สูงที่สุด) โดยใช้ระดับการบริโภคของครัวเรือนเป็นตัวชี้วัด (HH consumption expenditure) พบว่า ระดับการบริโภคของบุคคลมีแนวโน้มสูงขึ้นตามสถานะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ในทั้ง 3 ช่วงวัย โดยในวัยเด็กมีระดับการบริโภคอยู่ในช่วง 80,000- 205,000 บาทต่อปี วัยทำงาน 72,000-253,000 บาท ต่อปี วัยสูงอายุ 68,000-292,000 บาทต่อปี

รูป 4.11 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัยและ ระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน (household quintiles) พ.ศ. 2560

รูป 4.12 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน พ.ศ. 2560

เมื่อพิจารณาแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการบริโภค พบว่า *วัยเด็ก* สัดส่วนการบริโภคที่มาจาก การโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) มีแนวโน้มลดลงตามระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน (โดย อยู่ในช่วงร้อยละ 7 ถึงร้อยละ 64) เด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสังคมสูงสุด (Q5) ถึงมากกว่าร้อยละ 90 ของการ บริโภคมาจากการโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) ขณะที่เด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสังคม ต่ำที่สุด (Q1) ถึงร้อยละ 64 ของการบริโภค มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in)

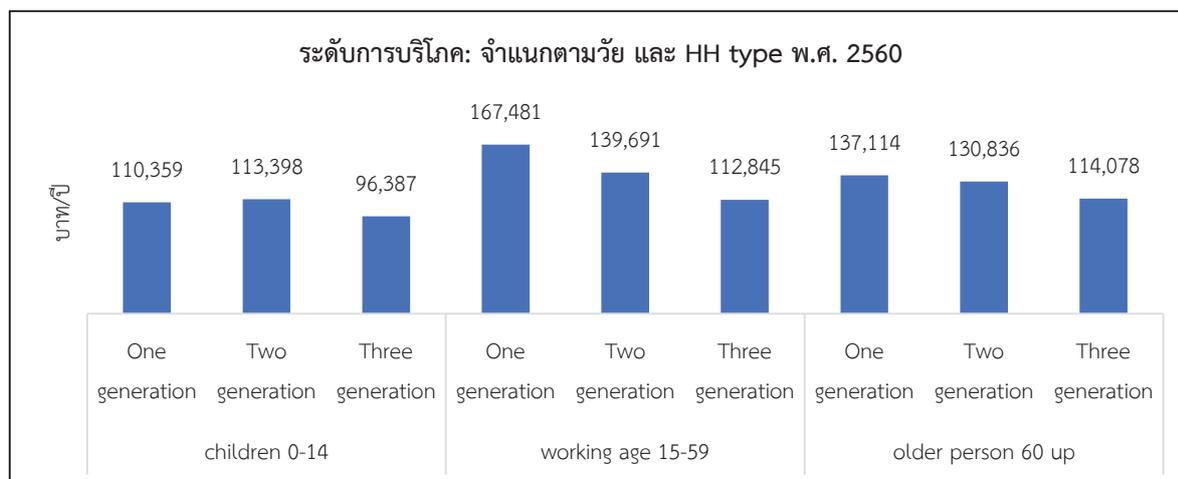
วัยทำงาน สัดส่วนการบริโภคที่มาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) และการจัดการสินทรัพย์ ภาคเอกชน (private asset-based reallocation) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ในกลุ่ม ที่มีเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนค่อนข้างต่ำ (Q1 และ Q2) พบว่า เป็นกลุ่มที่มีการพึ่งพาการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) ขณะที่กลุ่มที่มีเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนสูง (Q4 และ Q5) เป็นกลุ่มที่มีการโอนออก สุทธิจากภาครัฐเป็นบวก (net public transfer-out) อย่างไรก็ตาม ในทุกกลุ่มตามระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน การโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) ของบุคคลวัยทำงานพบว่ามีค่าเป็นบวก หรือมีการ โอนออกให้แก่สมาชิกคนอื่นในครัวเรือนเดียวกันสูงกว่าการโอนเข้าในทุกกลุ่ม

วัยสูงอายุ ในทุกกลุ่มตามระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พบว่า รายได้จากการทำงานและการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนมีระดับที่ต่ำกว่าระดับการบริโภค โดยเฉพาะในกลุ่ม Q1 ถึง Q4 โดยการบริโภคส่วนหนึ่งมาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ และการโอนรับสุทธิระหว่างครัวเรือนภาคเอกชน (net public transfer-in and net inter-HH transfer-in) ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนที่สูงในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนค่อนข้างต่ำ ที่น่าสนใจพบว่าผู้สูงอายุในครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐกิจสังคมค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะ Q1 และ Q2 มีการโอนออกสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-out) อยู่พอสมควร (กล่าวคือเป็นกลุ่มที่มีการพึ่งพาการโอนจากภาครัฐมากกว่ากลุ่มอื่น แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นกลุ่มที่มีการโอนช่วยเหลือสมาชิกภายในครัวเรือนเดียวกันอยู่พอสมควรแม้จะเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว) ในขณะที่ ผู้สูงอายุในครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐกิจสังคมค่อนข้างสูง โดยเฉพาะ Q4 และ Q5 มีการโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) เป็นบวก

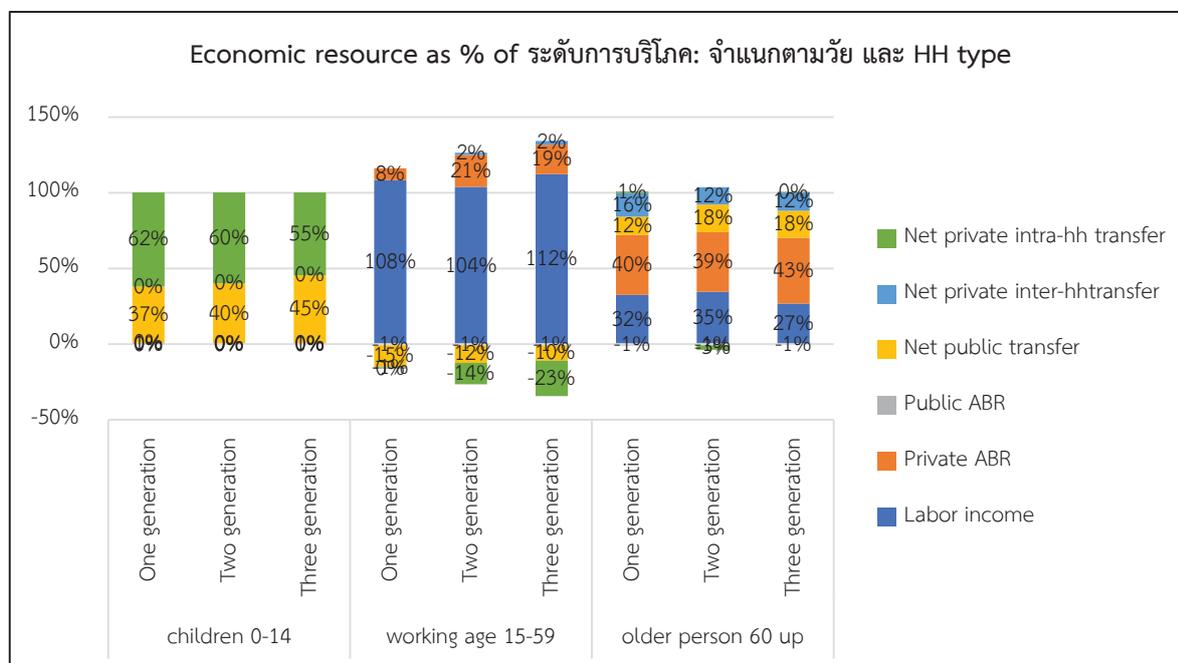
4.3.4 จำแนกตามวัย และประเภทครัวเรือน (household type)

ในการวิเคราะห์นี้ จำแนกครัวเรือนออกเป็น 3 ประเภทตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียง 1 รุ่นประชากร ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 3 รุ่นประชากรขึ้นไป

รูป 4.13 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560

รูป 4.14 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย ประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560

เมื่อจำแนกตามประเภทครัวเรือน หรือ HH type พบว่า ในวัยเด็ก ระดับการบริโภค (consumption) สูงที่สุดในเด็กที่อยู่ในครัวเรือน 2 รุ่นประชากร และ ต่ำที่สุดในเด็กที่อยู่ในครัวเรือน 3 รุ่นประชากรขึ้นไป *วัยทำงาน และวัยสูงอายุ* พบว่า ระดับการบริโภค สูงที่สุดในบุคคลที่อยู่ในครัวเรือน 1 รุ่นประชากร และต่ำที่สุดในบุคคลที่อยู่ในครัวเรือน 3 รุ่นประชากรขึ้นไป

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งทรัพยากรที่ใช้ในการบริโภค พบว่า *วัยเด็ก* สัดส่วนการบริโภคที่มาจากภาษีโอนรับสุทธิจากภาครัฐและภายในครัวเรือน (net public transfer-in and net intra-HH transfer-in) มีความแตกต่างกันไม่มากนัก ระหว่างเด็กที่มาจากประเภทครัวเรือนที่ต่างกัน

วัยทำงาน รายได้จากการทำงานและการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (labor income and private asset-based reallocation) มีระดับที่สูงกว่าการบริโภค *วัยทำงาน* ในทุกประเภทครัวเรือนมีการโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐ (net public transfer-out) ที่เป็นบวก เช่นเดียวกับการโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-out) ที่น่าสนใจ คือพบว่า การโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐ (net public transfer-out) คิดเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับระดับการบริโภคของวัยทำงานในครัวเรือน 1 รุ่นประชากร เมื่อเทียบกับวัย

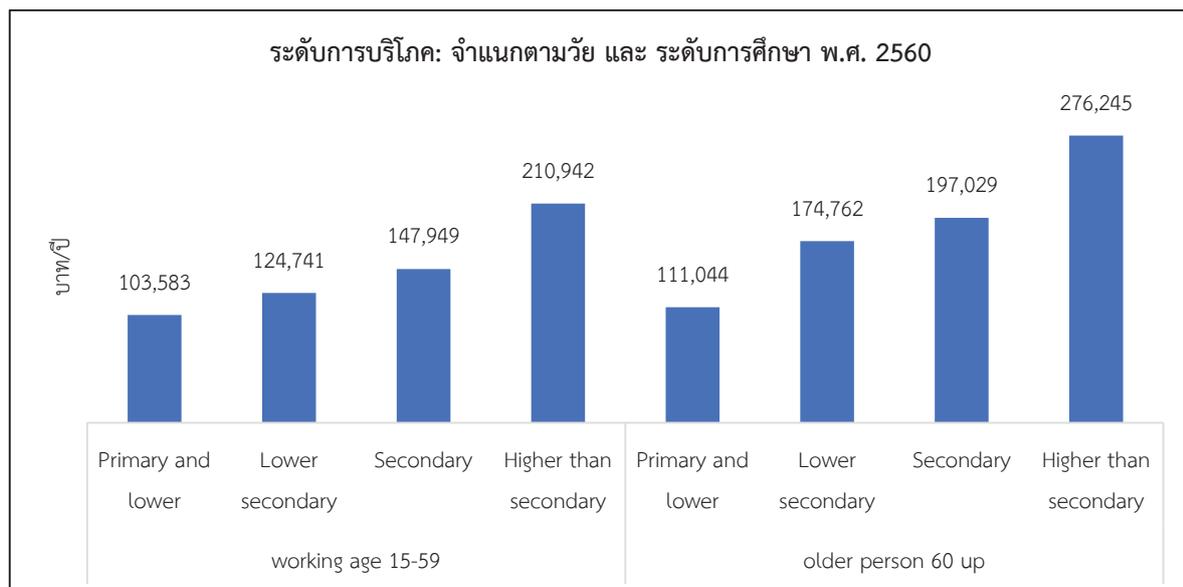
ทำงานในครัวเรือนที่มี 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ในขณะที่ การโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกในครัวเรือน (net intra-HH transfer-out) ของวัยทำงานที่อยู่ในครัวเรือนที่มี 3 รุ่นประชากรขึ้นไปมีสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเทียบกับวัยทำงานที่อยู่ในครัวเรือนที่มี 1 และ 2 รุ่นประชากร

วัยสูงอายุ สัดส่วนแหล่งทรัพยากรในการบริโภคไม่แตกต่างกันในแต่ละประเภทครัวเรือนโดยผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือน 3 รุ่นประชากรขึ้นไป มีสัดส่วนรายได้จากการทำงานต่ำที่สุด แต่มีรายได้จากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนสูงที่สุด โดยผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือน 2 รุ่นประชากร พบว่า ยังมีการโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกคนอื่นในครัวเรือนเดียวกัน (net intra-HH transfer-in) ที่เป็นบวก

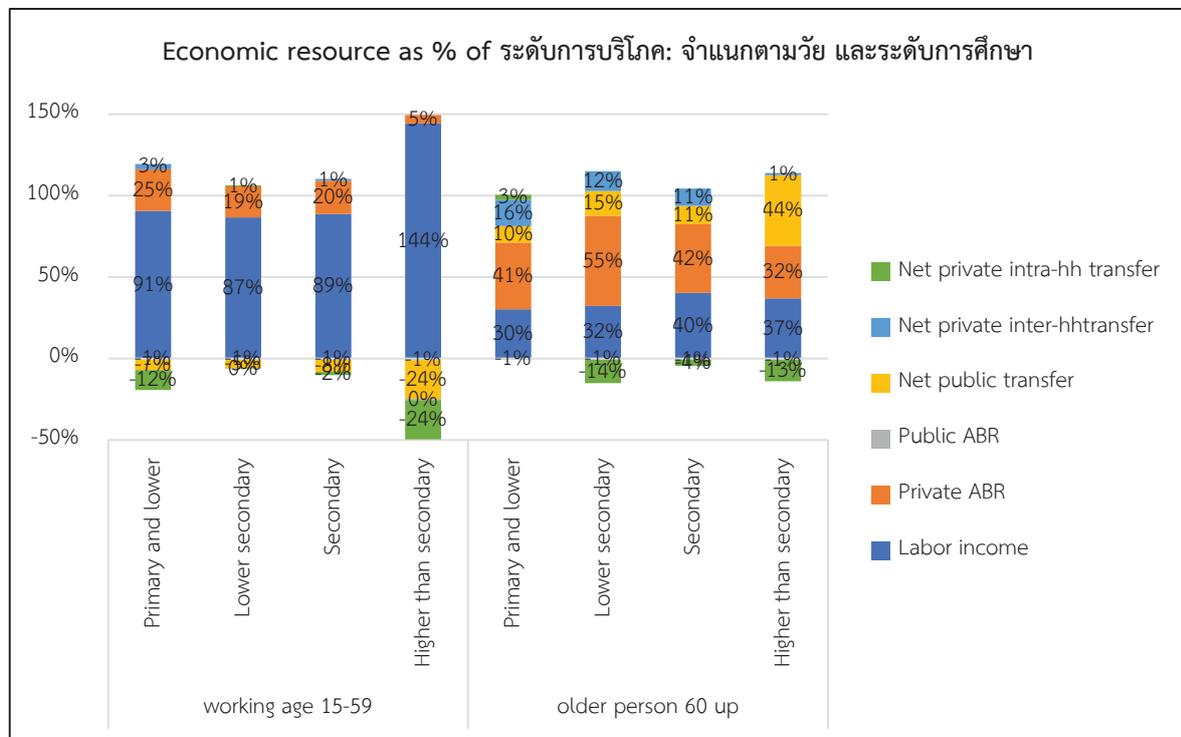
4.3.5 จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด ซึ่งในที่นี้พิจารณาเฉพาะประชากรในวัยทำงานและวัยสูงอายุ พบว่าระดับการบริโภคของบุคคลแปรผันตามระดับการศึกษาสูงสุด ทั้งในวัยทำงานและวัยสูงอายุ โดยในวัยทำงานมีระดับการบริโภคอยู่ที่ 10,3583 บาทต่อปี สำหรับผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าและ 210,942 บาทต่อปี สำหรับผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ในวัยสูงอายุ ระดับการบริโภคอยู่ที่ 111,044 บาทต่อปี สำหรับผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และ 276,245 บาทต่อปี สำหรับผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย

รูป 4.15 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา พ.ศ. 2560

รูป 4.16 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และระดับการศึกษา พ.ศ. 2560

เมื่อพิจารณาแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการบริโภค พบว่า *วัยทำงาน* รายได้จากการทำงานและการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน มีระดับที่สูงกว่าการบริโภค ในประชากรวัยทำงานทุกกลุ่มตามระดับการศึกษาสูงสุด โดยกลุ่มที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า มีสัดส่วนของรายได้จากการทำงานต่อระดับการบริโภคที่สูงสุด เช่นเดียวกับสัดส่วนการโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐ และการโอนออกสุทธิให้แก่สมาชิกในครัวเรือนภาคเอกชน (net public transfer-out and net intra-HH transfer-out) ที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับวัยแรงงานระดับการศึกษาอื่น

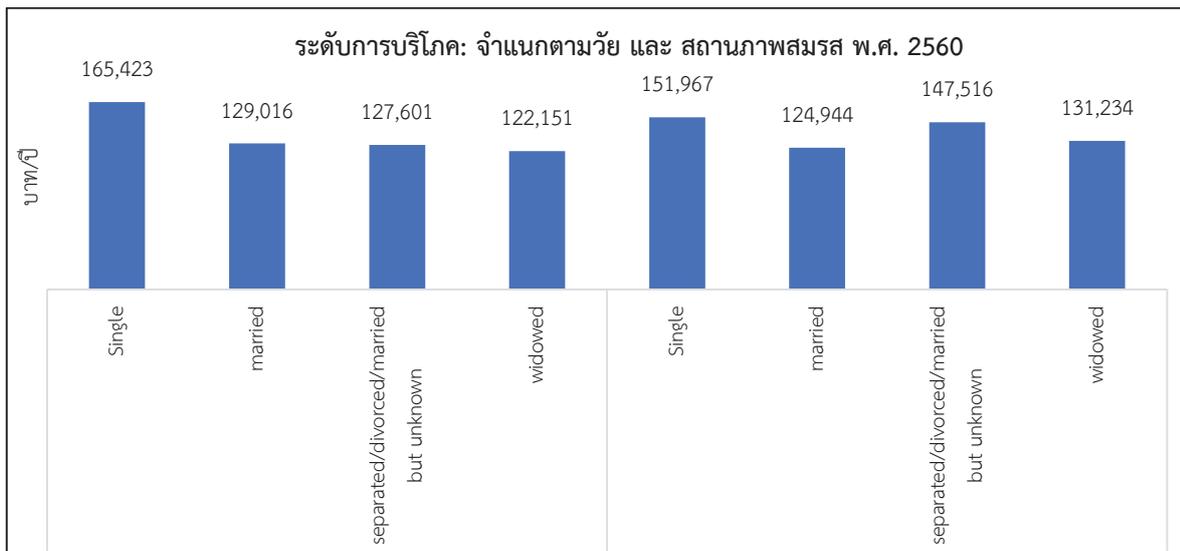
วัยสูงอายุ ในทุกระดับการศึกษา การบริโภคของผู้สูงอายุมาจากรายได้จากการทำงาน การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน การโอนรับสุทธิจากภาครัฐ และการโอนรับสุทธิระหว่างครัวเรือนภาคเอกชน โดยพบว่าผู้สูงอายุที่จบการศึกษาดั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ยังคงมีการโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกอื่นในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) ที่เป็นบวก ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายขึ้นไป มีสัดส่วนของการบริโภคที่มาจากภาษีเงินได้สุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) สูงที่สุดถึงร้อยละ 44 ซึ่งคาดว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับสิทธิประโยชน์จากรักษาภาพ หรือเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

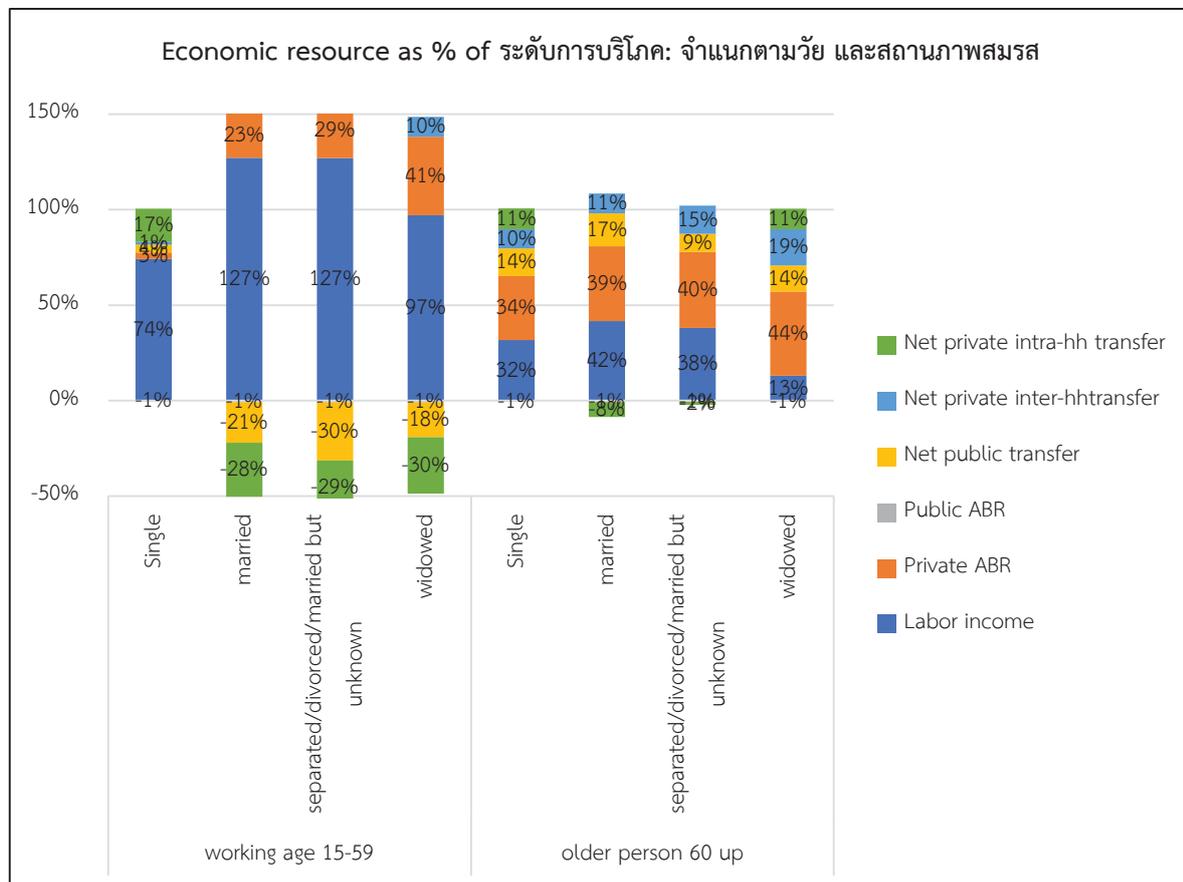
4.3.6 จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส (เฉพาะวัยทำงานและวัยสูงอายุ)

จำแนกตามสถานภาพสมรส พบว่าระดับการบริโภคสูงสุดในกลุ่มที่มีสถานภาพ “โสด” ทั้งในวัยทำงานและวัยสูงอายุ ในวัยทำงาน ระดับการบริโภคในกลุ่มที่มีสถานภาพสมรส “สมรส/มีคู่” สูงกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพ “หย่า/แยก” เล็กน้อย และสูงกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพ “หย่า” ตามลำดับ ในวัยสูงอายุ กลุ่มที่มีสถานภาพ “หย่า/แยก” มีระดับการบริโภคสูงกว่า กลุ่มที่มีสถานภาพ “หย่า” และสูงกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็น “สมรส/มีคู่”

รูป 4.17 ระดับการบริโภค (consumption) จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560

รูป 4.18 สัดส่วนรายได้จากการทำงาน และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ของการบริโภค (consumption) ระดับบุคคลต่อหัวประชากร จำแนกตามวัย และสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560

เมื่อพิจารณาแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการบริโภค พบว่า *วัยทำงาน* การบริโภคของกลุ่มที่มีสถานภาพ “โสด” มาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) การโอนรับสุทธิจากสมาชิกภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in) แลบางส่วนจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐและการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (net public-transfer in and private asset-based reallocation) โดยไม่มีการโอนออกสุทธิไปยังทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในขณะที่ กลุ่มที่มีสถานภาพเป็น “สมรส/มีคู่” “หย่า/แยก” และ “หม้าย” มีการโอนออกสุทธิไปยังภาครัฐและการโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกภายในครัวเรือน (net public transfer-in and net intra-HH transfer-in) ที่เป็นบวกในสัดส่วนที่มากพอสมควรเมื่อเทียบกับระดับการบริโภค กลุ่มที่มีสถานภาพสมรส “หย่า” มีการโอนรับสุทธิจากครัวเรือนภาคเอกชน (net inter-HH transfer-in) ที่เป็นบวกเพียงกลุ่มเดียว

วัยสูงอายุ กลุ่มที่มีสถานภาพสมรสเป็น “สมรส/มีคู่” เป็นกลุ่มเดียวที่ยังมีการโอนออกสุทธิไปยังสมาชิกภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-out) ที่เป็นบวก ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพ “โสด” หรือ “หม้าย” เป็นกลุ่มที่มีการโอนรับสุทธิจากสมาชิกภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in)

4.4 ผลการวิเคราะห์และคาดประมาณโครงสร้างอายุของประชากร และจำแนกตามคุณลักษณะของประชากร พ.ศ. 2560 2570 และ 2580

จากการคาดประมาณประชากรไทยโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2580 ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 66 ล้านคน และลดลงเหลือ 65 ล้านคนใน พ.ศ. 2580 โดยโครงสร้างอายุของประชากรไทยใน พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ได้เปลี่ยนแปลงไปเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว คือ มีสัดส่วนของประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

4.4.1 โครงสร้างอายุของประชากร

โครงสร้างอายุของประชากรไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 มีสัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ประชากรสูงอายุขยายขนาดเพิ่มมากขึ้นจนเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ การที่สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.1 ใน พ.ศ. 2560 เป็นร้อยละ 24.3 และ ร้อยละ 30.8 ใน พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ตามลำดับนั้น เกิดจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ได้แก่ อัตราตายที่ลดลง อัตราเกิดที่ลดลง อัตราเจริญพันธุ์ที่ลดลง สถานการณ์ทางด้านสาธารณสุขดีขึ้น อายุคาดเฉลี่ยสูงขึ้น เป็นต้น (ดูตาราง 4.5)

ตาราง 4.5 แสดงจำนวน ร้อยละ ของประชากรไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

กลุ่มอายุ	จำนวน			ร้อยละ		
	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580
0-4 ปี	3,673,612	3,178,967	2,615,197	5.6	4.8	4.0
5-14 ปี	7,902,621	7,067,693	6,046,188	12.0	10.6	9.3
15-29 ปี	13,515,321	12,253,880	10,769,036	20.5	18.3	16.5
30-44 ปี	14,517,452	13,203,646	12,799,544	22.0	19.8	19.6
45 - 59 ปี	15,138,790	14,865,492	12,945,876	22.9	22.2	19.8
60 ปีขึ้นไป	11,313,061	16,273,442	20,068,347	17.1	24.3	30.8
รวม	66,060,856	66,843,120	65,244,187	100.0	100.0	100.0

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรไทยที่ชัดเจนคือ การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุที่รวดเร็ว นอกเหนือจากปัจจัยหลายด้านที่กล่าวแล้วข้างต้น ยังมีปรากฏการณ์คลื่นประชากรรุ่นเกิดล้าน หรือผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2506 – 2526 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีจำนวนการเกิดถึง 1 ล้านคน คลื่นประชากรรุ่นเกิดล้านกลุ่มนี้ได้ทยอยเข้าสู่วัยสูงอายุในแต่ละปี

ลักษณะโครงสร้างอายุของประชากรไทยที่ผ่านมา มีสัดส่วนประชากรวัยเด็กสูงกว่าวัยสูงอายุมาโดยตลอด จากแนวโน้มการลดลงของสัดส่วนประชากรวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 14 ปี ข้อมูลประชากรใน พ.ศ. 2560 จากผลการศึกษานี้จะพบว่าสัดส่วนของประชากรวัยเด็ก (อายุแรกเกิดถึง 14 ปี) มีร้อยละ 17.6 ขณะที่สัดส่วนประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 17.1 จำนวนประชากรสูงอายุเริ่มจะใกล้เคียงกับจำนวนประชากรวัยเด็กแล้ว และจากข้อมูลคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 สัดส่วนประชากรสูงอายุได้มีมากกว่าประชากรวัยเด็กอย่างชัดเจน นั่นคือ พ.ศ. 2570 มีประชากรวัยเด็กร้อยละ 15.4 ประชากรสูงอายुर้อยละ 24.3 และ พ.ศ. 2580 มีประชากรวัยเด็กร้อยละ 13.3 ประชากรสูงอายुर้อยละ 30.8 ความแตกต่างยิ่งมาก ยิ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรสูงอายุมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

ใน พ.ศ. 2580 เป็นปีที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ตั้งแต่จำนวนประชากรที่ลดลงมาเป็น 65 ล้านคน โครงสร้างอายุของประชากรที่มีประชากรวัยแรงงานร้อยละ 55.9 ที่เหลือคือสัดส่วนของประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุหรือเรียกได้ว่าอัตราส่วนพึ่งพิง เมื่อประชากรวัยเด็กเป็นช่วงวัยที่ยังไม่สามารถหารายได้ให้ตนเองได้ และวัยสูงอายุเริ่มมีรายได้จากการทำงานลดลง อันเกิดจากการเกษียณอายุการทำงาน การบริโภคที่เกิดขึ้นของประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุ ส่วนหนึ่งจึงต้องพึ่งพิงประชากรวัยทำงาน ดังนั้น ประชากรวัยแรงงานใน พ.ศ. 2580 จำนวน 36.5 ล้านคน จึงต้องดูแลประชากรเด็กและสูงอายุ หรือคิดเป็นอัตราประชากรวัยแรงงาน 1.2 คน ต้องดูแลเด็กและผู้สูงอายุ 1 คน จากตาราง 4.2 แสดงให้เห็นว่าภาระที่วัยแรงงานต้องดูแลเด็กและผู้สูงอายุใน พ.ศ. 2560 ยังมีสัดส่วนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อ พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ภาระในการพึ่งพิงที่เกิดขึ้นจะมาจากผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก (ดูตาราง 4.6)

ตาราง 4.6 อัตราส่วนพึ่งพิงของประชากรไทย พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

อัตราส่วนพึ่งพิง	2560	2570	2580
วัยเด็ก อายุ 0 - 14 ปี	17.6	15.4	13.3
วัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป	17.1	24.3	30.8
รวม	34.7	39.7	44.1

4.4.2 คุณลักษณะทางประชากร (ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน)

ตามวิธีการศึกษาในการคาดการณ์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประชากรไทย ด้านคุณลักษณะเกี่ยวกับระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือนตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิกในครัวเรือน ที่ได้อธิบายในบทที่ 3 ส่วนนี้ นำเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์โครงสร้างประชากรตามคุณลักษณะทางประชากร เปรียบเทียบ พ.ศ. 2560 2570 และ 2580 ตามลำดับ

(ก) ระดับการศึกษาสูงสุด

ประชากรไทยมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ใน พ.ศ. 2560 ประชากรไทยมีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 15.3 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 22.8 ใน พ.ศ. 2580 การที่ประชากรไทยมีระดับการศึกษาสูงสุดสูงขึ้น จะช่วยให้ประชากรวัยแรงงานมีความสามารถในการหารายได้เพิ่มขึ้น (ดูตาราง 4.7)

ตาราง 4.7 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

ระดับการศึกษา	จำนวน			ร้อยละ		
	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580
สูงสุด						
ประถมหรือต่ำกว่า	39,453,712	38,081,770	35,856,466	59.7	57.0	55.0
ระดับมัธยมศึกษาต้น	9,427,142	8,954,704	8,162,632	14.3	13.4	12.5
ระดับมัธยมศึกษาปลาย	7,105,150	6,830,324	6,330,562	10.8	10.2	9.7
ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	10,074,852	12,976,322	14,894,527	15.3	19.4	22.8
รวม	66,060,856	66,843,120	65,244,187	100.0	100.0	100.0

แนวโน้มการศึกษาที่สูงขึ้นของประชากรไทย เมื่อพิจารณาตามรายอายุ จะพบว่าวัยแรงงานมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น วัยแรงงานช่วงอายุ 30 – 44 ปี ใน พ.ศ. 2560 มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 26.7 เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 35.9 และ 43.4

ตามลำดับ สะท้อนถึงแนวโน้มคุณภาพแรงงานที่ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือน และระดับภาพรวมของประเทศ ขณะที่ประชากรวัยแรงงานมีจำนวนลดลง ระดับการศึกษาของวัยแรงงานที่สูงขึ้น จะเป็นประโยชน์ในด้านคุณภาพแรงงาน นอกจากนี้ แนวโน้มระดับการศึกษาของผู้สูงอายุก็สูงขึ้นด้วยเช่นกัน

ในอนาคตที่ประชากรวัยแรงงานที่มีระดับการศึกษาที่สูง ได้เคลื่อนเข้าสู่วัยสูงอายุก็จะเป็น ประชากรสูงอายุที่มีโอกาสและความสามารถในเชิงเศรษฐกิจที่จะช่วยแบ่งเบาภาระได้บ้าง

ตาราง 4.8 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามระดับการศึกษา และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

	กลุ่มอายุ	ระดับการศึกษาสูงสุด			
		ประถมศึกษาและต่ำกว่า	ระดับมัธยมศึกษาต้น	ระดับมัธยมศึกษาปลาย	ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา
พ.ศ. 2560	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.6	0.4	0.0	0.0
	15-29 ปี	18.7	36.6	19.5	25.1
	30-44 ปี	37.0	18.7	17.6	26.7
	45 - 59 ปี	67.5	8.5	9.9	14.1
	60 ปีขึ้นไป	86.5	4.0	3.6	5.9
พ.ศ. 2570	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.4	0.6	0.0	0.0
	15-29 ปี	13.8	34.9	16.5	34.7
	30-44 ปี	26.7	19.0	18.4	35.9
	45 - 59 ปี	60.7	9.3	11.3	18.7
	60 ปีขึ้นไป	83.8	4.5	4.3	7.4
พ.ศ. 2580	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.2	0.8	0.0	0.0
	15-29 ปี	10.3	33.1	13.6	43.0
	30-44 ปี	20.7	17.9	18.0	43.4
	45 - 59 ปี	54.1	9.9	12.5	23.5
	60 ปีขึ้นไป	82.1	4.8	4.7	8.3

(ข) สถานภาพสมรส

สัดส่วนของประชากรไทยมีสถานภาพแต่งงานแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 51.2 ใน พ.ศ. 2560 เป็นร้อยละ 48.5 ใน พ.ศ. 2580 ซึ่งสถานภาพแต่งงานนี้ได้รวมกลุ่มที่แต่งงานแต่ไม่ได้จดทะเบียนไว้ด้วยกัน สถานภาพสมรสที่เปลี่ยนไปของประชากรไทยในระหว่าง พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 เป็นการเปลี่ยน สถานภาพจากสมรสแล้วเป็นหม้าย หย่า แยกทางกัน คือการเป็นหม้ายของประชากรไทยได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.1 ใน พ.ศ. 2560 เป็นร้อยละ 14.1 ในพ.ศ. 2580 และการเปลี่ยนสถานภาพจากแต่งงานเป็นหย่า แยกทางกันเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 3.7 เป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ (ดูตาราง 4.9)

ตาราง 4.9 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามสถานภาพสมรส พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

สถานภาพสมรส	จำนวน			ร้อยละ		
	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580
โสด	25,103,686	23,245,740	21,152,606	38.0	34.8	32.4
แต่งงาน	33,827,263	33,801,142	31,613,990	51.2	50.6	48.5
หย่า แยกทาง	2,469,651	2,946,948	3,272,779	3.7	4.4	5.0
หม้าย	4,660,256	6,849,291	9,204,812	7.1	10.2	14.1
รวม	66,060,856	66,843,120	65,244,187	100.0	100.0	100.0

เมื่อพิจารณาสถานภาพสมรสรายอายุของประชากรในแต่ละปี จะพบว่าสถานภาพโสดของ ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุเพิ่มขึ้น โดยประชากรช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีสถานภาพโสดร้อยละ 65.2 ในทั้ง 2 ปี และเพิ่มเป็นร้อยละ 67.6 ใน พ.ศ. 2580 ประชากรช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีสถานภาพโสดร้อยละ 20.4 และเพิ่ม เป็นร้อยละ 24.3 ใน พ.ศ. 2580 แสดงให้เห็นว่าประชากรเลื่อนอายุสมรสยาวนานขึ้น และสัดส่วนของคนแต่งงาน มีแนวโน้มลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ระหว่างพ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2580 ประชากรช่วงอายุเดียวกันแต่งงานใน สัดส่วนที่น้อยลง คือ การแต่งงานของประชากรช่วงอายุ 15 – 29 ปี จากร้อยละ 32.2 เหลือร้อยละ 28.7 และ ประชากรช่วงอายุ 30 – 44 ปี แต่งงานร้อยละ 72.3 ลดลงเป็นร้อยละ 64.8 ประชากรช่วงอายุ 45 – 59 ปี มี สถานภาพแต่งงานร้อยละ 79.3 เหลือร้อยละ 73.5 (ดูตาราง 4.10)

ตาราง 4.10 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามสถานภาพสมรส และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

	กลุ่มอายุ	สถานภาพสมรส			
		โสด	แต่งงานหรือมีคู่	หย่า แยกทาง	หม้าย
พ.ศ. 2560	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.8	0.1	0.0	0.0
	15-29 ปี	65.2	32.2	2.4	0.2
	30-44 ปี	20.4	72.3	6.1	1.2
	45 - 59 ปี	8.2	79.3	6.2	6.3
	60 ปีขึ้นไป	4.5	61.5	2.9	31.0
พ.ศ. 2570	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.8	0.1	0.0	0.0
	15-29 ปี	65.2	31.6	3.0	0.2
	30-44 ปี	22.5	68.6	7.5	1.4
	45 - 59 ปี	8.7	76.4	7.3	7.6
	60 ปีขึ้นไป	4.6	58.3%	3.1	33.9
พ.ศ. 2580	0-4 ปี	100.0	0.0	0.0	0.0
	5-14 ปี	99.8	0.1	0.0	0.0
	15-29 ปี	67.6	28.7	3.5	0.2
	30-44 ปี	24.3	64.8	9.1	1.7
	45 - 59 ปี	9.4	73.5	8.5	8.6
	60 ปีขึ้นไป	4.4	53.3	3.2	39.1

(ค) ประเภทครัวเรือน

ลักษณะการอยู่อาศัยของประชากรไทยในครัวเรือนมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลง หากพิจารณาการอยู่อาศัยของครัวเรือนเป็น ครัวเรือน 1 รุ่นประชากร ครัวเรือน 2 รุ่นประชากร และครัวเรือนตั้งแต่ 3 รุ่นประชากร จะพบว่าประเภทครัวเรือนได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นครัวเรือน 1 รุ่นประชากรเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่สัดส่วนของประเภทครัวเรือน 1 รุ่นประชากรมีเพียงร้อยละ 22.4 ใน พ.ศ. 2560 ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 38.4 ใน พ.ศ. 2580

หมายความว่า ประชากรไทยอยู่คนเดียวหรืออยู่ร่วมกันกับคู่โดยไม่มีลูก หลาน เพิ่มขึ้น ข้อมูลใน 3 ปีการศึกษา แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มของประเภทครัวเรือน 2 รุ่นประชากรและ 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ได้ลดลง ประเภท ครัวเรือน 2 รุ่นประชากรใน พ.ศ. 2560 มีร้อยละ 48.8 เป็นร้อยละ 40.6 ใน พ.ศ. 2580 และ ครัวเรือนตั้งแต่ 3 รุ่นประชากรจากร้อยละ 28.9 ใน พ.ศ. 2560 เหลือร้อยละ 21.0 ใน พ.ศ. 2580 (ดูตาราง 4.11)

จากข้อมูลสถานภาพสมรสของประชากรไทยที่อยู่เป็นโสดเพิ่มขึ้น ยิ่งสนับสนุนแนวโน้มประเภท ครัวเรือน 1 รุ่นประชากรที่จะมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต

ตาราง 4.11 จำนวนและร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามประเภทครัวเรือน พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

ประเภทครัวเรือน	จำนวน			ร้อยละ		
	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2570	พ.ศ. 2580
1 รุ่นประชากร	14,783,791	20,410,337	25,069,207	22.4%	30.5%	38.4%
2 รุ่นประชากร	32,213,669	29,787,410	26,495,159	48.8%	44.6%	40.6%
3 รุ่นประชากรขึ้นไป	19,063,396	16,645,373	13,679,821	28.9%	24.9%	21.0%
รวม	66,060,856	66,843,120	65,244,187	100.0	100.0	100.0

ประชากรสูงอายุอยู่ในครัวเรือนที่มีลักษณะการอยู่อาศัย 1 รุ่นประชากรมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างมากจาก พ.ศ. 2560 มีร้อยละ 35.2 เป็นร้อยละ 53.9 ใน พ.ศ. 2580 จาก พ.ศ. 2560 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทต่างๆ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ อยู่อาศัยในครัวเรือน 1 รุ่นประชากร 2 รุ่นประชากร และ ตั้งแต่ 3 รุ่นประชากรขึ้นไป ร้อยละ 35.2 ร้อยละ 36.0 และร้อยละ 28.8 ตามลำดับ และรูปแบบครัวเรือนที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอยู่ในครัวเรือนประเภท 1 รุ่นประชากรเพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580 ร้อยละ 44.8 และ ร้อยละ 53.9 ตามลำดับ (ดูตาราง 4.12)

แนวโน้มของประเภทครัวเรือนเปลี่ยนไปอยู่อาศัยแบบ 1 รุ่นประชากรเพิ่มขึ้นเกือบทุกกลุ่มอายุ ยกเว้นกลุ่มอายุ 0 -4 ปี ที่มีการอยู่อาศัยในครัวเรือนเป็นลักษณะ 2 รุ่นประชากรเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณาประเภทครัวเรือนของประชากรวัยเด็กและวัยทำงานจะพบว่า ในช่วงวัยเด็กยังมีการอยู่อาศัยในประเภท 2 รุ่น

ประชากรและตั้งแต่ 3 รุ่นประชากรในสัดส่วนที่สูงอยู่ และเมื่อเข้าสู่วัยทำงานอายุ 15 ปีขึ้นไป รูปแบบครัวเรือนที่อยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นประเภทครัวเรือน 1 รุ่นประชากรเพิ่มขึ้นเมื่ออายุเพิ่มขึ้น

ตาราง 4.12 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามประเภทครัวเรือน และกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2570 และ พ.ศ. 2580

	กลุ่มอายุ	ประเภทครัวเรือน		
		1 รุ่นประชากร	2 รุ่นประชากร	ตั้งแต่ 3 รุ่นประชากร
พ.ศ. 2560	0-4 ปี	1.9	49.8	48.3
	5-14 ปี	2.5	61.4	36.1
	15-29 ปี	17.7	52.5	29.8
	30-44 ปี	23.7	50.0	26.3
	45 - 59 ปี	31.1	46.9	22.0
	60 ปีขึ้นไป	35.2	36.0	28.8
พ.ศ. 2570	0-4 ปี	3.6	51.6	44.8
	5-14 ปี	4.4	62.3	33.2
	15-29 ปี	21.2	50.8	27.9
	30-44 ปี	30.3	45.7	24.0
	45 - 59 ปี	41.0	41.5	17.6
	60 ปีขึ้นไป	44.8	32.7	22.6
พ.ศ. 2580	0-4 ปี	7.0	52.2	40.8
	5-14 ปี	7.9	62.1	30.0
	15-29 ปี	23.5	50.5	26.0
	30-44 ปี	36.1	42.3	21.6
	45 - 59 ปี	49.8	36.3	13.9
	60 ปีขึ้นไป	53.9	29.0	17.1

4.5 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ด้านอายุ และคุณลักษณะของประชากรที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580

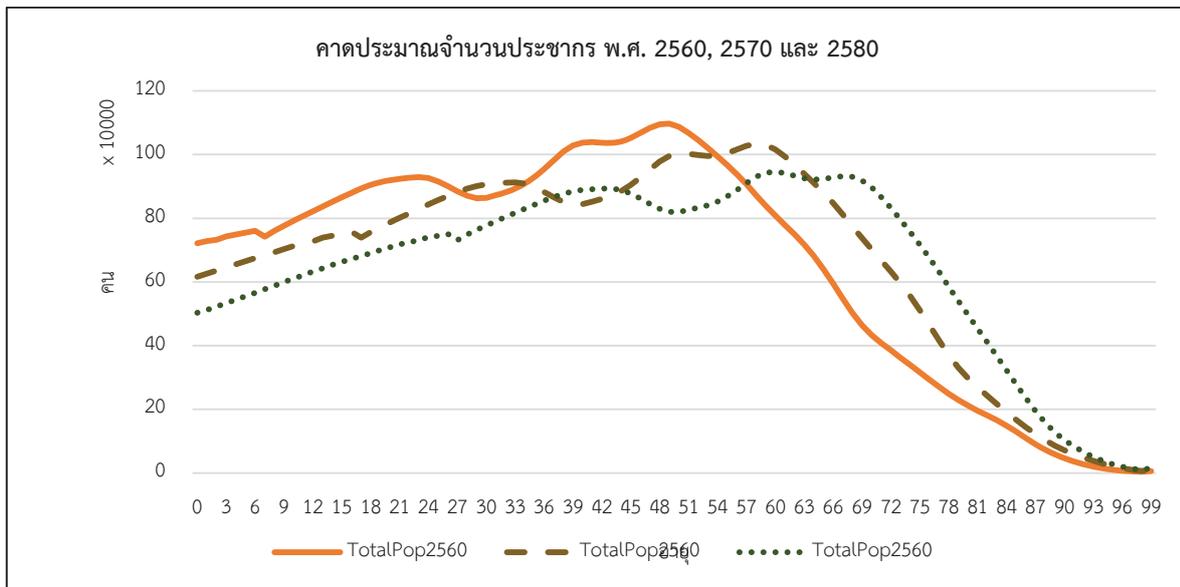
ในส่วนนี้ ประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ผลกระทบใน 2 สถานการณ์ ได้แก่ หนึ่ง พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร (กำหนดให้แบบแผนรายอายุต่อหัวประชากร ไม่เปลี่ยนแปลงข้ามช่วงเวลาที่ทำกรประมาณการณ์ แต่จำนวนและโครงสร้างประชากรในแต่ละอายุ มีการเปลี่ยนแปลงตามผลการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ) และ สอง พิจารณาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุและคุณลักษณะของประชากร (กำหนดให้แบบแผนรายอายุต่อหัวประชากร และรายกลุ่มตามคุณลักษณะประชากร ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือน ไม่เปลี่ยนแปลงข้ามช่วงเวลาที่ทำกรประมาณการณ์ แต่จำนวนและโครงสร้างประชากรในแต่ละอายุ รวมถึง คุณลักษณะของประชากรในแต่ละรายอายุ มีการเปลี่ยนแปลงตามผลการวิเคราะห์ในส่วนก่อนหน้า)

จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลประชากรในอนาคต ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจฯ โดยพิจารณาเพียงโครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไป (รูป 4.19) พบว่า (ตาราง 4.13) เมื่อสมมติให้ระดับราคาไม่เปลี่ยนแปลง หรือ อัตราเงินเฟ้อเป็น 0 ข้ามช่วงเวลาของการศึกษา การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) เฉลี่ยทุกอายุต่อหัวประชากร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจาก 27,143 บาท ใน พ.ศ. 2560 เป็น 31,454 บาท และ 36,473 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงาน (consumption and labor income) ในแต่ละอายุและกลุ่มวัยของประชากรไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากประมาณการณ์ผลกระทบกำหนดให้แบบแผนรายอายุต่อหัวประชากรคงที่ ซึ่งการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ที่เพิ่มขึ้นจึงเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง (ขณะที่สัดส่วนประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง) เป็นหลัก โดยเมื่อพิจารณา ระดับการบริโภครวมเฉลี่ยต่อคนทุกรายอายุ (per capita consumption) ในทั้ง 3 ช่วงปี จะเห็นว่ามียุคค่าที่ไม่แตกต่างกันมาก โดยอยู่ในช่วงประมาณ 132,000 บาทต่อคนต่อปี เนื่องจากแม้โครงสร้างประชากรจะเปลี่ยนแปลงโดยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และประชากรวัยเด็กและวัยทำงานลดลง แต่ระดับการบริโภคของทั้งสามกลุ่มวัยมีความแตกต่างกันไม่มากนัก จึงทำให้ระดับการบริโภครวมของประเทศไม่เปลี่ยนแปลงมาก ซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้จากการทำงาน (labor income) ซึ่งพบว่า มียุคค่าต่อหัวประชากรทุกรายอายุ (per capita) ในพ.ศ. 2560 เท่ากับ 105,049 บาท โดยลดลงเหลือ 100,474 บาท และ 95,473 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลมาจากสัดส่วนประชากรสูงอายุ (ซึ่งเป็นกลุ่มวัยที่มีระดับรายได้จากการทำงานน้อยกว่าวัยทำงาน) ที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ประชากรวัยทำงานลดลง และส่งผลให้มูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

เกี่ยวกับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ซึ่งมีมูลค่าสูงขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของการขาดดุล รายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ในพ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพบว่า การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) หรือ รายได้จากสินทรัพย์ทั้งประเภททรัพย์สินและทุน หักด้วยเงินออม มีมูลค่าเพิ่มขึ้นต่อหัวประชากรเฉลี่ย ทุกอายุอายุ จาก 24,217 บาท ใน พ.ศ. 2560 เป็น 26,912 บาท และ 29,223 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศมีสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนการจัดสรรระหว่างช่วงอายุในรูปแบบการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนที่ค่อนข้างสูง

ในส่วนของการโอน (transfer) ระดับการโอนเข้าสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) ต่อหัวเฉลี่ย ทุกอายุอายุเพิ่มขึ้นเป็น 1,172 บาท และ 2,957 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนแนวโน้ม ภาระทางการคลังในการจัดสวัสดิการและสนับสนุนสังคมผู้สูงอายุของประเทศที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยในที่นี้ การโอนสุทธิภาครัฐของประชากรต่อคนในแต่ละอายุ มีระดับหรือแบบแผนที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ด้วยโครงสร้าง ประชากรที่เปลี่ยนไปทำให้มูลค่ารวมต่อหัวประชากรที่รัฐต้องสนับสนุน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ในช่วง 10-20 ปี ข้างหน้า เช่นเดียวกับ การโอนเข้าสุทธิภาคเอกชน (net private transfer-in) ที่ต้องมียุทธศาสตร์ต่อหัวเฉลี่ยทุก รายอายุเพิ่มขึ้นจาก 3,801 บาทต่อคน ในพ.ศ. 2560 เป็น 5,178 ต่อคน ในพ.ศ. 2580

รูป 4.19 คาดประมาณจำนวนประชากรไทยรายอายุ พ.ศ. 2560 2570 และ 2580

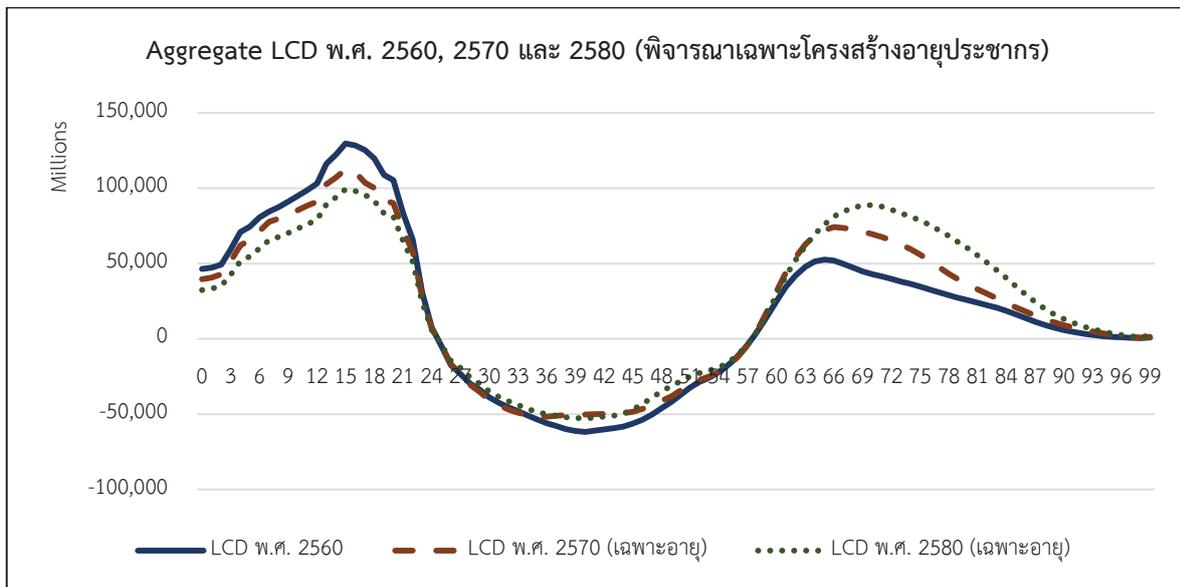
ที่มา สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ตาราง 4.13 การขาดดุลงบประมาณระหว่างชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 และผลการคาดประมาณ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ

กลุ่มอายุ	พ.ศ. 2560						พ.ศ. 2570 (โครงสร้างอายุอย่างเดียว)				พ.ศ. 2580 (โครงสร้างอายุอย่างเดียว)					
	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด
Life cycle deficit (LCD)	105,913	-9,836	87,653	27,143	106,218	-10,921	89,377	31,454	106,756	-11,880	94,116	36,473	106,756	-11,880	94,116	36,473
Consumption	106,028	140,097	128,797	132,192	106,332	139,707	128,770	131,928	106,874	139,685	128,687	131,946	106,874	139,685	128,687	131,946
Labor Income	115	149,933	41,144	105,049	114	150,628	39,393	100,474	118	151,564	34,571	95,473	118	151,564	34,571	95,473
Age reallocations: Asset based reallocation + Transfers	105,913	-9,836	87,653	27,143	106,218	-10,921	89,377	31,454	106,756	-11,880	94,116	36,473	106,756	-11,880	94,116	36,473
(1) Asset-based reallocation (ABR)	171	22,244	51,196	23,334	147	22,337	51,452	26,023	156	22,368	51,364	28,338	156	22,368	51,364	28,338
- Public ABR	-264	-1,052	-870	-883	-265	-1,057	-865	-889	-266	-1,059	-836	-885	-266	-1,059	-836	-885
- Private ABR	435	23,296	52,066	24,217	412	23,394	52,317	26,912	423	23,426	52,200	29,223	423	23,426	52,200	29,223
(2) Transfers	105,742	-32,079	36,457	3,809	106,071	-33,258	37,925	5,430	106,599	-34,247	42,752	8,135	106,599	-34,247	42,752	8,135
- Net public transfer	44,224	-17,136	20,185	8	44,420	-17,753	20,836	1,172	44,678	-17,968	23,024	2,957	44,678	-17,968	23,024	2,957
(Net private transfer)	61,518	-14,943	16,272	3,801	61,651	-15,504	17,089	4,258	61,922	-16,279	19,728	5,178	61,922	-16,279	19,728	5,178
- Net inter-household transfer	0	1,311	17,192	3,801	0	1,428	17,430	5,105	0	1,357	17,880	6,259	0	1,357	17,880	6,259
- Net intra-household transfer	61,518	-16,255	-920	0	61,651	-16,932	-342	-847	61,922	-17,637	1,849	-1,082	61,922	-17,637	1,849	-1,082

ในภาพรวมระดับประเทศ แบบแผนรายอายุของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (aggregate LCD) เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2560 2570 และ 2580 (รูป 4.20) แสดงให้เห็น แนวโน้มการขาดดุลรายได้ หรือ aggregate LCD ที่ลดต่ำลงในกลุ่มประชากรวัยเด็ก (แรกเกิด ถึงอายุประมาณ 24-25 ปี) แต่เพิ่มสูงขึ้นในกลุ่มประชากรวัยสูงอายุ (ประมาณอายุ 56-57 ปี ขึ้นไป) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การลดลงของ LCD ในประชากรวัยเด็ก จะเห็นว่า การเพิ่มขึ้นของ LCD ในประชากรสูงอายุ มีขนาดที่มากกว่าอย่างชัดเจน ในขณะที่ การเกินดุลรายได้ หรือ life cycle surplus ในประชากรวัยแรงงาน กลับมีแนวโน้มลดลงในปี พ.ศ. 2570 และ 2580 เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในปีพ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นเหตุผลที่อธิบายการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของการขาดดุลรายได้ระดับภาพรวมประเทศ ทุกรายอายุ (total aggregate LCD) ที่พบจากการคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต โดยคาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากประมาณ 1.79 ล้านล้านบาท ใน พ.ศ. 2560 เป็น 2.10 ล้านล้านบาท และ 2.38 ล้านล้านบาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ

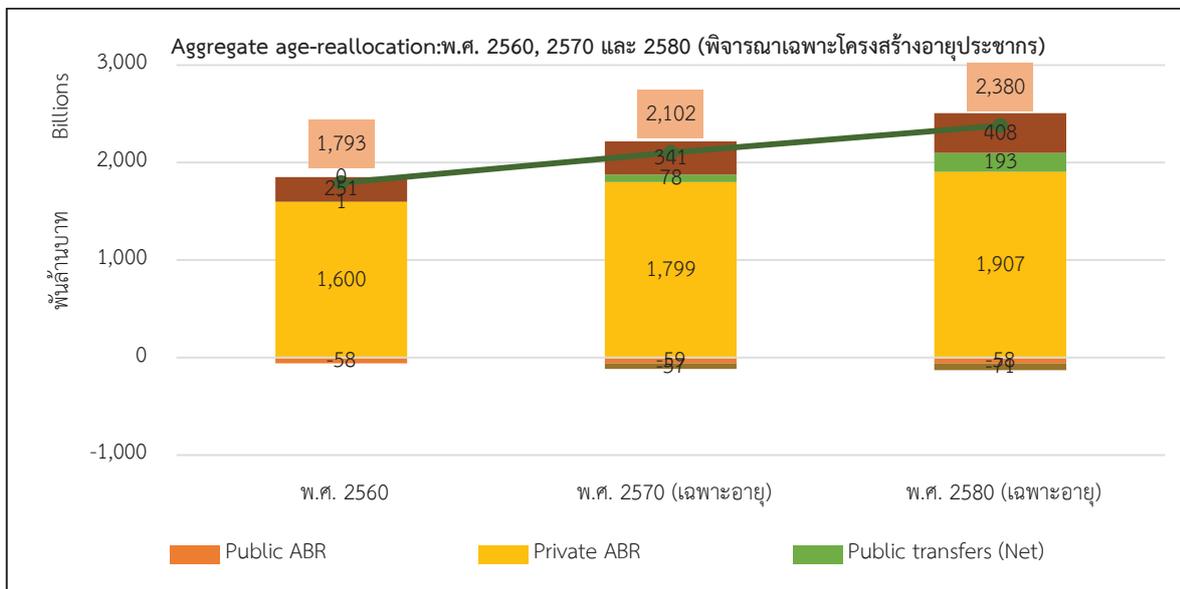
รูป 4.20 การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ

สำหรับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) พบว่า มูลค่ารวมเพิ่มขึ้นตามการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) ที่เพิ่มขึ้น โดยในภาพรวม ซึ่งไม่ได้จำแนกเป็นรายอายุ (รูป 4.21) พบว่า การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (aggregate private ABR) ต้องเพิ่มขึ้น

จาก 1.6 ล้านล้านบาทในพ.ศ. 2560 เป็นประมาณ 1.8 และ 1.9 ล้านล้านบาทในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ ขณะที่ การโอนเข้าสุทธิจากภาครัฐ (aggregate net public transfer) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดภาระทางการคลังของรัฐบาล ในอนาคต เพิ่มขึ้นจากไม่ถึง 1 พันล้านบาท (521 ล้านบาท) ในพ.ศ. 2560 เป็นประมาณ 78,000 และ 193,000 ล้านบาทในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยเห็นได้ว่าเป็นจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้นมหาศาล เช่นเดียวกับ การโอนสุทธิภาคเอกชน (ผลรวมการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน และ ภายในครัวเรือน) ที่เพิ่มขึ้นจากประมาณ 251,000 ล้านบาท เป็นประมาณ 285,000 และ 338,000 ล้านบาท ตามลำดับ

รูป 4.21 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ

ภายใต้สถานการณ์ที่ สอง จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลประชากรในอนาคต ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาทั้งโครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากรที่เปลี่ยนแปลง ระหว่าง พ.ศ. 2560-2580 พบว่า เมื่อสมมติให้ระดับราคาไม่เปลี่ยนแปลง หรือ อัตราเงินเฟ้อเป็น 0 ข้ามช่วงเวลาของการศึกษา การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) เฉลี่ยทุกอายุต่อหัวประชากร พบว่า มูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ต่อหัวประชากรลดลงเมื่อเทียบกับในพ.ศ. 2560 เป็น 25,080 บาทต่อคน ในพ.ศ. 2570 และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 27,989 ในพ.ศ. 2580 ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นมูลค่าที่ต่ำกว่าจากการประมาณการโดยพิจารณาเฉพาะโครงสร้างอายุ เพียงอย่างเดียวค่อนข้างมาก

เมื่อจำแนกตามกลุ่มวัย พบว่า การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ในวัยเด็กไม่เปลี่ยนแปลงมาก ในขณะที่ในวัยทำงานมีการเกินดุลรายได้หรือ LCD ที่เป็นลบ (-) หรือ life cycle surplus เพิ่มสูงขึ้นกว่า 2 เท่า ระหว่างพ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2570 โดยคาดว่าเป็นผลจากระดับการศึกษาของกำลังแรงงานไทยที่สูงขึ้นต่อเนื่อง รวมถึงสถานภาพสมรสที่เป็นโสดและการไม่มีบุตร หรือมีบุตรที่ช้าลงของคนวัยทำงาน (พิจารณาจากประเภทครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียง 1 รุ่นประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น) เมื่อเทียบใน พ.ศ. 2560 และ 2570 ในกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่ามูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่กลับมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นค่อนข้างมากใน พ.ศ. 2580 ซึ่งคาดว่าเป็นผลมาจากการที่สัดส่วนประชากรสูงอายุของประเทศใน พ.ศ. 2580 มีการเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งในขณะเดียวกัน ทำให้สัดส่วนประชากรในวัยกำลังแรงงานเริ่มลดลง ซึ่งจะเห็นได้จากการเกินดุลรายได้ในกลุ่มประชากรวัยทำงานของ พ.ศ. 2580 ที่เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2570 ไม่มากนัก

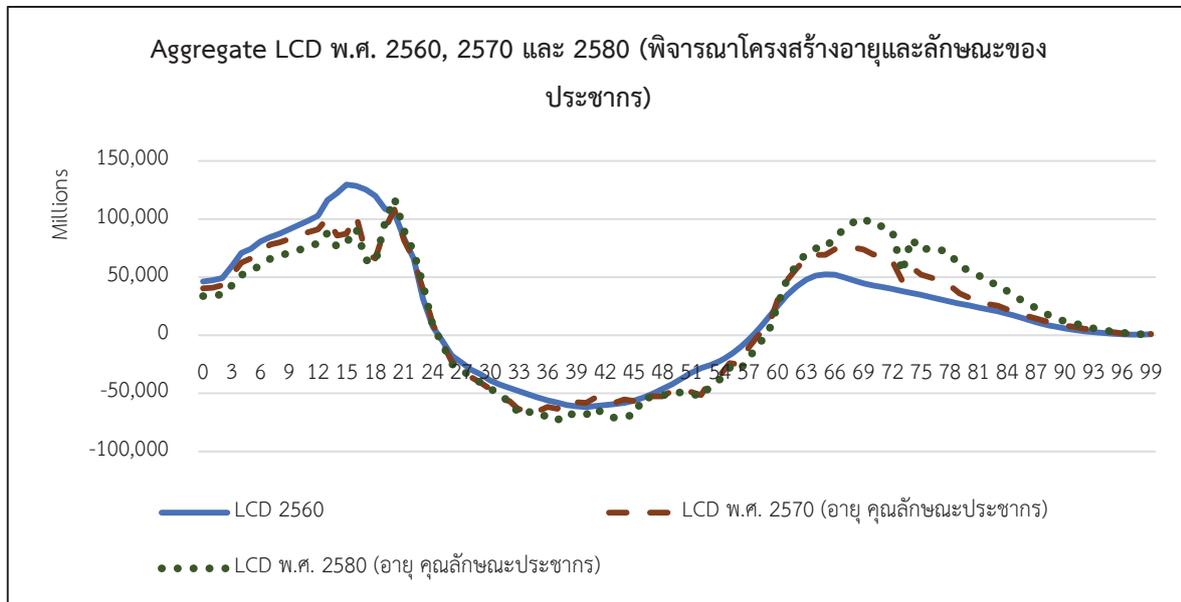
เกี่ยวกับการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดภาระทางการคลังในอนาคตของรัฐบาลที่จะเปลี่ยนแปลงจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ภายใต้เงื่อนไขของการประมาณการณ์ที่พิจารณาทั้งโครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากร ได้ผลการคาดการณ์ที่น่าสนใจว่า การโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) หรือ การอุดหนุนจากรัฐบาลไปยังกลุ่มประชากรวัยเด็กต่อหัว มีมูลค่าที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากในทั้ง 3 ช่วงปีที่ทำการคาดประมาณ โดยอยู่ที่ประมาณ 44,000 บาทต่อคน ขณะที่การโอนออกสุทธิภาครัฐ (net public transfer-out) ซึ่งในที่นี้ หมายถึง การจ่ายภาษีของประชากรให้แก่รัฐบาลของกลุ่มวัยทำงาน พบว่าเพิ่มขึ้นจากประมาณ 17,000 บาทในปีพ.ศ. 2560 เป็นประมาณ 23,000 บาท และ 27,000 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ การโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) หรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาลให้แก่ประชากรวัยสูงอายุลดลงจาก 20,185 บาทในปีพ.ศ. 2560 เป็น 18,665 บาทในปี พ.ศ. 2570 ก่อนที่จะเพิ่มขึ้นเป็น 20,280 บาทในปีพ.ศ. 2580 ซึ่งเมื่อคำนวณเป็นการโอนสุทธิภาครัฐภาพรวมประชากรทุกรายอายุ พบว่า การโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ต่อหัวประชากรมีค่าเป็นลบ (-) ที่ 2,456 บาทและ 2,806 บาทในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ หมายความว่า มีการโอนออกจากบุคคลไปยังภาครัฐทุกรายอายุที่สูงกว่าการโอนรับจากภาครัฐ (public transfer-out > transfer-in) ซึ่งเป็นผลที่ตรงข้ามกับข้อค้นพบจากการคาดการณ์สถานการณ์โดยพิจารณาโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียว

ตาราง 4.14 การขาดดุลระหว่างชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2560 และผลการคาดประมาณ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร

กลุ่มอายุ	พ.ศ. 2560					พ.ศ. 2570 (โครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากร)					พ.ศ. 2580 (โครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากร)					
	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด	0-14	15-59	60 ขึ้นไป	รวมทั้งหมด
	Life cycle deficit (LCD)	105,913	-9,836	87,653	27,143	104,292	-20,182	87,357	25,080	105,141	-26,911	94,582	27,989	105,741	156,103	132,427
Consumption	106,028	140,097	128,797	132,192	104,906	146,283	128,585	135,632	105,741	156,103	132,427	142,135	105,741	156,103	132,427	142,135
Labor Income	115	149,933	41,144	105,049	614	166,465	41,229	110,551	600	183,014	37,846	114,146	600	183,014	37,846	114,146
Age reallocations: Asset based reallocation + Transfers	105,913	-9,836	87,653	27,143	104,292	-20,182	87,357	25,080	105,141	-26,911	94,582	27,989	105,141	-26,911	94,582	27,989
(1) Asset-based reallocation (ABR)	171	22,244	51,196	23,334	82	20,840	51,402	25,086	62	18,978	53,161	26,987	62	18,978	53,161	26,987
- Public ABR	-264	-1,052	-870	-883	-262	-1,159	-923	-964	-266	-1,269	-973	-1,045	-266	-1,269	-973	-1,045
- Private ABR	435	23,296	52,066	24,217	344	21,999	52,325	26,050	328	20,247	54,135	28,032	328	20,247	54,135	28,032
(2) Transfers	105,742	-32,079	36,457	3,809	104,210	-41,021	35,954	-6	105,079	-45,890	41,420	1,002	105,079	-45,890	41,420	1,002
- Net public transfer	44,224	-17,136	20,185	8	43,618	-22,701	18,665	-2,456	43,708	-26,519	20,280	-2,806	43,708	-26,519	20,280	-2,806
(Net private transfer)	61,518	-14,943	16,272	3,801	60,591	-18,321	17,289	2,451	61,371	-19,371	21,140	3,807	61,371	-19,371	21,140	3,807
- Net inter-household transfer	0	1,311	17,192	3,801	0	839	17,897	4,861	0	278	19,501	6,154	0	278	19,501	6,154
- Net intra-household transfer	61,518	-16,255	-920	0	60,591	-19,159	-607	-2,410	61,371	-19,648	1,639	-2,347	61,371	-19,648	1,639	-2,347

ในภาพรวมระดับประเทศ แบบแผนรายอายุของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (aggregate LCD) เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรทั้งในด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร (ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และ ประเภทครัวเรือน) เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2560 2570 และ 2580 (รูป 4.21) มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับผลการคาดการณ์ที่พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียว ในบางส่วน โดยพบว่า การขาดดุลรายได้ หรือ aggregate LCD มีแนวโน้มที่ลดต่ำลงในกลุ่มประชากรวัยเด็ก แต่เพิ่มสูงขึ้นในกลุ่มประชากรวัยสูงอายุ อย่างไรก็ตาม จุดที่แตกต่าง เป็นในส่วนของแบบแผนการเกินดุลรายได้ (life cycle surplus) ในกลุ่มประชากรวัยแรงงาน ที่ภายใต้สถานการณ์นี้ ที่นำการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณลักษณะของประชากร ซึ่งได้แก่ ระดับการศึกษา (ของประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น) สถานภาพสมรส (ที่มีแนวโน้มเป็นโสดเพิ่มขึ้น/ยาวนานขึ้นและมีบุตรน้อยลง/ช้าลง) และประเภทครัวเรือน (ที่มีแนวโน้มเป็นครัวเรือน 1 รุ่นประชากรเพิ่มขึ้น) มาร่วมพิจารณา ซึ่งผลการคาดการณ์กลุ่มประชากรวัยแรงงานในอนาคต พบว่า จะมี การเกินดุลรายได้ ภาพรวมระดับประเทศ (aggregate life cycle surplus) ที่เพิ่มสูงขึ้น เมื่อเทียบกับสถานการณ์ในปี พ.ศ. 2560 (ซึ่งตรงข้ามกับ ผลการคาดการณ์ภายใต้สถานการณ์ที่หนึ่ง ที่พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางประชากรด้านโครงสร้างอายุที่พบว่า aggregate life cycle surplus จะมีแนวโน้มลดลง) ซึ่งส่งผลให้ การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ระดับภาพรวมประเทศ ทุกอายุอายุ (total aggregate LCD) ในพ.ศ. 2570 ลดลงเป็น 1.68 ล้านล้านบาท จาก 1.79 ล้านล้านบาท ในพ.ศ. 2560 อย่างไรก็ตาม สำหรับ พ.ศ. 2580 แม้ประชากรวัยกำลังแรงงานจะมี aggregate life cycle surplus เพิ่มขึ้นเช่นกับใน พ.ศ. 2570 แต่ ผลจากการที่สัดส่วนประชากรสูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในอีก 20 ปี ข้างหน้า ทำให้ LCD ที่จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น มีมูลค่ารวมที่สูงกว่า LC surplus ที่เกิดจากวัยกำลังแรงงาน และสุดท้ายส่งผลให้ การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ระดับภาพรวมประเทศ ทุกอายุอายุ (total aggregate LCD) ในพ.ศ. 2580 มีค่าเพิ่มสูงขึ้นเป็นประมาณ 1.83 ล้านล้านบาท โดยสูงกว่า total aggregate LCD ทั้งใน พ.ศ. 2570 และ 2560

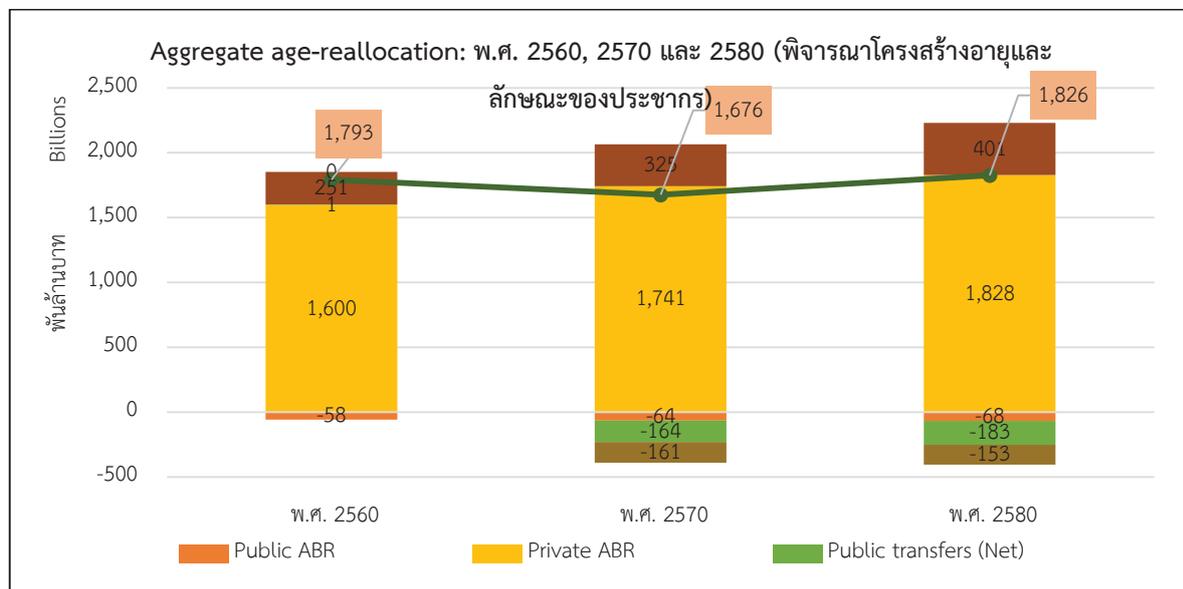
รูป 4.22 การขาดดุลงายได้ระหว่างช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของประชากร

สำหรับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) ภายใต้สถานการณ์ที่ 2 นี้ พบว่า มูลค้ำรวมมีการเปลี่ยนแปลงตามการขาดดุลงายได้ตามช่วงชีวิต ภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) ในแต่ละปีทำการคาดการณ์ โดย ลดลง ใน พ.ศ. 2570 และกลับเพิ่มขึ้น ในพ.ศ. 2580 โดยในภาพรวม ซึ่งไม่ได้จำแนกเป็นรายอายุ (รูป 4.22) พบว่า การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (aggregate private ABR) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจาก 1.6 ล้านล้านบาทในพ.ศ. 2560 เป็นประมาณ 1.7 และ 1.8 ล้านล้านบาทในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ (ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้จะเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นน้อยกว่าในสถานการณ์ที่ 1 ที่พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างอายุ) สำหรับการโอนสุทธิจากภาครัฐ (aggregate net public transfer) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดภาระทางการคลังของรัฐบาลในอนาคต พบว่า มีค่าเป็นลบ ซึ่งหมายความว่า ประชากรในภาพรวมประเทศทุกรายอายุ จะมีการโอนออกไปยังภาครัฐที่สูงกว่าโอนเข้า ซึ่งตีความได้ว่า ภายใต้สถานการณ์ที่โครงสร้างอายุและลักษณะของประชากรมีการเปลี่ยนแปลง ประชากรในอนาคต ซึ่งแม้จะมีสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น อาจจะไม่ใช่ ภาระ แต่กลับเป็นผู้สนับสนุนการคลังภาครัฐในอนาคตด้วยซ้ำไป ในส่วนของการโอนสุทธิภาคเอกชน (net private transfer) เมื่อรวมการโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน (ซึ่งมีค่าเป็นบวก + ในทั้งสามช่วงเวลา) และ

ภายในครัวเรือน (ซึ่งมีค่าเป็นลบ – ในพ.ศ. 2570 และ 2580) เข้าด้วยกัน พบว่าลดลงจาก 251,000 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2560 เหลือเป็นประมาณ 164,000 ล้านบาท ในพ.ศ. 2570 ก่อนที่จะเพิ่มอีกครั้งเป็น 248,000 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2580 ตามลำดับ

รูป 4.23 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ ภาพรวมประเทศ (aggregate age reallocation) พ.ศ. 2560 และ คาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรด้านโครงสร้างอายุ และลักษณะของ ประชากร

จากผลการศึกษาี้แสดงให้เห็นว่า ภายใต้สถานการณ์การสูงวัยทางประชากรที่ประเทศมีสัดส่วนของ ประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น แต่หากประชากรที่สูงวัยมีคุณภาพหรือทุนมนุษย์ที่พัฒนาดีขึ้น ในที่นี้ชี้วัดจากระดับ การศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงอายุคาดเฉลี่ยของประชากรที่ยาวนานขึ้นซึ่งสะท้อนสถานะสุขภาพของประชากรใน ภาพรวมที่ปรับตัวดีขึ้น แม้แนวโน้มประชากรจะมีสถานภาพสมรสที่เป็นโสด มีบุตรน้อยลงและโครงสร้างการอยู่ อาศัยในครัวเรือนที่เปลี่ยนไปเป็นลักษณะครัวเรือน 1 รุ่นประชากรเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ ในด้านภาระทางการคลังของภาครัฐในการดูแลประชากรภาพรวม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ อาจไม่ได้รุนแรงหรือ เป็นไปในด้านลบมากเท่าที่คาดการณ์จากการพิจารณาเพียงเฉพาะโครงสร้างประชากรในด้านอายุเท่านั้น ซึ่ง

ชี้ให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์และคุณภาพของประชากรน่าจะเป็นปัจจัยที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการเพิ่มจำนวนการเกิดหรือจำนวนประชากรในอนาคตเพียงอย่างเดียว

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ หนึ่ง เพื่อศึกษาสถานการณ์ เกี่ยวกับรูปแบบและระดับการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศไทย สอง เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร โดยเฉพาะบริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง ต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรของประเทศในอนาคต และ เพื่อเสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายในการวางแผนรองรับผลกระทบ และจัดการสถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

5.1 สรุปวิธีการศึกษาและข้อค้นพบที่สำคัญ

ในการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องจากรายงานและผลการสำรวจที่มีความเป็นปัจจุบันมากที่สุด (โดยกำหนด พ.ศ. 2560 เป็นปีฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาสถานการณ์การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) และ การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในรูปแบบการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age-reallocation) ซึ่งแบ่งเป็นการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) โดยประยุกต์กรอบแนวคิดและวิธีการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ หรือ National Transfer Account (NTA) มาใช้ในการศึกษา

เมื่อจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามแนวทางการจัดทำ NTA เสร็จสิ้น จึงทำการวิเคราะห์เชิงลึก เกี่ยวกับลักษณะการโอนทางเศรษฐกิจของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุ และตามคุณลักษณะทางประชากร ซึ่ง 3 ปัจจัยหรือคุณลักษณะที่พิจารณาได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการมีบุตรของประชากร (อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของข้อมูล คณะฯ ได้เปลี่ยนปัจจัยการมีบุตรของประชากร เป็น ประเภทของครัวเรือนซึ่งจำแนกตามโครงสร้างรุ่นประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนแทน) ในขั้นตอนต่อไป จึงดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการคาดการณ์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในอนาคต ทั้งใน

ด้าน จำนวนประชากร โครงสร้างประชากร (จำแนกตามอายุ) และคุณลักษณะของประชากร (จำแนกตามระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครอบครัว) เพื่อใช้ในการคาดการณ์ประชากรไทยในอนาคตระยะ 10 ปี และ 20 ปี (หรือในปี พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ) แล้วจึงนำฐานข้อมูลการคาดการณ์ที่ได้ ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจของประชากรจำแนกตามคุณลักษณะประชากร มาคาดประมาณสถานการณ์บัญชีกระแสการโอนประชากรในอนาคตในระดับมหภาค โดยกำหนดให้แบบแผนการโอนระดับบุคคลไม่เปลี่ยนแปลงในแต่ละกลุ่มลักษณะประชากร (ตามอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครอบครัว)

ผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ. ศ. 2560 พบว่า ประชากรไทยมี ระดับรายได้จากการทำงาน รวมทุกรายอายุต่อหัว (per capita labor income) เท่ากับ 105,049 บาท ระดับการบริโภคต่อหัว (per capita consumption) เท่ากับ 132,192 บาท คิดเป็นมูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิตเฉลี่ยต่อหัวประชากร (per capita life cycle deficit) เท่ากับ 27,143 บาท หรือ ทั้งหมดจากประชากร 66.1 ล้านคน เป็นมูลค่ารวม (aggregate life cycle deficit) 1.79 ล้านล้านบาท

ระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงานของประชากรไทย มีแบบแผนตามรายอายุเป็นไปตามโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Life Cycle Model) โดยมีระดับการบริโภคที่สูงกว่ารายได้จากการทำงาน (life cycle deficit หรือ LCD เป็นบวก +) ในช่วงวัยเด็กระหว่างอายุ 0-24 ปี และวัยสูงอายุที่อายุ 58 ปีขึ้นไป และมีระดับการบริโภคที่ต่ำกว่ารายได้จากการทำงาน (LCD เป็นลบ - หรือ มี life cycle surplus) ในช่วงวัยทำงานอายุระหว่าง 25-57 ปี โดยในแต่ละรายอายุ มูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ซึ่งในบางช่วงอายุมีค่าเป็นบวก (+) และในบางช่วงอายุมีค่าเป็นลบ (-) นั้น จะมีมูลค่าเท่ากับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation)

หากพิจารณาระดับการบริโภค (consumption) เป็นตัวตั้ง และวิเคราะห์แหล่งหรือที่มาของทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่บุคคลในแต่ละช่วงวัย (วัยเด็กอายุ 0-14 ปี วัยทำงานอายุ 15-59 ปี และวัยสูงอายุอายุ 60 ปีขึ้นไป) นำมาใช้ในการบริโภค ซึ่งประกอบด้วย รายได้จากการทำงาน (labor income) บวกกับมูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) จากการจัดการสินทรัพย์ระหว่างช่วงอายุ (asset-based reallocation) และการโอน(transfers) พบว่า

ในวัยเด็ก ประมาณ 3 ใน 5 (ร้อยละ 58) ของการบริโภคมีแหล่งที่มาจากการโอนรับสุทธิจากสมาชิก (ซึ่งน่าจะเป็นพ่อแม่) ภายในครัวเรือน (net intra-household transfer-in) และอีกประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 42) มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in)

ในวัยทำงาน รายได้จากการทำงาน (labor income) และการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset based reallocation: private ABR) มีระดับที่สูงกว่าระดับการบริโภค (consumption) ถึงประมาณกว่าร้อยละ 20 ของระดับการบริโภค ซึ่งทำให้ประชากรในวัยทำงานมีการโอนสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-household transfer) และการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ที่มีค่าเป็นลบ (-) หรือมีการโอนออกสุทธิ (net transfer-out) รวมประมาณร้อยละ 24 ของระดับการบริโภค

ในวัยสูงอายุ เกือบ 1 ใน 3 (ร้อยละ 32) ของการบริโภคยังคงมาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) และร้อยละ 40 มาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) ประมาณร้อยละ 16 มาจากการโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) และร้อยละ 13 มาจากการโอนรับสุทธิภาคเอกชนระหว่างครัวเรือน (net inter-household transfer-in)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคล โดยจำแนกตามกลุ่มวัย พบว่า ระดับการบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) และการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ทั้งในด้านการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation) และการโอน (transfers) มีความแตกต่าง ตามปัจจัยด้านระดับเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน (household quintiles) ระดับการศึกษาสูงสุด (education) สถานภาพสมรส (marital status) รวมถึง ประเภทครัวเรือน (household type) ตามโครงสร้างรุ่นประชากรของสมาชิก

เกี่ยวกับโครงสร้างและคุณลักษณะประชากรไทยพ. ศ. 2560 2570 และ 2580 ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรไทย รายอายุ โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงจำนวนประชากรไทยทั้งหมด ในพ.ศ. 2560 2570 และ 2580 เท่ากับ 66.1 ล้านคน 66.9 ล้านคน และ 65.2 ล้านคน ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กลดลงขณะที่สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร (Survey of Population Change: SPC) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นฐานข้อมูลจำนวนประชากรและโครงสร้างที่จำแนกตามอายุ และคุณลักษณะของประชากร ซึ่งประกอบด้วย ระดับการศึกษา (education) สถานภาพสมรส

(marital status) และประเภทครอบครัว (household type) โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจใน 2 ช่วงเวลา ที่มีระยะห่าง 10 ปี ได้แก่การสำรวจใน พ.ศ. 2548-2549 และ พ.ศ. 2558-2559 มาวิเคราะห์เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์การเปลี่ยนแปลงจำนวนและโครงสร้างของประชากรตามอายุและคุณลักษณะที่จะใช้ในการคาดประมาณเป็นฐานข้อมูลประชากร พ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยใช้ข้อมูลประชากรในพ.ศ. 2560 เป็นปีฐาน และจำนวนคาดประมาณประชากรรายอายุและประชากรรวมเป็นค่าคุมยอด

จากการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรไทยในห้วงเวลาที่ทำการคาดประมาณ ในภาพรวมมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยมีสัดส่วนประชากรที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ที่ลดลงต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนประชากรที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมปลายเพิ่มขึ้น สถานภาพสมรสการแต่งงานและมีคู่มีสัดส่วนลดลง ในขณะที่สถานภาพหย่าหรือแยก และเป็นหม้ายเพิ่มสูงขึ้น สำหรับประเภทครัวเรือน เป็นลักษณะครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียง 1 รุ่นประชากรในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 และ 3 รุ่นประชากรขึ้นไปลดลงต่อเนื่อง

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์การโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคต พ.ศ. 2570 และ 2580 จากฐานข้อมูลประชากรในอนาคต ร่วมกับฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาเพียงโครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไป พบว่า การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) เฉลี่ยทุกอายุต่อหัวประชากร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจาก 27,143 บาท ในพ.ศ. 2560 เป็น 31,454 บาท และ 36,473 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ โดยระดับการบริโภคและรายได้จากการทำงาน (consumption and labor income) ในแต่ละอายุและกลุ่มวัยของประชากรไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งการขาดดุล LCD ที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง (ขณะที่สัดส่วนประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง) เป็นหลัก สำหรับการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) พบว่า ระดับการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) ต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 1,172 บาท และ 2,957 บาท ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มภาระทางการคลังในการจัดสวัสดิการและสนับสนุนสังคมผู้สูงอายุของประเทศที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต

อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการประมาณการระดับการบริโภค รายได้จากการทำงาน และการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร โดยพิจารณาทั้งโครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากรที่เปลี่ยนแปลง ระหว่าง พ.ศ. 2560-2580 กลับพบว่า มูลค่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ต่อหัวประชากรลดลงเมื่อเทียบกับใน

พ.ศ. 2560 เป็น 25,080 บาทต่อคน ในพ.ศ. 2570 และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 27,989 ในพ.ศ. 2580 ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นมูลค่าที่ต่ำกว่าจากการประมาณการโดยพิจารณาเฉพาะโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียวค่อนข้างมาก

เมื่อจำแนกตามกลุ่มวัย พบว่า การขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ในวัยเด็กไม่เปลี่ยนแปลงมาก ในขณะที่ในวัยทำงานมีการเกินดุลงบรายได้หรือ LCD ที่เป็นลบ (-) เพิ่มสูงขึ้นกว่า 2 เท่าระหว่างพ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2570 โดยคาดว่าเป็นผลจากระดับการศึกษาของกำลังแรงงานไทยที่สูงขึ้นต่อเนื่อง รวมถึงสถานภาพสมรสที่เป็นโสดและการไม่มีบุตร หรือมีบุตรที่ช้าลงของคนวัยทำงาน (พิจารณาจากประเภทครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียง 1 รุ่นประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น) เมื่อเทียบใน พ.ศ. 2560 และ 2570 ในกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่ามูลค่าการขาดดุลงบรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่กลับมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นค่อนข้างมากใน พ.ศ. 2580 ซึ่งคาดว่าเป็นผลมาจากการที่สัดส่วนประชากรสูงอายุของประเทศในพ.ศ. 2580 มีการเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งในขณะเดียวกัน ทำให้สัดส่วนประชากรในวัยกำลังแรงงานเริ่มลดลง ซึ่งจะเห็นได้จากการเกินดุลงบรายได้ในกลุ่มประชากรวัยทำงานของปีพ.ศ. 2580 ที่เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2570 ไม่มากนัก

เกี่ยวกับการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดภาระทางการคลังในอนาคตของรัฐบาลที่จะเปลี่ยนแปลงจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ภายใต้เงื่อนไขของการประมาณการณ์ที่พิจารณาทั้งโครงสร้างอายุและคุณลักษณะทางประชากร ได้ผลการคาดการณ์ที่น่าสนใจว่า การโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) หรือ การอุดหนุนจากรัฐบาลไปยังกลุ่มประชากรวัยเด็กต่อหัว มีมูลค่าที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากในทั้ง 3 ช่วงปีที่ทำการคาดประมาณ โดยอยู่ที่ประมาณ 44,000 บาทต่อคน ขณะที่การโอนออกสุทธิภาครัฐ (net public transfer-out) ซึ่งในที่นี้ หมายถึง การจ่ายภาษีของประชากรให้แก่รัฐบาลของกลุ่มวัยทำงาน พบว่า เพิ่มขึ้นจากประมาณ 17,000 บาทในปีพ.ศ. 2560 เป็นประมาณ 23,000 บาท และ 27,000 บาท ในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ การโอนรับสุทธิภาครัฐ (net public transfer-in) หรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาลให้แก่ประชากรวัยสูงอายุลดลงจาก 20,185 บาทในปีพ.ศ. 2560 เป็น 18,665 บาทในปี พ.ศ. 2570 ก่อนที่จะเพิ่มขึ้นเป็น 20,280 บาทในปีพ.ศ. 2580 ซึ่งเมื่อคำนวณเป็นการโอนสุทธิภาครัฐภาพรวมประชากรทุกรายอายุ พบว่า การโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfer) ต่อหัวประชากรมีค่าเป็นลบ (-) ที่ 2,456 บาทและ 2,806 บาทในพ.ศ. 2570 และ 2580 ตามลำดับ หมายความว่า มีการโอนออกจากบุคคลไปยังภาครัฐทุกรายอายุที่สูงกว่าการโอนรับจากภาครัฐ (public transfer-out > transfer-in) ซึ่งเป็นผลที่ตรงข้ามกับข้อค้นพบจากการคาดการณ์สถานการณ์โดยพิจารณาโครงสร้างอายุเพียงอย่างเดียว

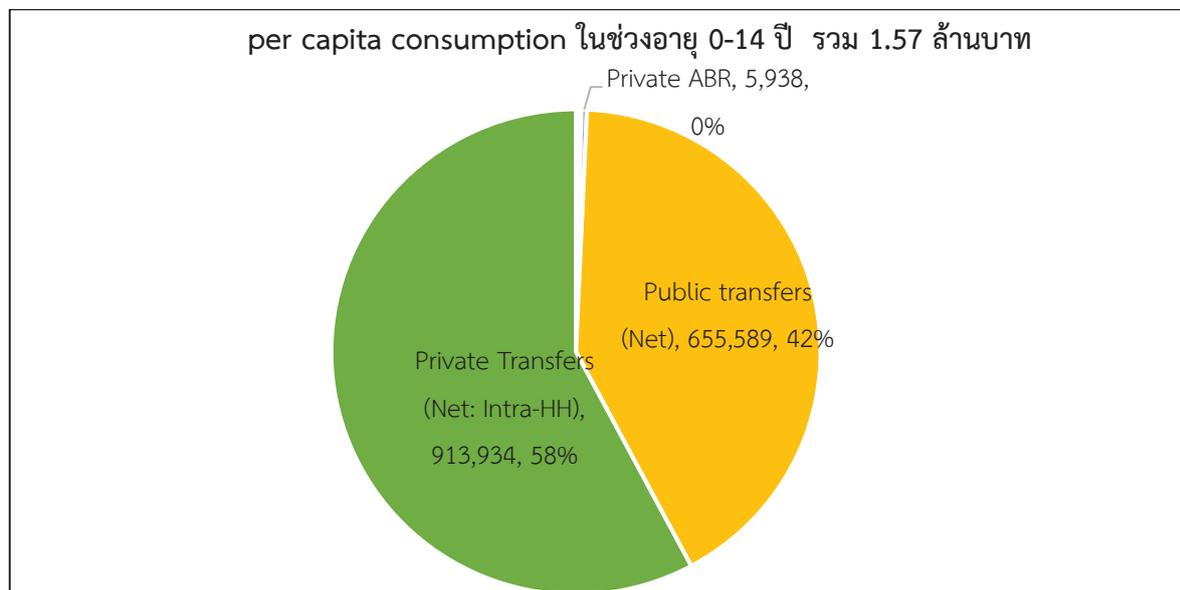
5.2 ประเด็นพิจารณาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการจัดทำฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 มีประเด็นพิจารณาบางประการที่น่าสนใจเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

หนึ่ง เกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดูประชากรวัยเด็กให้กับครอบครัวหรือพ่อแม่

ข้อมูลระดับการบริโภค (consumption) โดยเฉลี่ยของประชากรไทยแต่ละอายุ ในช่วงอายุ 0-14 ปี พบว่า มีมูลค่ารวมทั้งสิ้นประมาณ 1.57 ล้านบาท ซึ่งพอที่จะสามารถใช้เป็นตัวเลขค่าประมาณ “ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก 1 คน” ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 14 ปีได้ โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 58 หรือประมาณ 914,000 บาท เป็นส่วนที่มาจากการโอนรับสุทธิภายในครัวเรือน (net intra-HH transfer-in หรือ ภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ในการเลี้ยงดู) และอีกร้อยละ 42 หรือ ประมาณ 656,000 บาท เป็นส่วนที่มาจากการโอนรับสุทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in หรือ ภาระค่าใช้จ่ายอุดหนุนเด็กจากรัฐบาล โดยเฉพาะ สำหรับการศึกษ และ สุขภาพ) ในการส่งเสริมการเกิดและสนับสนุนการเลี้ยงดู หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในภาครัฐ ควรพิจารณามาตรการในช่วยเหลือและสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจที่พ่อแม่ไทยต้องแบกรับในการดูแลบุตรแต่ละคนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการมีบุตร ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็สามารถนำข้อมูลตัวเลขนี้ไปพิจารณาเพื่อกำหนดแนวทางการวางแผนการคลังภาครัฐ ในการเตรียมการและจัดการภาระทางการคลังที่ประเทศต้องใช้จ่ายในการดูแลประชากรเด็กของประเทศต่อไปได้

รูป 5.1 มูลค่าการบริโภค ต่อหัวประชากร (per capita consumption) รวมในช่วงอายุ 0-14 ปี พ.ศ. 2560

สอง นโยบายสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุ

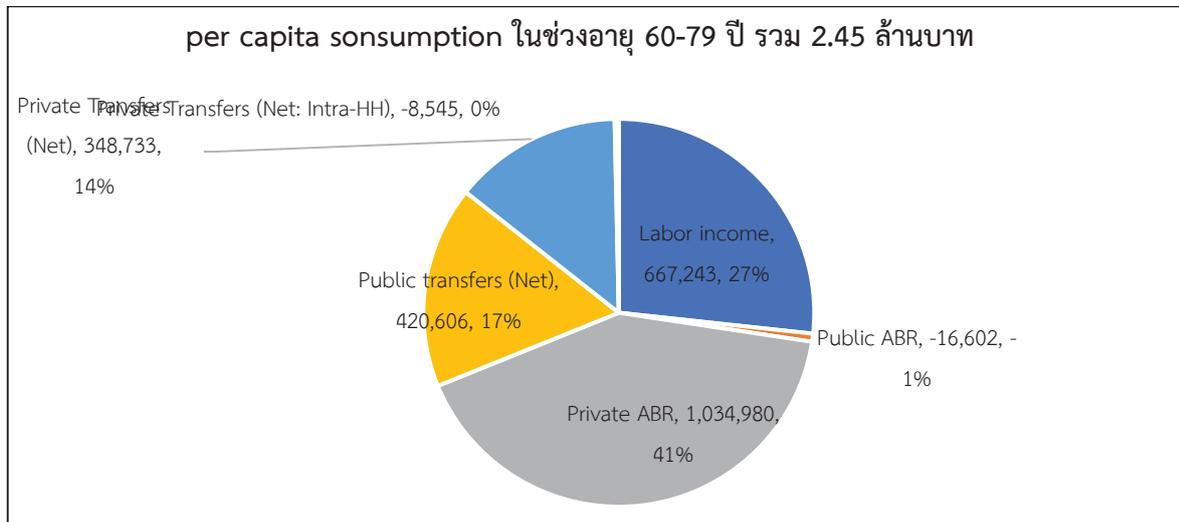
หากประมาณว่าอายุคาดเฉลี่ยของประชากรไทย ณ อายุ 60 ปี อยู่ในช่วงประมาณ 20 ปี⁵ หรือ คาดว่าคนไทยโดยเฉลี่ยจะมีชีวิตถึงประมาณ 79 ปี ข้อมูลระดับการบริโภค (consumption) ต่อหัวประชากรแต่ละอายุตลอดช่วงอายุ 60-79 ปี แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุไทยควรมีทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต่อการบริโภคและมีชีวิตอยู่ในระดับค่าเฉลี่ยหรือตามระดับมาตรฐานการครองชีพ (standard of living) ของคนไทยใน พ.ศ. 2560 ที่ประมาณ 2.45 ล้านบาท โดยในจำนวนนี้ สัดส่วนที่สูงที่สุดประมาณร้อยละ 41 เป็นรายได้ที่มาจากสินทรัพย์จากการออมในลักษณะการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private asset-based reallocation) ตลอดช่วงเวลา 20 ปี รวมประมาณ 1,035,000 บาท (โดยยังไม่พิจารณาอัตราเงินเฟ้อที่อาจเกิดขึ้น) หรือคิดเป็นเงินประมาณ 52,000 บาทต่อปี (ในช่วงเวลา 20 ปี) การสนับสนุนการวางแผนการออมหรือการลงทุนในสินทรัพย์ของประชากรไทยในช่วงวัยทำงานเพื่อให้เงินออมและสินทรัพย์นั้นสามารถก่อให้เกิดรายได้ในช่วงวัยสูงอายุได้อย่างน้อยในมูลค่าข้างต้นต่อปีเป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมและสร้างความตระหนัก

⁵ ปัจจุบัน อายุคาดเฉลี่ยที่อายุ 60 ปีของคนไทย (จำนวนปีเฉลี่ยที่คาดว่าผู้สูงอายุ 60 ปี จะมีชีวิตอยู่ต่อไป) สำหรับผู้ชาย คือ 17.1 ปี และ สำหรับผู้หญิง คือ 22.8 ปี (ที่มา สารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ 28 มกราคม 2562)

ยกตัวอย่างเช่น หากบุคคลหนึ่งมีแผนการจัดการสินทรัพย์ เฉพาะในรูปแบบการออมเงินฝาก (money saving) โดยเป็นในลักษณะ เงินฝากเผื่อเรียก ซึ่งปัจจุบันให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากในระดับที่ค่อนข้างต่ำ อยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 0.5 ต่อปี ในการที่จะมีรายได้จากเงินออมก้อนนั้นเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้ชีวิตในระดับ ค่าเฉลี่ยของผู้สูงอายุไทยตาม standard of living ในพ.ศ. 2560 ซึ่งเท่ากับประมาณ 52,000 บาทต่อปี บุคคลนั้น ก็ต้องเตรียมตัวในการมีเงินออมเมื่ออายุ 60 ปี เพื่อฝากในลักษณะเผื่อเรียกที่จำนวนประมาณ 10.4 ล้านบาท ($10.4 \text{ ล้านบาท} \times 0.005 = 52,000 \text{ บาท}$) แต่หากบุคคลนั้น มีความรู้ทางการเงินและมีแผนการจัดการสินทรัพย์ในรูปแบบอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าเงินออมในลักษณะฝากเผื่อเรียก เช่น เงินฝากประจำระยะยาว หรือ การลงทุนทางการเงินและอสังหาริมทรัพย์ มูลค่าของสินทรัพย์ที่ต้องมีก็จะต่ำกว่า หรือในมูลค่าสินทรัพย์เท่าเดิมก็สามารถให้ผลตอบแทนเป็นรายได้เพื่อใช้จ่ายในวัยสูงอายุที่สูงกว่า 52,000 ต่อปี เช่น หากสามารถลงทุนหรือจัดการสินทรัพย์ที่มีโดยได้รับผลตอบแทนในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 2 ต่อปี การจะมีรายได้จากการลงทุนหรือสินทรัพย์ นั้นปีละ 52,000 บาท ก็จะต้องการสินทรัพย์ที่ต้องมี ณ อายุ 60 ปี ที่เพียง 2.6 ล้านบาท หรือ หากมีสินทรัพย์ 10 ล้านบาท ก็จะมีรายได้จากการจัดการสินทรัพย์นั้นต่อปี สูงถึง 200,000 บาท ซึ่งจะทำให้สามารถใช้ชีวิตและมีการบริโภคในช่วงสูงอายุในระดับที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วไปของผู้สูงอายุไทย ณ พ.ศ. 2560

นอกจากรายได้จากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชนแล้ว ร้อยละ 27 หรือประมาณ 667,000 บาท มีที่มาจากรายได้จากการทำงาน (labor income) ร้อยละ 17 หรือประมาณ 421,000 บาท เป็นการโอนรับสิทธิจากภาครัฐ (net public transfer-in) และอีกร้อยละ 14 หรือประมาณ 349,000 บาท เป็นการโอนรับสิทธิจากครัวเรือนภาคเอกชน (net inter-HH transfer-in) ภายใต้สถานการณ์ที่ประชากรไทยในปัจจุบันอยู่เป็นโสดเพิ่มขึ้น และมีจำนวนบุตรหลานน้อยลง ระดับการโอนรับสิทธิภาคเอกชนจากทั้งระหว่างครัวเรือนและภายในครัวเรือน มีแนวโน้มที่จะลดลง ยกตัวอย่างเช่น หากบุคคลหนึ่งไม่ได้แต่งงาน หรือ ไม่มีลูก การมีโอกาสที่จะได้รับการช่วยเหลือในลักษณะการโอนจากลูกหลานทั้งภายในครัวเรือน หรือ ระหว่างครัวเรือน ในวัยสูงอายุ อาจจะน้อยมากหรือไม่มีเลย ดังนั้น มูลค่าการโอนรับสิทธิจากครัวเรือนภาคเอกชน 349,000 บาท หรือประมาณ 17,500 บาทต่อปี ก็จำเป็นต้องมาจากแหล่งรายได้อื่น เช่น จากการทำงาน หรือ รายได้จากการจัดการสินทรัพย์ที่บุคคลนั้นต้องวางแผนและเตรียมการไว้ให้มีในระดับที่สูงกว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับการช่วยเหลือจากลูกหลานในรูปแบบการโอนภาคเอกชน ดังนั้น การเตรียมการเพื่อส่งเสริมการมีรายได้จากการทำงานที่เพิ่มขึ้น หรือ ยาวนานขึ้นสำหรับผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป การโอนรับสิทธิจากภาครัฐ และรายได้จากทรัพย์สินและเงินออม หรือจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องเตรียมการสำหรับกลุ่มประชากรของไทยตั้งแต่ในช่วงวัยทำงาน

รูป 5.2 มูลค่าการบริโภค ต่อหัวประชากร (per capita consumption) รวมในช่วงอายุ 60-79 ปี พ.ศ. 2560

สาม นโยบายการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะผู้สูงอายุยากจน)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับบุคคล โดยเลือกเฉพาะบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป พบว่าประมาณร้อยละ 6 (หรือ 694,943 คน จากผู้สูงอายุทั้งหมด 11.3 ล้านคน) มีระดับการบริโภคภาคเอกชนต่ำกว่าเส้นความยากจน (poverty line) พ.ศ. 2560 ซึ่งเท่ากับ 2,686 บาทต่อเดือน⁶ หรือ 32,232 บาทต่อปี

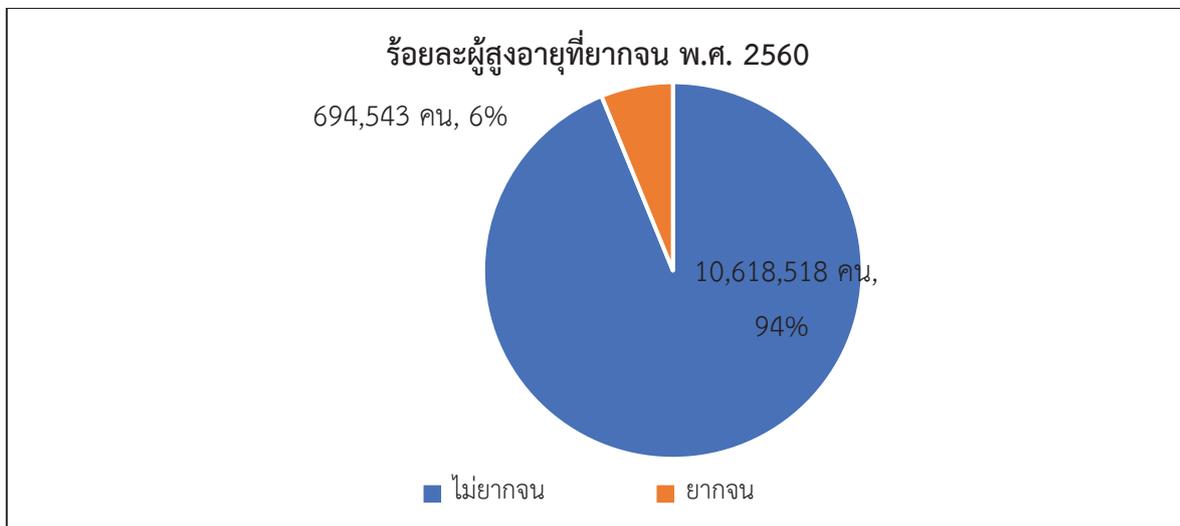
เมื่อคำนวณผลต่างของระดับการบริโภคภาคเอกชน (private consumption) กับเส้นความยากจน ซึ่งอาจใช้เป็นข้อมูลสะท้อนมูลค่าทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (ในลักษณะของเงินอุดหนุนเพิ่มเติมจากเงินโอนทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ/การจัดสรรสินทรัพย์ของบุคคล) ที่ถ้าจะดึงผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีระดับการบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนว่าต้องใช้เงินเท่าไร พบว่า โดยเฉลี่ยต้องได้รับเงินเงินอุดหนุนเพิ่มเติมที่จำนวน 5,191 บาท ต่อคนต่อปี หรือ 433 บาทต่อเดือน ซึ่งคิดเป็นจำนวนเงินรวมในการดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันที่ยากจนทั้งหมด 300,488,495 บาทต่อเดือน หรือ 3,605,861,940 บาทต่อปี

⁶ ข้อมูลเส้นความยากจน พ.ศ. 2560 โดยสภาพัฒนาฯ

http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=671&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=60

ในส่วนนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระยะสั้น เป็นบทบาทของรัฐในการเข้าไปสนับสนุนในด้านสวัสดิการที่จำเป็น ซึ่งอาจจะต้องเป็นในลักษณะของนโยบายที่ เฉพาะกลุ่ม หรือ targeting policy เสริมกับนโยบายถ้วนหน้า (universal policy) ของสวัสดิการเบี้อย่างชีพ ส่วนข้อเสนอแนะระยะกลางและระยะยาว ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาระบบการออมเกษียณอายุให้กับประชาชนในวัยทำงานอย่างเข้มข้นมากขึ้น รวมถึง ส่งเสริมการขยายอายุการทำงานเพื่อมีรายได้จากการทำงานที่ยาวนานขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีโอกาสได้รับการโอนทางเศรษฐกิจจากครอบครัวในวัยสูงอายุที่น้อย เช่น กลุ่มผู้ที่อยู่เป็นโสด หรือไม่มีลูก

รูป 5.3 ร้อยละผู้สูงอายุที่ยากจน พ.ศ. 2560 พิจารณาจากระดับการบริโภคภาคเอกชน (private consumption)

สี่ นโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพประชากร

จากการวิเคราะห์ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของประชากรไทยที่มีต่อการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรในอนาคต พบว่า หากพิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างอายุของประชากร ภายใต้สถานการณ์ที่ประเทศมีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ในขณะที่วัยกำลังแรงงานและเด็กลดลง การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ระดับภาพรวมประเทศ (aggregate LCD) จะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมพร้อมและเตรียมตัวของประชาชนและครัวเรือนในภาคเอกชน รวมถึง การคลังภาครัฐของรัฐบาล ภายใต้สถานการณ์การคาดการณ์นี้ ข้อเสนอแนะที่สำคัญหนึ่ง คือ กำหนดให้แบบ

แผนของระดับการบริโภค (consumption) และ รายได้จากการทำงาน (labor income) ในแต่ละรายอายุคงที่ข้ามช่วงเวลา

อย่างไรก็ตาม ตามที่การศึกษานี้พยายามแสดงให้เห็นตั้งแต่เริ่มต้นที่มาของการศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ใช่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างอายุ แต่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในคุณลักษณะของประชากรในด้านต่างๆ ที่อาจเป็นทั้งผลเชิงบวก หรือผลเชิงลบ ต่อระดับรายได้และระดับการบริโภคของประชากรในอนาคต ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ที่นำผลการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในด้านระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทครัวเรือนของประชากรมาร่วมคาดการณ์ สถานการณ์การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) รวมถึง การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ในอนาคต อาจไม่ได้เป็นที่น่ากังวลเหมือนกับผลการวิเคราะห์ที่พิจารณาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างอายุเท่านั้น โดยพบว่าการขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต (LCD) พ. ศ. 2570 มีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2560 ก่อนที่จะเพิ่มขึ้นในพ.ศ. 2580

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของประชากรที่เป็นคำอธิบายของข้อค้นพบนี้ น่าจะได้แก่ “ระดับการศึกษา” ของประชากรไทยที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ส่วนปัจจัยด้านสถานภาพสมรสและประเภทครัวเรือน ยัง จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ในเชิงลึกให้ชัดเจนยิ่ง ขึ้น) โดยระดับการศึกษาเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญหนึ่งของการพัฒนาคนและทุนมนุษย์ ของประเทศ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญส่งผลต่อความสามารถในการทำงานและกำหนดระดับรายได้จากการทำงานของแต่ละบุคคล

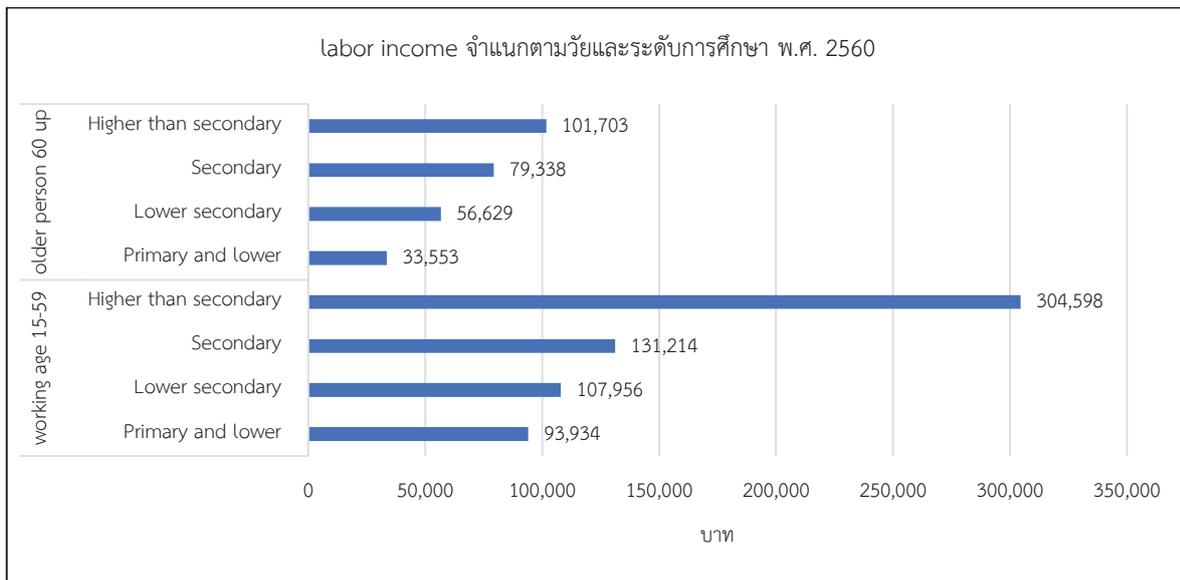
จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร พ.ศ. 2560 ในระดับบุคคล จำแนกตามระดับการศึกษา ตามกลุ่มวัย ได้แก่ วัยทำงานและวัยสูงอายุ ข้อมูลที่พบแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าระดับรายได้จากการทำงาน (labor income) มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก (+) กับระดับการศึกษาของบุคคล ยกตัวอย่างเช่น ในกลุ่มวัยทำงานอายุ 15-19 ปี ผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีรายได้จากการทำงานเฉลี่ยต่อปี อยู่ที่ 93,934 บาท ขณะที่ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีรายได้จากการทำงานเฉลี่ยต่อปีสูงกว่าถึง 3 เท่าโดยอยู่ที่ประมาณ 300,000 บาทปี

เมื่อพิจารณาในระดับประเทศ การที่ประเทศมีสัดส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น ย่อมหมายความว่า รายได้จากการทำงานภาพรวมระดับประเทศ (aggregate labor income) ย่อมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นด้วย ถึงแม้ประชากรจะมีสัดส่วนที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นแต่หากประชากรสูงอายุเหล่านั้น มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต การเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของระดับรายได้จากการทำงานทั้งประเทศ ก็สามารถ

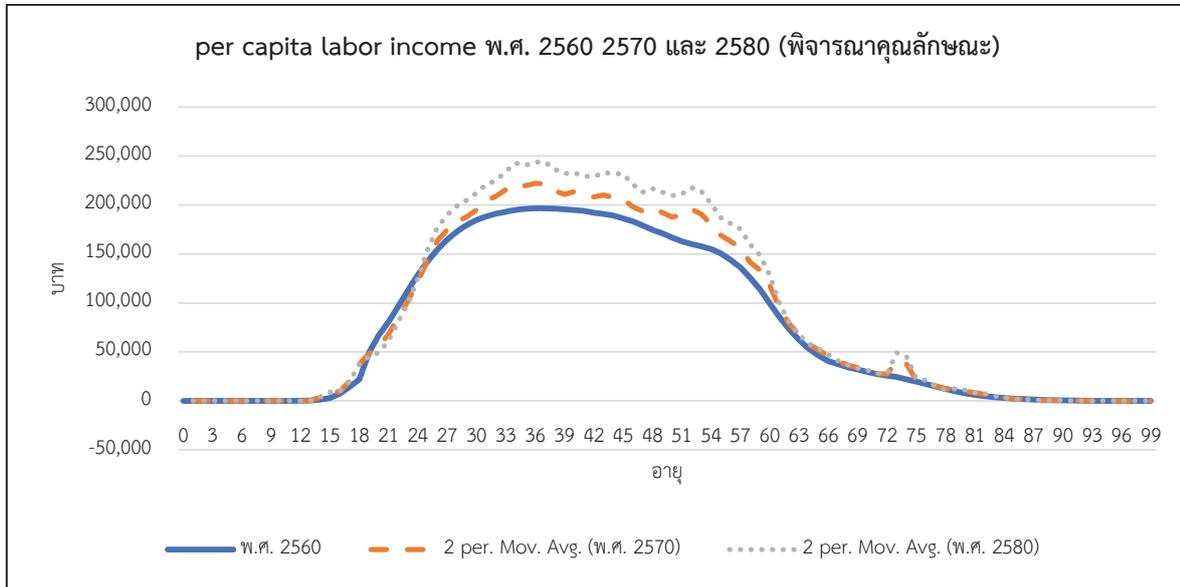
เพิ่มขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบแผนรายอายุ รายได้จากการทำงานต่อหัวประชากรของคนไทย พ.ศ. 2560 เทียบกับผลการคาดการณ์ พ.ศ.2570 และ 2580 ที่พิจารณาการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของประชากร ซึ่งรวมถึง ระดับการศึกษาด้วย ซึ่งพบว่ามีการยกตัวสูงขึ้น (shift) โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรวัยทำงานในช่วงอายุ ประมาณ 25 ปีขึ้นไปถึงอายุ 60 ปี

ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและสามารถบรรเทาสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการสูงวัยของประชากรได้ ดังนั้น นโยบายในการเสริมสร้างความมั่นคงทางประชากรในอนาคต จึงต้องให้ความสำคัญทั้งในด้าน จำนวนหรือปริมาณประชากร ควบคู่ไปกับการลงทุนเพื่อยกระดับคุณภาพและพัฒนาคนของประเทศในระยะยาว ให้ดียิ่งขึ้น

รูป 5.4 รายได้จากการทำงาน ต่อหัวประชากร (per capita labor income) เฉลี่ยต่อปี จำแนกตามวัยและระดับการศึกษา พ.ศ. 2560

รูป 5.5 แบบแผนรายอายุ รายได้จากการทำงาน ต่อหัวประชากร พ.ศ. 2560 ผลการคาดการณ์ พ.ศ. 2570 และ 2580 โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของประชากร

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

Boonyamanond, S. (2010). *The global financial crisis: impact on internal migration in Thailand*. Bangkok: UNDP.

Chawla, A. (2008). *Macro Economic Aspects of Demographic Change and Intergenerational Transfers in Thailand*. Ph.D. dissertation submitted to the University of Hawaii at Manoa.

Knickman, J.R. & Snell, E. (2002). The 2030 Problem: Caring for Aging Baby Boomers. *Health Services Research*, 34(4). 849-884.

Lee, R., Lee, S.H. & Mason, A. (2014). Charting the Economic Life Cycle. *Population and Development Review*, 34(Suppl1). 208-237.

Sarntisart, I. (1997). Educational Expansion and Labour Earning Inequality : the Case of Thailand between 1988 and 1992 . *Chulalongkorn Journal of Economics*, 127-174.

United Nations. (2013). *Measuring and Analysing the Generational Economy: National Transfer Accounts Manual*. New York: United Nations.

ภาษาไทย

กรกรณ์ย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และ จันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว. (2553). ระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ. ใน *วาระศตวรรษ สวรรณระดา, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค*. (153-215). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). *ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน.กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2561*.
กรุงเทพมหานคร: กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย.กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย. (2560). *สาวไทยแก้มแดง*. นนทบุรี:กระทรวงสาธารณสุข.

กองทุนการออมแห่งชาติ. (2559). *หลักประกันยามเกษียณของแรงงานนอกระบบ*. ใน *สถานการณ์เด่นทางสุขภาพ*
(หน้า 55-59).

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2558). *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ.2558*
โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อย อายุยืน. กรุงเทพมหานคร: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ
ประจำประเทศไทย.

การแก้ปัญหาประชากรวัยเรียนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (ม.ป.ป.). หน้า 1-4.

จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ. (2559). *โครงการ "การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง*
ประชากรในมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเงินของประชากร".
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ชัยวัฒน์ แก้วพินงาม และ รับขวัญ ธรรมมาภรณ์พิลาศ. (2556). *นโยบายการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*
ของไทยภายใต้เศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์* , 251-306.

ธนะพงศ์ โพธิ์ปิติ และ กิริยา กุลกลการ. (2553). *ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อผลผลิต*.
ใน *วาระศตวรรษ สุวรรณระดา*. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค (หน้า
71-101). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ธนาคารกสิกรไทย. (2560). *แนวโน้มตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพ โอกาสและความท้าทายของผู้ประกอบการ*.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *สังคมสูงวัยกับความท้าทายของตลาดแรงงานไทย*. โครงการศึกษาด้าน
โครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่มีนัยต่อการดำเนินนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

- นณริฎ พิศลยบุตร และ จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2556). *สังคมผู้สูงอายุและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย*. ใน *วาระศัวรรษ สุวรรณระดา. สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทย*. (หน้า. 1-36). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2554). *การเปลี่ยนแปลงประชากรในเอเชียและผลกระทบทางเศรษฐกิจ*. นำเสนอในงาน OIE Forum: AEC 2010 ความท้าทายและโอกาสอุตสาหกรรมไทย. วันที่ 8 กันยายน 2554.
- บุญเลิศ เลี้ยวประไพ. (2557). *ประชากรไทย อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2556). *โครงสร้างประชากรและการเปลี่ยนแปลง*. ใน *สุขภาพคนไทย 2556* (หน้า 10-11). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2558). *สังคมสูงวัย : ปัจจุบันและอนาคต*. ใน *ประชากรและสังคม 2558*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปัทมา ว่าพัฒนางศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล. (ม.ป.ป.). *ประชากรไทยในอนาคต*. 1-7.
- พาม มิน ฐ และ พาม วอก. (2012). *ประสบการณ์ไทยและประเทศในเอเชีย คุ่มครองกลุ่มเสี่ยงสูงวัยในอนาคต*. การโอนระหว่างรุ่น ประชากรสูงอายุ และการคุ่มครองทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ภูเบศร์ สมุทรจักร, ธีรนุช ก้อนแก้ว และ ธิวัฒน์ อุเด็น. (2559). *ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภู่ออม ปนัดดา. (2560). *การออมของไทยในยุคดิจิทัล*. การออมของไทยในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารออมสิน.
- มัทนา พนานิรามัย. (2550). *สวัสดิการผู้สูงอายุ*. นำเสนอในงานเสวนาวิชาการหัวข้อ “ความยากจน แรงงาน และสวัสดิการ: โจทย์สำหรับรัฐและชุมชน. วันที่ 26 พฤศจิกายน 2550 จัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัทนา พนานิรามัย. (2551). การผนวกมิติเวลาเข้าไปในบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ. *Nida Development Journal*, 48(3), 65-87. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย และ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560).

สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2560. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อัมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ไลชแรม ลาตุซิง และ นารายานา. (2012). *ประสบการณ์ไทยและประเทศในเอเชีย: คุ้มครองกลุ่มเสี่ยงสูงวัยในอนาคต. การโอนระหว่างรุ่น ประชากรสูงอายุ และการคุ้มครองทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

วรเวศม์ สุวรรณระดา. (2556). *สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิทวัส ขุนหนู และ ประสพชัย พสุนนท์. (2558). ผลกระทบของแรงงานข้ามชาติในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี. *อินทนิลทักษิณสาร*, 10(1), 77-94. สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ศศิเพ็ญ ภูพานิช. (2553). ผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุต่อระบบเศรษฐกิจไทย. *TRF Policy Brief*, 1(10).

ศุทธิดา ชวนวัน และ ปิยวัฒน์ เกตุวงศา. (2557). "ทำไมผู้หญิงไม่แต่งงาน: ผู้ชายหายไปไหน". ใน ประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม (หน้า 23-42). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศุภเจตน์ จันทรสาสน์. (2555). พฤติพลังของผู้สูงอายุไทย การปันผลทางประชากร และโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสังคมสูงวัย. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 4(7), 201-214.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2552). *ประชากรและสังคม 2552*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2561). *วารสารประชากร*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ และ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. (2555). *โครงการวิจัย การประมาณการงบประมาณสำหรับผู้สูงอายุและแหล่งที่มาของเงิน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). *ผลกระทบจากการจ้างงานแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพิสูจน์สัญชาติ*. รายงานทีดีอาร์ไอ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555). *ประสบการณ์ NTA ของประเทศในเอเชีย*. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สมประวิณ มันประเสริฐ. (2553). *โครงการ "การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีต่อ
แบบแผนการบริโภค"*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2555). *นโยบายครอบครัว*.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *การคาดประมาณประชากรไทยของ
ประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ 2556*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). *รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติ
แห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *การสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2558 - 2559*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักนโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2560). *รายงานผลการศึกษาเบื้องต้น การขยายเวลาการลาคลอดจาก 90
วัน เป็น 180 วัน พร้อมจ่ายค่าตอบแทน*. นนทบุรี: สำนักนโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *สังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย*.
เอกสารวิชาการ. กรุงเทพฯ: สภาผู้แทนราษฎร.

หลิงลี่ และ คิวลิน เฉิน. (2012). *ประสบการณ์ไทยและประเทศในเอเชีย คู่ครองกลุ่มเสี่ยงสูงวัยในอนาคต. การ
โอนระหว่างรุ่น ประชากรสูงอายุ และการคุ้มครองทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อนันญา ชัยสงค์. (ม.ป.ป.). *Hot Issue... Aging Society มุมมองและผลกระทบ*. กรุงเทพฯ: ธนาคารออมสิน.

อภิยุทธ์ อำนาจกาญจนสิน. (ม.ป.ป.). *แรงงานต่างด้าวในอุตสาหกรรมไทย "แต่มีต่อหรือแค่ถั่วคั่ว"*. เอกสารออนไลน์ เข้าถึงโดย www.oie.go.th.

อมรา สุมทรธาดา และ กมลชนก ขำสุวรรณ. (2557). *"การสร้างครอบครัวไทยในมิติการเปลี่ยนผ่านทางประชากรรอบสอง"* ใน ประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม. (หน้า 43-58). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อานิเซโต ออร์เบตตา และ ไมเคิล อาบริโก. (2012). *ประสบการณ์ไทยและประเทศในเอเชีย กลุ่มครองกลุ่มเสี่ยงสูงวัยในอนาคต. การโอนระหว่างรุ่น ประชากรสูงอายุ และการคุ้มครองทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

ภาคผนวก ก.

ค่าคุมยอดระดับมหภาค (macro control)

ตาราง ก1 การขาดดุลงบรายได้ระหว่างชีวิต (life cycle deficit: LCD) และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (Age-reallocation) ในประเทศไทย พ.ศ. 2549-2559 และประมาณการณ์ พ.ศ. 2560 ตามแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชากร (หน่วย: ล้านบาท)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Life cycle deficit (1)-(2)	952,424	893,949	1,136,628	1,186,106	1,272,685	1,417,790	1,596,003	1,720,776	1,841,969	1,733,218	1,714,222	1,793,076
Consumption (1)	4,893,226	5,194,481	5,782,699	5,800,285	6,285,745	6,761,496	7,340,028	7,587,741	7,962,739	8,019,621	8,348,674	8,732,713
Public consumption expenditure	1,134,278	1,263,960	1,392,166	1,543,462	1,707,777	1,825,136	2,020,794	2,113,369	2,238,084	2,352,617	2,461,539	2,574,770
Health	159,264	190,190	208,352	241,191	276,167	282,445	328,196	339,741	369,809	382,535	408,587	427,382
Education	328,369	362,265	387,145	437,297	498,038	543,631	602,520	619,739	665,947	694,767	727,861	761,343
Other	646,645	711,505	796,669	864,974	935,572	999,060	1,090,078	1,153,889	1,202,328	1,275,315	1,325,091	1,386,045
Private consumption expenditure (less indirect tax)	3,758,948	3,930,521	4,390,533	4,256,823	4,577,968	4,936,360	5,319,234	5,474,372	5,724,655	5,667,004	5,887,135	6,157,943
Health	224,535	221,491	229,607	225,465	256,202	296,608	310,393	329,391	343,885	358,427	377,916	395,300
Education	77,567	81,593	84,167	88,091	88,205	88,971	88,651	94,398	95,462	101,379	106,293	111,182
Housing	681,593	719,357	743,885	741,621	799,706	842,725	927,927	954,338	1,006,151	1,051,838	1,071,475	1,120,763
Other	3,590,555	3,747,010	4,149,085	4,070,265	4,495,099	4,759,940	5,217,090	5,368,749	5,487,944	5,500,920	5,704,725	5,967,142
Less: indirect taxes borne to Consumers	844,061	871,126	860,066	907,295	1,111,386	1,145,656	1,303,706	1,351,505	1,303,157	1,388,262	1,421,516	1,486,906
Plus: subsidies to customers	28,759	32,196	43,855	38,676	50,142	93,772	78,879	79,001	94,370	42,702	48,242	50,461
Labor income (2)	3,940,802	4,300,532	4,646,071	4,614,179	5,013,060	5,343,706	5,744,025	5,866,965	6,120,770	6,286,403	6,634,452	6,939,637
Employee income	2,533,083	2,742,893	2,937,801	3,045,877	3,254,282	3,455,473	3,841,016	4,075,923	4,355,192	4,579,315	4,763,441	4,982,559
Compensation of employees	2,507,289	2,723,671	2,915,696	3,026,432	3,231,751	3,430,944	3,812,499	4,041,907	4,323,540	4,547,812	4,724,692	4,942,028
Plus: Indirect tax borne by producers (on employee)	31,041	25,318	27,039	27,534	31,389	33,320	38,651	46,469	45,836	45,661	51,100	53,451
Less: Subsidies on production	5,246	6,096	4,934	8,089	8,859	8,791	10,135	12,453	14,184	14,158	12,352	12,920
Self-employed income	1,407,718	1,557,639	1,708,270	1,568,302	1,758,779	1,888,233	1,903,009	1,791,042	1,765,578	1,707,088	1,871,011	1,957,078
2/3 of HH mixed income and operating surplus	1,393,383	1,546,723	1,695,416	1,558,290	1,746,602	1,874,829	1,888,881	1,776,095	1,752,746	1,695,345	1,855,791	1,941,158
Plus: Indirect tax on Mixed Income (2/3)	14,335	10,916	12,854	10,012	12,177	13,404	14,128	14,947	12,832	11,744	15,220	15,920
Age reallocations (3)+(4)	952,424	893,949	1,136,628	1,186,106	1,272,685	1,417,790	1,596,003	1,720,776	1,841,969	1,733,218	1,714,222	1,793,076
Asset-based reallocation (3)	829,757	763,161	988,663	1,010,353	1,079,671	1,082,320	1,208,952	1,394,771	1,558,413	1,504,128	1,473,668	1,541,457
Private Capital and Property income	2,083,796	2,335,370	2,452,356	2,359,697	2,702,661	2,894,141	2,864,378	2,847,981	2,988,768	3,037,896	3,359,190	3,513,713

Less: Private Saving	769,163	1,143,113	1,102,574	1,228,718	1,354,897	1,586,969	1,437,452	1,290,799	1,516,343	1,485,818	1,829,758	1,913,927
Public property income	22,138	2,915	-24,815	-9,032	-12,369	5,941	-242	17,698	17,084	25,587	3,946	4,128
Less: Public saving	507,014	432,011	336,304	111,594	255,724	230,793	217,732	180,109	-68,904	73,537	59,710	62,457
Transfers (net) (4)	122,667	130,789	147,965	175,754	199,014	335,471	387,051	326,007	283,555	229,090	240,553	251,618
Public	6,465	6,366	1,126	1,270	1,187	2,039	3,880	1,745	1,678	757	499	522
Private	116,202	124,423	146,839	174,484	191,827	333,432	383,171	324,262	281,877	228,333	240,054	251,096

ที่มา คำนวณจากข้อมูลรายได้ประชาชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2559 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

หมายเหตุ ค่าคาดประมาณสำหรับ พ.ศ. 2560 โดยใช้อัตราเพิ่มจากข้อมูล พ.ศ. 2559 ที่ร้อยละ 4.6 ซึ่งพิจารณาจากอัตราการเติบโตของ real GDP ระหว่าง พ.ศ. 2559-2560 ที่ร้อยละ 3.9 และ อัตราเงินเฟ้อ ที่ร้อยละ 0.7 จากรายงานภาวะเศรษฐกิจไทย ไตรมาสที่สี่ ทั้งปี 2560 และแนวโน้มปี 2561 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

ภาคผนวก ข.

แบบแผนรายอายุ (age profile) การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ระดับภาพรวมประเทศ (aggregate level) พ.ศ. 2560

ข.1 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับภาพรวมประเทศ (Aggregate level)

มูลค่าการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (Life cycle deficit: LCD) ในระดับภาพรวมประเทศ ปี 2560 มีมูลค่า 1.8 ล้านล้านบาท โดยช่วงที่เกินดุลรายได้อยู่ในวัยแรงงานช่วงอายุ 30 – 59 ปี มีมูลค่าการเกินดุลรายได้มากที่สุดคือ 0.8 ล้านล้านบาท ในช่วงอายุ 30 – 44 ปี รองลงมาคือ ช่วงอายุ 45 – 59 ปี มีมูลค่าการเกินดุล 0.4 ล้านล้านบาท ขณะที่ระดับการบริโภคสูงกว่าระดับรายได้หรือมีการขาดดุลรายได้พบสูงที่สุดในกลุ่มผู้สูงอายุคือ 1 ล้านล้านบาท (991,621.94 ล้านบาท) รองลงมาคือวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มูลค่าการขาดดุลรายได้ 1 ล้านล้านบาท (952,971.40 ล้านบาท) ขณะที่ประชากรวัยทำงานตอนต้นอายุ 15 – 29 ปี ขาดดุลรายได้มูลค่ารวม 0.8 ล้านล้านบาท และประชากรวัยเด็กเล็กช่วงอายุ 0 – 4 ปี ขาดดุลรายได้ 0.3 ล้านล้านบาท ดังแสดงในตาราง ข.1

ในภาพรวมระดับประเทศ ประชากรไทยตลอดช่วงชีวิตมีการบริโภคอยู่ที่ 8.7 ล้านล้านบาทต่อปี โดยประชากรวัยทำงาน ช่วงอายุ 15 – 59 ปี มีการบริโภคสูงที่สุดมูลค่าประมาณ 2 ล้านล้านบาท ประชากรวัยสูงอายุ มีการบริโภคมูลค่ารวมประมาณ 1.5 ล้านล้านบาทต่อปี ประชากรวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มีการบริโภคมูลค่ารวมประมาณ 1 ล้านล้านบาทต่อปี และวัยเด็กเล็กอายุ 0 – 4 ปี มีการบริโภคมูลค่ารวมประมาณ 2.73 แสนล้านบาทต่อปี

รายจ่ายเพื่อการบริโภคด้านอื่นๆ ของประชากรไทยมีสัดส่วนการใช้จ่ายที่สูงกว่ารายจ่ายด้านการศึกษา และสุขภาพ โดยเป็นรายจ่ายเพื่อภาคเอกชนมูลค่า 85,549 บาท รายจ่ายเพื่อภาครัฐมูลค่า 20,981 บาท ทั้งนี้ รายจ่ายเพื่อการบริโภคอื่นๆ นี้เป็นรายจ่ายด้านการบริโภคสินค้าและบริการอื่นๆ ซึ่งประชากรวัยทำงานมีรายจ่ายอื่นๆ สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับวัยเด็กและวัยสูงอายุ

การบริโภคด้านการศึกษาเพื่อภาครัฐและภาคเอกชนมีรายจ่ายระหว่าง 1.11 – 7.61 แสนล้านบาท และมีการบริโภคเพิ่มขึ้นตามอายุจนถึงอายุ 29 ปี ประชากรวัยทำงานตอนต้นช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีการบริโภคด้านการศึกษาเพื่อภาครัฐสูงที่สุดคือ 3.74 แสนล้านบาท รองลงมาคือประชากรวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มีการบริโภคด้านการศึกษาประมาณ 3.16 แสนล้านบาท ในวัยเด็กกลุ่มอายุแรกเกิด – 4 ปี มีการบริโภคด้านการศึกษาภาครัฐ

3 หมื่นล้านบาท หลังจากนั้นการบริโภคด้านการศึกษาได้ลดลงมา จาก 3.74 แสนล้านบาทในกลุ่มอายุ 15 – 29 ปี เป็น 1 หมื่นล้านบาท ในทุกกลุ่มอายุ (ตั้งแต่กลุ่มอายุ 30 – 44 ปี 45 – 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป) การบริโภคด้านการศึกษาเพื่อภาคเอกชนมีแบบแผนการใช้จ่ายลักษณะเดียวกันกับภาครัฐคือ การบริโภคด้านการศึกษาลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มอายุ 45 – 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป มีการบริโภคด้านการศึกษาภาคเอกชนลดลงเหลือเพียง 171 บาท และ 32 บาท ตามลำดับ

การบริโภคด้านสุขภาพภาครัฐและเอกชนมีมูลค่าระหว่าง 3.95 – 4.27 แสนล้านบาท โดยสัดส่วนการบริโภคด้านสุขภาพตกในกลุ่มผู้สูงอายุสูงสุด คือระหว่าง 1.19 – 1.30 แสนล้านบาท โดยในวัยเด็ก (ช่วงอายุ 0 – 14 ปี) การบริโภคด้านสุขภาพภาครัฐอยู่ระหว่าง 1.83 – 2.30 หมื่นล้านบาท ใกล้เคียงกับการบริโภคด้านสุขภาพภาคเอกชนที่อยู่ระหว่าง 2.00 – 2.30 หมื่นล้านบาท ในวัยทำงาน (ช่วงอายุ 15 – 59 ปี) มีการบริโภคด้านสุขภาพภาครัฐอยู่ระหว่าง 60,000 – 100,000 ล้านบาท และการบริโภคด้านสุขภาพภาคเอกชนอยู่ระหว่าง 55,000 – 101,000 ล้านบาท และวัยสูงอายุมีการบริโภคด้านสุขภาพภาครัฐสูงกว่าภาคเอกชนคือ 1.30 แสนล้านบาท และ 1.20 แสนล้านบาท ตามลำดับ

รายได้จากการทำงานของประชากรไทย พ.ศ. 2560 มีมูลค่ารวม 6.9 ล้านล้านบาทต่อปี ช่วงวัยแรงงานคือ ช่วงที่มีรายได้จากการทำงานมากที่สุด โดยช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีรายได้จากการทำงานสูงสุด คือ 2.8 ล้านล้านบาท ช่วงอายุ 45 – 59 ปี มีรายได้จากการทำงาน 2.4 ล้านล้านบาท และประชากรวัยแรงงานตอนต้นช่วงอายุ 15 – 29 ปี มีรายได้จากการทำงาน 1.3 ล้านล้านบาท รองลงมาคือประชากรวัยสูงอายุ มีรายได้จากแรงงาน 4.7 แสนล้านบาท และประชากรวัยเด็กช่วงอายุ 5 – 14 ปี มีรายได้ 1.3 พันล้านบาท สำหรับประชากรวัย 0 – 4 ปี ยังไม่มีรายได้จากการทำงาน เนื่องจากยังไม่สามารถหารายได้ด้วยตนเอง

ตาราง ข1 การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิตในระดับภาพรวมประเทศ พ.ศ. 2560 (Aggregate level)

(หน่วย: ล้านบาท)

การขาดดุลรายได้ ระหว่างช่วงชีวิต (LCD)	มูลค่ารวม ทุกช่วงอายุ	ช่วงอายุ					
		0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60 ปีขึ้นไป
Life Cycle Deficit : LCD	1,793,076	273,097	952,971	795,592	-814,379	-405,827	991,622
Consumption	8,732,713	273,097	954,307	2,052,618	1,988,524	2,007,079	1,457,088
<i>Public consumption</i>	<i>2,574,770</i>	<i>125,398</i>	<i>505,440</i>	<i>718,326</i>	<i>407,490</i>	<i>439,351</i>	<i>378,765</i>
ด้านการศึกษา	427,382	18,340	22,951	60,533	88,293	106,921	130,344
ด้านสุขภาพ	761,343	29,981	316,682	374,224	14,601	14,797	11,058
ด้านอื่นๆ	1,386,045	77,077	165,808	283,570	304,596	317,632	237,363
<i>Private consumption</i>	<i>6,157,943</i>	<i>147,698</i>	<i>448,867</i>	<i>1,334,292</i>	<i>1,581,035</i>	<i>1,567,729</i>	<i>1,078,323</i>
ด้านการศึกษา	395,300	19,992	23,000	55,893	74,966	101,649	119,800
ด้านสุขภาพ	111,182	5,827	38,113	65,309	1,732	171	32
ด้านอื่นๆ	5,967,142	121,880	387,755	1,213,090	1,504,337	1,465,909	958,491
รายได้จากแรงงาน	6,939,637	-	1,336	1,257,026	2,802,903	2,412,906	465,466
ผลตอบแทนการ จ้างงาน	4,982,559	-	614	1,047,741	2,135,260	1,603,069	195,876
ผลตอบแทนจาก ธุรกิจส่วนตัว	1,957,078	-	722	209,285	667,643	809,838	269,590

โดยสรุป มูลค่าการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) ในระดับบุคคลหรือต่อหัว (per capita) พ.ศ. 2560 มีมูลค่า 27,143 บาทต่อปี และในระดับภาพรวมประเทศ (Aggregate level) คือ 1.79 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเท่ากับมูลค่าการบริโภคของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หักออกจากรายได้จากการทำงาน มูลค่าการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิตมีค่าเป็นลบในประชากรช่วงอายุ 30 – 59 ปี หมายความว่า ประชากรกลุ่มนี้มีรายได้จากการทำงานสูงกว่าการบริโภค

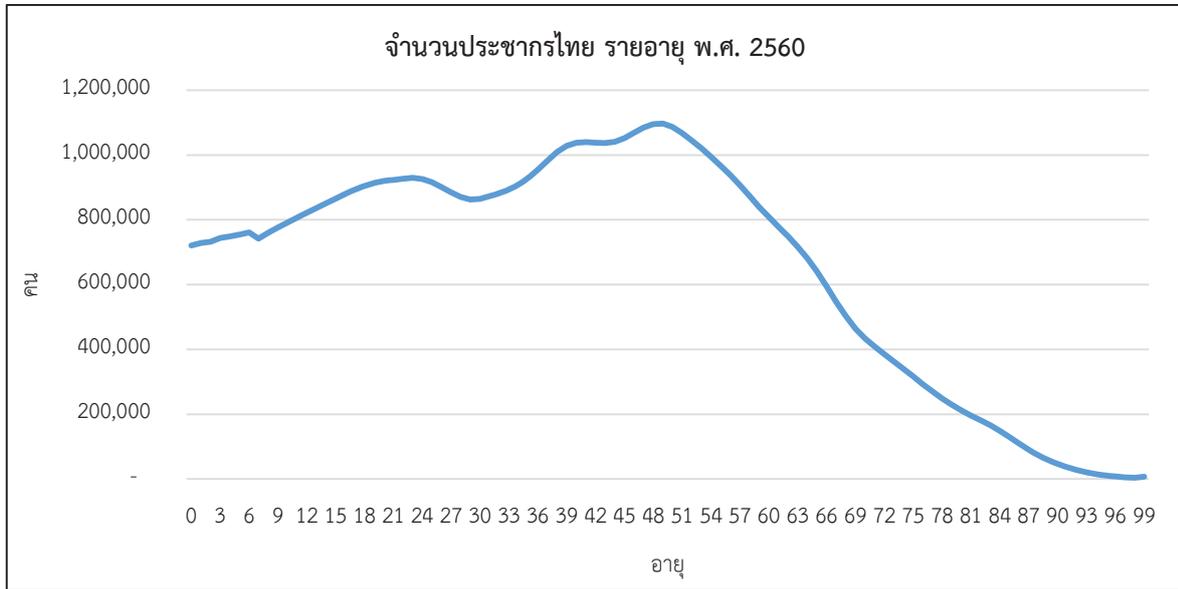
แบบแผนการบริโภคของประชากรไทยเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน (private consumption expenditure) มากกว่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ (public consumption expenditure) แต่เมื่อจำแนกระดับการบริโภคเป็นรายจ่ายด้านการศึกษา (education) รายจ่ายด้านสุขภาพ (health) และรายจ่ายอื่น (Others) กลับพบว่ารายจ่ายด้านการศึกษาและด้านสุขภาพเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐมากกว่าภาคเอกชน (มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในกลุ่มอายุเด็กที่รายจ่ายด้านสุขภาพของภาคเอกชนสูงกว่าภาครัฐ) ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่าประชากรไทยมีรายจ่ายด้านการศึกษาในภาครัฐสูงกว่าภาคเอกชนในระดับที่สูง

ทั้งนี้ แบบแผนการบริโภค (Consumption) มีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มอายุคือ ประชากรสูงอายุมีการบริโภคด้านสุขภาพสูงกว่าประชากรวัยอื่น ขณะที่ประชากรวัยเด็กมีการบริโภคด้านการศึกษาสูงสุด วัยสูงอายุมีการบริโภคด้านสุขภาพสูงกว่าประชากรวัยอื่นอยู่ที่ 1 แสนล้านบาทต่อปี (ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างก็มีรายจ่ายอยู่ที่ 1 แสนล้านบาทต่อปี อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของการบริโภคเมื่อมีการรวมรายจ่ายด้านอื่น (Others) เข้าไปด้วย ช่วงวัยทำงาน (อายุ 15 – 59 ปี) จะมีการบริโภคสูงสุดอยู่ระหว่าง 2 ล้านล้านบาทต่อปี รองลงมาคือวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และวัยเด็ก (อายุแรกเกิดถึง 14 ปี)

รายได้จากการทำงาน (Labor income) ในระดับภาพรวมประเทศ (Aggregate level) ผลการศึกษาพบว่า ประชากรช่วงวัย 30 – 59 ปี เป็นช่วงวัยที่มีระดับรายได้แรงงานสูงสุดอยู่ระหว่าง 2.4 – 2.8 ล้านล้านบาท และรูปแบบรายได้ที่ประชากรไทยได้รับเป็นรายได้จากผลตอบแทนการจ้างงาน (Compensation of employees) มากกว่าผลตอบแทนจากธุรกิจส่วนตัว (Self-employed labor income) อย่างไรก็ตาม ประชากรวัยสูงอายุและวัยเด็กได้รายได้จากผลตอบแทนจากธุรกิจส่วนตัวมากกว่าที่จะมาจากการจ้างงาน เนื่องจากอายุเกษียณการทำงานและการเป็นแรงงานเด็ก ทำให้รายได้แรงงานที่เกิดขึ้นใน 2 กลุ่มอายุนี้จึงเป็นรายได้ที่เกิดจากธุรกิจส่วนตัวมากกว่า สำหรับวัยเด็กเป็นช่วงวัยที่ยังไม่มีรายได้หรือรายได้ที่ได้มาเป็นรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ดังนั้นการบริโภคในวัยเด็กจึงต้องพึ่งพาการทำงานในการจ่ายค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา สุขภาพ และอื่นๆ

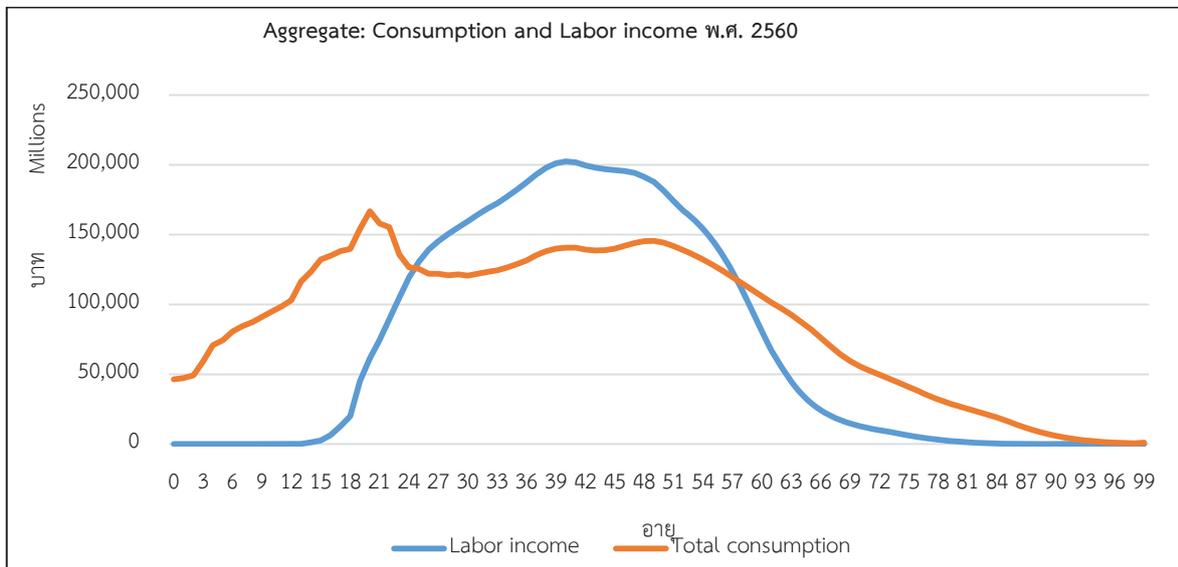
โครงสร้างประชากรของประเทศไทย รายอายุ พ.ศ. 2560 จากข้อมูลของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และแบบแผนรายอายุ (age profile) ของการขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต (LCD) การบริโภค (consumption) รายได้จากการทำงาน (labor income) รวมถึง องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบ ในระดับภาพรวมประเทศ (aggregate level) แสดงได้ดังรูป ข.1 (ก-ข)

รูป ข.1 (ก) จำนวนประชากรไทย รายอายุ พ.ศ. 2560 (รวม 66.06 ล้านคน)

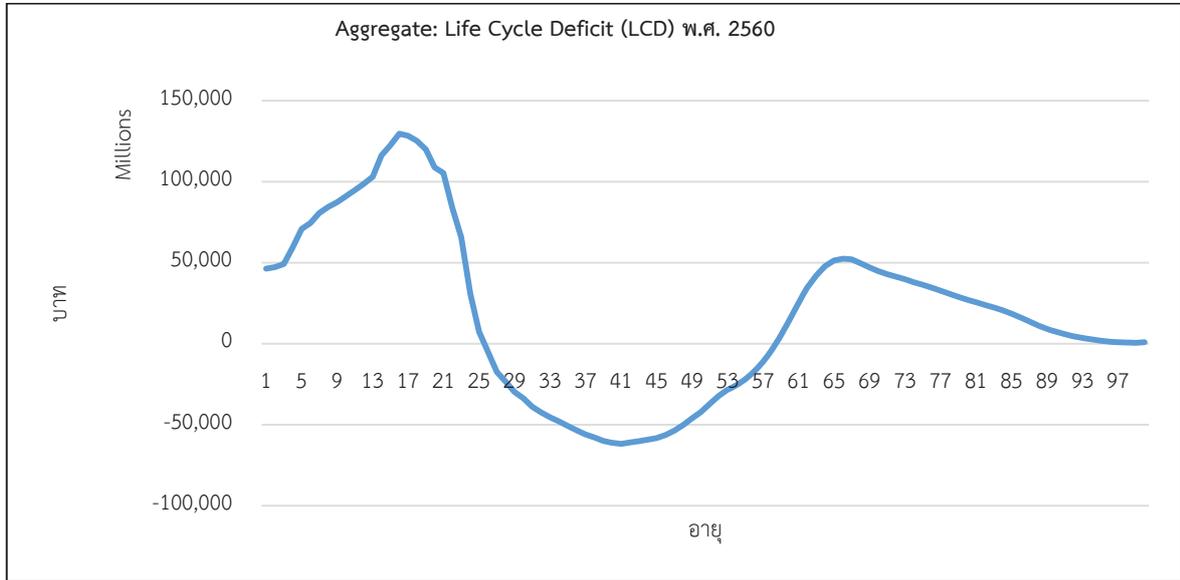

ที่มา สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2561)

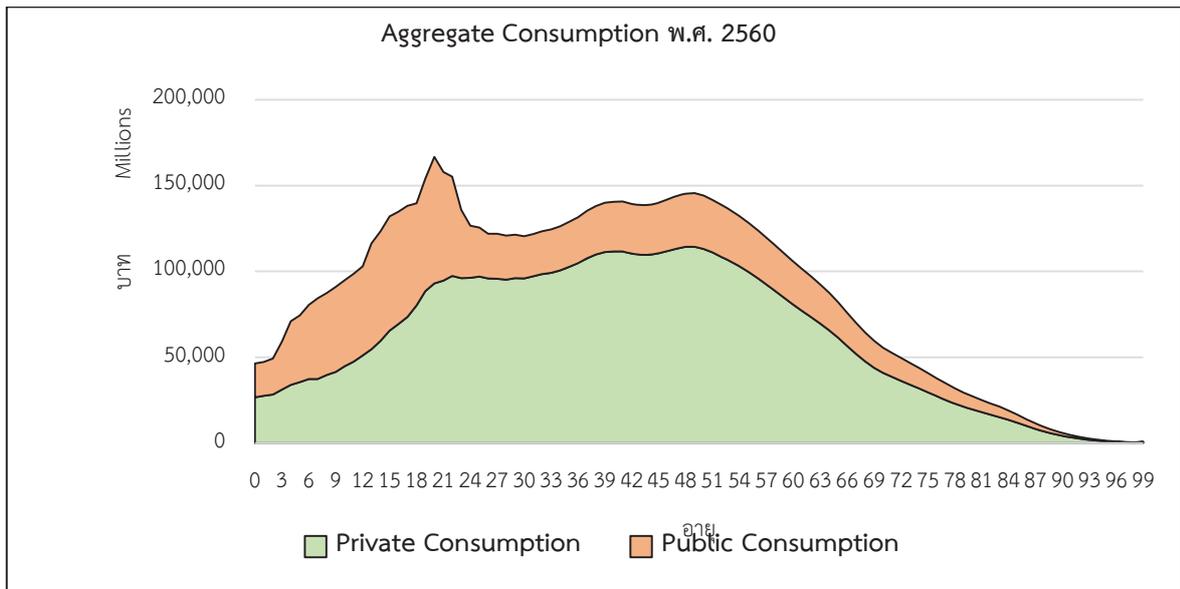
รูป ข.1 (ข) ระดับการบริโภคและรายได้แรงงานตามอายุระดับภาพรวม (aggregate consumption and labor income พ.ศ. 2560)

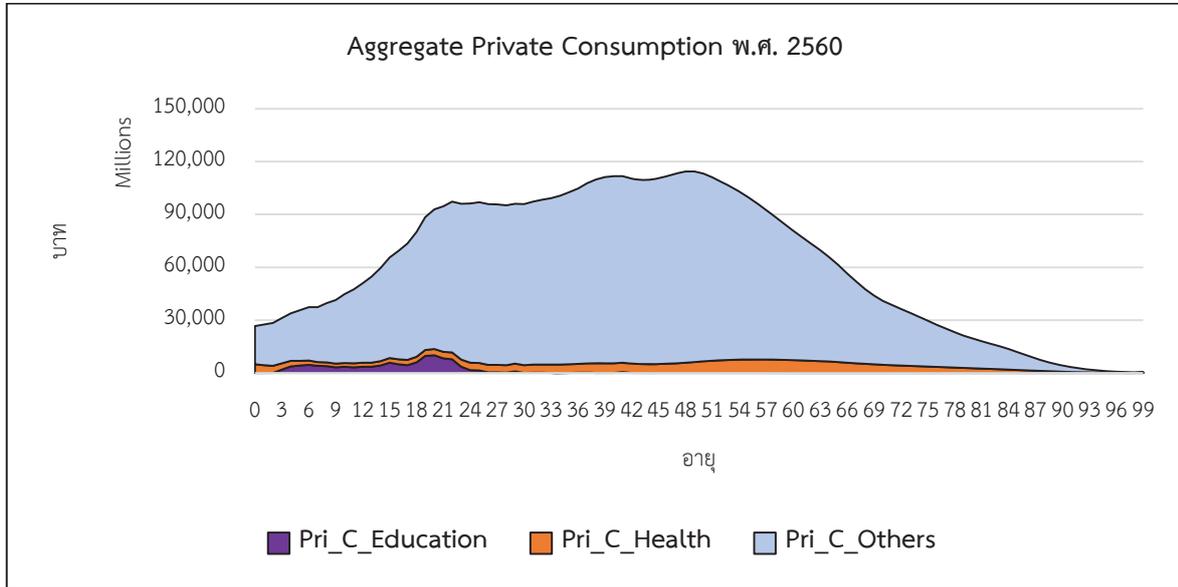
รูป ข.1 (ค) การขาดดุลรายได้ตามช่วงชีวิต ระดับภาพรวม (aggregate life cycle deficit: LCD) พ.ศ. 2560

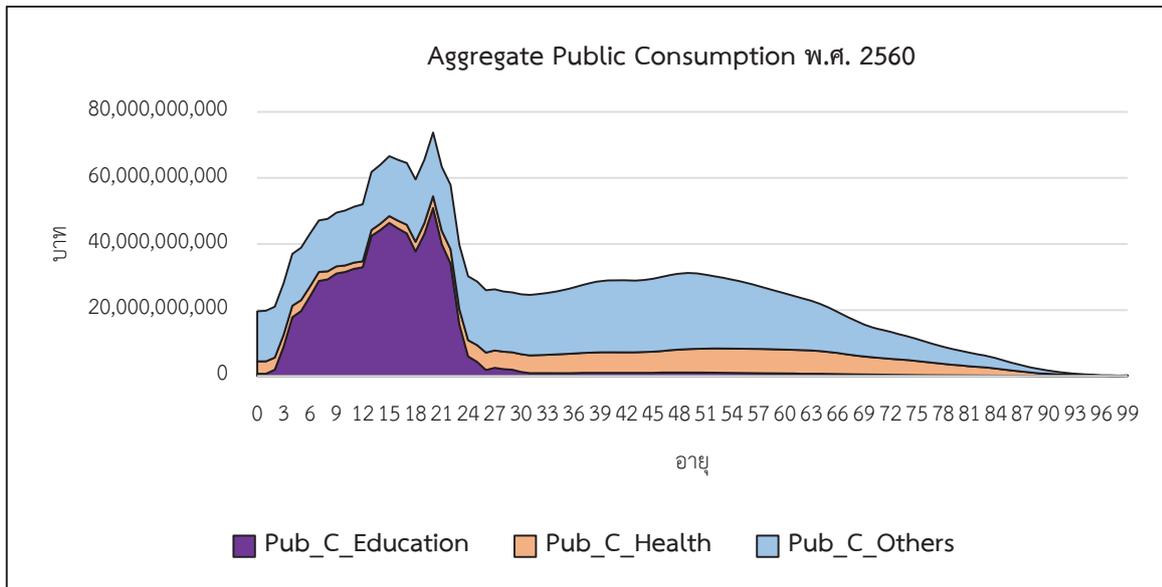
รูป ข.1 (ง) ระดับการบริโภคตามอายุระดับภาพรวม (aggregate consumption) จำแนกภาคเอกชนและภาครัฐ พ.ศ. 2560

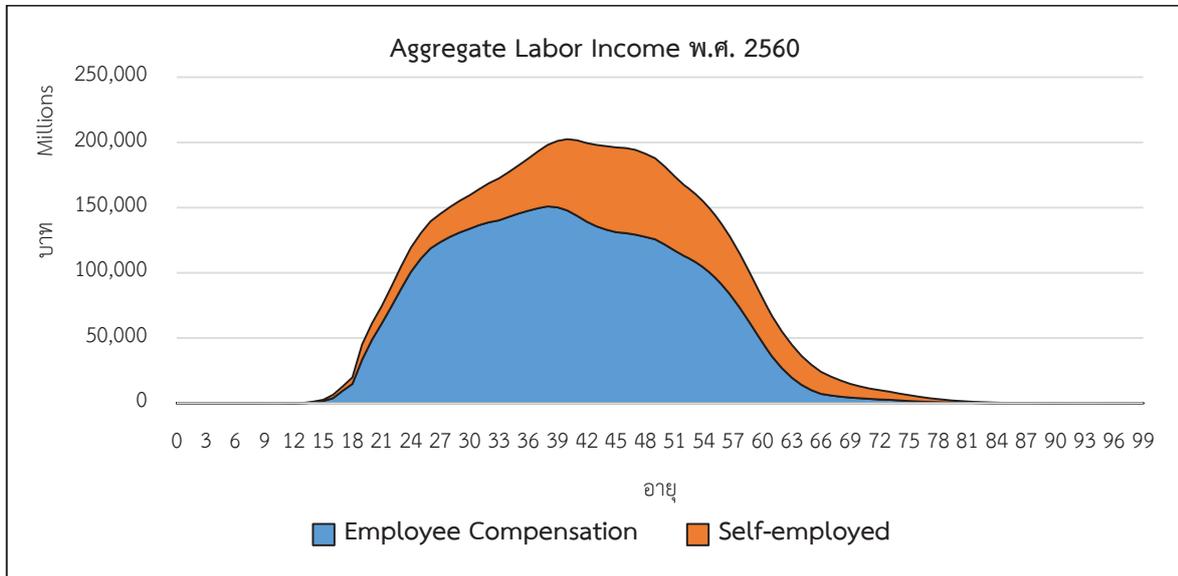
รูป ข.1 (จ) ระดับการบริโภคภาคเอกชนตามอายุระดับภาพรวม (aggregate private consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560

รูป ข.1 (ฉ) ระดับการบริโภคภาครัฐตามอายุระดับภาพรวม (aggregate public consumption) จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2560

รูป ข.1 (ข) ระดับรายได้แรงงานตามอายุระดับภาพรวม (aggregate labor income) จำแนกเป็นจากการเป็นลูกจ้าง และ จากการประกอบอาชีพอิสระ พ.ศ. 2560

ข.2 การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) พ.ศ. 2560 จำแนกตามกลุ่มอายุ ระดับภาพรวม ประเทศ (aggregate level)

ในพ.ศ. 2560 มูลค่าการจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ในระดับภาพรวมประเทศ คือ 1.79 ล้านล้านบาทต่อปี มาจากการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation: ABR) 1.54 ล้านล้านบาทต่อปี และการโอน (transfers) 2.51 แสนล้านบาทต่อปี สำหรับการจัดสรรสินทรัพย์ (ABR) จะมาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) มูลค่า 1.59 ล้านล้านบาท และมาจากการจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) มูลค่า 5.83 หมื่นล้านบาท

การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (public ABR) ประกอบด้วยรายได้สุทธิจากทรัพย์สินของรัฐ (Government property income) 4.12 พันล้านบาท หักออกด้วย การออมภาครัฐ (public savings) ซึ่งมีมูลค่า 6.24 หมื่นล้านบาทต่อปี การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (private ABR) เป็นรายได้ที่มาจากสินทรัพย์ทั้งที่เป็นประเภททรัพย์สิน (private property income) และ ทุน (private capital income) แล้วหักออกด้วยการออมภาคเอกชน (private savings) ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 1.91 ล้านล้านบาท โดยไม่มีการออมในวัยเด็กช่วงอายุแรกเกิด - 4 ปี ขณะที่มูลค่าการออมในพ.ศ. 2560 พบสูงที่สุดในผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปคือ 8.60 แสนล้านบาท รองลงมาคืออายุ 45 - 59 ปี (6.88 แสนล้านบาท) อายุ 30 - 44 ปี (3.47 แสนล้านบาท) อายุ 15 - 29 ปี (2.12 หมื่นล้านบาท)

การโอนในระดับภาพรวมประเทศในพ.ศ. 2560 มีการโอนสุทธิ 2.51 แสนล้านบาทต่อปี เป็นการโอนสุทธิภาครัฐ (net public transfers) 521,954 บาทต่อปี และเป็นการโอนสุทธิภาคเอกชน (net private transfers) 2.51 แสนล้านบาทต่อปี โดยมูลค่าการโอนเข้าภาครัฐพบสูงในประชากรกลุ่มอายุ 15 – 29 ปี ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐสูงที่สุด คือ 7.19 แสนล้านบาทต่อปี รองลงมาคือผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือมีการโอนเข้าภาครัฐมูลค่า 6.68 แสนล้านบาทต่อปี ขณะที่การโอนออกภาครัฐ (public transfer out) อยู่ที่ 2.97 ล้านล้านบาท เป็นภาษีที่ภาครัฐได้รับจากประชากรที่มีการเสียภาษี โดยมูลค่าการโอนออกภาครัฐสูงที่สุดอยู่ที่วัยแรงงานกลุ่มอายุ 45 – 59 ปี ที่มีการจ่ายภาษีให้ภาครัฐสูงที่สุดคือ 977 ล้านบาท

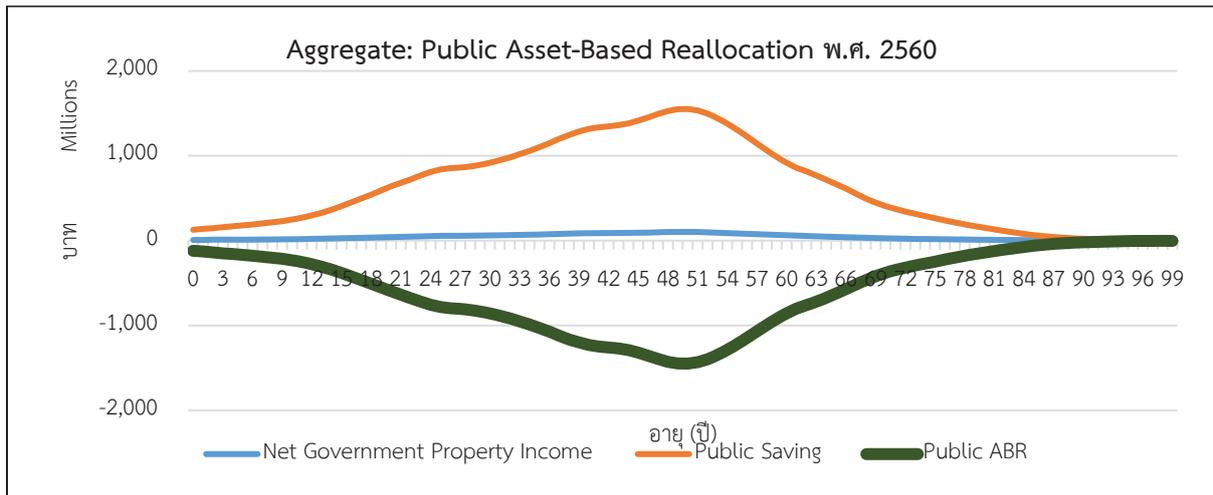
การโอนทางเศรษฐกิจภาคเอกชนระหว่างครัวเรือนในวัยแรงงานกลุ่มอายุ 30 – 44 ปี มีการโอนออกระหว่างครัวเรือนมากกว่าโอนเข้าทางเศรษฐกิจ และการโอนภายในครัวเรือนเป็นการโอนในเรื่องที่อยู่อาศัยมากกว่าการโอนในด้านการศึกษาและสุขภาพ

ตาราง ข.1 การถ่ายโอนระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation) พ.ศ. 2560 ระดับภาพรวมประเทศ (Aggregate level) (หน่วย: ล้านบาทต่อปี)

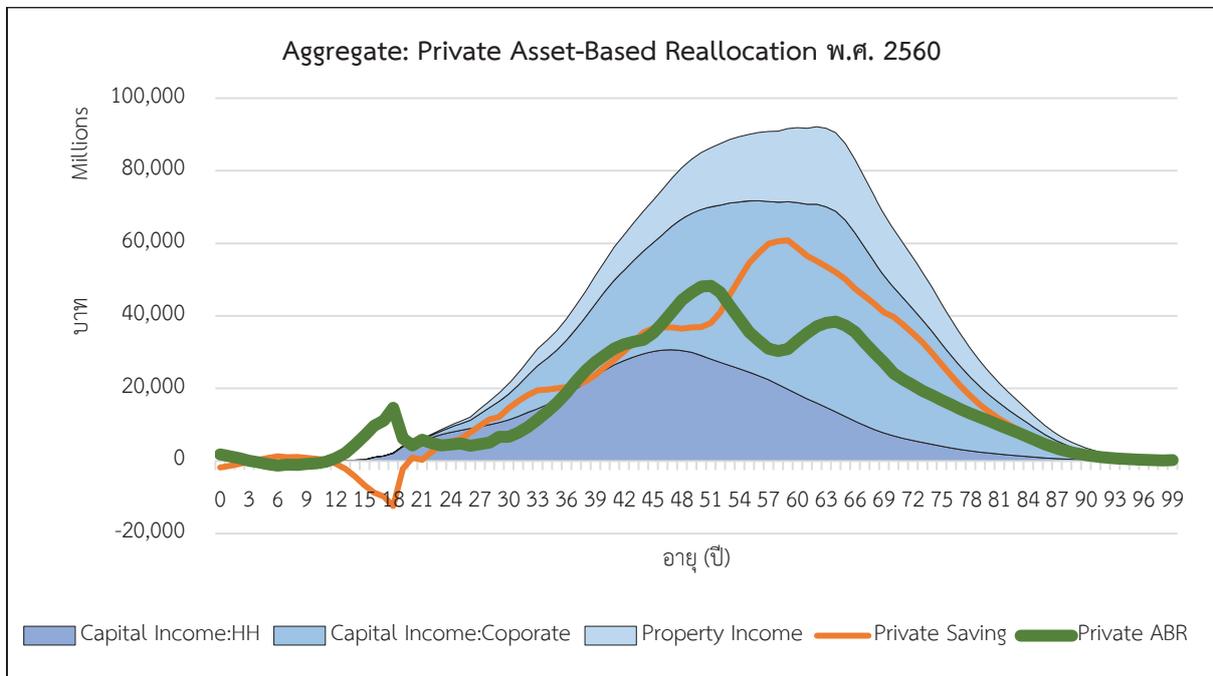
	ทุกช่วงอายุ	กลุ่มอายุ (ปี)					
		0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60 ปีขึ้นไป
การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (Age Reallocation)							
การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ = การจัดสรรสินทรัพย์ + การโอน	1,793,075	273,097	952,971	795,592	-814,379	-405,828	991,621
การจัดสรรสินทรัพย์ (Asset-based reallocation:ABR)	1,541,457	2,914	-938	88,430	300,208	571,662	579,180
การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน (Private ABR)	1,599,786	3,609	1,428	98,173	316,687	590,863	589,026
รายได้จากทุน (private capital income)	2,801,906	0	291	110,693	563,394	1,032,450	1,095,079
รายได้จากทรัพย์สิน (private property income)	711,806	0	0	8,723	101,060	247,280	354,743
(หักด้วย) การออมภาคเอกชน (Private Saving)	1,913,927	-3,609	-1,138	21,242	347,767	688,868	860,796
การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ (Public ABR)	-58,329	-694	-2,367	-9,743	-16,479	-19,201	-9,845
รายได้จากทรัพย์สินภาครัฐสุทธิ (Net government property income)	4,128	49	167	689	1,166	1,359	697
การออมภาครัฐ (Public Saving)	62,457	744	2,534	10,433	17,645	20,559	10,542
การโอน (Transfer)	251,618	270,183	953,910	707,162	-1,114,587	-977,490	412,441
การโอนสุทธิภาครัฐ (Net public transfers)	522	99,628	412,322	192,620	-480,825	-451,577	228,354
การโอนจากภาครัฐไปยังครัวเรือน (Public transfers inflows)	2,977,315	125,398	505,447	719,948	431,540	526,344	668,637
การโอนจากภาคครัวเรือนไปยังภาครัฐ (Public transfers outflows)	2,976,793	25,771	93,125	527,328	912,365	977,921	440,283
การโอนสุทธิภาคเอกชน (Net private transfers)	251,096	170,555	541,587	514,542	-633,762	-525,913	184,087
การโอนสุทธิระหว่างครัวเรือน (Net private inter-hh transfers)	251,096	0	0	34,025	-22,305	44,883	194,494
การโอนสุทธิภายในครัวเรือน (Net private intra-hh transfers)	0	170,555	541,587	480,517	-611,457	-570,795	-10,407

แบบแผนรายอายุ (age profile) ของการจัดสรรสินทรัพย์ (asset based reallocation) การโอน (transfer) ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึง องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบ พ.ศ. 2560 ในระดับภาพรวมประเทศ (aggregate level) แสดงได้ดังรูป ข.2 (ก-ข)

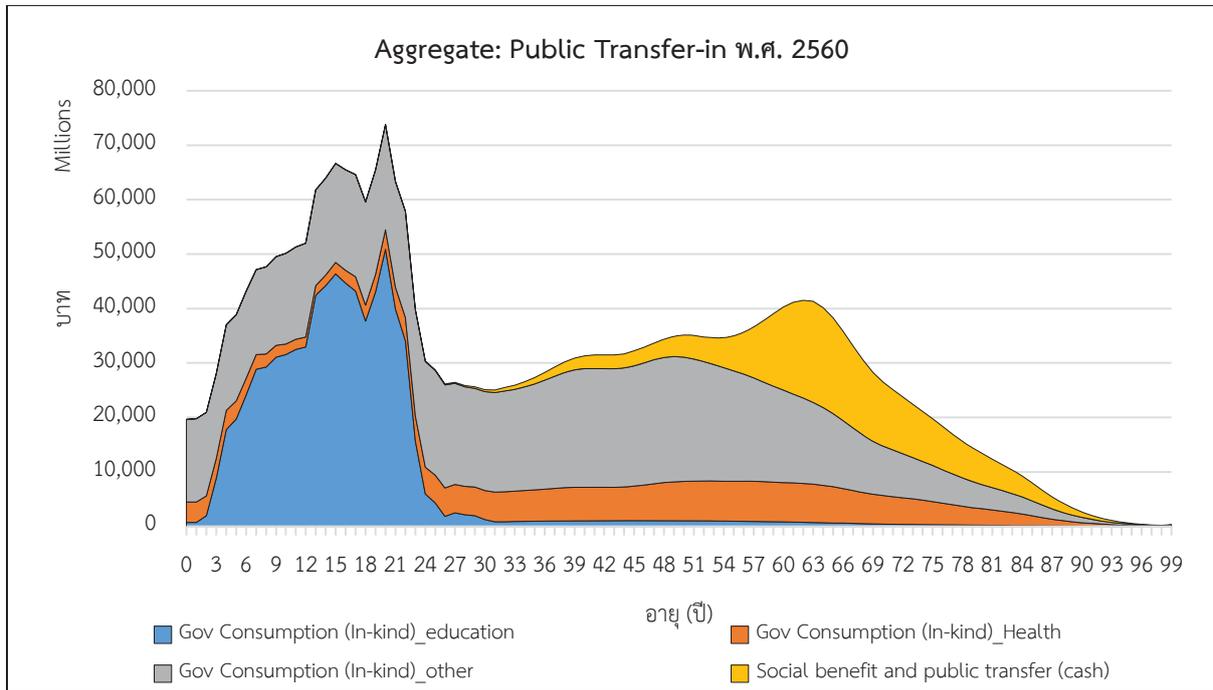
รูป ข.2 (ก) การจัดสรรสินทรัพย์ภาครัฐ ระดับภาพรวม (Aggregate: Public ABR) พ.ศ. 2560

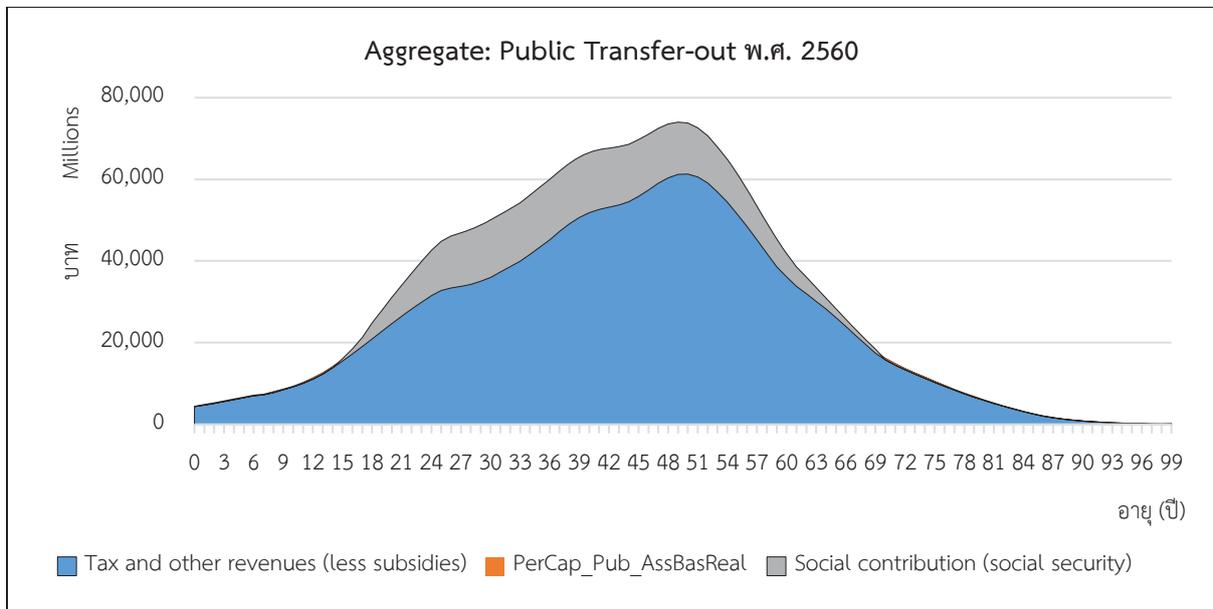
รูป ข.2 (ข) การจัดสรรสินทรัพย์ภาคเอกชน ระดับภาพรวม (Aggregate level: Private ABL) พ.ศ. 2560

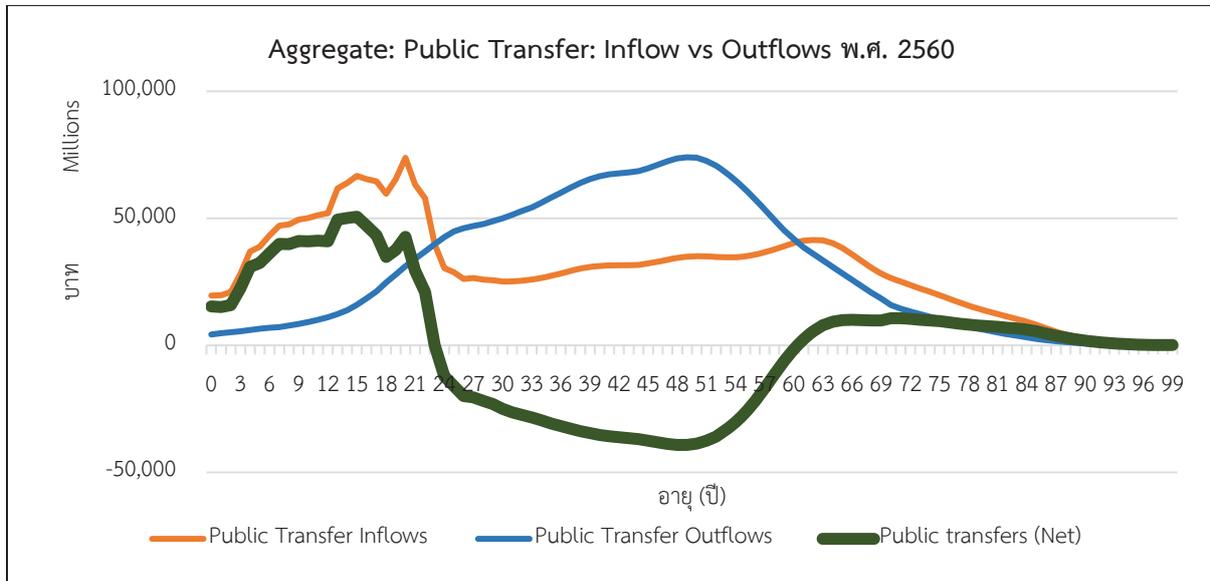
รูป ข.2 (ค) การโอนเข้าภาครัฐ (จากภาครัฐสู่ครัวเรือน) ระดับภาพรวม (Aggregate level: Public transfer-in) พ.ศ. 2560

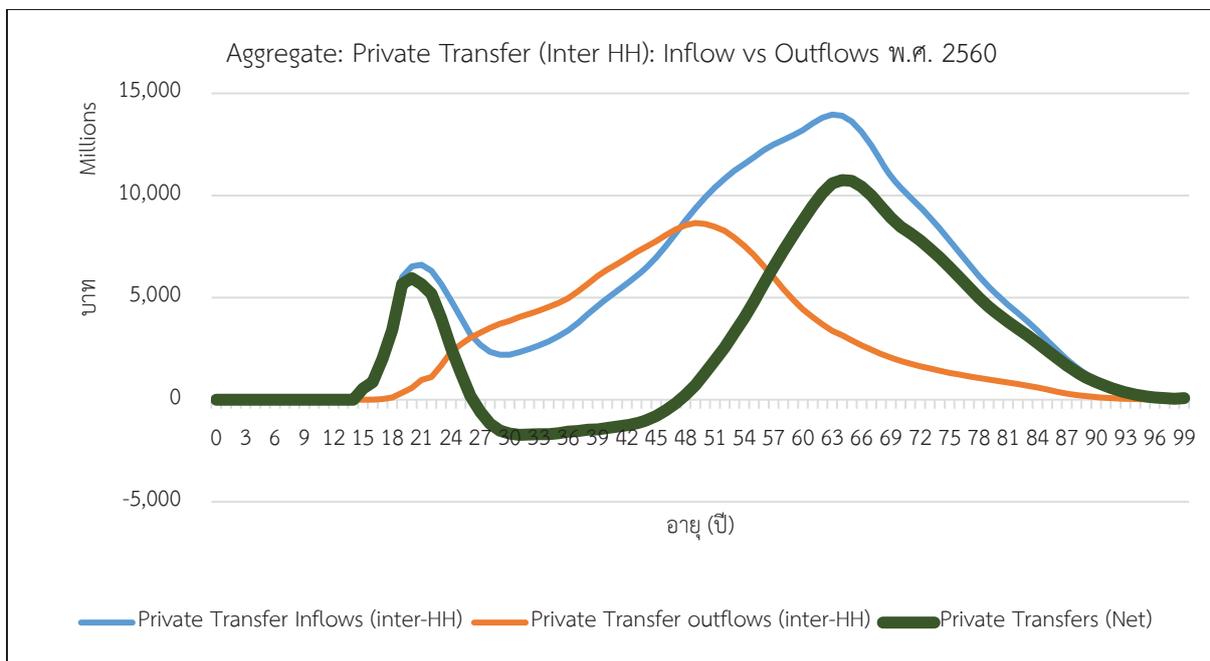
รูป ข.2 (ง) การโอนออกภาครัฐ (จากครัวเรือนสู่ภาครัฐ) ระดับภาพรวม (Aggregate level: Public transfer-out) พ.ศ. 2560

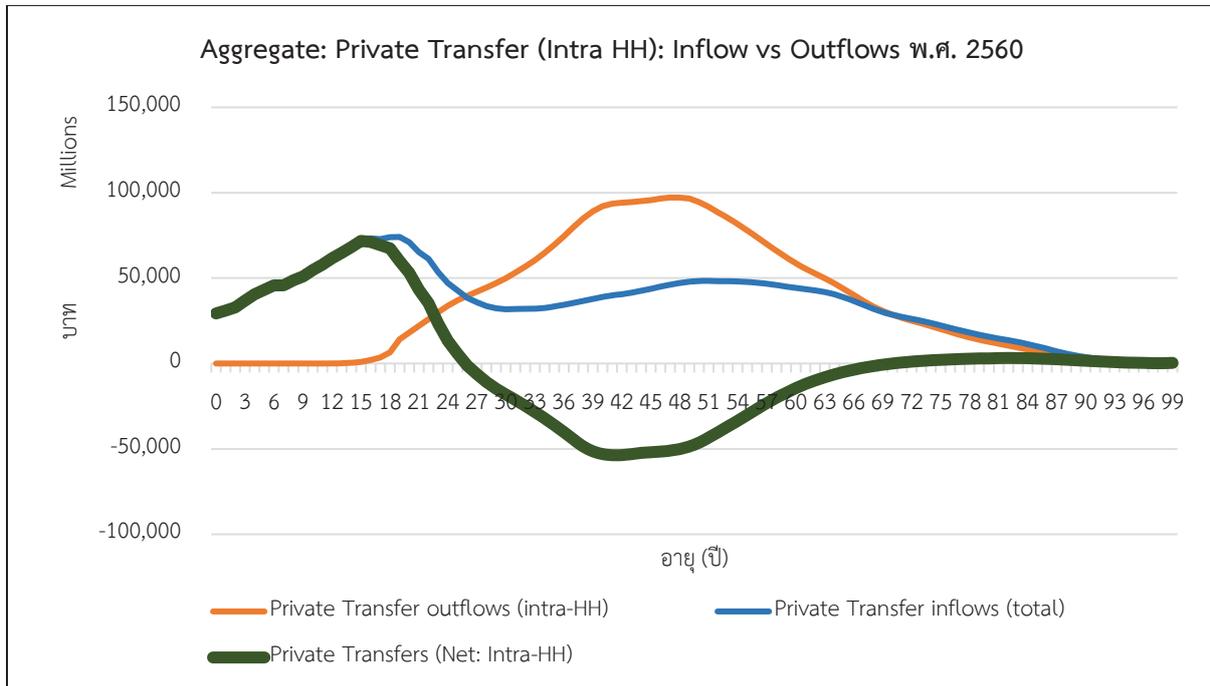
รูป ข.2 (จ) การโอนภาครัฐสุทธิ (ระหว่างครัวเรือนและภาครัฐ) ระดับภาพรวม (Aggregate level: Net Public transfer) พ.ศ. 2560

รูป ข.2 (ฉ) การโอนภาคเอกชน (ระหว่างครัวเรือน) สุทธิระดับภาพรวม (Aggregate level: Net Private Inter-HH transfer) พ.ศ. 2560

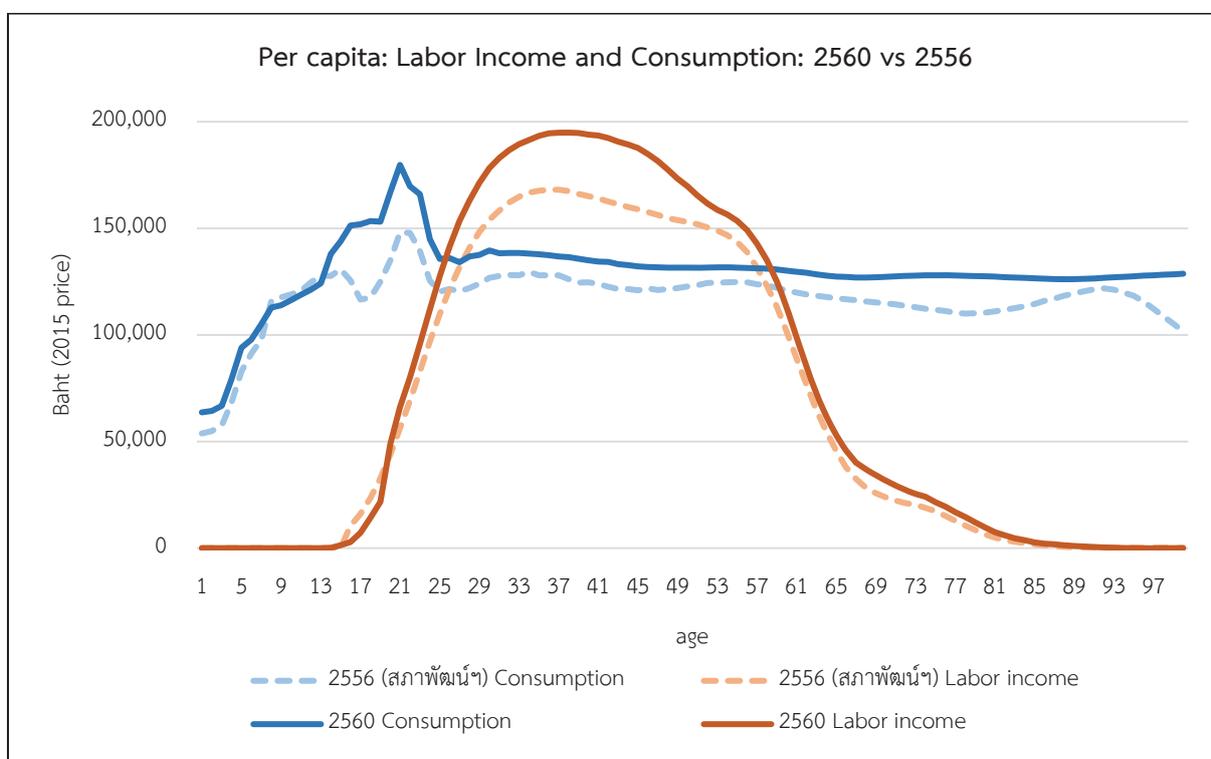
รูป ข.2 (ข) การโอนภาคเอกชน (ภายในครัวเรือน) สุทธิระดับภาพรวม (Aggregate level: Net Private Intra-HH transfer) พ.ศ. 2560

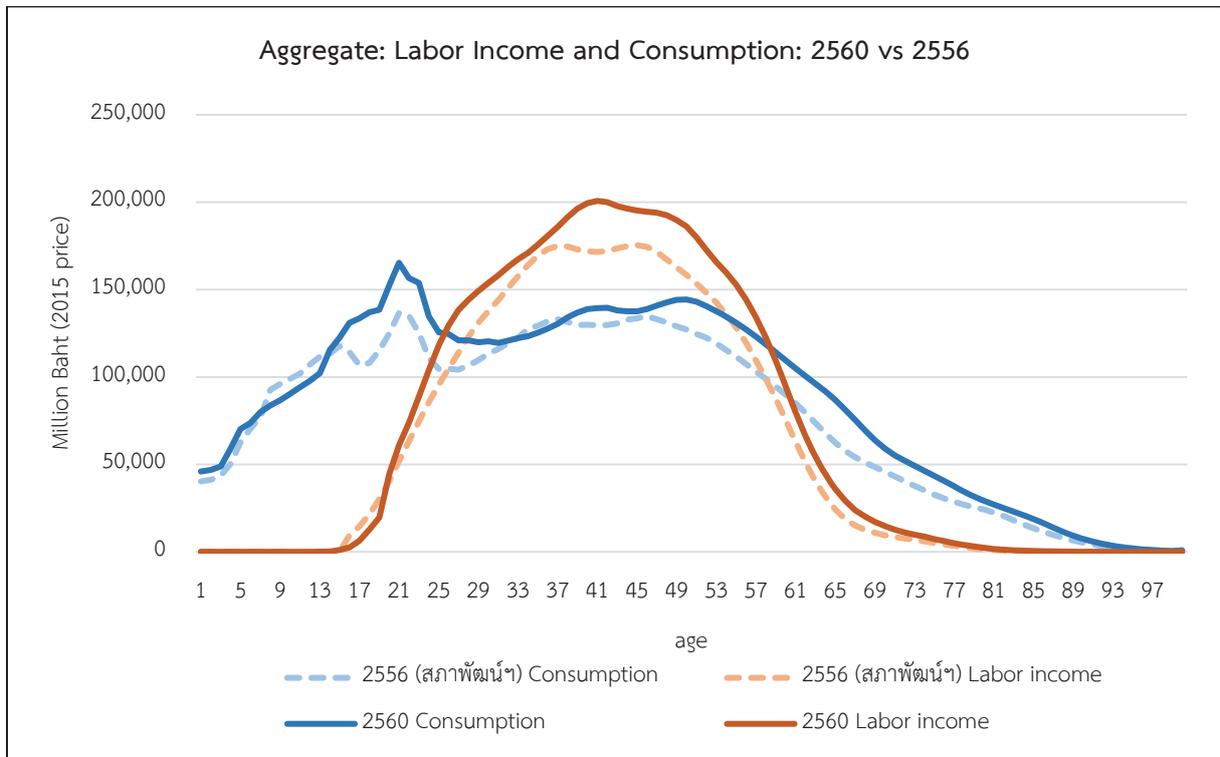
ภาคผนวก ค.

เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ แบบแผนรายอายุ (age profile) ของ การบริโภค (consumption) รายได้
จากการทำงาน (labor income) และ การขาดดุลงบรายได้ตามช่วงชีวิต (life cycle deficit: LCD) พ.ศ.
2560 กับ ผลการศึกษา พ.ศ. 2556

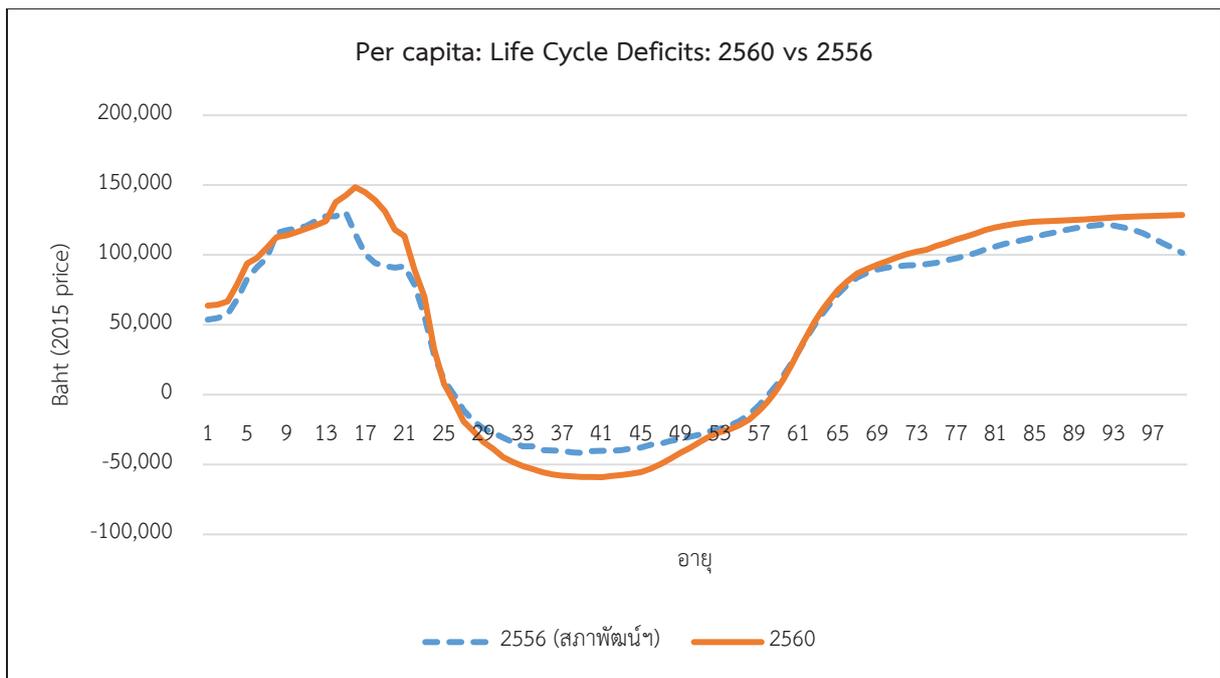
รูป ค.1 แบบแผนรายอายุ การบริโภคและรายได้จากการทำงาน ต่อหัว (per capita LCD) พ.ศ. 2560
เปรียบเทียบ พ.ศ. 2556

รูป ค.2 แบบแผนรายอายุ การบริโภคและรายได้จากการทำงาน ระดับภาพรวมประเทศ (aggregate LCD)
พ.ศ. 2560 เปรียบเทียบ พ.ศ. 2556

รูป ค.3 แบบแผนรายอายุ การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ต่อหัว (per capita LCD) พ.ศ. 2560
เปรียบเทียบ พ.ศ. 2556

รูป ค.4 แบบแผนรายอายุ การขาดดุลรายได้ระหว่างช่วงชีวิต ระดับภาพรวมประเทศ (Aggregate LCD) พ.ศ. 2560 เปรียบเทียบ พ.ศ. 2556

